

Rigorózní práce

Československý parlament 1945 - 1992

2011

Lukáš Korych

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Hradci Králové dne 30. 9. 2011

Obsah

1. Prozatímní Národní shromáždění (1945 – 1946).....	8
1.1 Působnost Prozatímního Národního shromáždění.....	9
1.1.1 Zákonodárná působnost Prozatímního Národního shromáždění.....	10
1.1.2 Ostatní oblasti působnosti Prozatímního Národního shromáždění.....	11
1.2 Složení a orgány Prozatímního Národního shromáždění.....	12
1.2.1 Poslanci Prozatímního Národního shromáždění.....	13
1.2.2 Orgány Prozatímního Národního shromáždění	15
1.3 Volby do Prozatímního Národního shromáždění	17
1.4 Činnost Prozatímního Národního shromáždění	18
2. Ústavodárné Národní shromáždění (1946 – 1948)	22
2.1 Působnost ústavodárného Národního shromáždění.....	22
2.1.1 Zákonodárná působnost ústavodárného Národního shromáždění	23
2.2 Složení a orgány ústavodárného Národního shromáždění.....	24
2.2.1 Poslanci ústavodárného Národního shromáždění	24
2.2.2 Orgány ústavodárného Národního shromáždění	25
2.3 Volby do ústavodárného Národního shromáždění	29
2.4 Činnost ústavodárného Národního shromáždění.....	34
2.4.1 Činnost ústavodárného Národního shromáždění v letech 1946 – 1947.....	34
2.4.2 Ústavodárné Národní shromáždění v roce 1948.....	39
3. Národní shromáždění v letech 1948 – 1960	46
3.1 Působnost Národního shromáždění v letech 1948 – 1960	46
3.1.1 Zákonodárná působnost Národního shromáždění a zákonodárný proces v letech 1948 – 1960.....	47
3.1.2 Ostatní oblasti působnosti Národního shromáždění v letech 1948 – 1960	49
3.2 Složení a orgány Národního shromáždění v letech 1948 – 1960	52
3.2.1 Poslanci Národního shromáždění v letech 1948 – 1960	52
3.2.2 Orgány Národního shromáždění v letech 1948 – 1960.....	55
3.3 Volební období Národního shromáždění 1948 – 1954.....	59
3.3.1 Volby do Národního shromáždění 1948	59
3.3.2 Činnost Národního shromáždění 1948 – 1954	61
3.4 Volební období Národního shromáždění 1954 – 1960.....	63

3.4.1	Volby do Národního shromáždění v roce 1954.....	63
3.4.2	Činnost Národního shromáždění 1954 – 1960	64
4.	Národní shromáždění v letech 1960 – 1968	66
4.1	Působnost Národního shromáždění v letech 1960 – 1968	66
4.1.1	Zákonodárná působnost Národního shromáždění v letech 1960 – 1968	67
4.1.2	Ostatní oblasti působnosti Národního shromáždění v letech 1960 – 1968	69
4.2	Složení a orgány Národního shromáždění v letech 1960 – 1968	74
4.2.1	Poslanci Národního shromáždění v letech 1960 – 1968	74
4.2.2	Orgány Národního shromáždění v letech 1960 – 1968.....	75
4.3	Volby a volební legislativa, týkající se voleb do Národního shromáždění v letech 1960 – 1968.....	78
4.4	Činnost Národního shromáždění v letech 1960 – 1968.....	80
4.4.1	Zvyšování vlivu Národního shromáždění	82
4.4.2	Národní shromáždění v roce 1968.....	85
5.	Federální shromáždění v letech 1969 – 1990	97
5.1	Působnost Federálního shromáždění	98
5.1.1	Zákonodárná pravomoc Federálního shromáždění a zákonodárný proces ..	100
5.1.2	Ostatní oblasti působnosti Federálního shromáždění	103
5.2	Složení a orgány Federálního shromáždění	107
5.2.1	Poslanci Federálního shromáždění	108
5.2.2	Orgány Federálního shromáždění.....	112
5.3	Volby a volební legislativa, týkající se voleb do Federálního shromáždění v letech 1969 – 1990.....	116
5.4	Činnost Federálního shromáždění v letech 1969 – 1990.....	118
5.4.1	Činnost Federálního shromáždění v letech 1969 – 1971	118
5.4.2	Činnost Federálního shromáždění v letech 1971 – 1989	120
5.4.3	Federální shromáždění po listopadu 1989.....	125
6.	Federální shromáždění v letech 1990 – 1992	131
6.1	Federální shromáždění od roku 1990 do voleb 1992.....	131
6.1.1	Cesta ke svobodným volbám.....	131
6.1.2	Volby do Federálního shromáždění 1990	133
6.1.3	Činnost Federálního shromáždění v VI. volebním období	135

6.2 VII. volební období Federálního shromáždění.....	140
6.2.1 Volby do Federálního shromáždění 1992	140
6.2.2 VII. volební období Federálního shromáždění aneb cesta k rozdělení Československa	141
Závěr.....	147
Prameny a literatura.....	149
Prameny	149
Tištěné.....	149
Internetové zdroje.....	150
Literatura.....	151
Přílohy	157
Seznam příloh.....	157
Příloha č. 1	158
Příloha č. 2	160
Příloha č. 3	162
Příloha č. 4	169
Příloha č. 5	172
Příloha č. 6	176
Příloha č. 7	180
Příloha č. 8	185
Příloha č. 9	188
Příloha č. 10	190
Příloha č. 11	192
Příloha č. 12	197
Příloha č. 13	199
Seznam zkratk	201
Anotace.....	203
Abstract.....	204

Úvod

V tématu parlamentarismu se střetávají právní dějiny s teorií práva, ústavním právem i politologií.¹ Parlamentní vládní systém se zpravidla vyznačuje ústředním postavením parlamentu.² Parlamentarismus v širším slova smyslu je definovaný jako „*forma vlády, v níž existuje parlament, který hraje podstatnou reálnou úlohu v systému ústředních státních orgánů.*“³ Podle užší definice je nutno, aby „*parlament měl výsadní postavení vůči ostatním nejvyšším orgánům státu.*“⁴

Vývoj parlamentarismu u nás je poznamenán mnoha dějinnými skoky. Také po druhé světové válce prošel československý parlament mnoha etapami svého vývoje. Cílem této práce je tato jednotlivá období popsat a blíže seznámit s činností Národního, resp. Federálního shromáždění, v celé poválečné historii, s důrazem na dobu, kdy náš parlament byl skutečně nejvyšším zákonodárným orgánem a to nejen pouze formálně podle ústavy, ale také fakticky. Zároveň je zde popsána role parlamentu v klíčových dějinných okamžicích Československa v poválečném období, jako byl „Únor 1948“, „Pražské jaro“ 1968, „Sametová revoluce“ 1989 či rozdělení Československa v roce 1992.

Téma československého parlamentu v poválečném období je velmi zajímavé jednak v souvislosti s vývojem politického života a uplatňováním, respektive neuplatňováním, demokratických mechanismů v Československu po druhé světové válce. Nepochybně je důležité komplexně objasnit úlohu tohoto nejvyššího zákonodárného sboru ve složitých obdobích poválečného vývoje společného státu Čechů a Slováků.

¹ Wintr Jan, Antoš Marek, „Parlamentarismus: sborník z výjezdního semináře Právnické fakulty UK“ In *Parlamentarismus jako téma výjezdního semináře PF UK*, Eds. Marek Antoš, Jan Wintr, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Praha 2008, str. 5.

² Vodička Karel, Cabada Ladislav, *Politický systém České republiky: historie a současnost*, Portál, Praha 2003, str. 153 – 154.

³ Pavlíček Václav a kol., *Ústavní právo a státověda. I. díl. Obecná státověda*, Linde, Praha 1998, str. 231.

⁴ Pavlíček Václav a kol., *Ústavní právo a státověda. I. díl. Obecná státověda*, Linde, Praha 1998, str. 231.

Východiskem autorových úvah je zkoumání činnosti československého parlamentu v letech 1945 – 1992. V rámci tohoto tématu se řeší formální i faktické postavení Národního, resp. Federálního shromáždění ať již v některých osudových okamžicích československých dějin či v dobách „klidné každodenní činnosti“, zejména zákonodárné. V neposlední řadě zde je rovněž zmíněna role československého parlamentu v rámci sporů mezi českou a slovenskou politickou reprezentací o podobu společného státu, jež se projevila nejprve při federalizaci ČSSR v roce 1968 a následně při rozpadu ČSFR v roce 1992.

Ke splnění cílů této práce je použita metoda kauzální analýzy, kdy je třeba zevrubně rozebrat faktickou činnost československého parlamentu, ale rovněž také formální vymezení působnosti dané ústavou i dalšími zákony. Následně je nutno tyto údaje na základě syntézy poskládat a vytvořit tak ucelený obraz, dokumentující vývoj tohoto zákonodárného sboru v daném období.

Časově se tato práce soustředí především do období let 1945 – 1992. Přičemž pro celkové zhodnocení činnosti, především Národního shromáždění v poválečných letech, autor využil rovněž srovnání s tzv. prvorepublikovým parlamentním systémem. Práce tedy okrajově zasahuje i do období let 1918 – 1938.

Z hlediska obsahového vymezení si tato práce klade za cíl popsat činnost československého parlamentarismu od konce druhé světové války až po rozpad Československa. Zkoumá se zde složení, postavení a působnost Národního, resp. Federálního shromáždění. A to nejen formální podle ústavy a dalších zákonů, ale také faktické, které se především v době vlády totalitního komunistického režimu od toho ústavně zakotveného značně lišilo. Autor zde také objasňuje roli parlamentu v důležitých okamžicích československých dějin. Zároveň je zde popsána činnost tohoto zákonodárného sboru v celém poválečném období.

Téma týkající se činnosti československého parlamentu v letech 1945 – 1992 je odbornou literaturou relativně dobře zpracováno, i když je zároveň třeba říci, že je tato literatura poměrně roztříštěná a celé poválečné období činnosti československého

nejvyššího zákonodárného sboru popisuje poměrně málo publikací. Navíc tento popis bývá často velmi rámcový. Publikace, které se věnují tématu Národního, resp. Federálního shromáždění Československé republiky jsou interdisciplinární – zahrnují tedy nejen oblast práva, ale například také politologie a historie.

Autor vychází především z vlastní diplomové práce na téma „*Národní shromáždění 1945 – 1992*“, přičemž tato práce je detailněji rozpracována a značně rozšířena.

Činnosti československého parlamentu, především od roku 1968, se věnují některé práce Františka Cigánka. Činnost Národního shromáždění v průběhu tzv. Pražského jara a následně po srpnové okupaci vojsky Varšavské smlouvy nám osvětluje trojdílná publikace „*Národní shromáždění. Srpen 1968 – leden 1969. Prameny k dějinám československé krize v letech 1967 – 1970*“. Působení Federálního shromáždění v období „normalizace“ je osvětleno v příspěvku „*Předlistopadový parlament ve světle archivní dokumentace*“, který je obsažen ve sborníku uspořádaném Emanuelem Mandlerem „*Dvě desetiletí před listopadem 89*“. Závěrečné období Federálního shromáždění je shrnuto v publikaci „*Kronika demokratického parlamentu 1989 – 1992*“.

Při studiu problematiky československého parlamentarismu určitě nelze opomenout „*Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II. – IV.*“, jejichž autorem je Ján Gronský. Tyto komentované dokumenty obsahují ústavní zákony a další zákony, které upravovaly postavení a činnost parlamentu ve zkoumaném období, včetně komentáře těchto zákonů.

Mezi další publikace, které se zabývají československým parlamentarismem v letech 1945 – 1992 patří nepochybně dobové učebnice ústavního, resp. státního práva, komentáře k jednotlivým ústavám, ale rovněž také paměti a studie některých osobností tehdejšího politického života, jako například kniha Zdeňka Jičínského „*Československý parlament v polistopadovém vývoji: Federální shromáždění mezi 17. listopadem 1989 a 8. červnem 1990*“. Při studiu materiálů o československém parlamentarismu určitě

nelze pominout ani práce Jana Wintra, jako například „*Jednací řády našich parlamentů v letech 1861 – 2000*“ a mnohé další.

Zákonodárná činnost československého parlamentu po druhé světové válce je rozebrána v příspěvku Vladimíra Kindla a Jaromíra Císaře „*Vývoj zákonodárství na území ČSR 1945 – 1990*“, který je obsažen ve sborníku uspořádaném Ladislavem Soukupem „*Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945 – 1990*“.

Činností československého parlamentu, především v souvislosti se vztahy Čechů a Slováků ve společném státě, se věnují rovněž knihy Jana Rychlíka „*Češi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1945 – 1992*“ a „*Rozpad Československa. Česko-slovenské vztahy 1989 – 1992*“.

Při studiu tohoto tématu se však musíme seznámit také s mnoha dalšími pracemi, které se věnují sledovanému období, abychom mohli lépe zhodnotit širší souvislosti, ve kterých československý parlament vykonával svou činnost. Významné v této souvislosti jsou nepochybně publikace Karla Kaplana, ale i mnohé další, které se zabývají vývojem Československa po druhé světové válce.

Důležitým zdrojem informací o činnosti Národního, resp. Federálního shromáždění po druhé světové válce jsou zcela jistě rovněž stenoprotokoly z jednání parlamentu, ale také některé další důležité dokumenty československého parlamentu, které jsou dostupné ve „*Společné česko-slovenské digitální parlamentní knihovně*“ na webových stránkách Parlamentu České republiky: www.psp.cz.

Ke zjištění poznatků o formálním postavení a činnosti československého parlamentu i jeho poslanců musí být v neposlední řadě nastudovány rovněž příslušné právní předpisy sledovaného období, zejména ústavy a ústavní zákony, jednací řády československého parlamentu, volební legislativa a mnohé další.

Práce je členěna především s ohledem na jednotlivé etapy vývoje československého parlamentu po druhé světové válce, od ustavení Prozatímního

Národního shromáždění až po rozpad Československa, díky kterému došlo i k ukončení činnosti Federální shromáždění.

První kapitola se věnuje Prozatímnímu Národnímu shromáždění, přičemž je dále rozčleněna na čtyři podkapitoly. Tyto jednotlivé podkapitoly se týkají formálního vymezení působnosti PNS (tato podkapitola je dále rozdělena na zákonodárnou a ostatní působnost) i složení a orgánů PNS (dále se dělí na část týkající se orgánů PNS a část týkající se poslanců PNS), voleb do PNS a faktické činnosti PNS.

Ve druhé kapitole se autor zabývá ústavodárným Národním shromážděním. První podkapitola popisuje formální vymezení působnosti ÚNS, přičemž zvláště je vydělena zákonodárná působnost ÚNS, druhá podkapitola se věnuje složení a působnosti ÚNS (dále se rozděluje na část týkající se orgánů ÚNS a část týkající se poslanců ÚNS). Třetí podkapitola se týká voleb do ÚNS. Čtvrtá podkapitola se pak věnuje činnosti ÚNS, přičemž je dále rozdělena na období let 1946 – 1947, kdy se sváděl boj o budoucí směřování Československé republiky a na rok 1948, kde je popsána role ÚNS v únoru 1948 a následně také v poúnorovém období.

Období let 1948 – 1960 se věnuje třetí kapitola. V její první podkapitole je popsána působnost Národního shromáždění, přičemž zvláště je rozdělena na zákonodárnou působnost a zákonodárny proces a ostatní oblasti působnosti, druhá podkapitola se věnuje složení a orgánům Národního shromáždění (dále se rozděluje na část týkající se orgánů NS a část týkající se poslanců ÚN), tak jak byly vymezeny tzv. Ústavou 9. května. Třetí podkapitola se pak věnuje volebnímu období NS v letech 1948 – 1954 a čtvrtá podkapitola volebnímu období NS v letech 1954 – 1960. Obě tyto podkapitoly jsou ještě dále rozčleněny na část týkající se voleb do NS a část, která se týká činnosti NS v daném období.

Ve čtvrté kapitole je popsáno období let 1960 – 1968. V jednotlivých podkapitolách se autor věnuje formálnímu vymezení působnosti parlamentu, ať již v oblasti zákonodárné včetně zákonodárného procesu či v dalších oblastech, tak jak byla definována novou „socialistickou“ ústavou i dalšími zákony, dále složení a orgánům

Národního shromáždění (je dále rozdělena na část o orgánech NS a část o poslancích NS), jsou zmíněny volby v roce 1960 a 1964 i volební legislativa přijatá v tomto období. Nakonec je v poslední podkapitole osvětlena faktická činnost parlamentu v tomto období, které je dále rozděleno na období zvyšování vlivu Národního shromáždění a rok 1968, který pro nejvyšší zákonodárný znamenal částečnou renesanci jeho parlamentní činnosti.

Pátá kapitola mapuje období od ustavení Federálního shromáždění až do konce roku 1989, kdy se zhroutil komunistický režim. Jednotlivé podkapitoly se věnují formálnímu vymezení pravomocí Federálního shromáždění, s tím, že tato podkapitola je dále rozdělena na část týkající se zákonodárné působnosti včetně zákonodárského procesu a na část, která popisuje ostatní oblasti působnosti. Druhá podkapitola popisuje složení a orgány Federálního shromáždění, tak jak byly vymezeny ústavním zákonem o československé federaci a dalšími právními předpisy, přičemž je dále rozdělena na část věnovanou orgánům FS a část věnovanou poslancům FS. Ve třetí podkapitole se seznámíme s volební legislativou a oficiálními výsledky parlamentních voleb v letech 1971, 1976, 1981 a 1986. Čtvrtá podkapitola zkoumá skutečnou činnost nejvyššího zákonodárského sboru, přičemž se dále dělí na část věnovanou počátkům staronového parlamentu, období tzv. „normalizace“ a krátkému období konce roku 1989.

Poslední šestá kapitola je věnována demokratickému období činnosti parlamentu. Dále se dělí na dvě podkapitoly, přičemž první z nich popisuje cestu ke svobodným volbám, samotné volby v roce 1990 a činnost Federálního shromáždění v VI. volebním období. Druhá podkapitola se týká voleb v roce 1992 a činnosti Federálního shromáždění v VII. volebním období, která nezvratně směřovala k rozdělení Československa.

V přílohách této práce jsou uvedeny členové předsednictev československého parlamentu, spolu se zapisovateli, ověřovateli, příp. dalšími parlamentními funkcionáři v jednotlivých sledovaných obdobích.

Poděkování patří především prof. JUDr. Janu Kuklíkovi DrSc., který se ujal vedení této rigorózní práce, za jeho obětavou pomoc při psaní práce i velmi cenné rady a připomínky.

1. Prozatímní Národní shromáždění (1945 – 1946)

Téměř půl roku od osvobození republiky, tj. do 28. října 1945, neexistovalo plné (byť alespoň formální) rozdělení státní moci. Exekutiva totiž v této době vykonávala formou dekretů prezidenta republiky i moc zákonodárnou. Prezident republiky však tyto dekrety nevydával z vlastní iniciativy, ale tyto dekrety mohla navrhnout pouze vláda a vládě také příslušela jejich kontrasignace.⁵

Postavení Prozatímního Národního shromáždění bylo upraveno ústavním dekretem prezidenta republiky č. 47/1945 Sb. ze dne 25. srpna 1945, o Prozatímním Národním shromáždění. Tento ústavní dekret stanovil, že Prozatímní Národní shromáždění vykonává zákonodárnou pravomoc na celém území Československa, než se sejde ÚNS zvolené, podle všeobecného, rovného, přímého a tajného hlasovacího práva a podle zásady poměrného zastoupení. Dále bylo stanoveno, že Prozatímní Národní shromáždění tvoří jedna sněmovna o 300 členech, které přísluší: 1. potvrdit, že prezident republiky Dr. Edvard Beneš zůstává podle § 58, odst. 5 Ústavní listiny ve své funkci až do nové volby prezidenta republiky 2. vykonávat přiměřeně pravomoc Národního shromáždění podle Ústavní listiny, s tím že ústavu smí měnit jen pokud je toho nezbytně zapotřebí a dále, že ve věcech ústavněprávního postavení Slovenska je třeba také souhlasu většiny přítomných poslanců ze Slovenska - toto byl první případ (nepočítáme-li období tzv. druhé republiky po vyhlášení autonomie Slovenskej krajiny), kdy se uplatnil v československém parlamentu, při řešení státoprávních otázek vztahu Čechů a Slováků zákaz principu majorizace.

Jinak pro Prozatímní Národní shromáždění platila přiměřeně ustanovení Ústavní listiny o Poslanecké sněmovně Národního shromáždění a dále pro jednání PNS platil jednací řád předválečné Poslanecké sněmovny Národního shromáždění (zákon č. 325/1920 Sb. ve znění zákonů a usnesení Poslanecké sněmovny č. 205/1922 Sb., č. 229/1926 Sb. a č. 90/1933 Sb.). Oproti „prvorepublikové“ Poslanecké sněmovně se ovšem Prozatímní Národní shromáždění odlišovalo především tím, že: šlo

⁵ Balík Stanislav, Hloušek Vít, Holzer Jan, Šedo Jakub, *Politický systém českých zemí 1848-1989*, Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, Brno 2003, str. 123.

o jednokomorový parlament, bylo voleno nepřímou, nebylo pevně stanovené funkční období, neexistoval ústavní ani volební soud a v neposlední řadě, že byl v otázkách státoprávního postavení Slovenska uplatněn zákaz majorizace.

1.1 Působnost Prozatímního Národního shromáždění

Působnost Prozatímního Národního shromáždění vyplývala především z úst. dekretu prezidenta republiky o Prozatímním Národním shromáždění. Podle tohoto úst. dekretu, jak je již shora uvedeno, příslušelo potvrdit Dr. Edvarda Beneše ve funkci prezidenta republiky⁶ a dále vykonávat přiměřeně pravomoc Národního shromáždění podle Ústavní listiny z roku 1920.

Podle povahy předmětů pak tedy můžeme oblasti působnosti Prozatímního Národního shromáždění označit jako zákonodárné, kontrolní, výkonné (správní) a autonomní.⁷

Prozatímní Národní shromáždění bylo usnášení schopné, pokud byla přítomna alespoň jedna třetina všech členů. K platnosti usnesení pak bylo třeba nadpoloviční většiny přítomných poslanců. Ke změně ústavy pak bylo třeba třípětinové většiny všech poslanců (stejně tak k usnesení o vypovězení války).⁸ V otázkách ústavně právního postavení Slovenska zde musel být zároveň uplatněn již výše uvedený zákaz majorizace. Pokud byl příslušný zákon schválen potřebnou většinou, pak byl postoupen k podpisu prezidentu republiky, který mohl tento zákon do měsíce vrátit Prozatímnímu Národnímu shromáždění s připomínkami. V tomto případě mohlo PNS setrvat na vráceném zákonu, pokud se pro něj při hlasování podle jmen vyslovila nadpoloviční většina všech poslanců.⁹

⁶ K potvrzení prezidenta republiky se vyžadovala přítomnost nadpoloviční většiny všech členů PNS a třípětinové většiny hlasů přítomných (čl. 3 odst. 3 úst. dekretu prezidenta republiky č. 47/1945 Sb. ze dne 25. srpna 1945, o Prozatímním národním shromáždění).

⁷ Weyr František, *Československé právo ústavní*, Melantrich, Praha 1937, str. 152.

⁸ §§ 32 – 33 úst. zákona č. 121/1920 Sb. ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje *ústavní listina Československé republiky*.

⁹ §§ 47 – 48 úst. zákona č. 121/1920 Sb. ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje *ústavní listina Československé republiky*.

1.1.1 Zákonodárná působnost Prozatímního Národního shromáždění

Mezi nejdůležitější pravomoci Prozatímního Národního shromáždění nepochybně patřila zákonodárná působnost, v rámci které však, jak již bylo zmíněno, PNS mělo měnit ústavu, jen pokud toho bylo nezbytně zapotřebí.

Zákonodárnou iniciativu měla vláda a poslanci Prozatímního Národního shromáždění. K návrhu měl být zároveň přiložen rozpočet o finančním dosahu osnovy a návrh na úhradu potřebných nákladů.¹⁰ Podle § 19 jednacího řádu Poslanecké sněmovny NS měly být poslanecké návrhy podány písemně a zároveň musely být podepsány, kromě navrhovatele, dvaceti dalšími poslanci. Tyto návrhy se poté vytiskly a rozdaly jednotlivým poslancům.

Následně byly tyto návrhy přikázány k projednání příslušným výborům (nemohly být však přikázány dříve než 24 hodin po tom, co byly rozdány). Vládní návrhy přikazoval předseda PNS tomu výboru, jenž považoval za věcně příslušný (každý poslanec však mohl navrhnout, aby byl návrh přikázán jinému výboru, o čemž PNS rozhodovala bez rozpravy prostým hlasováním). Iniciativní návrhy poslanců byly přikázány iniciativnímu výboru, který je byl povinen ve stanovené lhůtě (pokud nebyla stanovena, tak do 30-ti dnů) rozhodnout o tom, zda návrh přikazuje k řádnému projednání výboru, jenž považuje za příslušný, či zda návrh zamítá. V případě zamítnutí návrhu mohl kterýkoliv z navrhovatelů do třech dnů u předsedy PNS navrhnout, aby PNS usnesení iniciativního výboru změnila.

Předseda výboru, kterému byl návrh přikázán, pak pověřil některého člena výboru jako zpravodaje. Po projednání ve výboru sepsal zpravodaj k návrhu důvodovou zprávu. Způsob jednání výboru a potřebná většina hlasů při hlasování jsou uvedeny dále v kapitole o orgánech Prozatímního Národního shromáždění. Alespoň pětina výboru však mohla podle § 33 jednacího řádu Poslanecké sněmovny NS podat obsahově odchylnou, tzv. menšinovou zprávu. Pokud předseda či plénum PNS přikázali návrh

¹⁰ § 41 úst. zákona č. 121/1920 Sb. ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje *ústavní listina Československé republiky*.

několika věcně příslušným výborům, pak o tomto návrhu mohly jednat všechny výbory současně a zřídit k tomuto návrhu společnou komisi, která po schválení výbory mohla vypracovat důvodovou zprávu pro plénum.¹¹

Vytištěné zprávy výborů byly následně rozdány jednotlivým poslancům PNS, přičemž jednání o nich nesmělo začít dříve než 24 hodin od rozdáni, aby se poslanci mohli s předloženými návrhy řádně seznámit. V případě, že obsahem zprávy byla osnova zákona nebo mezinárodní smlouva, pak se o návrhu jednalo ve dvojím čtení.¹² Součástí prvního čtení pak byla rozprava. Byla-li zpráva obsáhlejší nebo týkala-li se věcí důležitějších, mohl předseda rozdělit rozpravu na povšechnou a podrobnou. Po skončení podrobné rozpravy se přikročilo k hlasování o jednotlivých částech osnovy a tímto hlasováním bylo první čtení ukončeno. Druhé čtení se pak mohlo konat nejdříve za 24 hodin od prvního čtení. Při druhém čtení se hlasovalo o osnově jako celku, nekonala se již rozprava a mohly se činit pouze formální návrhy na odročení hlasování, vrácení osnovy výboru nebo opravu jazykových chyb písma nebo tisku, změny slohové nebo odporují-li si některá usnesení prvního čtení.¹³

V § 55 jednacího řádu Poslanecké sněmovny NS bylo dále upraveno zkrácené jednání. Toto jednání se konalo, pokud šlo o naléhavou vládní osnovu nebo o iniciativní návrh, který vyžadoval rychlé vyřízení a pokud se na tomto zkráceném jednání usneslo plénum PNS na návrh vlády, předsedy PNS či alespoň dvou pětin všech poslanců.

1.1.2 Ostatní oblasti působnosti Prozatímního Národního shromáždění

Velmi důležitá byla působnost Prozatímního Národního shromáždění ve věci kontroly vlády, která byla podle § 75 Ústavní listiny Prozatímnímu Národnímu shromáždění odpovědná a PNS jí mohlo vyslovit nedůvěru. K usnesení o vyslovení nedůvěry bylo třeba přítomnosti nadpoloviční většiny poslanců a nadpoloviční většiny

¹¹ § 34 zákona č. 325/1920 Sb. ze dne 15. dubna 1920, *o jednacím řádu Poslanecké sněmovny Národního shromáždění*.

¹² § 42 zákona č. 325/1920 Sb. ze dne 15. dubna 1920, *o jednacím řádu Poslanecké sněmovny Národního shromáždění*.

¹³ Weyr František, *Československé právo ústavní*, Melantrich, Praha 1937, str. 158 – 159.

hlasů, přičemž se hlasovalo podle jmen.¹⁴ Návrh na vyslovení nedůvěry vládě musel být podepsán nejméně sto poslanci a přikázal se iniciativnímu výboru, který o něm nejdéle do osmi dnů podal zprávu. Vláda však mohla parlament předejít a sama podat Prozatímnímu Národnímu shromáždění návrh na vyslovení důvěry, o tomto návrhu se jednalo, aniž byl přikázán výboru.¹⁵

Prozatímní Národní shromáždění bylo také oprávněno provádět dotazy a interpelace na předsedu a členy vlády ve věcech jejich působnosti. Dotaz mohl činit každý poslanec samostatně, avšak interpelace musela být kromě prvního tazatele podepsána ještě alespoň 20 dalšími poslanci. Dotaz i interpelace musely být podány písemně. Na pouhý dotaz vládě či jednotlivému ministrovi mohl, ale také nemusel, dotázaný odpovědět. Na interpelaci však musel dotázaný odpovědět, nebo výslovně s udáním důvodu nejpozději do dvou měsíců odpověď písemně či ústně odepřít.¹⁶ Každý poslanec mohl také podat písemný dotaz k předsedovi PNS nebo předsedovi výboru ohledně jejich opatření, přičemž dotázaní byli povinni do 14 dnů odpovědět.¹⁷

Jednací řád poslanecké sněmovny Národního shromáždění dále také upravoval například jednání o žádostech (peticích) a volby či návrhy na jmenování.

1.2 Složení a orgány Prozatímního Národního shromáždění

Prozatímní Národní shromáždění se skládalo z 300 poslanců, jejichž postavení (stejně tak jako volba a postavení orgánů PNS) se s určitými výjimkami řídily zejména ustanoveními o Poslanecké sněmovně NS v ústavní listině z roku 1920, jednacím řádem předválečné Poslanecké sněmovny NS či zákonem o inkompatibilitě¹⁸ a dále také

¹⁴ § 75 úst. zákona č. 121/1920 Sb. ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje *ústavní listina Československé republiky*.

¹⁵ § 66 odst. 3 zákona č. 325/1920 Sb. ze dne 15. dubna 1920, *o jednacím řádu Poslanecké sněmovny Národního shromáždění*.

¹⁶ Pokud v této lhůtě nedošla odpověď či její odepření, pak vyzval předseda PNS dotázaného, aby odpověděl nejdéle do dalších 30 dnů. Nedošla-li v této lhůtě odpověď či její odepření, a požádalo-li o to do 8 dnů písemně 21 poslanců, pak byla věc dána na pořad plné schůze (§ 68 odst. 1 zákona č. 325/1920 Sb. ze dne 15. dubna 1920, *o jednacím řádu Poslanecké sněmovny Národního shromáždění*).

¹⁷ § 70 zákona č. 325/1920 Sb. ze dne 15. dubna 1920, *o jednacím řádu Poslanecké sněmovny Národního shromáždění*.

¹⁸ Zákon č. 144/1924 Sb. ze dne 18. června 1924, *o inkompatibilitě (neslučitelnosti)*.

zákonem č. 106/1945 Sb. ze dne 23. října 1945, o platech členů Prozatímního Národního shromáždění.

1.2.1 Poslanci Prozatímního Národního shromáždění

Poslanci Prozatímního Národního shromáždění byli, jak je popsáno ještě dále v kapitole o volbách do PNS, delegováni na základě dohody politických stran sdružených v Národní frontě.

Na první schůzi PNS museli poslanci složit ústavou předepsaný slib, přičemž podle § 6 jednacího řádu se tento slib skládal písemně před první schůzí PNS podepsáním prohlášení, obsahujícím tento slib. Na samotné první schůzi pak předseda vlády dal přečíst formuli slibu a poslanci na jeho vyzvání jednotlivě podáním ruky a slovem: "*Slibuji*" slib složili. Členové PNS byli povinni zúčastňovat se nepřetržitě jednání sněmovních prací a § 22 Ústavní listiny stanovil, že poslanci vykonávají svůj mandát osobně a nesmějí od nikoho přijímat příkazy. Platil zde tedy zákaz tzv. imperativního mandátu, který byl v Československu uplatňován později v komunistickém období.

Poslanci Prozatímního Národního Shromáždění požívali po dobu trvání mandátu imunity, jež byla vymezena v §§ 23 – 25 Ústavní listiny. Poslanci nemohli být stíháni pro své hlasování v parlamentu a pro výroky tam učiněné mohli být podrobeni jen disciplinární pravomoci Prozatímního Národního shromáždění. K jakémukoli trestnímu či disciplinárnímu stíhání bylo třeba souhlasu Prozatímního Národního shromáždění, a pokud nebyl tento souhlas udělen, tak bylo toto stíhání navždy vyloučeno. Toto se však nevztahovalo na trestní odpovědnost, kterou měl poslanec jako odpovědný redaktor. Byl-li poslanec dopaden přímo při trestném činu, pak o tom musel být ihned informován předseda PNS. Pokud do 14-ti dnů od zatčení neprojevovalo Prozatímní Národní shromáždění (v případě, že PNS nezasedalo, tak výbor podle § 54 Ústavní listiny) souhlas s dalším trváním vazby, pak byl poslanec z vazby propuštěn.

Podle již shora uvedeného zákona o inkompatibilitě byla určitá povolání, zaměstnání, právní jednání a vlastnictví neslučitelná s členstvím v Prozatímním Národním shromáždění. Jednalo se především o činnosti, které měly nějakou vazbu na stát, státní podnik, státní fond a podobně. Pro předsedu Národního shromáždění pak byly stanoveny ještě přísnější podmínky.¹⁹ Tohoto zákona však nebylo v praxi příliš využíváno ani v období první republiky a je proto zřejmé, že při neexistenci volebního soudu, jenž měl spolu s inkompatibilním výborem ve věcech neslučitelnosti rozhodovat, neměl tento zákon faktický význam. Přímo z ustanovení § 20 Ústavní listiny z roku 1920 pak vyplývaly další případy neslučitelnosti s funkcí poslance PNS, kdy například státní zaměstnanci, s výjimkou vysokoškolských profesorů, se dávali povinně na dovolenou s náhradou mzdy a veřejní zaměstnanci měli nárok pouze na dovolenou. Bývalí členové Prozatímního Národního shromáždění se mohli stát placenými státními zaměstnanci až rok poté, co přestali vykonávat svůj mandát.

Odměny členů Prozatímního Národního shromáždění upravoval zákon č. 106/1945 Sb. ze dne 23. října 1945, o platech členů Prozatímního Národního shromáždění. Poslanci měli nárok na stálý plat ve výši 12 000 Kčs. Místopředsedové měli kromě toho měsíční příplatek (zákon používá termín „*přídavek*“) ve výši 2 400 Kčs měsíčně, nepodléhající důchodové dani, a činovní příplatek ve výši 2 000 Kčs měsíčně. Předseda pobíral ke stálému platu navíc činovní příplatek 100 000 Kčs ročně a reprezentační příplatek 56 000 Kčs ročně. Zároveň měl předseda nárok na „*stálý povoz*“ a služební byt na státní útraty. Všichni poslanci pak měli nárok na bezplatnou veřejnou dopravu.²⁰ V případě, že se však poslanec bez platné omluvy neúčastnil schůzí výboru či plenárních schůzí, pak ztrácel část poslaneckých náhrad, případně mu mohla být udělena veřejná důtka.²¹

¹⁹ Weyr František, *Československé právo ústavní*, Melantrich, Praha 1937, str. 143 – 146.

²⁰ Zákon č. 106/1945 Sb. ze dne 23. října 1945, *o platech členů Prozatímního Národního shromáždění*.

²¹ § 3 zákona č. 325/1920 Sb. ze dne 15. dubna 1920, *o jednacím řádu Poslanecké sněmovny Národního shromáždění*.

1.2.2 Orgány Prozatímního Národního shromáždění

Mezi orgány Prozatímního Národního shromáždění patřilo především předsednictvo, které se skládalo z předsedy a místopředsedů. Pomocnými orgány předsednictva pak byli zapisovatelé, pořadatelé, kancelář sněmovní a těsnopisecká a kancelář knihovni.²²

Podle § 5 jednacího řádu Poslanecké sněmovny Národního shromáždění, volilo Prozatímní Národní shromáždění na své ustavující schůzi předsedu a dále šest místopředsedů, deset zapisovatelů a osm pořadatelů. Všechny tyto volby však byly prozatímní a konečné volby se konaly po uplynutí jednoho měsíce od konání ustavující schůze a platily po celé volební období, pokud nadpoloviční většina poslanců nežádala písemně o volby nové.

Nejdůležitější funkcí předsednictva PNS bylo, že mu příslušel závazný výklad jednacího řádu. Mezi další pravomoci předsednictva PNS patřilo například rozhodování: o veřejné důtce poslanci, o době a pořadu jednání schůzí, pokud si jich PNS samo neurčilo, o pořadí, v jakém místopředsedové úřadují na místě předsedy, o pořadí, jakém úřadují zapisovatelé, o tisku návrhů, o překladech, o žádostech (peticích), o zřízení parlamentní stráže, o provedení předběžné rozpravy o tiskem rozdaných vládních návrzích či o provedení druhého čtení ihned po čtení prvním. Předsednictvo PNS bylo usnášení schopné za přítomnosti alespoň nadpoloviční většiny svých členů, přičemž se rozhodovalo prostou většinou a při rovnosti hlasů rozhodoval hlas předsedy.²³

Předseda PNS především svolával plné schůze Prozatímního Národního shromáždění, řídil je, pečoval, aby byl zachován jednací řád a při schůzích pořádek, dával slovo, stanovil a kladl otázky při hlasování a prohlašoval jeho výsledek. V neposlední řadě, také zastupoval PNS navenek, podepisoval spolu s jedním zapisovatelem a tajemníkem PNS listiny dávané PNS a rovněž mu také byla podřízena

²² § 8 zákona č. 325/1920 Sb. ze dne 15. dubna 1920, o jednacím řádu Poslanecké sněmovny Národního shromáždění.

²³ § 9 zákona č. 325/1920 Sb. ze dne 15. dubna 1920, o jednacím řádu Poslanecké sněmovny Národního shromáždění.

kancelář PNS.²⁴ K výkonu úředních opatření měla podle jednacího řádu předsedovi PNS sloužit Sněmovní stráž, po druhé světové válce však nebyla Sněmovní stráž obnovena.²⁵

Působnost pomocných orgánů předsednictva PNS byla upravena v §§ 12 – 14 jednacího řádu Poslanecké sněmovny NS. Zapisovatelé zjišťovali účast poslanců v plné schůzi, dohlíželi na hlasování a konání voleb, sčítali hlasy, prováděli losování a výsledek ohlašovali předsedovi, ověřovali jednací zápisy, podpisovali spolu listiny sněmovní a dohlíželi na kancelář těsnopiseckou. Pořadatelé pak dohlíželi na dodržování pořádku v parlamentu. Administrativně-technické otázky měla na starosti kancelář PNS. K této kanceláři, jejímž ředitelem byl tajemník PNS, patřil jeho zástupce a potřebný počet úředníků. Zároveň s tím fungovala v Prozatímním Národním shromáždění kancelář knihovní a Těsnopisecká a zpravodajská služba, která se začala obnovovat již krátce po skončení války.²⁶

Za orgány Prozatímního Národního shromáždění je možno (i přesto, že to nebylo výslovně stanoveno v jednacím řádu) pokládat rovněž parlamentní kluby a zejména jejich předsedy.²⁷ Parlamentní klub zastupoval právně předseda klubu, přičemž předsedové klubu mohli být přizváni k jednáním předsednictva PNS s hlasem poradním.²⁸

Velmi významnou úlohu při činnosti Prozatímního Národního shromáždění plnily výbory, které mohly pro určité otázky ze svého středu zvolit výbor ještě užší, jenž se nazýval subkomitét.²⁹ Ze zákona bylo předepsáno zřízení výboru rozpočtového, iniciativního, imunitního a inkompatibilního. Kromě toho mohlo Prozatímní Národní

²⁴ § 10 zákona č. 325/1920 Sb. ze dne 15. dubna 1920, *o jednacím řádu Poslanecké sněmovny Národního shromáždění*.

²⁵ O bezpečnost parlamentu se v poválečném období starali příslušníci bezpečnostních sborů, kteří zvláště při důležitých schůzích s účastí nejvyšších státních a stranických představitelů, hlídkovali na střeše budovy (Kujal Josef, *Parlament, politika a těsnopis*, Městská část Praha 11, Praha 2006, str. 28).

²⁶ Kujal Josef, *Parlament, politika a těsnopis*, Městská část Praha 11, Praha 2006, str. 31.

²⁷ Weyr František, *Československé právo ústavní*, Melantrich, Praha 1937, str. 148.

²⁸ §§ 15 – 17 zákona č. 325/1920 Sb. ze dne 15. dubna 1920, *o jednacím řádu Poslanecké sněmovny Národního shromáždění*.

²⁹ Například kulturní výbor si zvolil tyto subkomitety: pro otázky posluchačů vysokých škol, pro vyřešení služebních, hmotných a právních poměrů vysokoškolského učitelstva či k vládnímu návrhu zákona o koncertní ústředně a k vládnímu návrhu zákona o artistické ústředně (rejstřík výborů PNS, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1945pns/rejstřík/vybory.htm> (11. 6. 2011)).

shromáždění na návrh vlády nebo písemný návrh nejméně 21 poslanců zřídit bez rozpravy prostým hlasováním i výbory jiné a stanovit počet jejich členů.³⁰ Volby do jednotlivých výborů se pak konaly podle zásad poměrného zastoupení, kdy předsedové klubů odevzdali hlasovací lístky za všechny své členy a hospitanty klubu a poslanci, kteří nebyli členy žádného klubu, hlasovali sami. Ze svého středu pak výbor zvolil svého předsedu, náměstký a zapisovatele.³¹ Výbor byl způsobilý jednat za přítomnosti alespoň třetiny členů a platně se usnášel prostou většinou přítomných, počítaje v to předsedajícího, jenž odevzdával hlas naposled, při rovnosti hlasů byl návrh zamítnut.³²

1.3 Volby do Prozatímního Národního shromáždění

Volby do Prozatímního Národního shromáždění byly upraveny vládním nařízením č. 48/1945 Sb. ze dne 25. srpna 1945, o volbě Prozatímního Národního shromáždění. Toto vládní nařízení v § 1 stanovilo, že „*Prozatímní Národní shromáždění bude zvoleno delegáty národních výborů a správních komisí na zemských sjezdech*“, v zemi České a Moravskoslezské se volilo celkem 200 poslanců se stejným počtem náhradníků a na Slovensku 100 poslanců se stejným počtem náhradníků.

Členové tohoto parlamentu byli tedy zvoleni nepřímou, na Slovensku na sjezdu delegátů okresních národních výborů v Banské Bystrici dne 28. srpna 1945 a v českých zemích na zemských sjezdech národních výborů dne 14. října 1945 v Praze a v Brně. Přičemž dne 30. září 1945 se konaly schůze volitelů Místních národních výborů, přičemž MNV svou legitimitu odvozovaly nikoli z voleb, nýbrž z květnových revolučních událostí. Na těchto schůzích byli voleni delegáti na zemské sjezdy v Praze a v Brně tak, aby okresní pověřenci zvolili jednak Zemské národní výbory, ale rovněž také poslance Prozatímního Národního shromáždění a jejich náhradníky. V Praze

³⁰ Prozatímní Národní shromáždění zřídilo tyto výbory: branný, imunitní, informační, iniciativní, inkompatibilní, kulturní, obchodu, osidlovací, průmyslu, rozpočtový, sociálně-politický, technicko-dopravní, ústavně-právní, verifikační, vnitřní bezpečnosti, zahraniční, zásobovací, zdravotnický, zemědělský a živnostenský (rejstřík výborů PNS, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1945pns/rejstrik/vybory.htm> (11. 6. 2011).

³¹ Weyr František, *Československé právo ústavní*, Melantrich, Praha 1937, str. 155.

³² § 31 zákona č. 325/1920 Sb. ze dne 15. dubna 1920, *o jednacím řádu Poslanecké sněmovny Národního shromáždění*.

vykonali volbu delegáti 112 okresních konferencí a v Brně delegáti 47 okresních konferencí. V zemi České bylo z 2318 delegátů zemského sjezdu 556 komunistů, 537 národních socialistů, 534 sociálních demokratů, 523 lidovců a 168 delegátů bylo zvoleno za zájmové organizace celostátního významu. V zemi Moravsko-slezské bylo zvoleno celkem 1319 delegátů zemského sjezdu a z toho bylo 318 členů KSČ, 312 příslušníků strany lidové, 311 sociálních demokratů, 309 národních socialistů a 69 delegátů bylo zvoleno za organizace zájmového charakteru.

Ve skutečnosti však byli poslanci jmenováni dohodou stran Národní fronty na základě stranické parity (přičemž každá ze stran měla mít 40 mandátů) s tím, že dále zde měli být zastoupeni reprezentanti celostátních zájmových skupin, jako například Ústřední rada odborů, Jednotný svaz zemědělců, Ústřední svaz obchodu, Ústřední svaz řemesel, Ústřední rada družstev, Ústřední národní tělovýchovný výbor, Svaz české mládeže a další složky veřejného života. V českých zemích měli tedy sociální demokraté se socialisty po padesáti mandátech. Komunisté měli 51 poslanců, na úkor lidovců, kteří odmítli jmenovat zástupce Svazu české mládeže a obsadily tak pouze 49 mandátů. Na základě tohoto stranického klíče tak 32 poslanců zastupovalo společenské organizace a 8 mandátů připadlo tzv. významným národním osobnostem. Na Slovensku se o mandáty podělili komunisté a Demokratická strana, přičemž 20 poslanců bylo zvoleno rovněž podle stranického klíče za společenské organizace.³³

1.4 Činnost Prozatímního Národního shromáždění

Ustavující schůze PNS, kterou svolal prezident republiky dopisem předsedovi vlády ze dne 20. října 1945, se konala v dopoledních hodinách dne 28. října 1945 v pražském Rudolfinu. Na této schůzi složili členové PNS poslanecký slib, zároveň došlo k volbě předsedy, místopředsedů, zapisovatelů a pořadatelů. Předsedou PNS se stal dosavadní místopředseda vlády za národní socialisty Jožka David.³⁴

³³ Krejčí Oskar, *Kniha o volbách*, Viktoria Publishing, Praha 1994, str. 156 – 159.

³⁴ Stenoprotokol z 1. schůze PNS konané dne 28. října 1945, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1945pns/stenprot/001schuz/s001001-s001009.htm> (11. 6. 2011).

Téhož dne, na své druhé schůzi přijalo PNS následující usnesení: „*Prozatímní Národní shromáždění potvrzuje podle článku 2 ústavního dekretu presidenta republiky ze dne 25. srpna 1945, č. 47 Sb., o Prozatímním Národním shromáždění, že president republiky Dr. Edvard Beneš, řádně zvolený Národním shromážděním dne 18. prosince 1935, zůstává podle § 58 odst. 5 Ústavní listiny ve své funkci až do nové volby presidenta republiky.*“³⁵ Na třetí schůzi o dva dny později vyslovalo PNS také důvěru druhé vládě Národní fronty, jejímž předsedou byl opět člen sociální demokracie Zdeněk Fierlinger.³⁶

Fakt, že poslanci byli jmenováni a nikoliv zvoleni znamenal, že nebylo možné projevit výraznější nezávislost. Přesto se však našli poslanci, kteří se nebáli na půdě parlamentu přednést své názory. Kupříkladu na ministry bylo jen za první dva měsíce fungování PNS vzneseno 30 interpelací, které se týkaly především činnosti policie a nezávislosti soudů. Například poslanec Dr. Václav Chytil upozorňoval, že „*Není nic vzdálenějšího české duši než policejní stát!*“³⁷

Ke skutečnému střetu nakonec došlo pouze dvakrát. Poprvé se jednalo o spor kolem schvalování volebního zákona, kdy komunisté prosazovali takzvané prázdné („*bílé*“) hlasovací lístky, protože doufali, že při existující volební povinnosti dají přívrženci zakázaných stran přednost vhození prázdného hlasovacího lístku před volbou nekomunistických stran zastoupených v Národní frontě. Nakonec však komunisté získali podporu sociální demokracie a pro návrh nakonec hlasovalo 154 poslanců, jak je uvedeno ještě dále. Ve druhém případě šlo o zákon, který měl amnestovat trestné činy, které se udály v době od 30. září 1938 do 28. října 1945, a „*jejichž účelem bylo přispěti k boji o znovunabytí svobody Čechů a Slováků nebo které směřovalo ke spravedlivé odplatě.*“³⁸ Ve vládním návrhu zákona byla, na radu vynikajícího odborníka profesora Solnaře, ústavněprávním výborem PNS provedena řada změn. Nakonec byla většinou

³⁵ Stenoprotokol z 2. schůze PNS konané dne 28. října 1945, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1945pns/stenprot/002schuz/s002001.htm> (11. 6. 2011).

³⁶ Stenoprotokol z 3. schůze PNS konané dne 30. října 1945, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1945pns/stenprot/003schuz/s003013.htm> (11. 6. 2011).

³⁷ Cit. dle Renner Jan, *Československá stran lidová 1945 – 1948*. Prius, Brno 1999, str. 28.

³⁸ § 1 zákona č. 115/1946 Sb. ze dne 8. května 1946, o právnosti jednání souvisejících s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků.

jednoho hlasu schválena verze navržená poslancem za Demokratickou stranu Dr. Kočvarou. Komunisté hlasovali proti tomuto návrhu.³⁹

Prozatímní Národní shromáždění znamenalo jeden z prvních stupňů k obnovení demokratických poměrů v zemi a jeho hlavním úkolem bylo připravit co nejdříve volby do ústavodárného Národního shromáždění, podle některých představitelů nekomunistických stran mělo také zabránit přijetí zásadních legislativních aktů, což se mu však ne vždy podařilo.⁴⁰ PNS vykonávalo svou pravomoc do 18. června 1946, přičemž jeho zákonodárná činnost byla poměrně rozsáhlá. PNS za tuto dobu schválilo 80 zákonů (první 22. listopadu 1945, poslední 16. května 1946). Valná část zákonodárné činnosti Prozatímního Národního shromáždění byla zaměřena na obnovu a konsolidaci národního hospodářství, finančních vztahů státu (např. první zákon o státním rozpočtu po osvobození) a prohloubení sociálního zákonodárství.⁴¹

V politické oblasti přijalo PNS mimo jiné tři zákony většího významu, přičemž jejich přijetí předcházela poměrně složitá jednání mezi představiteli politických stran, sdružených v Národní frontě. Jednalo se o zákon č. 74/1946 Sb. ze dne 12. dubna 1946, o udělení státního občanství krajanům vracejícím se do vlasti a s ním související zákon č. 75/1946 Sb., o přiznání hospodářských a právních úlev těmto krajanům. Tyto zákony souvisely především se složitým problémem repatriace obyvatelstva z Maďarska. Dále to byl zákon č. 115/1946 Sb. ze dne 8. května 1946, o právnosti jednání souvisících s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků. Složitosti při projednávání tohoto zákona byly popsány již výše.⁴²

Nejdůležitějším zákonodárným úkolem Prozatímního národního shromáždění však bylo legislativní utvrzení volebního systému do ústavodárného Národního shromáždění a uzákonění podoby nového zákonodárného orgánu. Právním základem postavení ústavodárného Národního shromáždění a volebního práva do ÚNS se staly:

³⁹ Renner Jan, *Československá stran lidová 1945 – 1948*, Prius, Brno 1999, str. 28.

⁴⁰ Renner Jan, *Československá stran lidová 1945 – 1948*, Prius, Brno 1999, str. 28.

⁴¹ Kindl Vladimír, Císař Jaromír, „Vývoj zákonodárství na území ČSR 1945 – 1990“ In *Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945 – 1990*, Ed. Ladislav Soukup, Karolinum, Praha 2002, str. 81 – 82.

⁴² Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945 – 1960*, Karolinum, Praha 2006, str. 201 – 204.

ústavní zákon č. 65/1946 Sb. ze dne 11. dubna 1946, o ústavodárném Národním shromáždění, zákon č. 67/1946 Sb. ze dne 11. dubna 1946, o volbě ústavodárného Národního shromáždění a zákon č. 28/1946 Sb. ze dne 21. února 1946, o úpravě stálých seznamů voličských. O těchto normách volebního práva bude ještě podrobněji pojednáno dále.

Dále bylo nutné potvrdit dekrety prezidenta republiky. I když ústavní dekret č. 47/1945 Sb. nestanovil, že Prozatímní Národní shromáždění má provést ratihabici dekretů prezidenta republiky, tak nutnost ratihabice vyplývala ze znění ústavního dekretu č. 11/1944 Úř. věst. čs., o obnovení právního pořádku. Ratihabice byla provedena ústavním zákonem č. 57/1946 Sb. ze dne 28. března 1946, kterým se schvalují a prohlašují za zákon dekrety prezidenta republiky. V článku III tohoto ústavního zákona bylo zároveň stanoveno, že všechny ústavní dekrety a dekrety prezidenta republiky budou uveřejněny do 18-ti měsíců jako příloha Sbírký zákonů a nařízení republiky Československé (pokud již v této sbírce nebyly uveřejněny).⁴³

⁴³ Vlček Eduard, *Poválečná obnova ČSR a její státoprávní stabilizace*, Masarykova univerzita, Brno 1993, str. 80.

2. Ústavodárné Národní shromáždění (1946 – 1948)

Postavení ústavodárného Národního shromáždění bylo upraveno především v ústavním zákoně č. 65/1946 Sb. ze dne 11. dubna 1946, o ústavodárném Národním shromáždění. Stejně jako v případě Prozatímního Národního shromáždění pro vnitřní strukturu, organizaci i kompetenci ÚNS a jeho vztahy k jiným (zejména ústavním) orgánům platily ústavní a jiné předpisy, které se týkaly poslanecké sněmovny Národního shromáždění. Oproti prvorepublikovému Národnímu shromáždění zde však existovaly některé změny v inkompatibilních předpisech, ale především v tom, že ÚNS bylo jednokomorovým parlamentem, v jehož čele stál 24-členný Stálý výbor (pro nějž platila příslušná ustanovení Ústavní listiny z roku 1920), byl zrušen volební soud, jehož úkoly v podstatě převzal ověřovací výbor ÚNS, a dále že zákonodárné kompetence ÚNS byly výrazně modifikovány ústavněprávním postavením Slovenska.⁴⁴ Dne 2. července 1947 ústavodárné Národní shromáždění přijalo zákon č. 140/1947 Sb., o jednacím řádu ústavodárného Národního shromáždění, kterým byl nahrazen dosud užívaný jednacím řád poslanecké sněmovny NS.

Funkční období nového Národního shromáždění bylo stanoveno do doby, než se zákonodárny sbor Československé republiky sejde podle nové ústavy, tato ústava však musela být přijata nejdéle do dvou let.⁴⁵

2.1 Působnost ústavodárného Národního shromáždění

Již podle názvu je zřejmé, že hlavním úkolem ústavodárného Národního shromáždění bylo především přijmout novou ústavu. Vedle toho vykonávalo zákonodárnou moc pro celé území Československé republiky s výhradami, které jsou podrobněji rozepsány dále. Dále vykonávalo, stejně jako Prozatímní Národní shromáždění, i ostatní působnost přikázanou ústavní listinou a jinými zákony

⁴⁴ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945 – 1960*, Karolinum, Praha 2006, str. 176.

⁴⁵ Čl. 6 úst. zákona č. 65/1946 Sb. ze dne 11. dubna 1946, o ústavodárném Národním shromáždění.

Národnímu shromáždění Republiky československé.⁴⁶ O ostatních oblastech působnosti platí totéž, co je uvedeno výše v kapitole pojednávající o PNS.

2.1.1 Zákonodárná působnost ústavodárného Národního shromáždění

ÚNS sice vykonávalo zákonodárnou moc pro celé území republiky, avšak tyto kompetence byly podstatně modifikovány ústavně právním postavením Slovenska, kdy Slovenská národní rada byla oprávněna přijímat na území Slovenska nařízení Slovenské národní rady a pro výklad působnosti byla směrodatná dohoda mezi vládou a Slovenskou národní radou (tzv. první pražská dohoda). Tato dohoda byla však v den přijetí ústavního zákona o ÚNS po tří denních poradách doplněna tzv. druhou pražskou dohodou mezi československou vládou a Slovenskou národní radou.⁴⁷ Podle čl. 9 úst. zákona o ústavodárném Národním shromáždění bylo pro usnesení ústavního zákona, který se týkal ústavně právního postavení Slovenska zároveň třeba též souhlasu většiny poslanců zvolených na Slovensku.⁴⁸

O podávání návrhů zákonů i jejich projednávání platí shodně to, co je již uvedeno v kapitole o Prozatímním Národním shromáždění a k zásadním odchylkám v této oblasti nedošlo ani poté, co byl přijat nový jednací řád ústavodárného Národního shromáždění. V kapitole o orgánech ÚNS je pak zmíněna působnost Stálého výboru v rámci zákonodárné činnosti ústavodárného Národního shromáždění.

Nejdůležitějším zákonodárným úkolem ÚNS bylo, jak vyplývá již z názvu parlamentu, přijetí nové československé ústavy. Po rozsáhlých debatách politické reprezentace bylo vypracování návrhu nové ústavy svěřeno ústavnímu výboru, jak o tom bude podrobněji pojednáno ještě dále.

Celkově je možno říci, že období existence ústavodárného Národního shromáždění bylo naplněno mimořádně rozsáhlou zákonodárnou činností, kdy ÚNS

⁴⁶ Čl. 1 úst. zákona č. 65/1946 Sb. ze dne 11. dubna 1946, *o ústavodárném Národním shromáždění*.

⁴⁷ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945 – 1960*, Karolinum, Praha 2006, str. 177, 197 – 200.

⁴⁸ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945 – 1960*, Karolinum, Praha 2006, str. 176 – 178.

přijalo za necelé dva roky svého funkčního období 224 zákonů a ústavních zákonů. Z toho 50 v roce 1946, 93 v roce 1947, 6 do 25. února 1948, kdy došlo k převzetí moci komunisty a 75 zákonů po únoru 1948.⁴⁹

2.2 Složení a orgány ústavodárného Národního shromáždění

Ústavodárné Národní shromáždění tvořila jediná sněmovna o 300 členech, kteří byli zvoleni ve volbách, jež se konaly dne 26. května 1948.

2.2.1 Poslanci ústavodárného Národního shromáždění

Na členy ústavodárného Národního shromáždění se stejně jako na členy PNS vztahovaly přiměřeně ustanovení Ústavní listiny a jiných zákonů o členech poslanecké sněmovny Národního shromáždění. Zákon o ústavodárném Národním shromáždění však provedl určité odchylky ve věcech inkompatibility. Nově bylo stanoveno, že funkce člena ÚNS není slučitelná s funkcí prezidenta republiky a s funkcemi guvernéra, členů bankovní rady a revidujícího výboru Národní banky. Nadále platilo, že státní a jiní veřejní zaměstnanci se po dobu mandátu „dávali na dovolenou“, na poslance se však již nevztahovalo ustanovení § 20 odst. 3 Ústavní listiny z roku 1920, podle kterého se bývalí poslanci Národního shromáždění mohli stát placenými státními zaměstnanci až rok poté co přestali vykonávat svůj mandát. Rovněž zůstal v platnosti zákon o inkompatibilitě, který je již rozebrán výše.⁵⁰

Další změnou bylo zrušení volebního soudu, s tím že platnost volby jednotlivých členů ÚNS ověřovalo a o inkompatibilitě rozhodovalo ÚNS samo, prostřednictvím ověřovacího a inkompatibilního výboru.⁵¹

Jednací řád ústavodárného Národního shromáždění obsahoval ustanovení o poslancích zejména v části I, který upravoval účast poslanců ÚNS ve schůzích, ale

⁴⁹ Kindl Vladimír, Císař Jaromír, „Vývoj zákonodárství na území ČSR 1945 – 1990“ In *Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945 – 1990*, Ed. Ladislav Soukup, Karolinum, Praha 2002, str. 80.

⁵⁰ Čl. 11 a 12 úst. zákona č. 65/1946 Sb. ze dne 11. dubna 1946, o ústavodárném Národním shromáždění.

⁵¹ Čl. 10 úst. zákona č. 65/1946 Sb. ze dne 11. dubna 1946, o ústavodárném Národním shromáždění.

rovněž situaci, kdy se poslanec bez řádné omluvy nezúčastnil plenární schůze nebo schůze výboru, jehož byl členem.⁵²

2.2.2 Orgány ústavodárného Národního shromáždění

Co se týká orgánů ústavodárného Národního shromáždění, tak můžeme říci, že vzhledem k dosavadní platnosti Ústavní listiny z roku 1920 a jednacího řádu předválečné poslanecké sněmovny NS byla struktura orgánů ústavodárného Národního shromáždění obdobná jako u Prozatímního Národního shromáždění, jak je uvedena výše. Výraznější změny nepřinesl ani jednací řád ÚNS⁵³

Podle jednacího řádu ÚNS mezi jeho orgány patřilo předsednictvo ÚNS, které se skládalo z předsedy a pěti místopředsedů. Mezi orgány předsednictva pak patřilo osm poradatelů, deset zapisovatelů a sněmovní kancelář. Volby všech těchto orgánů proběhly na ustavující schůzi ÚNS a platily po celé volební období, pokud nadpoloviční většina všech poslanců písemně nepožádala o volby nové.⁵⁴

Pravomoci orgánů ÚNS byly i po schválení jednacího řádu ÚNS obdobné jako u orgánů PNS. Shodně platilo, že předsednictvo ÚNS je usnášení schopné za přítomnosti alespoň poloviny svých členů a rozhoduje prostou většinou hlasů, přičemž při rovnosti je rozhodující hlas předsedy. Novinkou bylo, že alespoň jednou za dva měsíce měli být k jednání přizváni předsedové klubů a výborů ÚNS s hlasem poradním.⁵⁵ V čele sněmovní kanceláře byl generální tajemník Národního shromáždění se svými náměstkyněmi.

V otázce postavení poslaneckých klubů jednací řád ÚNS nově stanovil, že „*k usnadnění výkonu mandátu a politické spolupráce poslanců a dále k usnadnění styku*

⁵² §§ 1 – 2 zákona č. 140/1947 Sb. ze dne 2. července 1947, o jednacím řádu ústavodárného Národního shromáždění.

⁵³ Zákon č. 140/1947 Sb. ze dne 2. července 1947, o jednacím řádu ústavodárného Národního shromáždění.

⁵⁴ § 4 zákona č. 140/1947 Sb. ze dne 2. července 1947, o jednacím řádu ústavodárného Národního shromáždění.

⁵⁵ § 8 zákona č. 140/1947 Sb. ze dne 2. července 1947, o jednacím řádu ústavodárného Národního shromáždění.

s předsednictvem a orgány sněmovny sdružují se poslanci v poslanecké kluby“.

K vytvoření klubu bylo třeba nejméně pěti poslanců. Dále bylo stanoveno, že k úhradě nákladů poslaneckých klubů se poskytují z rozpočtu sněmovny státní příspěvky ve výši 15% úhrnné částky poslaneckých platů všech členů klubu.⁵⁶ Posílením postavení poslaneckých klubů nepochybně bylo i povinné přizvání předsedů klubů na jednání předsednictva ÚNS, jak je již shora uvedeno.

U činnosti výborů ÚNS platilo v zásadě totéž, co bylo již o parlamentních výborech napsáno v kapitole věnované Prozatímnímu Národnímu shromáždění. Podle § 24 jednacího řádu ÚNS měla sněmovna počátkem prvního zasedání zvolit kromě Stálého výboru rovněž výbor ústavní⁵⁷, iniciativní, rozpočtový, ověřovací, inkompatibilní, výbor pro kontrolu provádění dvouletého plánu⁵⁸ a parlamentní kontrolní a úspornou komisi, o které bude v této kapitole ještě dále pojednáno. Kromě toho mohlo ÚNS na návrh vlády nebo písemný návrh nejméně 21 poslanců zřídit bez rozpravy prostým hlasováním i výbory jiné a stanovit počet jejich členů.⁵⁹

Volby do jednotlivých výborů se pak konaly podle zásad poměrného zastoupení, kdy předsedové klubů odevzdali hlasovací lístky za všechny své členy a hospitanty klubu a poslanci, kteří nebyli členy žádného klubu, hlasovali sami. Ze svého středu pak výbor zvolil svého předsedu, náměstký a zapisovatele.⁶⁰ Výbor byl způsobilý jednat za přítomnosti alespoň třetiny členů a usnášel se platně prostou většinou přítomných,

⁵⁶ § 14 odst. 1 zákona č. 140/1947 Sb. ze dne 2. července 1947, *o jednacím řádu ústavodárného Národního shromáždění*.

⁵⁷ Byl zřízen na základě zákona č. 197/1946 Sb. ze dne 17. října 1946, o ústavním výboru ústavodárného Národního shromáždění. O tomto výboru bude podrobněji pojednáno ještě dále.

⁵⁸ Byl zřízen na základě zákona č. 192/1946 Sb. ze dne 25. října 1946, *o dvouletém hospodářském plánu*, který v § 14 stanovil, že ÚNS na základě poměrného zastoupení zvolí 36 členů výboru pro kontrolu provádění dvouletého plánu. Vláda byla podle téhož § povinna podávat ÚNS zprávy o provádění a plnění dvouletého plánu a to pravidelně každého čtvrt roku, nebo kdykoliv o to požádal tento výbor.

⁵⁹ Ústavodárné Národní shromáždění zřídilo tyto výbory: bezpečnostní, branný, dopravní, imunitní, informační, iniciativní, inkompatibilní, pro kontrolu provádění dvouletého plánu, kulturní, osidlovací, právní, průmyslový, rozpočtový, sociálně politický, technický, ústavně právní, ústavní, verifikační, zahraniční, zásobovací, zdravotnický, zemědělský živnostensko-obchodní a parlamentní a úspornou komisi (rejstřík výborů ÚNS, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/rejstrik/vybory1.htm> (11. 6. 2011)).

⁶⁰ Weyr František, *Československé právo ústavní*, Melantrich, Praha 1937, str. 155.

počítaje v to předsedajícího, jenž odevzdával hlas naposled, při rovnosti hlasů byl návrh zamítnut.⁶¹

Staronovým orgánem, který nefungoval v Prozatímním národním shromáždění, byl Stálý výbor. Ústavní zákon o ústavodárném Národním shromáždění v čl. 7 odst. 2 stanovil, že ÚNS zvolí 24 členů a stejný počet náhradníků Stálého výboru, na který se přiměřeně užijí ustanovení Ústavní listiny Národního shromáždění.

Stálý výbor mohl činit neodkladná opatření ve všech věcech náležejících do zákonodárné a správní působnosti ústavodárného Národního shromáždění. Jeho působnost však byla časově i věcně omezena. Co se týká časového omezení, tak Stálý výbor mohl být činný pouze „*v době od rozpuštění sněmovny nebo od uplynutí jejího volebního období až do opětného sejití, dále po dobu, po kterou je jejich zasedání odročeno či ukončeno*“⁶² Znamená to tedy, že Stálý výbor vykonával svou působnost pouze mezi zasedáními ÚNS. Věcným omezením pak byla podmínka „*neodkladnosti*“, což znamenalo, že opatření mohl Stálý výbor učinit pouze, pokud by v důsledku prodlení mohla vzniknout podstatná škoda pro stát a opatření muselo být i věcně důležité.⁶³ Příslušnost Stálého výboru byla vymezena také negativně. Stálý výbor oprávněn volit prezidenta republiky nebo jeho náměstka, měnit ústavní zákony a příslušnost úřadů (ledaže by šlo o rozšíření působnosti úřadů už zřízených novými úkoly), ukládat svými opatřeními nové trvalé finanční povinnosti občanům, rozšiřovat brannou povinnost, trvale zatěžovat státní finance nebo zcizovat státní majetek a dávat souhlas k vypovězení války.⁶⁴

Neodkladná opatření, k nimž by jinak bylo třeba zákona, byla přípustná jen k návrhu vlády schválenému prezidentem republiky. Tato opatření měla prozatímní platnost zákona a musela být vyhlášena ve Sbírce zákonů. Podepisoval je prezident republiky, předseda vlády nebo jeho náměstek a alespoň polovina ministrů. Pokud však

⁶¹ § 31 zákona č. 325/1920 Sb. ze dne 15. dubna 1920, *o jednacím řádu Poslanecké sněmovny Národního shromáždění*.

⁶² § 54 odst. 1 úst. zákona č. 121/1920 Sb. ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje *ústavní listina Československé republiky*.

⁶³ Weyr František, *Československé právo ústavní*, Melantrich, Praha 1937, str. 166.

⁶⁴ § 54 odst. 8 úst. zákona č. 121/1920 Sb. ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje *ústavní listina Československé republiky*.

prezident republiky těmto opatřením odepřel souhlas, pak je nebylo možno vyhlásit. K opatření, k němuž by jinak bylo třeba zákona nebo mělo-li být schváleno vydání nebo úhrada mimo rozpočet, bylo třeba souhlasu nadpoloviční většiny všech členů Stálého výboru. Ve všech ostatních případech k usnášení stačila přítomnost alespoň poloviny všech členů výboru a nadpoloviční většina přítomných, přičemž předseda hlasoval jen při rovnosti hlasů. Opatření, na kterých se usnesl Stálý výbor, byly prozatímní a Národní shromáždění je muselo do dvou měsíců od svého sejití schválit, jinak pozbývaly další platnosti.⁶⁵

Na základě zákona č. 244/1946 Sb. ze dne 18. prosince 1946, o parlamentní kontrolní a úsporné komisi, byla v ústavodárném Národním shromáždění zřízena parlamentní kontrolní a úsporná komise, přičemž tato instituce nebyla v československém ústavním pořádku novinkou. Po válce byl iniciativní návrh skupiny poslanců na vytvoření obdobného výboru předložen již v Prozatímním Národním shromáždění, ale nakonec neprošel. V ÚNS se návrh na vytvoření parlamentní a úsporné komise setkal s všeobecným souhlasem, avšak v rozpravě při projednávání tohoto zákona se vyskytly určité připomínky, týkající se zejména reálnosti některých částí dvouletého hospodářského plánu a poslanec Šulík se dotkl problému „doplácení“ na Slovensko, na což vzápětí reagoval poslanec Valo. Za Demokratickou stranu promluvil poslanec Dr. Zibrín, který mimo jiné řekl: „... vítame túto parlamentnú komisiu i preto, že nemajúc parlamentnej opozície, bude táto jediným orgánom parlamentným, kde predsa len bude vykonávaná určitá časť práv by som povedal a povinností opozície ... „⁶⁶

Parlamentní úsporná a kontrolní komise se skládala z 16 členů a 16 náhradníků zvolených ze členů Národního shromáždění podle zásady poměrného zastoupení⁶⁷ a byla vybavena rozsáhlými kompetencemi. O činnosti komise podával Národnímu shromáždění zprávy její předseda, nebo pokud se tak komise usnesla, zpravodaj,

⁶⁵ § 54 úst. zákona č. 121/1920 Sb. ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje *ústavní listina Československé republiky*.

⁶⁶ Stenoprotokol z 30. schůze ÚNS konané dne 18. prosince 1946, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/030schuz/s030002-s030006.htm> (11. 6. 2011).

⁶⁷ § 2 zákona č. 244/1946 Sb. ze dne 18. prosince 1946, *o parlamentní kontrolní a úsporné komisi*.

zvolený komisí pro určitý konkrétní případ.⁶⁸ Pro jednání komise platily obdobné předpisy jednacího řádu,⁶⁹ můžeme tedy říci, že svou podstatou byla komise rovněž parlamentním výborem (jak vyplývá i z ustanovení § 24 zákona o jednacím řádu ÚNS).

Komise mohla dohlížet na hospodaření státních orgánů, ale také národních podniků a hospodářských organizací všeho druhu, svazků územní samosprávy, zájmových organizací, sociálních pojišťoven, či dokonce stavovských organizací a organizací zaměstnanců a zaměstnavatelů (např. obchodních komor, advokátních komor, inženýrských a družstevních svazů a Ústřední rady odborů). Komise mohla v rámci své kompetence nařizovat úsporná opatření všude tam, kde to vyžadoval veřejný zájem. Faktem je, že výsledky komise neodpovídaly zákonem dané pravomoci, což bylo způsobeno zejména krátkou délkou doby, kdy působila a vzrůstající eskalací politického napětí ve společnosti.⁷⁰

2.3 Volby do ústavodárného Národního shromáždění

Volby do ústavodárného Národního shromáždění proběhly na základě zákona č. 67/1946 Sb., ze dne 11. dubna 1946, o volbě ústavodárného Národního shromáždění, jehož § 7 navazoval na zákon č. 28/1946 Sb. ze dne 21. února 1946, o úpravě stálých seznamů voličských. Tento zákon o úpravě stálých seznamů voličských do československého volebního práva zavedl několik zcela nových prvků. Došlo například ke snížení věkové hranice aktivního volebního práva na 18 let nebo k přiznání volebního práva příslušníkům branné moci a Sboru národní bezpečnosti, čímž se voleb do ústavodárného Národního shromáždění mohlo zúčastnit na 500 tisíc nových voličů z celkového počtu 7 milionů. Na straně druhé však zákon obsahoval ustanovení, která podstatným způsobem omezovala výkon volebního práva. Bylo to zejména ustanovení § 2 odst. 1, umožňující výkon volebního práva pouze občanům české, slovenské „nebo jiné slovanské národnosti“, které vycházelo z pojetí kolektivního zbavení základního občanského práva i osob, jenž nepozbyly československé státní občanství podle

⁶⁸ § 8 zákona č. 244/1946 Sb. ze dne 18. prosince 1946, *o parlamentní kontrolní a úsporné komisi*.

⁶⁹ § 3 zákona č. 244/1946 Sb. ze dne 18. prosince 1946, *o parlamentní kontrolní a úsporné komisi*.

⁷⁰ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945 – 1960*, Karolinum, Praha 2006, str. 234 – 236.

ústavního dekretu č. 33/1945 Sb. Značně kontroverzní byla i další ustanovení, například § 3 odst. 3 a zejména pak §§ 22-24, tj. nezapisování do stálých seznamů voličských a tzv. překážka výkonu volebního práva, která vycházela z porušení principu presumpce nevinny a navíc v mnoha případech, na základě čistě osobního vyřizování účtů, znemožnila zinscenováním různých obvinění výkon volebního práva mnoha bezúhonných občanů.⁷¹

Vlastní výkon volebního práva do ústavodárného Národního shromáždění byl následně podrobně upraven zákonem č. 67/1946 Sb., který byl založen na základních demokratických volebních principech zakotvených již v ústavním zákoně č. 65/1946 Sb., tj. na principu všeobecného, rovného a tajného hlasovacího práva a na principu poměrného zastoupení. Volební právo přitom měli všichni občané, kteří splňovali podmínky pro zápis do stálých seznamů voličských (§ 7). Zároveň s tím byla podle § 11 stanovena povinnost volit, avšak od této povinnosti byly osvobozeny osoby starší 70 let nebo ti, kteří se pro nemoc, neodkladné povinnosti či jiné překážky nemohli dostavit k volbě. Pro volby do ÚNS bylo vytvořeno 28 volebních krajů (13 v zemi české, 6 v zemi moravskoslezské a 9 na Slovensku), přičemž jednotlivé strany mohly v každém kraji kandidovat maximálně 30 osob a kandidátní listiny mohly předkládat všechny politické strany vyvíjející svou činnost v příslušné zemi k 30. dubnu 1946.⁷²

Ve volebním systému se objevil také zcela nový a specifický institut - tzv. prázdné „bílé“ hlasovací lístky, které ve vládě za nepřítomnosti msgr. Šrámka a J. Masaryka prosadili komunisté spolu se sociálními demokraty a o kterých se v Prozatímním Národním shromáždění (poprvé) hlasovalo „bojovně“. Při existující volební povinnosti se komunisté chtěli touto cestou zabezpečit proti odpůrcům politického systému Národní fronty a stoupencům zakázaných politických stran (agrární, živnostenské, národně demokratické, ľudové).⁷³

⁷¹ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945 – 1960*, Karolinum, Praha 2006, str. 151 – 160.

⁷² Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945 – 1960*, Karolinum, Praha 2006, str. 179 – 196; srov. Krejčí Oskar, *Kniha o volbách*, Viktoria Publishing, Praha 1994, str. 159 – 164.

⁷³ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945 – 1960*, Karolinum, Praha 2006, str. 186; srov. Krejčí Oskar, *Kniha o volbách*, Viktoria Publishing, Praha 1994, str. 159 – 164.

Při projednávání volebního zákona zdůvodňoval zpravodaj ústavně právního výboru Dr. Oldřich John zavedení „bíých“ lístků charakteristikou úlohy voleb v procesu revoluce, kterou nazval „národní a sociální“. Mimo jiné řekl: *„Ti..., kteří po celém roce konsolidačního procesu v našem státě se takto zapojit nechtějí nebo nedovedou, staví se proti celkové koncepci naší nové republiky vyjádřené právě vládou Národní fronty... Kdo nejde u nás s vládou Národní fronty..., jde proti ní, a protože je tvořena všemi politickými stranami našeho národa, lze právem říci, že jde dokonce přímo proti státu... Ať se nakonec debata o těchto ustanoveních osnovy zákona o volbě do ústavodárného Národního shromáždění rozvíjí jakkoliv..., nesmí být ovlivněna osobami dobrovolně se stavícími mimo národ“*.⁷⁴

Lidovecký poslanec Bunža v diskusi shrnul námitky odpůrců „bíých“ lístků, když mimo jiné řekl: *„Pakli počítáme s tím, že v opozici, representované prázdnými lístky, budou nespokojení demokraticky smýšlející a národně bezúhonní občané, pak musíme být důslední a dát možnost zastoupení i opozici, jinak to, co děláme, když připouštíme prázdné lístky, je buď optický klam, nebo dobře uvážená volební taktika zastánců prázdných lístků. ... Jsou-li však prázdné lístky určeny pro zbytek fašistů a kolaborantů, kteří proklouzli voličskými seznamy, pak je to opatření zbytečné, neboť tato hrstka ztroskotanců si v každém případě najde způsob, jak svůj odpor vyjádřit“*. Poslanec Bunža dále řekl, že *„možnost hlasovati prázdnými lístky svede mnohé nespokojené, ale jinak dobré, národně bezúhonné občany k odevzdání prázdných lístků a tím k negativnímu postoji vůči vládě Národní fronty“*. Předpokládal sice, že *„tato papírová opozice bude nepatrná“*, zároveň však položil otázku: *„Co se stane, když opozice bude mnohem větší, než se očekává, kupříkladu 20, 30 nebo 40%?“*⁷⁵

Pozměňovací návrh na vypuštění všech zmínek o „prázdných lístcích“ byl z volebního zákona v poměru 155 : 131 hlasům nejprve zamítnut. Následně byla osnova

⁷⁴ Stenoprotokol ze 46. schůze PNS konané dne 10. dubna 1946, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1945pns/stenprot/046schuz/s046002.htm> (11. 6. 2011).

⁷⁵ Stenoprotokol ze 46. schůze PNS konané dne 10. dubna 1946, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1945pns/stenprot/046schuz/s046003.htm> (11. 6. 2011).

zákona, kde byl ponechán institut „prázdných lístků“, schválena v obou čteních 154 hlasy, přičemž ostatní poslanci se hlasování zdrželi.⁷⁶

Ve volbách však nakonec tyto „prázdné lístky“ nesehrály žádnou roli, neboť je použilo pouze 0,45 % voličů.⁷⁷ Potenciální voliči zakázaných politických stran odevzdali své hlasy na Slovensku v naprosté většině Demokratické straně a v českých zemích především národním socialistům a lidovcům, avšak na venkově ve velké míře také komunistické straně.⁷⁸

Volební zákon byl výsledkem dohody všech politických stran Národní fronty z ledna 1946. Tato dohoda současně utvrzovala uzavřený systém politických stran a znemožnila účast ve volbách takovým politickým stranám, které by stály mimo Národní frontu. Odpovídalo to systému omezeného politického pluralismu, obsaženého už v košickém vládním programu. Volební zákon tak v podstatě vylučoval možnost vzniku opozice, která by mohla být zastoupena v parlamentu. Tuto skutečnost nemohla revidovat ani instituce tzv. prázdných („bílých“) hlasovacích lístků, jak je uvedeno již výše.

Přesto se v předvolebním období objevila řada pokusů o změnu systému politických stran. Jednak vznikem nových politických stran (např. v českých zemích pokusy o obnovení obdoby bývalé agrární strany), tak snahou rozšířit organizační síť již existujících stran na území celého Československa.⁷⁹ Tyto pokusy však zůstaly bez úspěchu. Dílčí změny se uskutečnili pouze na Slovensku, kde před volbami vznikla Strana práce a Strana slobody, přičemž tyto strany měly odlákat voliče od dosud

⁷⁶ Stenoprotokol ze 47. schůze PNS konané dne 11. dubna 1946, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1945pns/stenprot/047schuz/s047003.htm> (11. 6. 2011).

⁷⁷ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945 – 1960*, Karolinum, Praha 2006, str. 180.

⁷⁸ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945 – 1960*, Karolinum, Praha 2006, str. 186.

⁷⁹ Již v červnu 1945 jednali někteří zástupci bývalé agrární strany s prezidentem Benešem a neúspěšně žádali obnovu agrární strany, přičemž poukazovali na oběti nacistické perzekuce z řad bývalých agráriků. Nakonec se však obnova agrární strany, mimo jiné i díky odporu ostatních politických stran, neuskutečnila (Kocian Jiří, *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948. Organizace, program, politika*, Doplněk, Brno 2002, str. 93).

jediných politických stran, DS a KSS.⁸⁰ Tyto nové strany však stejně, jak bude ještě uvedeno dále, nezaznamenaly ve volbách téměř žádný úspěch.

Základem předvolební kampaně se měla stát společná předvolební dohoda stran Národní fronty z 25. března 1946, ve které se všechny strany zavázaly:

- a) řídit se v předvolební kampani Košickým vládním programem a prosazovat ústavní zakotvení revolučních dekretů prezidenta republiky;
- b) svorně nést před voliči společně odpovědnost za činnost vlády a po volbách opět vytvořit vládu Národní fronty;
- c) rozvíjet politický program pozitivně a zdržet se nezásadních polemik a osobního osočování;
- d) společně projednávat všechny sporné otázky a případné porušení dohody.⁸¹

Tato dohoda však zůstala však z valné části pouze na papíře. S blížícími volbami se dostávaly do předvolební kampaně všech stran nevybíravé prostředky předvolebního boje. Jedinou výjimkou v tomto směru byla snad jen Československá strana sociálně demokratická. Zároveň byli do stran, sdružených v Národní frontě, přijímáni také bývalí členové a funkcionáři zakázaných politických stran. Nejvýrazněji se to projevilo u strany národně socialistické a zejména slovenské Demokratické strany.⁸²

Volby se konaly dne 26. května 1946 a ústavodárné Národní shromáždění vykonávalo svou pravomoc od 18. května 1946 do 30. května 1948. Ve volbách zvítězila v celostátním měřítku Komunistická strana Československa s podílem hlasů 31,05 % a 93 mandáty a spolu s Komunistickou stranou Slovenska tak komunisté získali ve třistačlenném Národním shromáždění 114 mandátů, národní socialisté měli 55, lidovci 43 a sociální demokraté 37 poslanců. Na Slovensku zvítězila Demokratická

⁸⁰ Kaplan Karel, *Československo v letech 1948 – 1953*, Státní pedagogické nakladatelství Praha, 1991, str. 46 – 47.

⁸¹ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945 – 1960*, Karolinum, Praha 2006, str. 179.

⁸² Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945 – 1960*, Karolinum, Praha 2006, str. 179.

strana s podílem hlasů 62 % a 43 mandáty, následovaná Komunistickou stranou Slovenska se ziskem 21 mandátů, Stranou práce s třemi poslanci a Stranou slobody se dvěma poslanci.⁸³ Vzhledem k tomuto výsledku byl Klement Gottwald pověřen prezidentem republiky sestavením nové vlády.

2.4 Činnost ústavodárného Národního shromáždění

Během dvou let fungování ústavodárného Národního shromáždění bylo přijato velké množství zákonů, které upravovaly poměry v poválečném Československu. ÚNS však bylo především jedním z rozhodujících orgánů, kde se sváděl boj o budoucí podobu Československé republiky. Při zkoumání činnosti ÚNS bychom určitě měli zkoumat zvláště období do února 1948 a období, kdy moc ve státě fakticky získala komunistická strana.

2.4.1 Činnost ústavodárného Národního shromáždění v letech 1946 – 1947

Dne 18. června 1946 se ÚNS sešlo na své ustavující schůzi, kde nově zvolení poslanci složili slib, byl zvolen předseda a předsednictvo ÚNS. Kandidátem národních socialistů na funkci předsedy ÚNS byl opět Josef David. Na rozdíl od minulé volby, kdy měl podporu celé Národní fronty, ho však komunisté byli ochotni volit pouze v případě, že tato důležitá funkce bude brána v potaz při jednání o sestavení nové vlády. Toto však socialisté odmítli akceptovat, takže se David nakonec stal pouze kandidátem jejich strany, za podpory lidovců a slovenských demokratů.⁸⁴ V prvním skrutiniu David vedl se 143 hlasy proti Zápotockému se 115 hlasy a sociálnímu demokratu Tomešovi s 38 hlasy.⁸⁵ Ve druhém skrutiniu byl v tajném hlasování poražen Zápotockým, který získal z 296 odevzdaných hlasů 153 proti Davidovým 142 (přičemž jeden hlasovací lístek byl

⁸³ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945 – 1960*, Karolinum, Praha 2006, str. 180.

⁸⁴ Renner Jan, *Československá strana lidová 1945 -1948*, Prius, Brno 1999, str. 97 – 98.

⁸⁵ Stenoprotokol z 1. schůze ÚNS konané dne 18. června 1946, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/001schuz/s001007.htm> (11. 6. 2011).

prázdný).⁸⁶ Antonín Zápotocký však vykonával tuto funkci pouze měsíc a na základě politických dohod byl nakonec předsedou zvolen opět Josef David.⁸⁷ Při volbě předsedy ústavodárného Národního shromáždění tedy nakonec, i přes první „bojové“ hlasování na půdě ÚNS, došlo k dohodě, ale zároveň se zde projevíly první rozpory, které vyvrcholily zejména v roce 1947.⁸⁸

Již na druhé schůzi ÚNS, která se konala dne 19. června 1946, byl Dr. Edvard Beneš jednomyslně zvolen opět prezidentem republiky,⁸⁹ který ještě též den pověřil Klementa Gottwalda sestavením nové vlády. Nově jmenovaná vláda předstoupila před parlament dne 8. července 1946 se svým takzvaným „Budovatelským programem“ třetí vlády Národní fronty Čechů a Slováků. Tento program byl ÚNS dne 11. července 1946 schválen a vláda tak získala důvěru Ústavodárného národního shromáždění.⁹⁰

Hlavním úkolem Ústavodárného národního shromáždění, jak již vyplývá z jeho názvu, bylo připravit nejdéle do dvou let novou ústavu. Již v průběhu července 1946 se však vláda usnesla zřídit pod předsednictvím ministra vnitra komisi, jejímž cílem mělo být vypracování základního návrhu nové ústavy, jenž měl být později předložen k dalšímu projednávání. Později byla provedena změna v tom směru, že byly zřízeny komise dvě – politická a právní. V těchto komisích měly být zastoupeny všechny složky Národní fronty a dále také významní političtí a ústavně právní představitelé.⁹¹

Začátkem podzimu však v řadách nekomunistických politických stran vznikly pochybnosti, zda vláda má kompetenci k přípravě nové ústavy a vyslovily názor, že vláda porušuje práva ÚNS, které vzniklo právě proto, aby vytvořilo novou ústavu.

⁸⁶ Stenoprotokol z 1. schůze ÚNS konané dne 18. června 1946, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/001schuz/s001008.htm> (11. 6. 2011).

⁸⁷ Josef David byl do čela ÚNS zvolen na 8. schůzi ÚNS dne 18. července 1946, přičemž pro něj bylo v tajné volbě odevzdáno 234 z celkového počtu 239 odevzdaných hlasů. Na jiné jméno nebyl odevzdán žádný hlas (stenoprotokol z 8. schůze ÚNS konané dne 18. července 1946, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/008schuz/s008001.htm> (11. 6. 2011)).

⁸⁸ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945 – 1960*, Karolinum, Praha 2006, str. 216.

⁸⁹ Stenoprotokol z 2. schůze ÚNS konané dne 19. června 1946, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/002schuz/s002002.htm> (11. 6. 2011).

⁹⁰ Stenoprotokol z 6. schůze ÚNS konané dne 11. července 1946, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/006schuz/s006006.htm> (11. 6. 2011).

⁹¹ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945 – 1960*, Karolinum, Praha 2006, str. 228.

Komunisté, kteří chtěli při přípravě nové ústavy využít své silné pozice ve vládě, naopak argumentovali, že vypracování ústavy a její základní principy byly obsaženy již ve vládním programu, na jehož základě se vláda ucházela o důvěru ÚNS, a proto má být zákonodárná iniciativa zachována vládě.⁹² Brzy po schválení vládního programu však vystoupili sociální demokraté s návrhem vytvořit parlamentní ústavní výbor, který by novou ústavu vypracoval. Komunisté tak zůstali osamoceni a nezbylo jim nic jiného, než se podřídit, přičemž vláda si ponechala pouze právo zabývat se jen těmi body návrhu, které zůstanou sporné.⁹³

Dne 17. října 1946 byl přijat zákon č. 197/1946 Sb., o ústavním výboru ÚNS, který stanovil, že ústavní výbor má vypracovat návrh nové ústavy. Tento výbor měl 36 členů, kteří měli být zvoleni podle zásad poměrného zastoupení.⁹⁴ Členové ústavního výboru byli zvoleni dne 7. listopadu 1946 na 20. schůzi ÚNS.⁹⁵ Složení bylo následující: KSČ měla 11 členů, národní socialisté 6 členů, lidovci 5 členů, Demokratická strana 5 členů, sociální demokraté 4 členy, KSS 3 členy a Strana slobody se Stranou práce měly po jednom členu.⁹⁶ Po rozsáhlých debatách ústavní výbor také vytvořil, jako svůj poradní orgán, sbor expertů, jehož členy byli například profesori Bušek, Hobza, Hoetzel, Kubeš, Meissner, Tureček, Weyr a další renomovaní právníci (např. Dr. Meissner), většinou osobnosti, které se významně podílely už na formování ústavního řádu předmnichovské republiky. Za slovenskou stranu se na práci velmi aktivně podílel Dr. Dérer. Členové tohoto sboru expertů se pravidelně scházeli a postupně ústavnímu výboru předkládali různé alternativní návrhy k jednotlivým kapitolám ústavy.⁹⁷

Jednání ústavního výboru však zůstávala díky stále napjatější politické situaci na mrtvém bodě. Rozpor panoval mezi komunisty a ostatními stranami především

⁹² Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945 – 1960*, Karolinum, Praha 2006, str. 228.

⁹³ Kaplan Karel, *Příprava Ústavy ČSR v letech 1946-1948. Soubor dokumentů*, Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, sv. 7, Praha 1993, str. 7.

⁹⁴ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945 – 1960*, Karolinum, Praha 2006, str. 228 – 229.

⁹⁵ Stenoprotokol z 20. schůze ÚNS konané dne 7. listopadu 1946, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/020schuz/s020004.htm> (11. 6. 2011).

⁹⁶ Rejstřík výborů ÚNS, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/rejstrik/vybory1.htm> (11. 6. 2011).

⁹⁷ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945 – 1960*, Karolinum, Praha 2006, str. 228.

v otázkách postavení Slovenska, ústavní koncepce národních výborů, ústavního zakotvení znárodnění a ústavní garance soukromého vlastnictví a v pojetí občanských práv a svobod, jelikož komunisté na rozdíl od nekomunistických stran nechtěli vzít za primární základ jednání ústavní listinu z roku 1920.⁹⁸ Situace se nakonec vyřešila po převzetí moci komunisty v únoru 1948 a jak je uvedeno dále, nová ústava byla nakonec 9. května 1948 bez problémů jednomyslně schválena.

Po volbách převažovala v Národní frontě snaha o spolupráci, udržení koalice a hledání kompromisů. V témže duchu vyznělo i prohlášení NF z 27. září 1946 o společné odpovědnosti za realizaci vládního programu. Rozpory mezi stranami stále narůstaly, ale v konflikt přerostly pouze v ojedinělých případech. Pokusy o přechod do oficiální opozice se však nevyskytly. V těchto sporech figurovaly jak mocenskopolitické zájmy stran, tak i spory o demokratické metody vládnutí, kdy šlo většinou o uplatnění prvků parlamentní demokracie v praxi. Prostředkem nekomunistických poslanců k prosazování zákonnosti byly interpelace především na ministra vnitra.⁹⁹

Vnitřní poměry v Bezpečnosti a především nezákonnosti v rámci její činnosti se stávaly ze strany nekomunistických stran častým terčem kritiky. Ke kritice Bezpečnosti docházelo již na prvních schůzích Prozatímního národního shromáždění a později i v bezpečnostním výboru parlamentu. S touto kritikou Bezpečnosti, ohledně jejího stranického zneužívání, která probíhala v parlamentu, souvisel také návrh zákona o Sboru národní bezpečnosti. První návrh tohoto zákona pocházel již z roku 1945 ještě jako návrh dekretu prezidenta republiky.¹⁰⁰ Nakonec byl tento návrh Ústavodárným

⁹⁸ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945 – 1960*, Karolinum, Praha 2006, str. 228.

⁹⁹ K nejvýznamnějším patřily interpelace na ministra vnitra a spravedlnosti v březnu 1947 ohledně zatčení přednosta Okresního soudu v Rýmařově na Moravě JUDr. Josefa Martínka. Tento soudce byl na příkaz komunistického předsedy Okresního národního výboru v Rýmařově zatčen, neboť někteří členové ONV byli vyšetřováni soudem, jemuž předsedal právě JUDr. Martínek. Došlo tak ke zneužití policie k osobní mstě (Interpelace posl. dra Řehulky, dra Bunži, dra Rozehnalá, Kaďúrka, Tomáška a Hořinka ministrům vnitra a spravedlnosti ve věci nezákonného zatčení a dání do vazby přednosta okresního soudu v Rýmařově, dostupné na http://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/T0443_00.htm (11. 6. 2011)). Nakonec byli komunisté donuceni vzdát se předsedy národního výboru a některých jeho spolupracovníků. Aby se podobné situace nemohly opakovat, tak bezpečnostní výbor ÚNS ustavil šestičlennou komisi, která měla vyšetřovat a sledovat nezákonně chování ozbrojených složek státu (Renner Jan, *Československá strana lidová 1945 -1948*, Prius, Brno 1999, str. 69).

¹⁰⁰ Kaplan Karel, *Pět kapitol o únoru*, Doplněk, Brno 1997, str. 86 – 99.

národním shromážděním přijat dne 11. července 1947 jako zákon č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti, přesto však vyvolával mnoho sporů mezi politickými stranami i po jeho schválení. Již při jeho projednávání kupříkladu poslanec Řehulka upozornil, *„že k úkolům státní bezpečnosti náleží zajištění Československé republiky před útoky na její svrchovanost, celistvost, demokraticko-republikánskou státní formu, bezpečnost a obranu, dále pak zajištění osobní bezpečnosti ústavních činitelů a obrana proti hospodářskému vyzvědačství. Tyto úkoly jsou tedy přesně vymezeny a jsem hluboce přesvědčen, že k žádnému z nich nenáleží vyslychání členů nekomunistických stran proto, že hlasovali v místních zájmových sdruženích, v JSČZ nebo na valných hromadách družstev, proti osnovám zákonů zemědělských, jak vyšly z ministerstva zemědělství. To by bylo zneužívání státní bezpečnosti k účelům stranickým a v tomto směru je nutno velmi důrazně se ohraditi a velmi bedlivě kontrolovati činnost státně bezpečnostní složky.“*¹⁰¹

Ještě bouřlivěji však již o den dříve (tj. 10. července 1947) probíhalo v ústavodárném Národním shromáždění projednávání některých zemědělských zákonů. Například poslanec Kameníček prohlásil: *„... Hranici 50 ha zemědělské půdy přijala čs. strana národně socialistická za onu hranici, která má být zabezpečena v ústavní listině republiky Československé. Tato hranice byla také přijata vládou v některých zemědělských zákonech (Stálé výkřiky.) a já jen konstatuji, že jednomyslně. (Posl. Valo: Ale dalo to fušku, pán kolega!) Tak jako nám, pane kolego, v zemědělském výboru. Čs. strana národně socialistická nedá proto souhlas a - to říkám jasně, - k tomu, aby tato hranice 50 ha byla porušována, protože další její snižování by vedlo k oprávněným obavám široké zemědělské veřejnosti o zachování soukromého vlastnictví. (Výkřiky.) A proto při této příležitosti považuji za povinnost prohlásiti jménem své strany, a to nekompromisně, že soukromé vlastnictví malého a středního zemědělce je pro nás posvátným a národně historickým příkazem. (Potlesk - Výkřiky.) Tyto zásady o soukromém vlastnictví jsme také hájili i při projednávání osnovy o revisi pozemkové reformy, pokud ovšem nejde o trestné případy, které odborně posoudí příslušná komise odborníků. Drželi jsme se při tom vládní osnovy zákona, i když nám pan ministr zemědělství v zemědělském výboru prohlásil, že nebude hájit vládní osnovu Gottwaldovy*

¹⁰¹ Stenoprotokol z 67. schůze ÚNS konané dne 11. července 1947, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/067schuz/s067015.htm> (11. 6. 2011).

vlády, kterou on sám podepsal, že nemůže převzít za takovou revisi odpovědnost a zejména pak že nemůže zaručit klid na vesnici, jestliže bude přijata vládní osnova. (Výkřiky.) Je to, paní a pánové, první případ v historii tohoto parlamentu, že se československý ministr postavil i proti své vlastní vládě. (Výkřiky posl. Čiháka. - Hluk.) ... “ Poté co předsedající požádal o klid, poslanec Kameníček pokračoval: „Nemohli jsme ovšem, paní a pánové, přistoupit na tyto hrozby. Parlament musí zůstat demokratický a z této zásady neustoupíme ani o krok (Potlesk poslanců nár. socialistických. - Výkřiky komunistických poslanců.), i kdyby si to sám pan ministr zemědělství přál. (Výkřiky posl. Čiháka.)...“¹⁰²

Postupně se předmětem často dlouhých a ostrých sporů v ÚNS stávalo každé významnější rozhodnutí vlády. Ještě v roce 1946 se jednalo o spory týkající se restitučního soudnictví, kulturních zákonů, tiskového zákona, zákona o jednotné škole, zákona o národním pojištění či již výše zmíněného zákona o národní bezpečnosti. Na přelomu let 1946 a 1947 se také rozhořel zápas o průmyslové konfiskáty a další etapy znárodnování. S tím souvisí další sporné otázky, jako systém hospodářského řízení, přijetí resp. nepřijetí Marshallova plánu a způsoby řešení ekonomických těžkostí. V neposlední řadě spory provázely přípravu samotné ústavy, jak je již uvedeno výše. Období činnosti ÚNS tak vlastně od samého počátku bylo obdobím příprav na rozhodující politické střetnutí.¹⁰³

2.4.2 Ústavodárné Národní shromáždění v roce 1948

Zostřující se politická situace se v parlamentě projevovala zejména při jednání jeho výborů.

Dne 10. února 1948 dospěly do svého vrcholu dlouhodobé neshody mezi ministrem Ďurišem a nekomunistickou většinou v zemědělském výboru. Zemědělský výbor měl na tento den na programu vládní osnovu zákona o trvalé úpravě vlastnictví

¹⁰² Stenoprotokol z 66. schůze ÚNS konané dne 10. července 1947, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/066schuz/s066009.htm> (11. 6. 2011).

¹⁰³ Vlček Eduard, *Poválečná obnova ČSR a její státoprávní stabilizace*, Masarykova univerzita, Brno 1993, str. 98.

půdy a většina členů výboru požadovala, aby se do výboru dostavil ministr zemědělství, který svou návštěvu neustále oddaloval. Hlavním důvodem tohoto rázně formulovaného požadavku bylo podezření, že ministr porušil zákon, když vydal pokyn k provedení soupisu půdy, která by spadala pod parcelaci teprve podle připravovaného zákona. Následující den zemědělský výbor přijal proti hlasům poslanců komunistické strany, aby vláda zastavila akce ministra zemědělství, které jsou v rozporu se zákonem.¹⁰⁴ Následně se dne 12. února 1948 zemědělský výbor rozhodl neprojednávat vládní osnovu zákona, která byla schválena dne 21. ledna 1948, a za základ dalšího jednání vzal dřívější sociálně demokratický návrh.¹⁰⁵

Rovněž v bezpečnostním výboru ÚNS došlo dne 12. února 1948 k dramatické diskuzi. Na programu schůze byla kritika poměrů v Bezpečnosti a oproti dřívějším kritickým hlasům se nyní vystoupení nekomunistických poslanců podobalo spíše soustředěnému útoku na ministra vnitra. Při vystoupení poslanců všech nekomunistických stran, z nichž se nejaktivněji projevoval V. Krajina, byly jmenovány konkrétní akce a projevy komunistických představitelů, které prokazovaly snahu využít Bezpečnost k vítězství komunistů v příštích volbách. Komunističtí poslanci oponovali obecnými proklamacemi a obhajovali počínání bezpečnostních orgánů. Na parlamentní půdě bylo rovněž, poslancem za národně socialistickou stranu A. Čížkem, poprvé zmíněno plánované přemístění osmi nekomunistických důstojníků Bezpečnosti V Praze. Následně většina poslanců přijala usnesení k předneseným návrhům, z nichž k nejdůležitějším patřilo pověření komise vedené poslancem Bunžou, aby prostudovala materiál o metodách vyšetřovacích orgánů pověřenectva vnitra a aby ministr vnitra zakázal přemísťování a překládání členů Sboru národní bezpečnosti. Z pěti bodů

¹⁰⁴ Rezoluce zemědělského výboru ústavodárného Národního shromáždění, přijatá dne 11. února 1948: „Zemědělský výbor ÚNS, zaujáv stanovisko k otázkám, souvisejícím s osnovou zákona o trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě, usnází se na této rezoluci: opatření pana ministra zemědělství, učiněná z jeho vlastní iniciativy v souvislosti se zmíněnou osnovou (pokyny k provedení soupisu půdy podle návrhu zákona, parlamentem dosud neprojednávaného, jakož i soupis uchazečů o půdu) budi důvodné podezření, že pan ministr zemědělství vědomě nedbá platných zákonů. Zemědělský výbor prostřednictvím předsednictva ÚNS žádá vládu, aby v této věci vnášející zmatek a chaos na vesnice, jakož i do právního řád, neprodleně zjednala nápravu a učinila opatření, aby akce pana ministra zemědělství, pokud nejsou v souladu s platnými zákony, byly odvolány.“ (cit. dle Kaplan Karel, *Pět kapitol o únoru*, Doplněk, Brno 1997, str. 282).

¹⁰⁵ Kaplan Karel, *Pět kapitol o únoru*, Doplněk, Brno 1997, str. 282.

usnesení bylo pouze jedno přijato všemi přítomnými poslanci a ostatní schválili poslanci nekomunistických stran proti hlasům komunistických poslanců.¹⁰⁶

Vnitřní poměry ve Sboru národní bezpečnosti, konkrétně chystané přeložení nekomunistických oblastních velitelů SNB v Praze a jejich nahrazení komunisty, se staly impulsem rovněž k zásadnímu střetu mezi KSČ a nekomunistickými stranami. Informace o těchto personálních změnách vyplula napovrch během schůze 133. schůze vlády dne 13. února 1948. Na této schůzi vláda také po ostré diskuzi přes odpor komunistů přijala usnesení, ve kterém uložila ministru vnitra Noskovi, aby zastavil výkon rozkazu zemského velitele o přeložení těchto oblastních velitelů.¹⁰⁷ Vzhledem k tomu, že toto vládní usnesení nebylo ministrem vnitra splněno, podali představitelé tří vládních stran (národní socialisté, lidová strana a Demokratická strana) dne 20. února 1948 demisi. Komunistická strana okamžitě využila této vládní krize k rozhodujícímu mocenskému střetnutí a k získání absolutní moci ve státě.

Ústavodárné Národní shromáždění však do těchto tzv. únorových událostí nakonec nezasáhlo, byť se mělo sejít 24. února 1948 a dalo se očekávat, že několik sociálnědemokratických poslanců by se přiklonilo na stranu nekomunistických stran.

V parlamentu se v sobotu 21. února 1948 nacházelo mnoho poslanců všech nekomunistických stran, zejména z Prahy. Téměř všichni poslouchali rozhlasový přenos demonstrace ze Staroměstského náměstí a byli překvapeni velkou účastí. Poslanci nekomunistických stran odsuzovali její politické zaměření a útočnost projevů, zejména Gottwaldova, který obviňoval demisionující ministry.

Funkcionáři poslaneckého klubu KSČ pracovali na třech hlavních úkolech, které jim uložilo stranické vedení: získat přinejmenším kontrolu nad činností parlamentní kanceláře, prosadit odvolání plenární schůze svolané na 24. února a mít přehled o poslancích, které lze získat pro podporu Gottwaldovy vlády a udržovat s nimi kontakty. První úkol se podařilo splnit tajemníkovi klubu poslanců KSČ Rattingerovi celkem snadno. Také druhý úkol se jim podařilo splnit bez obtíží. Postupovali podle

¹⁰⁶ Kaplan Karel, *Pět kapitol o únoru*, Doplněk, Brno 1997, str. 282 – 283.

¹⁰⁷ Kaplan Karel, *Pět kapitol o únoru*, Doplněk, Brno 1997, str. 285 – 290.

promyšleného plánu: svolat předsednictvo Národního shromáždění až 23. února, tj. den před ohlášenou schůzí sněmovny, a návrh na odklad nechat předložit nekomunistickému místopředsedovi. V dohodě s A. Hodinovou-Spurnou a za pomoci A. Čepičky se 21. února iniciativy ujal A. Petr a požádal o svolání mimořádné schůze předsednictva parlamentu na pondělí 23. února. Tento návrh podpořili také ostatní místopředsedové. Nakonec tedy předsednictvo ÚNS, jež bylo v rukou „obrozených sil“, schůzi na přání komunistů, kteří si nepřáli, aby se řešení krize přeneslo „z ulice“ na půdu parlamentu, odložilo. Plnění třetího úkolu bylo obtížnější a složitější.

Komunisté se rovněž snažili získat otevřenou podporu ze strany předsedy Ústavodárného národního shromáždění Josefa Davida, protože předpokládali, že po získání této podpory budou jednání s nekomunistickými poslanci schůdnější. Dne 24. února 1948 proto vyslali k jednání s Davidem místopředsedu ÚNS Františka Komzalu a Bedřicha Rattingera. Od J. Davida tyto výše jmenovaní požadovali, aby se veřejně distancoval od postupu odstoupivších ministrů a veřejně prohlásil, že se s nimi neztotožňuje. David si vyžádal do večera čas na rozmyšlenou, avšak poté již nebyl k zastavení. Podle vyjádření Jaroslava Stránského předstíral David nemoc a vyčkával, jak se krize dále vyvine. Při rozhovoru údajně David Stránskému sdělil, že dobrovolně místo předsedy ÚNS za žádných okolností neopustí a že jej bude možno odstranit pouze násilím. Komunisté již předtím jednali s Aloisem Petrem a Josefem Plojharem, přičemž předpokládali, že jejich aktivity bude možno využít v případě komplikací při jednání s J. Davidem. V případě, kdyby jednání s Davidem bylo neúspěšné, tak mu měli podle instrukcí vedení KSČ sdělit, že se pro KSČ stává nepřijatelnou osobou.¹⁰⁸

Již 24. února byl vytvořen tzv. Akční výbor parlamentní národní fronty (AV PNF), který měl v ÚNS zajistit většinu potřebnou k vyslovení důvěry nové Gottwaldově vládě. „Jeho členy se stali Antonín Gregor, Bedřich Rattinger, František Komzala, Josef Plouhat, Jaroslav Landauer a Ján Šefčík. Tajemníkem AV PNF se stal Bedřich Rattinger. Akční výbor parlamentu stanovil na den 25. února provést porady s jednotlivými poslanci sociálnědemokratické strany, strany národně-socialistické a Demokratické strany. Cílem tohoto kroku bylo zajištění nezbytné podpory nové

¹⁰⁸ Hanzlík František, *O puči v únoru 1948*, Britské listy, dostupné na: <http://www.blisty.cz/2004/2/17/art17019.html> (11. 6. 2011).

Gottwaldovy vlády. Lidovci Alois Petr a Josef Plojhar sdělili, že s nimi jde asi jedna třetina poslaneckého klubu. Rovněž čelní představitelé sociální demokracie Bohumil Laušman, Zdeněk Fierlinger a František Tymeš vyjádřili AV PNF plnou podporu. Člen demokratické strany Ján Šefčík oznámil jména deseti poslanců, kteří byli ochotni hlasovat pro novou vládu. V době, kdy Klement Gottwald odjížděl dne 25. února 1948 na Pražský hrad na jednání s prezidentem Benešem, měl v rukou seznam 200 poslanců všech politických stran, Ti byli rozhodnuti hlasovat v parlamentu pro rekonstruovanou vládu v případě, že prezident republiky podepíše demisi. Přitom k vyjádření důvěry vládě stačilo 151 hlasů. Seznam představoval pádný argument v rukou Klementa Gottwalda také vůči možným námitkám prezidenta republiky. Komunistům se podařilo tento relativně značný počet poslanců získat na jejich stranu různými, mnohdy nevybíravými způsoby. Část nekomunistických poslanců získali již před únorem systematickou prací Komise pro evidenci demokratických sil v ostatních politických stranách.

Funkcionáři poslaneckého klubu KSČ sice měli vypracovaný seznam poslanců nekomunistických stran, u nichž mohli předpokládat, že Gottwaldovu vládu podpoří, ale v sobotu se jim podařilo hovořit jen s některými. Z 39 poslanců sociální demokracie měli po rozhovoru s O. Johnem jistých jedenáct, byť předběžně počítali s pětadvaceti. A. Petr je ujistil podporou nejméně deseti poslanců lidové strany (ze 43). S poslanci národně socialistické strany nenavázali komunisté do té doby žádné úspěšné spojení. Pokus, který učinil Rattinger v sobotu, který skončil bez výsledku, přesto v klubu KSČ předpokládal, že získají nejméně dvacet poslanců (z 55) této strany. Ale i bez národních socialistů si komunisté už v sobotu propočítli, že v parlamentu Gottwaldova vláda potřebnou většinu získá.¹⁰⁹

Jak již bylo řečeno, snahou komunistického vedení po únoru bylo především seskupit provládni většinu. Komunističtí poslanci vybrali kolegy z jiných stran, kterým akční výbor zaslal výzvu, aby podporovali „obrozenou NF“ a stali se jejími členy.

¹⁰⁹ Kaplan Karel, *Pět kapitol o únoru*, Doplněk, Brno 1997, str. 384 – 385.

Výzvu obdrželo 229 poslanců, z nichž pouze tři ji odmítli podepsat. Hlásili se naopak jiní poslanci, kteří výzvu nedostali.¹¹⁰

Nová vláda předstoupila před ústavodárné Národní shromáždění se žádostí o důvěru dne 10. března 1948. 94. schůze ÚNS se tohoto dne zúčastnilo 251 poslanců, avšak vládní prohlášení, takzvaný „Akční program Gottwaldovy vlády“, následující den na 95. schůzi jednomyslně schválilo pouze 230 poslanců. Někteří poslanci svou nepřítomnost omluvili, řada dalších se mandátu vzdala. Ze známějších osobností to byli např. J. Šrámek, P. Drtina, H. Ripka, P. Zenkl, F. Zemanová, Jar. Stránský, Jan Stránský, M. Horáková, A. Procházka, I. Ducháček, A. Hřebík, V. Beneš, V. Krajina a další. Ze zbylých poslanců 33 uprchlo do ciziny, 10 bylo ve vězení (již dříve vydání trestnímu stíhání nebo – a to zejména – zadržení při pokusu o útěk za hranice) a dva byli nezvěštní. Spolehlivá většina pro podporu programu rekonstruované vlády byla v ÚNS zajištěna ještě před jeho schůzí metodami eufemisticky řečeno netradičními, nestandardními a přesně řečeno protizákonnými a s ohledem na ústavně zakotvenou koncepci volného mandátu i protiústavními.¹¹¹

Následovala očista parlamentních klubů, kterou prováděly jejich akční výbory pod dohledem výboru parlamentního. Poslanecké kluby se zmenšily, klub sociálně demokratický o 8, národně socialistické strany o 22, lidové strany o 22, demokratické (obrody) o 26 poslanců. Poslanci vyloučení z klubů, a tím i z NF, pokud byli přítomni, vykonávali nadále svou funkci a hlasovali pro všechny zákony, včetně ústavy. Ani v nejmenším se tedy nenaplnily obavy komunistů a naděje prezidenta Beneše, že v parlamentu se projeví odpor proti konstituovanému komunistickému režimu. Důvodem bylo, že představitelé moci vytvořili takovou atmosféru strachu a natolik rozložili nekomunistické strany a jejich parlamentní kluby, že žádný z dřívějších aktivních odpůrců komunistů nechtěl, neměl odvalu nebo nemohl v parlamentu proti vládě veřejně vystoupit.¹¹²

¹¹⁰ Kaplan Karel, *Československo v letech 1948 – 1953*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1991, str. 40.

¹¹¹ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945 – 1960*, Karolinum, Praha 2006, str. 290.

¹¹² Kaplan Karel, *Československo v letech 1948 – 1953*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1991, str. 40.

Následně ústavodárné Národní shromáždění v období od konce března do konce dubna 1948 přijalo velké množství zákonů, které se týkaly především voleb do Národního shromáždění, revize první pozemkové reformy, dalšího znárodnění, národního pojištění a úpravy jednotného školství. Vzhledem k množství a charakteru nově přijímaných zákonů je zřejmé, že KSČ měla všechny tyto legislativní akty připravené již před únorem a legislativní proces v ÚNS se v podstatě změnil v pouhou formalitu.¹¹³

Ústavodárné Národní shromáždění přijalo dne 9. května 1948 na své 114. schůzi ve Vladislavském sále Pražského hradu ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústavu Československé republiky (tzv. Ústava 9. května). Tato Ústava byla přijata jednomyslně hlasy všech přítomných 246 poslanců po projevech Dr. Oldřicha Johna, generálního zpravodaje poslance Prof. Dr. Vladimíra Procházky a tehdejšího předsedy vlády Klementa Gottwalda.¹¹⁴ Nová Ústava si i v nové mocensko-politické situaci zachovávala formálně demokratické rysy a lišila se tak od „stalinských ústav“ přijímaných v ostatních zemích východního bloku. V nastávajícím období však byla tato ústava v masovém měřítku měněna, porušována, obcházena a svévolně interpretována, a to zejména omezováním základních občanských práv a svobod a v neposlední řadě degradací parlamentu v pouhou kulisu totalitního režimu.¹¹⁵

¹¹³ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945 – 1960*, Karolinum, Praha 2006, str. 298.

¹¹⁴ Stenoprotokol ze 114. schůze ÚNS konané dne 9. května 1948, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/114schuz/s114001-s114002.htm> (11. 6. 2011).

¹¹⁵ Gronský Ján, *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa II.(1945 – 1968)*, Karolinum, Praha 1999, str. 242.

3. Národní shromáždění v letech 1948 – 1960

Postavení Národního shromáždění v tomto období bylo upraveno v kapitole druhé Ústavy. V dobových učebních textech o státním právu se uvádělo, že: *„V Národním shromáždění jako vrcholném zastupitelském sboru pracujícího lidu se v duchu ústavy soustředil výkon státní moci na nejvyšším stupni. To se projevilo i v tom, že byla nadále zachována jednokomorová soustava parlamentu a že byly též definitivně odstraněny ústavní i volební soud, které v buržoazní minulosti stály fakticky nad parlamentem. Vedle zákonodárné pravomoci a rozhodování o plánu a rozpočtu příslušelo Národnímu shromáždění volit prezidenta republiky, účastnit se sestavování nové vlády, schvalovat nejdůležitější mezinárodní smlouvy atd. Vláda a její jednotliví členové byli sněmovně kolektivně i individuálně odpovědni. V této souvislosti ústava se zřetelem k únorovým událostem zakotvila řadu závor proti možnosti jmenovat mimoparlamentní vládu, neboť únorový pokus reakce o kontrarevoluční státní převrat byl znovu spjat se záměrem provést jej případně i pomocí mimoparlamentní tzv. úřednické vlády.“¹¹⁶*

Je však třeba říci, že formální postavení Národního shromáždění neodpovídalo jeho skutečnému vlivu. Po Únoru 1948 se Československý parlament, stejně jako prakticky všechny instituce v zemi, dostal zcela do područí diktátu KSČ a na více než čtyřicet let se stal pouhou převodovou pákou jejího sekretariátu.

3.1 Působnost Národního shromáždění v letech 1948 – 1960

Formální působnost Národního shromáždění vyplývala z řady různých ustanovení ústavy, zejména pak z její druhé kapitoly. Pravomoc NS vyplývala rovněž z ústavních zákonů, z příslušného zákona o jednacím řádu a z řady dalších zákonů. V dobové učebnici státního práva bylo mimo jiné uvedeno, že: *„Rozsah a všeobecný obsah pravomoci Národního shromáždění je dán tím, že Národní shromáždění, jako nejvyšší zastupitelský orgán státu, vykonává zejména zákonodárstvím svrchovanost*

¹¹⁶ Kolektiv autorů, *Státní právo Československé socialistické republiky*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1962, str. 102 – 103.

*pracujícího lidu.*¹¹⁷ Kromě zákonodárné působnosti mělo NS působnost také při ustavování nejvyšších orgánů státu, ve věcech zahraniční politiky státu. Dále mělo Národní shromáždění kontrolní pravomoc a pravomoc vytvářet vlastní orgány a upravovat způsob své činnosti.¹¹⁸

3.1.1 Zákonodárná působnost Národního shromáždění a zákonodárny proces v letech 1948 – 1960

Zákonodárná působnost byla nejvýznamnější působností Národního shromáždění, neboť pouze NS příslušelo projednávat a usnášet se na celostátních zákonech. Jak je však zmíněno ještě dále v textu, tato působnost byla v období vlády komunistické strany pouze formálním utvrzením rozhodnutí stranických orgánů. Přesto je však, s ohledem na cíle této práce, důležité popsat zákonodárny proces především na půdě parlamentu.

Zákonodárná iniciativa příslušela vládě a poslancům. Podle jednacího řádu NS z roku 1949 musel být iniciativní návrh poslanců podán písemně a musel být podepsán alespoň 20-ti poslanci, zatímco jednací řád NS z roku 1954 umožňoval zákonodárnou iniciativu rovněž jednotlivým poslancům. Návrhy zákonů podané poslanci musely obsahovat přesnou formulaci toho, na čem se má Národní shromáždění usnést a musel k nim být přiložen rozpočet o jejich finančním dosahu a návrh na úhradu potřebného nákladu.¹¹⁹

Podle jednacího řádu NS z roku 1949 mohlo předsednictvo NS iniciativní návrhy poslanců do 30-ti dnů od podání návrhu zamítnout. O tomto zamítavém usnesení mělo předsednictvo NS vyrozumět navrhovatele a ti mohli u předsedy NS podat písemný návrh, aby Národní shromáždění toto zamítavé rozhodnutí zrušilo. Předseda NS byl následně povinen předložit věc v nejbližších třech schůzích Národnímu

¹¹⁷ Kolektiv autorů, *Československé státní právo. Díl II. Část IV. - VI.*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1957, str. 48.

¹¹⁸ Kolektiv autorů, *Československé státní právo. Díl II. Část IV. - VI.*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1957, str. 48 – 58.

¹¹⁹ § 57 úst. zákona č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, *Ústava Československé republiky*; srov. § 13 zákona č. 195/1949 Sb. ze dne 14. července 1949, *o jednacím řádu Národního shromáždění*; resp. § 35 odst. 1 zákona č. 61/1954 Sb. ze dne 14. prosince 1954, *o jednacím řádu Národního shromáždění*.

shromáždění, které prostým hlasováním rozhodlo, zda má být návrh předmětem jednání.¹²⁰ Naproti tomu, podle jednacího řádu NS z roku 1954, o tom, zda mají být iniciativní návrhy zákonů předmětem jednání Národního shromáždění, rozhodovalo užší předsednictvo NS. Zamítlo-li užší předsednictvo tento návrh, pak mohli poslanci (poslanec) žádat, aby návrh byl dán na pořad jednání nejbližší schůze NS, na která mělo NS rozhodnout o jejich návrhu s konečnou platností.¹²¹

Návrhy zákonů přikazovalo předsednictvo NS, respektive podle jednacího řádu NS z roku 1954 užší předsednictvo NS, příslušnému výboru NS, pokud si ho nevyhradilo k projednání samo předsednictvo NS či samo Národní shromáždění.¹²² Projednávání návrhů zákonů ve výborech bylo upraveno především v jednacím řádu NS z roku 1954. Podle jeho ustanovení bylo úkolem výborů přikázané návrhy všestranně posoudit, využít v nejširší míře zkušeností a námětů pracujícího lidu, podat o jednání výborů podrobnou zprávu a tak připravit jejich řádné projednávání na schůzích NS. Za tímto účelem mohl výbor vytvořit k přípravě určitých otázek komise a přibrat k poradě vědce, odborníky, pracovníky státního a hospodářského aparátu a zástupce organizací pracujícího lidu. Zároveň bylo stanoveno, že k projednávání vládního návrhu zákona je také nutná účast zástupců příslušných ústředních úřadů.¹²³

Po projednání ve výborech bylo na schůzích Národního shromáždění o těchto návrzích hlasováno. NS bylo způsobilé se usnášet, pokud byla přítomna alespoň 1/3 poslanců. K platnosti usnesení o schválení návrhu zákona bylo třeba nadpoloviční většiny přítomných poslanců. K přijetí usnesení, kterými se měnila ústava nebo schvalovaly ústavní zákony, pak bylo třeba, aby pro ně hlasovala třípětinová většina všech poslanců.¹²⁴

¹²⁰ § 16 zákona č. 195/1949 Sb. ze dne 14. července 1949, *o jednacím řádu Národního shromáždění*.

¹²¹ § 35 odst. 2 zákona č. 61/1954 Sb. ze dne 14. prosince 1954, *o jednacím řádu Národního shromáždění*.

¹²² § 16 odst. 1 zákona č. 195/1949 Sb. ze dne 14. července 1949, *o jednacím řádu Národního shromáždění*; resp. § 36 zákona č. 61/1954 Sb. ze dne 14. prosince 1954, *o jednacím řádu Národního shromáždění*.

¹²³ §§ 27 – 29 a 38 zákona č. 61/1954 Sb. ze dne 14. prosince 1954, *o jednacím řádu Národního shromáždění*.

¹²⁴ § 54 úst. zákona č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, *Ústava Československé republiky*; tomu srov. § 36 odst. 1 a 2 zákona č. 195/1949 Sb. ze dne 14. července 1949, *o jednacím řádu Národního shromáždění*.

Zákony, na nichž se NS usneslo, mohl prezident republiky Národnímu shromáždění do jednoho měsíce vrátit se svými připomínkami. Národní shromáždění mohlo veto prezidenta republiky přehlasovat, pokud při hlasování podle jmen získal tento návrh zákon podporu nadpoloviční většiny všech poslanců.¹²⁵ Postoj k tomuto institutu byl vyjádřen v dobové učebnici státního práva takto: „*Za podmínek lidové demokracie, po únorovém vítězství pracujícího lidu, kdy výkon nejvyšší státní moci třemi orgány je výlučně výrazem jednoty zájmů a vůle pracujícího lidu, nedošlo k uplatnění tohoto práva prezidenta republiky a sotva nastane potřeba ho použít i v budoucnosti.*“¹²⁶

V každém zákoně mělo být uvedeno, kterému členu vlády se ukládá jeho provedení. Zákon podepisoval prezident republiky, předseda Národního shromáždění, předseda vlády a ministr, kterému je uloženo jeho provedení. K platnosti zákona bylo třeba, aby byl vyhlášen způsobem, jakým stanoví zákon.¹²⁷¹²⁸

K zákonodárnému procesu nepochybně patřilo, vzhledem k jejich množství a významné úloze v tehdejší parlamentním systému, rovněž přijímání zákonných opatření předsednictvem NS, jak o tom je podrobněji pojednáno dále.

3.1.2 Ostatní oblasti působnosti Národního shromáždění v letech 1948 – 1960

Národnímu shromáždění příslušela také působnost při ustavování nejvyšších orgánů státu. Národní shromáždění volilo prezidenta a v rozhodující míře spolupůsobilo při vytvoření vlády.¹²⁹ Při splnění podmínek uvedených v § 73 odst. 1 Ústavy, volilo NS rovněž prezidentova náměstka.

¹²⁵ §§ 58 – 59 úst. zákona č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, *Ústava Československé republiky*.

¹²⁶ Kolektiv autorů, *Československé státní právo. Díl II. Část IV. – VI.*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1957, str. 53.

¹²⁷ §§ 60 – 61 úst. zákona č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, *Ústava Československé republiky*.

¹²⁸ Zákon č. 214/1948 Sb. ze dne 21. července 1948, *o sbírkách zákonů*, resp. s účinností od 1. ledna 1960 zákon č. 77/1959 Sb. ze dne 18. prosince 1959, *o Sbírce zákonů a o Úředním listě*.

¹²⁹ Kolektiv autorů, *Československé státní právo. Díl II. Část IV. – VI.*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1957, str. 53 – 54.

K platnosti volby prezidenta republiky bylo třeba, aby byla přítomna nadpoloviční většina poslanců, přičemž zvolen byl ten kandidát, pro kterého se vyslovili nejméně tři pětiny přítomných poslanců. Pokud by ani dvojí volba nevedla k cíli, pak by následovala užší volba mezi těmi kandidáty, kteří při volbě ve druhém kole získali nejvyšší počet hlasů. Zvolen byl kandidát, který získal větší počet hlasů, v případě rovnosti rozhodoval los.¹³⁰ Volbu prezidenta republiky podrobněji upravoval zákon č. 152/1948 Sb. ze dne 12. června 1948, o volbě prezidenta republiky, podle kterého mohla před volbou skupina alespoň 100 poslanců navrhnout společného kandidáta. Pokud to byl kandidát jediný, tak se volba konala veřejně. V případě, že by bylo navrženo více kandidátů, proběhla tajná volba hlasovacími lístky.¹³¹ Jistě však nepřekvapí, že o volbě prezidenta republiky bylo vždy rozhodnuto již dopředu ve vedení komunistické strany.

Vláda musela po svém jmenování předložit Národnímu shromáždění svůj program a požádat NS o vyslovení důvěry.¹³² Národní shromáždění mohlo vyslovit nedůvěru také vládě či jednotlivému členu vlády, přičemž návrh na vyslovení nedůvěry musel být podepsán alespoň sto poslanci a k usnesení o tomto návrhu bylo třeba, za přítomnosti nadpoloviční většiny poslanců, nadpoloviční většiny hlasů, přičemž se mělo hlasovat podle jmen.¹³³

Působnost Národního shromáždění ve věcech zahraniční politiky státu spočívala především v tom, že NS schvalovalo politické a hospodářské mezinárodní smlouvy obecné povahy a rovněž mezinárodní smlouvy, k jejichž provedení bylo třeba zákona. Národnímu shromáždění příslušelo rovněž rozhodovat o vypovězení války, přičemž k platnosti tohoto usnesení bylo třeba, aby pro něj hlasovaly nejméně tři pětiny všech poslanců. Národní shromáždění. Rovněž zaujímal stanovisko k určitým událostem mezinárodního dění a v této souvislosti NS odesílalo poselství parlamentům ostatních států. Učební texty státního práva z tehdejší doby uvádějí jako příklad dopis Národního

¹³⁰ § 68 úst. zákona č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, *Ústava Československé republiky*.

¹³¹ § 5 zákona č. 152/1948 Sb. ze dne 12. června 1948, *o volbě prezidenta republiky*.

¹³² § 82 úst. zákona č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, *Ústava Československé republiky*.

¹³³ §§ 83 a 86 odst. 2 a § 3 úst. zákona č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, *Ústava Československé republiky*; k tomu srov. § 36 odst. 4 zákona č. 195/1949 Sb. ze dne 14. července 1949, *o jednacím řádu Národního shromáždění*.

shromáždění ze dne 20. června 1952 šesti západoevropským parlamentům, který měl tyto parlamenty varovat před „*schválením útočných a válečných smluv o takzvaném evropském obranném společenství*“. Jako příklad návštěv cizích zákonodárných sborů a schůzek parlamentních delegací jsou zmíněna společná jednání předsednictev Lidové komory Německé demokratické republiky, Sejmu Polské lidové republiky a předsednictva Národního shromáždění, která probíhala ve dnech 29 – 31. prosince 1954 v Praze.¹³⁴

Národnímu shromáždění rovněž formálně příslušela široká působnost v oblasti kontroly všech orgánů státu. Tato kontrolní pravomoc pak měla svůj základ především v kolektivní odpovědnosti vlády a individuální odpovědnosti jednotlivých členů vlády Národnímu shromáždění. Výrazem této odpovědnosti bylo zejména oprávnění Národního shromáždění podávat interpelace na předsedu i jednotlivé členy vlády.¹³⁵ NS mohlo také provádět trestní řízení vůči členům vlády.¹³⁶

Národní shromáždění mělo rovněž soudit prezidenta republiky, pokud by na něj předsednictvo NS podalo žalobu pro velezradu, přičemž trestem mohla být jen ztráta prezidentského úřadu a způsobilost ho později nabýt.¹³⁷¹³⁸

Velká část kontrolní činnosti NS se měla odehrávat především v hospodářské sféře, kdy například vláda byla povinna podávat Národnímu shromáždění zprávy o plnění jednotného hospodářského plánu.¹³⁹ Kontrolní působnost NS vykonávalo také každoročním projednáváním státního rozpočtu a státního závěrečného účtu.¹⁴⁰

¹³⁴ Kolektiv autorů, *Československé státní právo. Díl II. Část IV. – VI.*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1957, str. 56.

¹³⁵ § 56 odst. 1 úst. zákona č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, *Ústava Československé republiky*; k tomu srov. §§ 40 – 42 zákona č. 195/1949 Sb. ze dne 14. července 1949, *o jednacím řádu Národního shromáždění*; resp. § 49 zákona č. 61/1954 Sb. ze dne 14. prosince 1954, *o jednacím řádu Národního shromáždění*.

¹³⁶ § 91 úst. zákona č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, *Ústava Československé republiky*.

¹³⁷ § 78 úst. zákona č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, *Ústava Československé republiky*.

¹³⁸ Prováděcí zákon k tomuto ustanovení ústavy však nebyl za celou dobu platnosti Ústavy 9. května vydán.

¹³⁹ 163 odst. 3 úst. zákona č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, *Ústava Československé republiky*.

¹⁴⁰ Kolektiv autorů, *Československé státní právo. Díl II. Část IV. – VI.*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1957, str. 56 – 57.

V neposlední řadě mělo Národní shromáždění také pravomoc vytvářet vlastní orgány a upravovat způsob své vlastní činnosti. To konkrétně znamenalo, že NS příslušelo za podmínek stanovených ústavou a zákonem o jednacím řádu, upravovat své vnitřní poměry a volit orgány Národního shromáždění, jak bude popsáno ještě dále. Národní shromáždění rovněž ověřovalo platnost volby jednotlivých poslanců, na návrh mandátového výboru rozhodovalo o ztrátě členství poslance v NS, pokud přestal být volitelný, udělovalo souhlas k trestnímu a disciplinárnímu stíhání poslance a rozhodovalo o neslučitelnosti funkce poslance s jinou funkcí.¹⁴¹

3.2 Složení a orgány Národního shromáždění v letech 1948 – 1960

Národní shromáždění mělo opět 300 členů, kteří byli zvoleni na dobu šesti let. Po přijetí ústavního zákona č. 26/1954 Sb. a zákona č. 27/1954 Sb. byly zřízeny jednomandátové volební obvody s tím, že na každých 35 tisíc obyvatel měl být zvolen jeden poslanec, jak bude ještě podrobněji popsáno dále. Podle tohoto propočtu bylo v roce 1954 zvoleno 368 poslanců.

3.2.1 Poslanci Národního shromáždění v letech 1948 – 1960

Podle Ústavy 9. května vykonávali poslanci svůj mandát osobně a mohli se ho kdykoli vzdát. Poslanci nemohli být vůbec stíháni pro své hlasování ve sněmovně nebo ve sněmovních výborech a pro tam učiněné výroky mohli být podrobeni pouze kárné moci NS. K jakémukoli trestnímu nebo kárnému stíhání poslance bylo třeba souhlasu NS, pokud NS odepřelo souhlas, pak bylo stíhání navždy vyloučeno. Byl-li člen NS dopaden a zatčen při trestném činu, pak to musel příslušný úřad ihned oznámit předsedovi NS, a pokud sněmovna neprojevila do 14 dnů souhlas s další vazbou, pak měl být poslanec propuštěn na svobodu (pokud sněmovna nezasedala, pak bylo zapotřebí souhlasu předsednictva a po 14-ti dnech od sejítí rozhodla sněmovna s konečnou platností). Dále bylo upraveno právo poslance odepřít svědectví o věcech,

¹⁴¹ Kolektiv autorů, *Československé státní právo. Díl II. Část IV. – VI.*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1957, str. 57 – 58.

kteří jim byly svěřeny při výkonu mandátu, rovněž bylo obecně stanoveno, že poslanec má nárok na náhradu a poslanec ve služebním poměru má nárok na dovolenou.¹⁴²

Postavení poslanců NS bylo upraveno rovněž v části VII. zákona č. 195/1949 Sb. ze dne 14. července 1949, o jednacím řádu Národního shromáždění, část VIII. tohoto zákona dále upravovala sdružování poslanců NS do poslaneckých klubů. V zákoně č. 61/1954 Sb. ze dne 14. prosince 1954, o jednacím řádu Národního shromáždění, bylo postavení poslanců NS upraveno v části VI.

Dříve než se poslanci zúčastnili jednání schůze Národního shromáždění, tak museli podepsat v jeho kanceláři prohlášení s formulí poslaneckého slibu, samotný slib pak poslanci skládali na první schůzi NS do rukou předsedajícího, přičemž odepření slibu, nebo slib s výhradou mělo za následek ztrátu mandátu.¹⁴³

Poslanci byli povinni účastnit se (s výjimkou těch poslanců, kteří byli členy vlády) na všech jednáních a pracích NS. Pokud se poslanec nemohl ze závažných důvodů zúčastnit prací Národního shromáždění, pak se musel předem a písemně omluvit u předsedy NS. Pokud bránily poslanci omluvné důvody zúčastnit se déle než 7 dnů jednání a prací NS, musel se omluvit písemně spolu s uvedením důvodů předsedovi NS. Při nemoci trvající více než 7 dnů bylo nutno předložit lékařské vysvědčení. O udělení dovolené či o platnosti omluvy rozhodovalo užší předsednictvo, přičemž proti tomuto rozhodnutí se poslanec do 15-ti dnů mohl odvolat k plenární schůzi NS, která rozhodla prostým hlasováním bez rozpravy.¹⁴⁴

Poslanec, který se opakovaně a bez omluvy neúčastnil jednání či prací NS nebo urazil při jednání Národního shromáždění jeho členy, případně další ústavní činitele, shromáždění či jeho orgán, mohl být podroben kárnému řízení. Trestem pak mohla být písemná důtka, veřejná důtka, ztráta členství ve výboru či předsednictvu nebo ztráta

¹⁴² §§ 43 – 48 ústavního zákona č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, *Ústava Československé republiky*.

¹⁴³ § 89 a 90 zákona č. 195/1949 Sb. ze dne 14. července 1949, *o jednacím řádu Národního shromáždění*. K tomu srov. § 42 ústavního zákona č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, *Ústava Československé republiky*.

¹⁴⁴ §§ 91 – 93 zákona č. 195/1949 Sb. ze dne 14. července 1949, *o jednacím řádu Národního shromáždění*.

nároku poslance na náhradu nebo její část. Kárné řízení provádělo užší předsednictvo, přičemž mohlo samo ukládat tresty (písemnou důtku, ztrátu členství ve výboru a ztrátu nároku na náhradu poslance na dobu nejvýše 1 měsíce). Proti tomuto rozhodnutí se mohl poslanec (v případě, že užší předsednictvo zastavilo kárné řízení rovněž uražený) do 15 dnů odvolat k plenární schůzi NS. Dále užší předsednictvo předkládalo návrhy na uložení ostatních trestů, o kterých rozhodovalo plénum NS většinou hlasů. O zahájení i výsledku kárného řízení byl informován poslanecký klub, jehož byl poslanec členem.¹⁴⁵

V jednacím řádu NS z roku 1954 bylo ustanovení o povinnosti účastnit se jednání a prací NS upraveno mnohem méně podrobně¹⁴⁶, ustanovení o kárném řízení pak chybělo úplně. Navíc zde bylo naopak stanoveno, že poslanci udržují nejužší spojení s pracujícími, jsou povinni pravidelně skládat svým voličům účty ze své činnosti a podávat jim zprávy o činnosti Národního shromáždění. Dále, že poslanci jsou povinni při své práci přihlížet k návrhům, stížnostem a přáním občanů a uplatňovat v Národním shromáždění zkušenosti získané ve styku s občany.¹⁴⁷

Poslanci se mohli sdružovat v poslaneckých klubech. K vytvoření klubu bylo třeba nejméně pěti poslanců a klub zastupoval jeho předseda nebo místopředseda, kteří se mohli dát zastupovat tajemníkem klubu. K úhradě nákladů poslaneckých klubů se poskytoval příspěvek z rozpočtu NS ve výši 15 % úhrnné částky nároků poslanců NS na náhradu všech členů klubu.¹⁴⁸

Jednací řád NS z roku 1954 se již o poslaneckých klubech nezmiňuje, nově se poslanci zvolení ve volebních obvodech na území téhož krajského (ústředního) národního výboru sdružovali v krajských sdruženích poslanců, jehož členové volili ze svého středu předsednictvo ve složení, které se skládalo z předsedy, jeho zástupce a tajemníka. Na schůzích krajských sdružení poslanců se projednávaly

¹⁴⁵ §§ 94 – 100 zákona č. 195/1949 Sb. ze dne 14. července 1949, *o jednacím řádu Národního shromáždění*.

¹⁴⁶ § 42 zákona č. 61/1954 Sb. ze dne 14. prosince 1954, *o jednacím řádu Národního shromáždění*.

¹⁴⁷ § 43 zákona č. 61/1954 Sb. ze dne 14. prosince 1954, *o jednacím řádu Národního shromáždění*.

¹⁴⁸ §§ 101 – 108 zákona č. 195/1949 Sb. ze dne 14. července 1949, *o jednacím řádu Národního shromáždění*.

směrnice pro práci poslanců v kraji a v jejich volebních obvodech a dále otázky koordinace jejich práce.¹⁴⁹

Zákonem č. 246/1948 Sb. ze dne 25. října 1948, o náhradách poslanců Národního shromáždění, bylo stanoveno, že dekret prezidenta republiky ze dne 23. října 1945 č. 106, o platech poslanců Prozatímního Národního shromáždění se vztahuje i na poslance Národního shromáždění. Dne 1. prosince 1954 nabyl účinnosti zákon č. 62/1954 Sb. ze dne 14. prosince, o náhradách poslanců Národního shromáždění, podle kterého poslancům NS náležela náhrada výdajů souvisejících s výkonem poslaneckého mandátu ve výši 1200 Kčs měsíčně. Předsedovi NS náležel funkční plat 5000 Kčs a místopředsedům pak 3300 Kčs měsíčně, přičemž tento funkční plat zahrnoval i výše uvedenou náhradu. Za účast na schůzích NS nebo jeho orgánů a za dobu potřebnou k cestám na schůze a zpět náležela poslancům denní dieta 100 Kčs. Dále poslanci za tyto dny pobíraly náhradu ve výši průměrného výdělku, vypočteného za poslední tři měsíce. Poslancům, kteří nebyli v pracovním poměru, poskytl přiměřenou náhradu za tyto dny stát. Dále mohli poslanci bezplatně užívat hromadných dopravních prostředků a pro cesty na schůze NS nebo jeho orgánů a zpět též letadel.¹⁵⁰

3.2.2 Orgány Národního shromáždění v letech 1948 – 1960

Národní shromáždění mělo vykonávat svojí pravomoc nejen na schůzích NS, tedy v době, kdy zasedalo, ale rovněž také svými orgány, které se ustavovaly podle ústavy a zákona o jednacím řádu Národního shromáždění. Přičemž těmito orgány byly: předsednictvo Národního shromáždění, užší předsednictvo Národního shromáždění, předseda Národního shromáždění, výbory a zapisovatelé. Jako pomocný administrativní orgán Národního shromáždění a jeho předsednictva fungovala kancelář Národního shromáždění. Zvláštním orgánem NS, který vznikl na základě jednacího řádu NS z roku 1954, pak povahou své funkce byla rada poslanců.¹⁵¹

¹⁴⁹ § 44 zákona č. 61/1954 Sb. ze dne 14. prosince 1954, *o jednacím řádu Národního shromáždění*.

¹⁵⁰ §§ 1 – 2 zákona č. 62/1954 Sb. ze dne 14. prosince, *o náhradách poslanců Národního shromáždění*.

¹⁵¹ §§ 45 – 46 zákona č. 61/1954 Sb. ze dne 14. prosince 1954, *o jednacím řádu Národního shromáždění*.

K nejvýznamnějším orgánům Národního shromáždění patřilo předsednictvo NS, které mělo 24 členů volených ze středu NS vždy na dobu jednoho roku, přičemž se skládalo z předsedy NS, místopředsedů a ostatních členů. Funkce předsednictva Národního shromáždění byla značně rozšířena. K řízení schůzí, což byla dosavadní funkce předsednictva, byla přidána také funkce dřívějšího stálého výboru a funkce bývalého ústavního soudu.¹⁵² Jak se uvádělo v důvodové zprávě k Ústavě 9. května, tak: „*Účelem této důležité změny je pružnější a rychlejší legislativa a užší spolupráce mezi vládou a parlamentem.*“¹⁵³ K právoplatnému usnesení předsednictva NS bylo třeba přítomnosti alespoň poloviny jeho členů a nadpoloviční většiny přítomných. Pokud však mělo být schváleno zákonné opatření, vydání nebo úhrada mimo rozpočet, pak bylo třeba nadpoloviční většiny všech členů předsednictva.¹⁵⁴

Předsednictvu příslušel výkon pravomoci Národního shromáždění v době mezi zasedáními, po uplynutí volebního období, bylo-li NS rozpuštěno nebo také proto, že bylo zasedání NS znemožněno mimořádnými událostmi. V této době tedy mohlo předsednictvo NS činit neodkladná opatření, i kdyby k nim jinak bylo třeba zákona. Předsednictvo NS však nebylo oprávněno volit prezidenta nebo jeho náměstka, měnit ústavu či ústavní zákony, a pokud nebylo zasedání Národního shromáždění znemožněno mimořádnými událostmi, tak nebylo oprávněno rozšiřovat brannou povinnost, trvale zatěžovat státní finance a usnášet se o vypovězení války. Opatření předsednictva musela být Národním shromážděním schválena do dvou měsíců od toho dne, kdy se sejde, jinak pozbývaly další platnosti.¹⁵⁵

Zároveň, jak bylo již shora uvedeno, předsednictvo NS plnilo rovněž funkci bývalého ústavního soudu, kdy podávalo závazný výklad zákonů a výlučně rozhodovalo o tom, zda zákon nebo zákon Slovenské národní rady odporuje ústavě, případně zda

¹⁵² §§ 63 – 65 ústavního zákona č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, *Ústava Československé republiky*; k tomu srov. §§ 52 – 53 zákona č. 195/1949 Sb. ze dne 14. července 1949, *o jednacím řádu Národního shromáždění*; §§ 8 – 9 zákona č. 61/1954 Sb. ze dne 14. prosince 1954, *o jednacím řádu Národního shromáždění*.

¹⁵³ Grons ký Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945 – 1960*, Karolinum, Praha 2006, str. 371.

¹⁵⁴ § 66 odst. 5 ústavního zákona č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, *Ústava Československé republiky*.

¹⁵⁵ § 66 odst. 5 ústavního zákona č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, *Ústava Československé republiky*.

nařízení neodporuje zákonu.¹⁵⁶ Vzhledem k tomu, že však nebyl vydán prováděcí zákon, jak to předvídal § 65 Ústavy, tak k uplatnění této pravomoci nedocházelo.¹⁵⁷

Mezi další pravomoc předsednictva NS patřila rovněž možnost projednat návrh poslanců na vyslovení nedůvěry vládě a podat o tom zprávu Národnímu shromáždění,¹⁵⁸ přijímat demisi vlády a jejích jednotlivých členů v době, kdy vláda vykonává funkci prezidenta republiky,¹⁵⁹ projevovat souhlas s další vazbou poslance, který byl dopaden při trestném činu a zatčen v době, kdy sněmovna právě nezasedala, podávat Národnímu shromáždění žalobu na prezidenta republiky¹⁶⁰ a za stanovených podmínek žalobu na člena vlády,¹⁶¹ ustanovovat k obstarávání prací Národního shromáždění případně další funkcionáře,¹⁶² a svolávat Národní shromáždění k mimořádným zasedáním, pokud NS nesvolá prezident republiky¹⁶³. Dále předsednictvu NS příslušelo projednávat vládní návrhy a podle povahy věci i návrhy a podněty své anebo výborů, pokud nebyly přikázány k projednání některému z výborů, podávat závazný výklad jednacího řádu NS a stanovit pořadí, v jakém místopředsedové zastupují předsedu NS.¹⁶⁴

Užší předsednictvo tvořili předseda a místopředsedové NS. Činnost užšího předsednictva spočívala především v organizačním řízení činnosti Národního shromáždění. Užší předsednictvo tedy zejména přikazovalo výborům k projednání vládní návrhy a iniciativní návrhy zákonů a jiné návrhy a podněty a usnášelo se o tisku těchto návrhů a jejich včasnému dodání poslancům.¹⁶⁵

¹⁵⁶ § 65 ústavního zákona č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, *Ústava Československé republiky*.

¹⁵⁷ Kolektiv autorů, *Československé státní právo. Díl II. Část IV. – VI.*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1957, str. 60.

¹⁵⁸ § 84 odst. 3 a 87 odst. 2 ústavního zákona č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, *Ústava Československé republiky*.

¹⁵⁹ § 65 ústavního zákona č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, *Ústava Československé republiky*.

¹⁶⁰ § 78 ústavního zákona č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, *Ústava Československé republiky*.

¹⁶¹ § 91 ústavního zákona č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, *Ústava Československé republiky*.

¹⁶² § 52 odst. 2 ústavního zákona č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, *Ústava Československé republiky*.

¹⁶³ § 49 odst. 3 ústavního zákona č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, *Ústava Československé republiky*.

¹⁶⁴ Kolektiv autorů, *Československé státní právo. Díl II. Část IV. – VI.*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1957, str. 60.

¹⁶⁵ § 52 odst. 2 a § 54 zákona č. 195/1949 Sb. ze dne 14. července 1949, *o jednacím řádu Národního shromáždění*; § 8 odst. 2 a § 10 zákona č. 61/1954 Sb. ze dne 14. prosince 1954, *o jednacím řádu Národního shromáždění*.

Předseda Národního shromáždění zastupoval NS navenek. Mezi jeho další pravomoci patřilo zejména svolávání a řízení schůzí Národního shromáždění i předsednictva NS. Dále předsedovi NS příslušelo podepisovat zákony a zákonná opatření předsednictva NS a podávat Národnímu shromáždění o činnosti předsednictva NS v době, kdy Národní shromáždění nezasedalo. Nepřítomného předsedu NS zastupovali se všemi právy a povinnostmi jeho místopředsedové a to v pořadí určeném předsednictvem NS.¹⁶⁶

Nejdůležitějším pomocným orgánem Národního shromáždění, především z hlediska přípravy zákonodárné činnosti NS, ale také z hlediska uskutečňování kontrolní pravomoci NS, byly výbory Národního shromáždění. Výbory Národního shromáždění byly buď stálé, které působily po celé volební období nebo dočasné, které NS volilo jen pro určitou otázku a na dobu nutnou k vyřešení této otázky¹⁶⁷. Výbory projednávaly věci, které jim byly přikázány zákonem¹⁶⁸ usnesením Národního shromáždění, předsednictva NS a užšího předsednictva, ale také věci, jimiž se zabývají z vlastního podnětu. Výbory si ze svého středu volily předsedu, místopředsedu a zapisovatele. Podle jednacího řádu NS z roku 1949 se byl výbor schopen usnášet za přítomnosti alespoň jedné třetiny jeho členů,¹⁶⁹ naproti tomu jednací řád NS z roku 1954 stanovil, že výbor je usnášení schopný při účasti alespoň poloviny jeho členů.¹⁷⁰ K přijetí usnesení výboru bylo třeba nadpoloviční většiny přítomných.

Dále Národní shromáždění volilo zapisovatele, kteří odpovídali za správnost a úplnost zápisů o schůzích NS a pomáhali při zajišťování výsledků hlasování a při konání voleb v NS.¹⁷¹ Pomocným orgánem Národního shromáždění byla Kancelář Národního shromáždění, která byla podřízena přímo předsedovi NS. V jejím čele stál

¹⁶⁶ §§ 55 – 56 zákona č. 195/1949 Sb. ze dne 14. července 1949, *o jednacím řádu Národního shromáždění*; § 11 zákona č. 61/1954 Sb. ze dne 14. prosince 1954, *o jednacím řádu Národního shromáždění*.

¹⁶⁷ Např. 13. prosince 1954 byl Národním shromážděním ustaven dočasný výbor pro projednání iniciativního návrhu zákona o jednacím řádu a iniciativního návrhu zákona o náhradách poslanců NS (stenoprotokol z 1. schůze NS konané dne 13. prosince 1954, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1954ns/stenprot/001schuz/s001010.htm> (11. 6. 2011)).

¹⁶⁸ Např. §§ 49 – 50 zákona č. 27/1954 Sb. ze dne 26. května 1954, *o volbách do Národního shromáždění*.

¹⁶⁹ § 73 zákona č. 195/1949 Sb. ze dne 14. července 1949, *o jednacím řádu Národního shromáždění*.

¹⁷⁰ § 31 zákona č. 61/1954 Sb. ze dne 14. prosince 1954, *o jednacím řádu Národního shromáždění*.

¹⁷¹ § 87 zákona č. 195/1949 Sb. ze dne 14. července 1949, *o jednacím řádu Národního shromáždění*; § 14 zákona č. 61/1954 Sb. ze dne 14. prosince 1954, *o jednacím řádu Národního shromáždění*.

podle jednacího řádu z roku 1949 generální tajemník NS, jenž byl zastoupen náměstký. Podle jednacího řádu z roku 1954 pak činnost Kanceláře NS řídil vedoucí, který měl zástupce. Kancelář NS zajišťovala organizačně-technickou podporu výborům i jednotlivým poslancům.¹⁷²

Zvláštním pomocným orgánem, který byl zřízen na základě jednacího řádu z roku 1954, byla rada poslanců. Radu poslanců tvořilo užší předsednictvo NS a po jednom zástupci z krajských sdružení poslanců, přičemž užší předsednictvo mohlo do rady pozvat i další poslance. Rada poslanců měla pomáhat užšímu předsednictvu NS při zajišťování řádného chodu Národního shromáždění, při usměrňování činnosti práce krajských poslanců a při sledování a koordinaci práce poslanců ve volebních obvodech.¹⁷³

3.3 Volební období Národního shromáždění 1948 – 1954

Jak bylo již uvedeno, Národní shromáždění se v tomto období dostalo zcela do područí diktátu KSČ. Prakticky všechny zásadní otázky byly nadále rozhodovány ve vedení komunistické strany a parlament se stal, zejména v rámci zákonodárního procesu (tedy přijímáním zákonů a velmi často zákonných opatření předsednictva NS), jejich pouhým schvalovatelem bez reálné možnosti dění v Československu fakticky ovlivňovat, přičemž tato skutečnost se zásadním způsobem odrazila v jeho činnosti i způsobu ustavování.

3.3.1 Volby do Národního shromáždění 1948

Volby do Národního shromáždění v roce 1948 se konaly na základě zákona č. 75/1948 Sb. ze dne 16. dubna 1948, o volbách do Národního shromáždění. Tento volební zákon navazoval na mnoho ustanovení předchozího volebního zákona. Oproti předcházející právní úpravě zde však bylo několik zásadních změn.¹⁷⁴ Zejména šlo

¹⁷² § 88 zákona č. 195/1949 Sb. ze dne 14. července 1949, *o jednacím řádu Národního shromáždění*; § 50 zákona č. 61/1954 Sb. ze dne 14. prosince 1954, *o jednacím řádu Národního shromáždění*.

¹⁷³ §§ 45 – 46 zákona č. 61/1954 Sb. ze dne 14. prosince 1954, *o jednacím řádu Národního shromáždění*.

¹⁷⁴ Krejčí Oskar, *Kniha o volbách*, Viktoria Publishing, Praha 1994, str. 166.

o následující změny: 1. Byť byl formálně zachován systém poměrného zastoupení, tak v konkrétní politické situaci, vylučující možnost postavení jiné kandidátní listiny, než listiny „*obrozené národní fronty*“, byly jakékoliv jiné alternativy z voleb vyloučeny. 2. Byl podstatně rozšířen okruh osob s tzv. „*překážkou výkonu práva volebního*“.¹⁷⁵ 3. Již se nehovořilo o kandidátních listinách politických stran, ale o „*kandidátních listinách politických skupin*“,¹⁷⁶ čímž byla umožněna tzv. jednotná kandidátka Národní fronty, jež předem zaručovala, že všechny mandáty případnou osobám, které podle jednoznačných politických kritérií vyberou sekretariáty KSČ a akční výbory Národní fronty. 4. Tzv. akční výbory Národní fronty měly zcela v rukou složení volebních výborů, což zaručovalo tomuto politickému uskupení absolutní kontrolu nad veškerou organizací volebního procesu a zejména nad stanovením výsledků voleb. 5. V neposlední řadě byla povinnost tajného hlasování nahrazena „*možností použít příslušný oddělený prostor*“,¹⁷⁷ což umožnilo provést v masovém měřítku volby tzv. „*manifestačním způsobem*“ a porušit tak princip tajnosti hlasování.¹⁷⁸

Volby se konaly 30. května 1948, většinou „*manifestačně*“ a veřejně a voliči byli vystavováni silnému politickému a morálnímu tlaku. V masovém měřítku docházelo při stanovování výsledků, zejména na Slovensku, k manipulacím, takže výsledek voleb – 86,6 % všech hlasů a 100% všech mandátů jediné kandidátce Národní fronty lze jako oficiální údaj pouze zaznamenat, nelze ho však považovat za svobodně a demokraticky vyjádřený projev vůle obyvatelstva. Tyto volby a poskytly tedy jen velmi nejasné signály. Svůj nesouhlas s režimem dalo na vědomí přibližně 25 – 30 % voličů, avšak pouze 10 % hlasovalo bílým lístkem, tedy proti kandidátce Národní fronty. Tento průměr překročilo v českých zemích 62 ze 156 okresů a na Slovensku 34 z 80 okresů. Nejvíce bílých lístků bylo odevzdáno v oblastech se silným katolickým vlivem.¹⁷⁹

¹⁷⁵ § 55 zákona č. 75/1948 Sb. ze dne 16. dubna 1948, *o volbách do Národního shromáždění*.

¹⁷⁶ Viz např. § 19 odst. 3 bod 1. zákona č. 75/1948 Sb. ze dne 16. dubna 1948, *o volbách do Národního shromáždění*.

¹⁷⁷ § 29 odst. 4 zákona č. 75/1948 Sb. ze dne 16. dubna 1948, *o volbách do Národního shromáždění*.

¹⁷⁸ Gronský Ján, *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa II. (1945 – 1968)*, Karolinum, Praha 1999, str. 213.

¹⁷⁹ Kaplan Karel, *Československo v letech 1948 – 1953*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1991, str. 42.

3.3.2 Činnost Národního shromáždění 1948 – 1954

Ustavující schůze parlamentu, který byl zvolen období šesti let, se konala 10. června 1948. První zákon byl přijat 12. června 1948 a poslední 27. října 1954. Za své funkční období přijalo NS celkem 316 zákonů. Zákony přijatými tímto sborem byla způsobena hluboká přeměna dosavadního právního řádu. Tehdejší hlavní představitelé vládnoucí komunistické strany hovořili o potřebě „*nového práva*“, které mělo být prostředkem tzv. generální linie budování socialismu.¹⁸⁰

Jedním z mnoha zákonů, které mohou být příkladem bezprecedentního porušování principů právního státu je zcela nepochybně zákon č. 213/1948 Sb. ze dne 21. července 1948, o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů. Tento zákon zpětně legalizoval nezákonnou činnost akčních výborů. Tyto akční výbory byly vytvářeny a řízeny přímo KSČ jako orgány obrozené národní fronty ve všech územních celcích a v bezprostředním napojení na národní výbory, ale také na úřadech, v závodech, na školách, ve společenských organizacích, spolcích a politických stranách. Jednalo se tedy o bezprostřední orgány revoluční moci, které stály zcela mimo ústavní a právní řád.¹⁸¹

Vlastní projednávání a schvalování zákona proběhlo dne 21. července 1948 na 11. schůzi Národního shromáždění rychle a hladce. Avšak v předcházejících diskuzích ve výborech se někteří poslanci národně socialistické a lidové strany přeci jen zvedli k jakémusi poslednímu záchvěvu odporu a někteří dokonce označili zákon za protiústavní, jiní za příliš tvrdý a fakticky kryjící nesprávná opatření akčních výborů. Zároveň konstatovali, že jejich obsah je v rozporu se sliby Antonína Zápotockého a Klementa Gottwalda. Podle jejich názoru došlo k poškození tisíců obyčejných lidí, kteří ztratili zaměstnání, nárok na penzi a veškeré jistoty. Zákon považovali za asociální. Po krátké agresivní kampani komunistů proti odpůrcům zákona byl nakonec, jak je již uvedeno výše, parlamentem přijat a perzekuce pokračovaly

¹⁸⁰ Kindl Vladimír, Císař Jaromír, „Vývoj zákonodárství na území ČSR 1945 – 1990“ In *Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945 – 1990*, Ed. Ladislav Soukup, Karolinum, Praha 2002, str. 83.

¹⁸¹ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945 – 1960*, Karolinum, Praha 2006, str. 389.

neztenčenou měrou. Postupně zasáhly perzekuce všechny sociální vrstvy. „Na schůzi Národního shromáždění zpravodajka poslankyně Patschová zákon velmi vychválila tvrzením, že akční výbory vedly svůj boj v únoru 1948 „na půdě zákonné, neboť v nich se naplnila, jimi byla prováděna stěžejní zásada naší ústavy, že lid je jediným zdrojem moci ve státě“. Zapomněla ovšem, že akční výbory svou „očistnou“ činnost prováděly především v době, kdy ještě platila zásada Ústavní listiny z roku 1920, že „lid je jediný zdroj veškeré státní moci v Republice československé“, a nikoliv zásada, že „lid je jediným zdrojem veškeré moci ve státě“, obsažená v Ústavě 9. května.“¹⁸²

Již 14. května 1948, na jednání vedení komunistické strany o příštím parlamentu, prohlásil Rudolf Slánský, že Národní shromáždění nebude stejně o ničem rozhodovat, neboť „všechno důležité rozhodneme tady“. Tomuto záměru odpovídal i skutečný stav. Formální pravomoci Národního shromáždění byly zakotvené ústavou, jak již bylo řečeno výše. Fakticky však Národní shromáždění nemělo velký vliv a počet přijímaných zákonů se snižoval. Zároveň ale narůstal počet zákonných opatření předsednictva Národního shromáždění, především však nařízení vlády a nařízení či vyhlášek jednotlivých ministrů. Tento jev souvisel se zvyšujícím se vlivem exekutivy, jako převodové páky Komunistické strany Československa. Vláda dokonce přebírala Národnímu shromáždění jeho ústavní pravomoci a vydávala nařízení k otázkám, které měl upravovat zákon, nebo nařízení, jež odporovala zákonům i ústavě. Všechny hlavní funkce Národního shromáždění, určené ústavou, si tak přivlastnilo komunistické vedení. NS tedy neplnilo funkci nejvyššího zákonodárského sboru, protože všechny důležité zákony schvalovalo vedení KSČ v textovém znění, které bylo pro poslance závazné.¹⁸³

Parlament nevykonával kontrolní funkci výkonné moci a vláda a jednotliví ministři neskládali účty ze své činnosti Národnímu shromáždění, ale pouze vedení komunistické strany a jeho aparátu. Z parlamentní činnosti se zcela vytratily například interpelace ministrů a jejich kritika. Ještě v roce 1954 komunistické vedení běžně používalo zaběhnutou praxi a schvalovalo nejen pořad zasedání parlamentu, ale také

¹⁸² Gronskey Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945 – 1960*, Karolinum, Praha 2006, str. 389; stenoprotokol z 11. schůze NS konané dne 21. července 1948, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/011schuz/s011008.htm> (11. 6. 2011).

¹⁸³ Kaplan Karel, *Československo v letech 1948 – 1953*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1991, str. 42.

seznam poslanců, kteří vystoupí v diskusi, jakož i hlavní myšlenky jejich projevu. Stranické směrnice k práci poslanců je degradovaly na agitátory vládní politiky. Bezvýznamnost poslanecké funkce byla ještě zdůrazněna počínáním Bezpečnosti, která zatýkala poslance, aniž předem žádala o zbavení jejich imunity.¹⁸⁴

3.4 Volební období Národního shromáždění 1954 – 1960

Jak bylo již uvedeno, Národní shromáždění se bezprostředně po uchopení moci komunisty stalo pouhou převodovou pákou pro realizaci jejich cílů. Formálně však Ústava 9. května i volební zákon z roku 1948 nesly stopy předúnorového systému soutěže politických stran. V roce 1954 stranické a politické vedení Československa rozhodlo o změnách, které měly i formálně změnit volební systém do nejvyššího zákonodárského sboru podle sovětského vzoru.

Rekonstruovaný parlament však ve své činnosti nezaznamenal výraznějších změn a i nadále se uplatňoval model faktického vládnutí sekretariátu komunistické strany, ve kterém bylo Národní shromáždění pouhou kulisou vládnoucího režimu.

3.4.1 Volby do Národního shromáždění v roce 1954

Následující volby do Národního shromáždění byly provedeny podle ústavního zákona č. 26/1954 Sb. ze dne 26. května 1954, o volbách do Národního shromáždění a o volbách do Slovenské národní rady a na základě prováděcího zákona č. 27/1954 Sb. ze dne 26. května 1954, o volbách do Národního shromáždění.

V těchto zákonech byl dovršen přechod k sovětskému pojetí volebního systému, kde neexistovala volba z alternativ osob a programů, ale hlasovací akt jako manifestačně vyjádřený všelidový souhlas s politikou „*strany a vlády*“. Toto mělo být vyjádřeno tím, že byl předem stanoven podíl mužů, žen, mládeže, dělníků, rolníků,

¹⁸⁴ Kaplan Karel, *Československo v letech 1948 – 1953*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1991, str. 42.

příslušníků inteligence, straníků, nestraníků, ale především zde byl stanoven naprosto samozřejmý požadavek naprosté většiny příslušníků komunistické strany.¹⁸⁵

Byl zde také uplatněn přechod k většinovému systému jednomandátových volebních obvodů, kdy na každých 35 000 obyvatel připadl jeden volební obvod. Kromě naprosté kádrové manipulace, však sehrál značnou úlohu i způsob posuzování jednotlivých hlasovacích lístků, na kterých se mnoho voličů pokusilo škrtnat kandidáty, pro které nehlasovali. Například na základě rozhodnutí vedení KSČ byla roku 1954 vydána interní instrukce Ústřední volební komise, podle které se za hlas proti kandidátovi považoval jen ten hlasovací lístek, kde volič přeškrtnl celé jméno a příjmení kandidáta, pokud byl kandidát škrtnut jiným způsobem, tak měl být ten hlas počítán „pro kandidáta“. Jednotlivý poslanec mohl být dále na základě § 51 zák. č. 27/1954 Sb. odvolán voliči, což zavádělo takzvaný imperativní mandát. „Cílem této úpravy bylo „překonání určitých zbytků buržoazního parlamentarismu, které u nás zůstávaly“ a „přiblížení našeho zastupitelského systému sovětskému systému“.¹⁸⁶

Volby Národního shromáždění podle tohoto zákona se konaly dne 28. listopadu 1954 a bylo v nich zvoleno celkem 368 poslanců. Kandidátka Národní fronty v těchto volbách získala 97,89 % odevzdaných hlasů.¹⁸⁷

3.4.2 Činnost Národního shromáždění 1954 – 1960

Rekonstruovaný parlament se sešel ke své ustavující schůzi dne 13. prosince 1954 a jeho funkční období trvalo do 10. června 1960. Během tohoto volebního období přijalo Národní shromáždění 118 zákonů, tedy v průměru asi 20 za rok. K částečnému oživení zákonodárné aktivity došlo koncem roku 1956, kdy pod tlakem mezinárodně odhalených faktů o období „*kultu osobnosti*“, byla provedena korekce trestněprávních předpisů, jejichž zneužitím došlo v tehdejší Československu první poloviny padesátých let k tzv. nezákonnostem. V navazujícím zákonodárství (1957) se změnil

¹⁸⁵ Gronský Ján, *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa II.*, Karolinum, Praha 1999, str. 361.

¹⁸⁶ Kindl Vladimír, Císař Jaromír, „Vývoj zákonodárství na území ČSR 1945 – 1990“ In *Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945 – 1990*, Ed. Ladislav Soukup, Karolinum, Praha 2002, str. 85.

¹⁸⁷ Krejčí Oskar, *Kniha o volbách*, Viktoria Publishing, Praha 1994, str. 168.

rovněž mechanismus obsazování soudů. Všeobecně byl zaveden princip volitelnosti soudců. Po letech se tak v zákonodárství ČSR objevily prvky liberalizace a jisté demokratizace, jejichž efektivita však byla samozřejmě stále v rozhodující míře podvazována mocenským monopolem KSČ, i když v rámci „*dovršení socialistické výstavby*“, o níž se koncem padesátých let začalo ve stranických dokumentech hovořit, se právu přiznávala výraznější úloha.¹⁸⁸

¹⁸⁸ Kindl Vladimír, Císař Jaromír, „Vývoj zákonodárství na území ČSR 1945 – 1990“ In *Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945 – 1990*, Ed. Ladislav Soukup, Karolinum, Praha 2002, str. 85.

4. Národní shromáždění v letech 1960 – 1968

Nová, takzvaná socialistická Ústava Československé socialistické republiky (ústavní zákon č. 100/1960 Sb.), byla přijata 11. července 1960. Postavení Národního shromáždění bylo upraveno v hlavě třetí – Národní shromáždění (čl. 39 – 60 Ústavy).

4.1 Působnost Národního shromáždění v letech 1960 – 1968

Novinkou, oproti ústavě z roku 1948, bylo explicitní ustanovení nové Ústavy, že „*Národní shromáždění je nejvyšším orgánem státní moci Československé socialistické republiky.*“¹⁸⁹ a dále byla parlamentu odpovědna nejen vláda, ale nově také prezident. Národnímu shromáždění příslušelo usnášet se o základních otázkách vnitřní a zahraniční politiky státu a zároveň mělo rovněž veškerou svou činnost i prací svých orgánů a poslanců působit aktivně k tomu, aby byly plněny úkoly socialistického státu.¹⁹⁰

Formální posílení pravomocí NS tedy nemělo faktický význam, neboť bylo zároveň zakotveno vedoucí postavení KSČ. O všech důležitých otázkách, včetně legislativních aktů se i nadále rozhodovalo ve vedení komunistické strany. Tento stav potvrzují i dobové učebnice ústavního práva, které uvádí, že „*Národní shromáždění svá usnesení přijímalo na podkladě a ve shodě s politickou linií dávanou Komunistickou stranou Československa.*“¹⁹¹ Zároveň se také schůze NS konaly velmi sporadicky a velká část legislativních kompetencí byla přesunuta na zákonná opatření předsednictva NS nebo na druhotné právní akty orgánů exekutivy. Všechny hlavní návrhy zákonů schvalovalo komunistické vedení v textové podobě a poslanci je nemohli fakticky měnit. Kontrola vládní moci, vymezená usnesením politického byra ÚV KSČ z roku 1961, se praktikovala tak, že poslanci byli sdruženi ve svých volebních krajích, kde měli získávat poznatky o ohlasech vládní činnosti.¹⁹²

¹⁸⁹ Čl. 39 odst. 1 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*.

¹⁹⁰ Čl. 40 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*.

¹⁹¹ Škrach Alexandr, *Ústavní právo ČSSR II.*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1966, str. 35.

¹⁹² Kaplan Karel, *Československo v letech 1953 – 1966. Společenská krize a kořeny reformy*, Praha 1992, str. 119.

Pravomoci Národního shromáždění v tomto období byly, nikoli taxativně, vymezeny zejména v Ústavě, ale i jiných zákonech. Mezi základní pravomoci NS patřila nepochybně zákonodárná působnost NS. Dále mělo NS pravomoc v otázkách státního plánu a rozpočtu, pravomoc vytvářet ostatní státní orgány a podílet na jejich ustavování, pravomoc v zahraniční politice, kontrolní pravomoc a vnitřní (kreační) pravomoc.

4.1.1 Zákonodárná působnost Národního shromáždění v letech 1960 – 1968

Jak bylo již uvedeno, Národní shromáždění bylo podle Ústavy nejvyšším orgánem státní moci a jediným zákonodárným sborem a jen jemu tedy formálně příslušelo usnášet se na ústavních a ostatních zákonech platných na celém území státu.¹⁹³

Podle Ústavy příslušela zákonodárná iniciativa poslancům (jednotlivci nebo skupině), výborům NS, předsednictvu NS, prezidentu republiky, vládě a Slovenské národní radě.¹⁹⁴

Iniciativní návrhy zákonů podané poslanci nebo výbory Národního shromáždění musely obsahovat tzv. finanční doložku, tj. rozpočet finančního dosahu navrhovaného zákona a návrh na úhradu potřebného nákladu.¹⁹⁵ Podle jednacího a pracovního řádu NS z roku 1964 bylo stanoveno, že „*návrhy zákonů musí obsahovat přesné znění zákona, na kterém se má Národní shromáždění usnést a k návrhu musí být vždy připojen rozpočet s návrhem na úhradu potřebného nákladu.*“¹⁹⁶ Z důvodu zkoumání účelnosti návrhů zákonů podaných poslanci, výbory NS a Slovenskou národní radou byly tyto návrhy projednávány předběžně předsednictvem Národního shromáždění, které je mohlo

¹⁹³ Čl. 39 odst. 1 a 41 odst. 1 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*.

¹⁹⁴ Čl. 52 odst. 1 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*; § 8 bod 2 zákona č. 107/1960 Sb. ze dne 12. června 1960, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění* a § 16 zákona č. 183/1964 Sb. ze dne 24. září 1964, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*.

¹⁹⁵ § 31 zákona č. 107/1960 Sb. ze dne 12. června 1960, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*.

¹⁹⁶ § 17 odst. 1 zákona č. 183/1964 Sb. ze dne 24. září 1964, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*.

zamítnout. V tomto případě se navrhovatelé mohli odvolat k plénu NS.¹⁹⁷ Podle jednacího a pracovního řádu NS z roku 1960 poslanci také měli mít možnost účastnit se při přípravě vládních návrhů zákonů.¹⁹⁸

Jak uvádí dobová učebnice státního práva, ve stanovených ústavních formách zákonodárné iniciativy se měla uplatňovat „*bezprostřední iniciativa lidu*“. Dále se uvádělo, že: „*Např. již vžitou formou se stávají všenárodní diskuse o návrzích nejdůležitějších zákonů organizované komunistickou stranou, nebo zákonodárnou iniciativu vyvíjejí společenské organizace, zejména odbory (např. zákon č. 65/1961 Sb., o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci, který po diskusi v základních organizacích Revolučního odborového hnutí Národnímu shromáždění předložili poslanci – odboráři)*.“¹⁹⁹ Jak je však uvedeno i na mnoha dalších místech této práce, tak v období faktické vlády komunistické strany se o téměř všech důležitých otázkách ve státě, včetně předkládání návrhů zákonů, rozhodovalo ve vedení KSČ.

Návrh zákona měl projednat zpravidla nejprve věcně příslušný výbor NS (případně podle povahy věci i několik výborů) a až následně plénum Národního shromáždění. Po projednání ve výboru ustanovil výbor ze svých členů zpravodaje pro plenární chůzi NS. Projednávalo-li návrh zákona více výborů, mohly jednat buď ve společné schůzi nebo odděleně, mohly se shodnout na společném zpravodaji nebo mohl každý výbor ustanovit svého zpravodaje. Výjimečně mohlo návrh zákona projednat i předsednictvo NS, které pak obdobně jako výbor podávalo prostřednictvím svého zpravodaje zprávu plénu NS.²⁰⁰

V plénu Národního shromáždění návrh zákona odůvodnil zástupce orgánu, který návrh podal, příp. byl-li návrh zákona podán skupinou poslanců NS, odůvodnil jej

¹⁹⁷ § 22 bod 4 zákona č. 107/1960 Sb. ze dne 12. června 1960, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*; § 17 odst. 2 zákona č. 183/1964 Sb. ze dne 24. září 1964, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*.

¹⁹⁸ § 47 zákona č. 107/1960 Sb. ze dne 12. června 1960, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*.

¹⁹⁹ Rattinger Bedřich, Škrach Alexandr, *Státní právo Československé socialistické republiky. Díl II., Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1962, str. 45.*

²⁰⁰ §§ 28 – 29, 37 – 41 zákona č. 107/1960 Sb. ze dne 12. června 1960, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění* a rovněž §§ 18 – 19 zákona č. 183/1964 Sb. ze dne 24. září 1964, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*.

poslanec určený ostatními navrhovateli. Po projednání ve výboru pak plénu NS podal zprávu rovněž pověřený zpravodaj.²⁰¹ Po této zprávě mohlo plénum NS provést o návrhu rozpravu a poté o návrhu zákona nechat hlasovat.

K přijetí „běžného“ zákona bylo třeba, aby pro návrh hlasovala nadpoloviční většina přítomných poslanců, přičemž NS bylo způsobilé se usnášet, pokud byla přítomna nadpoloviční většina všech poslanců, zatímco k přijetí nebo změně ústavy bylo třeba souhlasu tří pětín všech poslanců.²⁰²

Aby zákon nabyl platnosti, tak musel být vyhlášen způsobem, který stanovil zákon.²⁰³ Zákony vyhlášovalo předsednictvo NS do 14 dnů od jejich schválení. Před jejich vyhlášením bylo třeba, aby je podepsali prezident republiky, předseda Národního shromáždění a předseda vlády.²⁰⁴

4.1.2 Ostatní oblasti působnosti Národního shromáždění v letech 1960 – 1968

Mezi další oblasti působnosti Národního shromáždění patřila pravomoc NS v otázkách státního plánu a rozpočtu, přičemž NS vykonávalo tuto pravomoc zpravidla formou zákonodárnou. Národní shromáždění schvalovalo formou zákona dlouhodobé, zpravidla pětileté, plány rozvoje národního hospodářství. Zákony o plánu, které NS schválilo, pak byly závazným podkladem pro plánování jednotlivých státních orgánů a hospodářských organizací. NS dále projednávalo zprávy vlády o plnění ročních plánů

²⁰¹ § 19 zákona č. 183/1964 Sb. ze dne 24. září 1964, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*.

²⁰² Čl. 51 odst. 1 až 3 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*; § 12 zákona č. 107/1960 Sb. ze dne 12. června 1960, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění, resp. § 10 odst. 2 a 3 zákona č. 183/1964 Sb. ze dne 24. září 1964, o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*.

²⁰³ Do 31. prosince 1961 zákon č. 77/1959 Sb. ze dne 18. prosince, *o Sbírce zákonů a o Úředním listě*; od 1. ledna 1962 zákonné opatření předsednictva Národního shromáždění č. 4/1962 Sb. ze dne 10. ledna 1962, *o vyhlášení zákonů a jiných právních předpisů*.

²⁰⁴ Čl. 52 odst. 2 a 3 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*.

rozvoje národního hospodářství, které byla vláda povinna zpracovávat a předkládat Národnímu shromáždění.²⁰⁵

Národnímu shromáždění rovněž příslušelo každoročně projednávat a formou zákona schvalovat státní rozpočet. Kontrolu plnění státního rozpočtu NS provádělo prostřednictvím projednávání a schvalování státního závěrečného účtu.²⁰⁶

Pravomoc vytvářet ostatní státní orgány uskutečňovalo NS zpravidla formou ústavních nebo „běžných“ zákonů. Jak plyne z obsahu třetí až osmé hlavy Ústavy, jakoukoli podstatnou změnu ve struktuře základních článků státního aparátu bylo třeba provést formou ústavního zákona. Prostřednictvím běžného zákonodárství Národní shromáždění například zřizovalo ministerstva a ostatní ústřední úřady,²⁰⁷ pověřenci Slovenské národní rady působili v oborech státní správy, které stanovil zákon²⁰⁸ a podle čl. 101 odst. 3 Ústavy měl být zákonem stanoven rozsah pravomocí místních lidových soudů, způsob jak se zřizují, jejich volební období i zásady jejich organizace a jednání.^{209,210}

Národnímu shromáždění dále, v souladu s čl. 48 Ústavy, příslušelo usnášet se na opatřeních ke zlepšení výstavby a práce národních výborů. V pravomoci NS bylo rovněž vydávání volebních předpisů pro všechny zastupitelské sbory (s výjimkou

²⁰⁵ Čl. 12 odst. 2, 41 odst. 1 a 68 bod 3 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*; § 8 č. 3 zákona č. 107/1960 Sb. ze dne 12. června 1960, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*, resp. § 4 písm. c) a ch) zákona č. 183/1964 Sb. ze dne 24. září 1964, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*.

²⁰⁶ Čl. 12 odst. 3 a 41 odst. 1 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*; § 8 bod 5 zákona č. 107/1960 Sb. ze dne 12. června 1960, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*, resp. § 4 písm. c) a d) zákona č. 183/1964 Sb. ze dne 24. září 1964, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*.

²⁰⁷ Čl. 47 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*.

²⁰⁸ Čl. 85 odst. 2 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*.

²⁰⁹ Čl. 101 odst. 3 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*.

²¹⁰ Dne 18. dubna 1961 Národní shromáždění schválilo (s účinností od 1. července 1961) zákon č. 38/1961 Sb., o místních lidových soudech. U této instituce se však, zejména v uvolňující se atmosféře šedesátých let, projevila forma specificky „socialisticko-pavlačového soudce Lynche“. Místní lidové soudy byly proto zrušeny ústavním zákonem č. 155/1069 Sb., ze dne 17. prosince 1969 s účinností od 1. ledna 1970 (Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa III 1960 – 1989*, Karolinum, Praha 2007, str. 49).

Slovenské národní rady), stanovování zásad pro volby soudců a předsednictvo NS rovněž vyhlášovalo všeobecné volby do všech zastupitelských orgánů.²¹¹

Národní shromáždění se rovněž podílelo na volbě, resp. ustavování a odvolávání, ostatních nejvyšších orgánů státu.

Národní shromáždění volilo prezidenta republiky, který mu byl z výkonu své funkce odpovědný.²¹² K platné volbě prezidenta republiky bylo třeba, aby se pro kandidáta vyslovili alespoň tři pětiny všech poslanců.²¹³

Pravomoci Národního shromáždění při ustavování vlády spočívaly ve skutečnosti, že poté, co vláda byla jmenována prezidentem republiky, tak musela předstoupit před Národní shromáždění a požádat je, aby vyslovilo souhlas s jejím programovým prohlášením.²¹⁴ Vláda i její jednotliví členové byli Národnímu shromáždění odpovědni a Národní shromáždění mohlo prezidentu republiky navrhnout, aby vládu nebo její členy odvolal.²¹⁵ V době, kdy vláda vykonávala funkci prezidenta republiky, přecházelo právo jmenovat, resp. odvolávat, vládu a její jednotlivé členy na předsednictvo NS.²¹⁶

Podle čl. 46 odst. 1 a 99 odst. 1 Ústavy Národní shromáždění rovněž volilo a odvolávalo soudce Nejvyššího soudu.²¹⁷ I když pravomoc jmenovat a odvolávat generálního prokurátora příslušela prezidentu republiky, tak Národní shromáždění se mohlo podle čl. 46 odst. 2 Ústavy usnést, aby prezident republiky generálního prokurátora z jeho funkce odvolal.

²¹¹ Zejména čl. 39 odst. 4, 60 odst. 4, 73 odst. 4, 86 odst. 4 a 98 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*.

²¹² Čl. 43 odst. 1 a 61 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*; § 8 bod 1 zákona č. 107/1960 Sb. ze dne 12. června 1960, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*, resp. § 4 písm. a) zákona č. 183/1964 Sb. ze dne 24. září 1964, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*.

²¹³ Čl. 51 odst. 3 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*.

²¹⁴ Čl. 44 odst. 1 a 71 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*.

²¹⁵ Čl. 44 odst. 3 a 70 odst. 1 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*.

²¹⁶ Čl. 65 a 60 odst. 3 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*.

²¹⁷ Způsob volby členů Nejvyššího soudu, jakož i předsedy Nejvyššího soudu a jeho náměstků upravoval § 43 a 44 zákona č. 62/1961 Sb. ze dne 26. června 1961, *o organizaci soudů*. V § 45 tohoto zákona bylo stanoveno, že Národní shromáždění volí též soudce z povolání všech vojenských soudů.

Působnost Národního shromáždění v zahraniční politice upravena především v čl. 40 odst. 1 Ústavy, podle něhož NS jedná a usnází se o základních otázkách zahraniční politiky státu. Národní shromáždění dávalo souhlas k mezinárodním smlouvám politickým, k hospodářským smlouvám obecné povahy a k takovým smlouvám, k jejichž provedení bylo třeba zákona.²¹⁸ Výlučně Národnímu shromáždění dále příslušelo rozhodovat o vypovězení války v případě, že by byla napadena republika nebo bylo-li by třeba plnit mezinárodní smluvní závazky o společné obraně proti napadení, přičemž jak je uvedeno i dále, tak k usnesení o vypovězení války bylo třeba souhlasu tří pětin všech poslanců.²¹⁹

Národní shromáždění nebo jeho jednotlivé orgány, zvláště zahraniční výbor, projednávaly různé otázky zahraniční politiky, ať již na základě zpráv a návrhů prezidenta republiky či vlády, nebo i z vlastní iniciativy. Mezinárodní styky Národního shromáždění, zejména jejich řízení, náležely předsednictvu NS.²²⁰ Výsledkem jednání NS nebo jeho orgánů o otázkách zahraniční politiky byly mnohdy usnesení a svolání Národního shromáždění, kterými se NS vyjadřovalo k závažným mezinárodním událostem. Další formou, kterou se NS podílelo na zahraniční politice státu, byla zejména účast poslanců NS na činnosti Meziparlamentní unie. Tato unie byla nevládní organizací sdružující poslance parlamentů řady zemí.²²¹

Kontrolní pravomoc Národního shromáždění vyplývala především z toho, že NS bylo formálně nejvyšším orgánem státní moci a ostatní státní orgány mu měly být přímo či nepřímo odpovědny.

Podle čl. 41 odst. 2 Ústavy mělo Národní shromáždění bdít nad zachováváním ústavy, přičemž mohlo zrušit zákon Slovenské národní rady, nařízení nebo usnesení vlády a obecně závazné nařízení krajského národního výboru, odporovaly-li ústavě nebo

²¹⁸ Čl. 42 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*; § 8 č. 6 zákona č. 107/1960 Sb. ze dne 12. června 1960, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*, resp. § 4 písm. e) zákona č. 183/1964 Sb. ze dne 24. září 1964, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*.

²¹⁹ Čl. 49 a 51 odst. 2 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*.

²²⁰ § 22 bod 3 zákona č. 107/1960 Sb. ze dne 12. června 1960, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*, resp. § 23 písm. g) zákona č. 183/1964 Sb. ze dne 24. září 1964, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*.

²²¹ Rattinger Bedřich, Škrach Alexandr, *Státní právo Československé socialistické republiky. Díl II., Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1962, str. 51.*

jinému zákonu. S tím souviselo i to, že výbory NS měly po schválení zákonů sledovat, jak jsou tyto zákony realizovány a jak se osvědčují v praxi.²²²

Národní shromáždění dále v rámci své působnosti vykonávalo kontrolu činnosti státního a hospodářského aparátu.

Podle čl. 44 odst. 1 Ústavy NS kontrolovalo činnost vlády a jejích členů. Vláda i její členové byli ze své činnosti odpovědni Národnímu shromáždění a to se vyslovovalo k jejich prohlášením a zprávám. Kontrolní pravomoc Národního shromáždění vůči vládě se dále projevovala v institutu interpelací. Poslanci měli právo klást otázky předsedovi i ostatním členům vlády ve věcech jejich působnosti a tito měli povinnost odpovědět. Tomuto právu poslanců odpovídala povinnost předsedy vlády a členů vlády na tyto dotazy během 30 dnů odpovídat. Dále byl člen vlády povinen, na žádost Národního shromáždění, jeho předsednictva nebo výboru, osobně se dostavit do schůze těchto orgánů.²²³

V oblasti řízení národního hospodářství mělo Národní shromáždění povinnost jednak sledovat provádění plánu, k čemuž mu vláda pravidelně podávala zprávy, jednak sledovat, jak je plněn rozpočet za běžný rok a projednávat státní závěrečný účet, jak je uvedeno výše.

Konečně mezi vnitřní kompetence NS patřila zejména kreační pravomoc NS, tedy pravomoc zřizovat své vlastní orgány a volit jejich členy a funkcionáře. Pravomoc vydávat svá vnitřní pravidla jednání, zejména se jednalo o pravomoci předsednictva NS (např. právo předsednictva NS schvalovat pracovních plány orgánů NS²²⁴), tato pravomoc se projevovala rovněž při schvalování pracovních a jednacích řádů NS podle

²²² § 42 zákona č. 107/1960 Sb. ze dne 12. června 1960, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*, resp. § 33 odst. 4 zákona č. 183/1964 Sb. ze dne 24. září 1964, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*.

²²³ Čl. 45 odst. 1 a 2 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*; § 45 a 48 zákona č. 107/1960 Sb. ze dne 12. června 1960, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*, resp. § 21 zákona č. 183/1964 Sb. ze dne 24. září 1964, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*.

²²⁴ § 22 bod 2 zákona č. 107/1960 Sb. ze dne 12. června 1960, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*, resp. § 23 písm. f) zákona č. 183/1964 Sb. ze dne 24. září 1964, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*.

čl. 51 odst. 5 Ústavy. Konečně NS také vykonávalo působnost v mandátových otázkách (tj. zejména ověřování poslaneckého mandátu, otázky imunity poslanců)

4.2 Složení a orgány Národního shromáždění v letech 1960 – 1968

Národní shromáždění mělo opět pevně stanovený počet 300 poslanců, kteří měli takzvaný imperativní mandát a mohli tedy být odvoláni.²²⁵

Národní shromáždění jednalo prostřednictvím pléna NS, které vykonávalo svou působnost, pokud nebyla ústavou přenesena na předsednictvo Národního shromáždění. Předmětem jednání pléna Národního shromáždění měly být tedy takové věci, kde Národní shromáždění jedná a usnáší se o základních otázkách vnitřní a zahraniční politiky státu.²²⁶ Národní shromáždění bylo usnášení schopné, pokud byla přítomna nadpoloviční většina poslanců (tedy alespoň 151). K platnosti usnesení Národního shromáždění bylo třeba, aby pro návrh hlasovala nadpoloviční většina přítomných poslanců. Pokud však šlo o přijetí či změnu ústavního zákona, vypovězení války, změnu státních hranic či volbu prezidenta republiky, pak bylo nutné, aby pro návrh hlasovala tzv. kvalifikovaná většina, tj. na schůzi NS muselo být přítomno 3/5 všech poslanců a pro usnesení museli hlasovat 3/5 všech poslanců.²²⁷

4.2.1 Poslanci Národního shromáždění v letech 1960 – 1968

Stejně jako v předchozím volebním období bylo pro členy Národního shromáždění charakteristické, že byli poslanci Národní fronty, to znamená, že zastupovali všechny občany svého volebního obvodu bez ohledu na stranickou příslušnost. Zároveň také poslanci vykonávali imperativní mandát, byli tedy formálně vázáni příkazy svých voličů a tyto příkazy měli vykonávat v souladu s politikou

²²⁵ Čl. 39 odst. 1 a 2 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*.

²²⁶ Rattinger Bedřich, Škrach Alexandr, *Státní právo Československé socialistické republiky. Díl II., Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1962, str. 57.*

²²⁷ Čl. 51 odst. 1, 2 a 3 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*; § 12 odst. 1 a 2 zákona č. 107/1960 Sb. ze dne 12. června 1960, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*, resp. § 10 odst. 2 a 3 zákona č. 183/1964 Sb. ze dne 24. září 1964, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*.

komunistické strany.²²⁸ S touto odpovědností poslanců vůči voličům souviselo také to, že poslanci byli voliči kontrolováni a případně mohli být i odvoláni.

Mandát poslance vznikl vyhlášením volebního výsledku v obvodní volební komisi a následně byla tato volba ověřena plénem Národního shromáždění na návrh mandátového výboru. Poslanec na první schůzi Národního shromáždění skládal slib, který měl však pouze deklaratorní charakter, protože poslanec by měl mandát, i kdyby slib nesložil. Odepření slibu však bylo možno kvalifikovat jako ztrátu důvěry a bylo by tedy důvodem, aby voliči svého poslance odvolali. Jak již bylo uvedeno, poslanci měli takzvaný imperativní mandát, to znamená, že měli být ve stálém styku se svými voliči, dbát jejich podnětů, skládat jim účty ze své činnosti a podávat jim zprávy o činnosti Národního shromáždění, z rozhodnutí svých voličů mohli být kdykoliv odvoláni. Poslanecký mandát tedy mohl zaniknout z důvodu uplynutí volebního období (s výjimkou členů předsednictva NS), úmrtím poslance, jak již bylo uvedeno, tak také odvoláním poslance, zproštěním poslance jeho funkce a to dnem, kdy Národní shromáždění vyhovělo žádosti poslance a zprostilo jej mandátu, ztrátou volitelnosti po volbách (byl-li poslanec pravomocně zbaven způsobilosti k právním úkonům pro duševní poruchu, nebo byla-li způsobilost k právním úkonům pro takovou poruchu omezena, dále pozbyl-li poslanec československé státní občanství, ale poslanecký mandát mohl zaniknout také usnesením Národního shromáždění na návrh mandátového výboru či mandátové komise).²²⁹

4.2.2 Orgány Národního shromáždění v letech 1960 – 1968

Mezi orgány Národního shromáždění patřilo předsednictvo NS, předseda a místopředsedové NS, výbory a komise NS, ověřovatelé a jako pomocný orgán Kancelář Národního shromáždění. Do roku 1964 podle jednacího a pracovního řádu NS existovala také rada poslanců Národního shromáždění.

²²⁸ Rattinger Bedřich, Škrach Alexandr, *Státní právo Československé socialistické republiky. Díl II.*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1962, str. 64.

²²⁹ Škrach Alexandr, *Ústavní právo ČSSR II.*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1966, str. 54 – 55.

Předsednictvo NS mělo 30 členů, které volilo Národní shromáždění na své první schůzi a skládalo se z předsedy, místopředsedů, předsedů výborů a ostatních členů, přičemž svým politickým složením mělo reprezentovat Národní frontu avšak, jak bude uvedeno dále, řídilo se striktně direktivami KSČ.²³⁰ Předsednictvo se usnášelo nadpoloviční většinou všech svých členů. Postavení a působnost předsednictva byly upraveny v čl. 59 a 60 Ústavy a dále rozvedeny v jednacím a pracovním řádu NS.²³¹

Předsednictvo NS bylo kolektivním řídicím orgánem Národního shromáždění, které zajišťovalo řídicí činnost Národního shromáždění, spočívající mimo jiné v tom, že připravovalo návrhy pořadů programu pro zasedání Národního shromáždění a v přípravě návrhů pořadů jednotlivých schůzí NS, dále projednávalo a schvalovalo zahraniční styky Národního shromáždění. Působnost předsednictva NS byla vymezena demonstrativně a mimo jiné mu dále příslušelo vyhlašovat volby do Národního shromáždění a všeobecné volby do zastupitelských sborů a rovněž vykonávalo pravomoc v souvislosti s odvoláváním poslanců NS, schvalovalo plán činnosti Ústřední komise lidové kontroly a statistiky, v době kdy vláda vykonávala funkci prezidenta, tak mu příslušelo jmenovat a odvolávat vládu a její jednotlivé členy. Předsednictvu NS také příslušelo zkoumat účelnost návrhů zákonů podávaných výbory NS nebo jednotlivými poslanci a přidělování jednotlivých návrhů zákonů k projednání jednotlivým výborům NS, jak je již uvedeno výše.

Předsednictvo bylo také stálým permanentním orgánem nejvyššího zastupitelského sboru a jeho pomocí byl ústavně zajištěn nepřetržitý výkon státní moci Národním shromáždění.²³² To znamenalo, že v době mimo zasedání Národního shromáždění nebo po uplynutí volebního období Národního shromáždění vykonávalo předsednictvo působnost Národního shromáždění. Nemohlo však volit prezidenta republiky či se usnášet na ústavních zákonech. Jen pokud by bylo zasedání NS znemožněno mimořádnými událostmi, tak předsednictvo NS mohlo za souhlasu tří pětin

²³⁰ Škrach Alexandr, *Ústavní právo ČSSR II.*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1966, str. 49 – 53.

²³¹ Zejména §§ 20 – 22 zákona č. 107/1960 Sb. ze dne 12. června 1960, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*; resp. §§ 22 – 28 zákona č. 183/1964 Sb. ze dne 24. září 1964, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*.

²³² Rattinger Bedřich, Škrach Alexandr, *Státní právo Československé socialistické republiky. Díl II.*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1962, str. 58.

všech jeho členů vypovědět válku. Mimořádně důležitá v této souvislosti byla zákonná opatření předsednictva NS, která jsou popsána již výše.

Předsedovi NS zejména náleželo zastupovat NS navenek, řídit schůze NS, podepisovat zákony, usnesení NS a zákonná opatření předsednictva NS, podávat zprávy o činnosti předsednictva, když NS nezasedalo a informovat plénum o vyřízení připomínek poslanců a výborů vznesených na schůzích pléna NS. Nepřítomného předsedu pak zastupovali předsedové a místopředsedové v rozsahu a pořadí stanoveném předsednictvem NS.²³³

Výbory²³⁴ byly pracovními, iniciativními a kontrolními orgány Národního shromáždění, které je zřizovalo pro hlavní úseky státní a společenské činnosti.²³⁵ Výbory se účastnily jednak na zákonodárném procesu a jednak měly vykonávat ve spolupráci se členy vlády kontrolní činnost. Jak bude uvedeno ještě dále, tak právě v některých výborech začalo od druhé poloviny šedesátých let „oživování“ faktické činnosti parlamentu. V letech 1960 – 1964 fungovaly dva dočasné a osm stálých výborů.²³⁶ V následujícím volebním období pak bylo zřízeno dohromady 12 stálých výborů.²³⁷

Výbory NS uskutečňovaly svoji činnost v dvojím směru, jednak v rámci legislativní činnosti, zejména jejich účastí na zákonodárném procesu při projednávání

²³³ § 23 zákona č. 107/1960 Sb. ze dne 12. června 1960, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*; resp. §§ 29 – 30 zákona č. 183/1964 Sb. ze dne 24. září 1964, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*.

²³⁴ Postavení a činnost výborů NS byla upravena v čl. 53 a 54 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*; §§ 25 – 42 zákona č. 107/1960 Sb. ze dne 12. června 1960, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*; resp. §§ 31 – 40 zákona č. 183/1964 Sb. ze dne 24. září 1964, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*.

²³⁵ Čl. 53 odst. 1 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*.

²³⁶ Dočasné výbory pro projednání návrhu ústavy Československé republiky a pro projednání iniciativního návrhu zákona o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění, dále výbory mandátový, kulturní, pro plán a rozpočet, průmyslový, zdravotní, zemědělský, zahraniční a ústavně právní (rejstřík výborů NS, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1960ns/rejstrik/vybory.htm> (11. 6. 2011).

²³⁷ Výbory mandátový, kulturní, branný a bezpečnostní, pro investiční výstavbu a stavebnictví, pro národní výbory, pro plán a rozpočet, pro potravinářský a spotřební průmysl, místní hospodářství a služby, obchod a spoje (v roce 1967 nahrazen výborem pro spotřební průmysl, služby, obchod a spoje), průmyslový pro hlavní výrobní odvětví a dopravu, ústavně právní, zahraniční, zemědělský (v roce 1967 nahrazen výborem pro zemědělství a výživu) a zdravotní (rejstřík výborů NS, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/rejstrik/vybory.htm> (11. 6. 2011).

návrhů zákonů, jak bylo popsáno výše, jednak v rámci kontrolní činnosti, v rámci které výbory NS sledovaly a projednávaly plnění úkolů hospodářské a kulturní výstavby a dávaly podněty k činnosti ostatním orgánům.²³⁸

Správnost a úplnost usnesení a zápisů o schůzích NS ověřovali ověřovatelé, kteří také pomáhali při zjišťování výsledků hlasování.²³⁹ Pomocným orgánem NS pak byla Kancelář Národního shromáždění. Jejím úkolem bylo poskytovat Národnímu shromáždění, jeho orgánům a poslancům všestrannou odbornou, organizační a technickou pomoc.²⁴⁰ Pomocným orgánem předsednictva NS byla rada poslanců NS, která fungovala jen v době, kdy NS zasedalo. Byla tvořena předsedou NS, určenými členy předsednictva NS a zástupci krajských sdružení poslanců. Radu poslanců svolával předseda NS podle potřeby k zajištění závažných organizačních opatření.²⁴¹

4.3 Volby a volební legislativa, týkající se voleb do Národního shromáždění v letech 1960 – 1968

První volby do Národního shromáždění v tomto sledovaném období se konaly 12. června 1960, společně s volbami do Slovenské národní rady a do národních výborů všech stupňů. Oproti předcházejícím volbám zde došlo na základě ústavního zákona č. 35/1960 Sb. ze dne 9. dubna 1960, o změně ústavního zákona o volbách do Národního shromáždění a o volbách do Slovenské národní rady a ústavního zákona o národních výborech a zákona č. 37/1960 Sb. ze dne 9. dubna 1960, kterým se mění zákon o volbách do Národního shromáždění, k některým změnám. Podstatné bylo především to, že byl opět pevně stanoven počet poslanců Národního shromáždění na 300 (z toho v českých zemích 213 a na Slovensku 87). S volbami byla také spojena tzv. „všennárodní diskuse“ o návrhu nové ústavy. Jak uvádí učebnice ústavního práva ČSSR z roku 1965, tak „hlavním obsahem volební kampaně, která probíhala v měsících

²³⁸ Čl. 53 odst. 3 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*.

²³⁹ § 24 zákona č. 107/1960 Sb. ze dne 12. června 1960, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*.

²⁴⁰ §§ 54 – 57 zákona č. 107/1960 Sb. ze dne 12. června 1960, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*; resp. § 46 zákona č. 183/1964 Sb. ze dne 24. září 1964, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*.

²⁴¹ § 49 zákona č. 107/1960 Sb. ze dne 12. června 1960, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění*. Jednací a pracovní řád NS z roku 1964 se již o tomto orgánu nezmiňuje.

dubnu až červnu 1960, byla všelidová diskuse o návrhu nové ústavy předložena pracujícím dubnovým zasedáním ústředního výboru KSČ. Současně byly v této kampani též projednávány směrnice pro přípravu pětiletého plánu rozvoje národního hospodářství. Všenárodní diskuse o návrhu nové ústavy jako faktický projev přímé demokracie měla u občanů hlubokou odezvu. Na 47 100 veřejných schůzích a besedách, kterých se zúčastnilo přes 4 040 000 občanů, vystoupilo 732 800 občanů se svými diskusními příspěvky, připomínkami a náměty a v 38 000 rezolucích byl vyjádřen souhlas se zásadami návrhu nové ústavy. Významná byla i diskuse, která v tomto období probíhala na stránkách denního i odborného tisku. Diskusi k návrhu nové ústavy řídila Komise ústředního výboru KSČ a Národní fronty pro přípravu konečného návrhu ústavy, která též zpracovala připomínky a návrhy občanů.²⁴² Jak je však zřejmé, v době kdy veškerou moc měla pevně v rukou komunistická strana, tak žádná relevantní diskuse o podobě nové ústavy nebyla možná a jednalo se tedy pouze o formální gesto vůči občanům, které nemělo prakticky žádný význam.

Volební období Národního shromáždění mělo trvat čtyři roky,²⁴³ docházelo však k opakovaným změnám délky volebního období Národního shromáždění (ústavní zákony č. 75/1963 Sb., 112/1967 Sb., 83/1968 Sb. a 117/1969 Sb.). Nejbližší volby po přijetí Ústavy se konaly dne 14. června 1964 podle nového volebního zákona č. 34/1964 Sb. ze dne 26. února 1964, o volbách do Národního shromáždění a národních výborů. Tento zákon přinesl pouze nepodstatné dílčí změny, přičemž však zůstal zachován většinový jednomandátový systém s jedním kandidátem Národní fronty s možností tzv. „manifestační“ volby. Pro aktivní volební právo byla stanovena věková hranice 18 let a pro pasivní volební právo 21 let, přičemž do funkce poslance Národního shromáždění měli být vybíráni a voleni „nejlepší představitelé lidu, občané politicky a odborně vyspělí a schopní organizovat a sjednocovat tvůrčí síly pracujících v úsilí o plný rozvoj socialistické společnosti“.²⁴⁴

²⁴² Peška Pavel a kol., *Ústavní právo ČSSR*, Orbis, Praha, 1965, str. 111 – 112.

²⁴³ Čl. 39 odst. 3 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. června 1960, *Ústava ČSSR*.

²⁴⁴ §§ 1, 3, 4 zákona č. 34/1964 Sb., o volbách do Národního shromáždění a do národních výborů.

Voleb, které se konaly dne 14. června 1964, se podle oficiálních výsledků zúčastnilo 99,4 % oprávněných voličů, z nichž pro „kandidáty Národní fronty“ hlasovalo 99,94 %.²⁴⁵

Další volby se měly konat již podle nového volebního zákona č. 113/1967 Sb. ze dne 30. listopadu 1967, o volbách do Národního shromáždění, který zaváděl určité pozitivní změny. Především byly zavedeny vícemandátové (4 – 8 mandátů) volební obvody a dále byla stanovena zásada, že počet kandidátů „může“ převyšovat počet mandátů. Podstata voleb však měla zůstat nezměněna a KSČ tak i nadále měla mít hlavní slovo při sestavování jednotné (a jediné) kandidátní listiny Národní fronty a chybělo rovněž ustanovení o povinnosti volit tajně.²⁴⁶

Na základě tohoto zákona se však, z důvodů neustálého odkládání termínu voleb, nikdy nevolilo. Volby se měly původně konat v červnu 1968 a na jaře 1968 byl dokonce zahájen výběr kandidátů, avšak červnový termín byl nejprve odsunut ústavním zákonem č. 112/1968 Sb. do konce roku 1969 a nakonec byl ústavním zákonem č. 117/1969 Sb. termín voleb odsunut do konce roku 1971. Volby do Federálního shromáždění v roce 1971, jak je uvedeno dále, se však konaly podle zcela jiného volebního zákona (č. 44/1971 Sb.), který se vrátil k volebnímu systému z let 1954 – 1964.²⁴⁷

4.4 Činnost Národního shromáždění v letech 1960 – 1968

Zákonodárny sbor předpokládaný ústavou, který vzešel z voleb konaných 12. června 1960, se ustavil 23. června 1960. Jeho funkční období trvalo do 12. června 1964 a za tuto dobu přijal 72 zákony, přičemž poslední zákon byl přijat 5. června 1964.²⁴⁸ Ustavující schůze Národního shromáždění po volbách, které se proběhly dne

²⁴⁵ Federální statistický úřad, *Historická statistická ročenka ČSSR*, SNTL, Praha 1985, str. 50.

²⁴⁶ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa III 1960 – 1989*, Karolinum, Praha 2007, str. 72 – 81.

²⁴⁷ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa III 1960 – 1989*, Karolinum, Praha 2007, str. 72.

²⁴⁸ Kindl Vladimír, Císař Jaromír, „Vývoj zákonodárství na území ČSR 1945 – 1990“ In *Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945 – 1990*, Ed. Ladislav Soukup, Karolinum, Praha 2002, str. 86.

14. června 1964, se konala dne 23. června 1964 a toto NS přijalo do 31. prosince 1968 celkem 92 zákonů.²⁴⁹

Koncepce Národního shromáždění sice v soustavě nejvyšších státních orgánů vycházela formálně z „úplnosti moci“ soustředěné v Národním shromáždění a byla mu odpovědna nejen vláda, ale také prezident republiky. Jeho faktická úloha však byla velmi malá. Jednak bylo ve svých základních pravomocích (zákonodárné a kontrolní) plně vázáno na předchozí schválení vedením KSČ. O všech závažnějších legislativních záměrech či legislativních projektech a rovněž o všech personálních otázkách (včetně složení vlády) se plně a výlučně rozhodovalo v předsednictvu a sekretariátu ÚV KSČ. Navíc se schůze Národního shromáždění, které byly krátké a do detailů zrežirované, konaly jen sporadicky a velkou část legislativních kompetencí vykonávalo, formou zákonných opatření, předsednictvo Národního shromáždění a v ještě větší míře je formou druhotných normativních aktů vykonávaly exekutivní orgány.²⁵⁰

Parlament v tomto, stejně jako v předcházejícím období, nikdo nerespektoval a pro komunistickou stranu byl pouhým vykonavatelem jejich rozhodnutí. Nejvyšší straničtí funkcionáři se omezovali na zprávy, které o poměrech v nejvyšším zákonodárném sboru a o jeho zasedáních dostávali od příslušného oddělení ÚV KSČ, přičemž formálnost parlamentu si uvědomovali i sami občané.²⁵¹

Tomuto postavení odpovídal i vnitřní život Národního shromáždění. Jak již bylo uvedeno, jeho hlavní činnost se koncentrovala v předsednictvu. Výbory NS se scházely až bezprostředně před schvalováním zákonů, kdy byly informovány o záměrech iniciátorů a obdobně fungovaly i poslanecké kluby. Zákonodárná působnost, jak byla shora popsána, se udržovala na úrovni hlasovací mašinerie. Návrhy zákonů v textové podobě schvalovala komunistická strana, přičemž usnesení jejího vedení bylo pro poslance závazné a nemohli tudíž provést žádné změny, které by se dotýkaly jeho obsahu či záměru. Naprostá závislost parlamentu na vedoucích orgánech komunistické

Kindl Vladimír, Císař Jaromír, „Vývoj zákonodárství na území ČSR 1945 – 1990“ In *Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945 – 1990*, Ed. Ladislav Soukup, Karolinum, Praha 2002, str. 87.

²⁵⁰ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa III 1960 – 1989*, Karolinum, Praha 2007, str. 31.

²⁵¹ Kaplan Karel, *Kořeny československé reformy 1968, IV. Struktura moci*, Doplněk, Brno 2002, str. 205.

strany souvisela také s jeho pasivitou vůči orgánům moci výkonné. Přestože k pravomocem NS patřilo, jak bylo zmíněno již výše, schvalování vládního programu, kontrola činnosti vlády a jejich členů, dále NS mohlo požadovat odvolání ministrů či celé vlády, zrušit usnesení vlády a jedině zákonem bylo možno zřizovat nová ministerstva a ústřední orgány, tak ministři naprosto přehlíželi ústavně zakotvené nadřazené postavení vůči vládě a ministerstva připomínky poslanců, zpravidla k dílčím záležitostem jejich resortu, považovaly za zbytečné zdržování v práci.²⁵²

4.4.1 Zvyšování vlivu Národního shromáždění

Jak již bylo uvedeno, tak byt' bylo Národní shromáždění formálně nejvyšším orgánem zákonodárné a státní moci, bylo jeho postavení zcela závislé na ústavně zakotveném vedoucím postavení komunistické strany. Tomuto stavu odpovídalo i složení NS po volbách v roce 1964, kdy asi 75 % všech mandátů měla komunistická strana a zároveň čtvrtina všech poslanců vykonávala vrcholné funkce v aparátu KSČ.²⁵³

Předsedou NS se po volbách stal místo Zdeňka Fierlingera, který tuto funkci zastával od roku 1953, Bohuslav Laštovička a ačkoliv se předpokládalo, že v jednání parlamentu dojde k určitému oživení, nakonec tato obměna ve vedení parlamentu žádnou výraznou změnu nepřinesla. Avšak vzhledem k tomu, že B. Laštovička byl členem předsednictva ÚV KSČ a zcela se ztotožňoval s ideologií komunistické strany, tak ani naděje do něj vkládané nemohl splnit. K efektivnímu fungování parlamentu nepochybně nepřispělo ani snížení počtu místopředsedů NS z pěti na tři, přičemž tito místopředsedové byli ještě navíc vytíženi funkcí předsedů parlamentních výborů.²⁵⁴

Národní shromáždění začalo zvyšovat svou legislativní a kontrolní aktivitu až po usnesení předsednictva ÚV KSČ o prohloubení činnosti parlamentu z 15. května

²⁵² Kaplan Karel, *Kořeny československé reformy 1968, IV. Struktura moci*, Doplněk, Brno 2002, str. 205 – 206.

²⁵³ Cigánek František, Felcman Ondřej, *Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, Díl 3/1. svazek. Národní shromáždění květen 1967 – červenec 1968*, Ústav pro soudobé dějiny a nakladatelství Doplněk, Brno 2002, str. 8 – 9.

²⁵⁴ Cigánek František, Felcman Ondřej, *Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, Díl 3/1. svazek. Národní shromáždění květen 1967 – červenec 1968*, Ústav pro soudobé dějiny a nakladatelství Doplněk, Brno 2002, str. 9 – 10.

1964 a po vlastním usnesení č. 182/1964 Sb. ze dne 12. září, které bylo nazváno jako: „*Zásady dalšího prohlubování činnosti Národního shromáždění*“. I toto zvláštní usnesení NS však stanovilo zásadu, že „*činnost Národního shromáždění, jeho orgánů a poslanců je nutno chápat jako práci spojenou s aktivním prosazováním politiky strany a se zabezpečováním z ní vyplývajících státních úkolů*.“ Zároveň však toto usnesení předpokládalo větší aktivitu parlamentu v zákonodárné činnosti a prohloubení kontroly výkonné moci. V Národním shromáždění se tedy začaly ohlašovat první zárodky změny, na něž mělo vliv také uvolňování politických poměrů ve společnosti i přímo uvnitř komunistické strany.

Komunistické instituce schvalovaly jen politické zásady významných zákonů a jejich konečnou podobu zpracovávala vláda a parlament. Předsednictvo ÚV KSČ dokonce v červenci 1966 schválilo návrh zásad své právní komise o zdokonalení legislativní činnosti. Podle těchto zásad vypracovávala principy připravovaného zákona vláda a ty byly následně projednány v parlamentních orgánech. Vláda pak jejich připomínky buď přijala, nebo odmítla a se stanoviskem k nim předložila principy připravovaného zákona předsednictvu ÚV KSČ, jež tyto principy nového zákona schválilo, doplnilo či změnilo a teprve následně vláda připravovala paragrafované znění návrhu zákona. Tato nová praxe vtáhla poslance do přípravy osnov zákonů a umožnila jim upravovat i jejich textová znění. Předseda NS Bohuslav Laštovička to chválil jako „*demokratizační pokrok*“.²⁵⁵

Parlament naopak nemohl uplatnit svou novou funkci nejvyššího článku jednotné soustavy zastupitelských sborů a rovněž neměl možnost kontroly, zda vládní či ministerská nařízení jsou v souladu se zákony. Postrádal k tomu aparát a řízení národních výborů příslušelo vládě. Skončilo však období poslušného schvalování vládních návrhů zákonů, kdy se množily připomínky a požadavky změn. Některé návrhy zákonů byly dokonce vládě vráceny (např. spolčovací zákon, zákon o národních

²⁵⁵ Kaplan Karel, *Kořeny československé reformy 1968, IV. Struktura moci*, Doplněk, Brno 2002, str. 206 – 207.

výborech, zákon o dani z umělecké činnosti). Přibývalo rovněž rozporů parlamentních výborů s resortními ministry.²⁵⁶

Poslanci však nesměli kritizovat oficiální politiku vlády, neboť tu schvalovalo komunistické vedení. I přesto se však posílila kontrolní funkce parlamentu vůči vládě a ministrům a na schůzích parlamentních výborů se množily případy kritiky ministerstev i ministrů. Nechyběly ani případy, kdy diskuze v parlamentních výborech překročila hranici „*nedotknutelnosti vládní politiky*“. Zároveň se obnovila váha interpelací a ministři či jejich náměstci museli i na kritické interpelace odpovídat.²⁵⁷

První kriticky orientované projevy bylo možno vyslechnout především v hospodářských výborech NS a souvisely s prohlubujícími se ekonomickými problémy. Další reformně orientované hlasy vycházely také ze zahraničního a kulturního výboru. Stále však v žádném případě nešlo o uplatňování pravomocí, které NS formálně náležely a navíc vyvolávaly spíše nevoli ve vedení KSČ. Koncem roku 1966 dokonce předsednictvo ÚV KSČ kritizovalo zintenzivnění kontrolní činnosti parlamentu s tím, že NS na druhé straně nevěnuje dostatečnou pozornost své legislativní roli.²⁵⁸ Novým jevem byly také rozpory ve vztahu parlamentu či jednotlivých poslanců a komunistického vedení. Někteří poslanci se postavili např. proti „stranou schváleným“ návrhům daně z umělecké činnosti a postavení Bratislavy. Na přelomu let 1965 a 1966 řešili komunisté ve vedení parlamentu „stranickou neposlušnost“ Jozefa Való a Františka Kriegela. Oba totiž veřejně vystoupili s názory, které odporovaly usnesení předsednictva ÚV KSČ. V ostré diskusi bylo poukazováno rovněž na nejednotnost parlamentních orgánů a ministerstev.²⁵⁹

Výrazně rostla nespokojenost poslanců také v průběhu roku 1967, kdy byla kritizována pasivita Národního shromáždění a jeho předsednictva vůči vládě, což z části

²⁵⁶ Kaplan Karel, *Československo v letech 1953 – 1966. Společenská krize a kořeny reformy*, Praha 1992, str. 119.

²⁵⁷ Kaplan Karel, *Kořeny československé reformy 1968, IV. Struktura moci*, Doplněk, Brno 2002, str. 207.

²⁵⁸ Cigánek František, Felcman Ondřej, *Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, Díl 3/1. svazek. Národní shromáždění květen 1967 – červenec 1968, Ústav pro soudobé dějiny a nakladatelství Doplněk, Brno 2002, str. 9.*

²⁵⁹ Kaplan Karel, *Československo v letech 1953 – 1966. Společenská krize a kořeny reformy*, Praha 1992, str. 119.

souviselo s přípravami na ukončení IV. volebního období Národního shromáždění (1964 – 1968). Byla dokonce vytvořena pracovní skupina předsednictva, která měla vztah parlamentu k vládě vyřešit. Projevy nespokojenosti poslanců, které směřovaly vůči exekutivě, však zůstávaly stále uvnitř parlamentu a nebyly veřejně ventilovány. Další diskutovanou otázkou bylo, do jaké míry plní parlament a jednotliví poslanci roli, kterou jim svěřila ústava. Je zřejmé, že snahy vedení Národního shromáždění využít kritické podněty a připomínky k zvýšení prestiže a autority parlamentu v očích veřejnosti byly svým způsobem samoučelná, protože byla zcela přehlížena nenaplněná ústavní role zákonodárného sboru v existujícím politickém systému.²⁶⁰

4.4.2 Národní shromáždění v roce 1968

Cesta k výraznějším změnám se však otevřela až po lednu 1968. Již počátkem roku 1968 skupina několika komunistických poslanců otevřeně kritizovala byrokratický způsob řízení Národního shromáždění (jednalo se o chaotické řízení a nevydařený závěr 18. schůze NS). Již 5. února proto byly komunistickými členy předsednictva NS a vedení stranické skupiny KSČ projednávány otázky související se špatným fungování vrcholných orgánů Národního shromáždění. V následujících dnech se kritika objevila i na jednání předsednictva NS a společné schůzi tří výborů. Zároveň s tím se také objevila kritika na nedostatečnou informovanost poslanců, kdy si komunističtí poslanci vynutili, aby koncem února navštívil schůzi stranické skupiny poslanců KSČ tajemník ÚV KSČ Štefan Sádovský. V rámci diskuze se začaly objevovat kritické hlasy k problémům vyplývajícím z dosavadní podřízenosti parlamentu a jeho stranické skupiny aparátu ÚV KSČ, ale také kritika nefunkčnosti zákonodárného sboru.²⁶¹ Tyto projevy nespokojenosti však zatím propukaly pouze uvnitř parlamentu a navenek se výrazněji neprojevovaly.

²⁶⁰ Cigánek František, Felcman Ondřej, *Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, Díl 3/1. svazek. Národní shromáždění květen 1967 – červenec 1968*, Ústav pro soudobé dějiny a nakladatelství Doplněk, Brno 2002, str. 10 – 11.

²⁶¹ Cigánek František, Felcman Ondřej, *Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, Díl 3/1. svazek. Národní shromáždění květen 1967 – červenec 1968*, Ústav pro soudobé dějiny a nakladatelství Doplněk, Brno 2002, str. 11 – 12.

Prvním zjevným impulzem ke kritice vedení Národního shromáždění se však stala až aféra generála Šejny. Ačkoliv mnoho funkcionářů vědělo o jeho nezákonné činnosti již několik týdnů, podařilo se mu díky jejich liknavosti odcestovat 25. února 1968 tajně na diplomatický pas z republiky, byť žádost hlavního vojenského prokurátora o zbavení Jana Šejny poslanecké imunity byla doručena do NS již 21. února 1968. Na půdě Národního shromáždění se tato záležitost projednávala ve stranické skupině komunistických poslanců 26. února 1968 a až o den později (27. února) vydání poslance Šejny projednávalo předsednictvo a plénum NS, aniž kdo tušil, že generál Šejna již před dvěma dny opustil republiku.²⁶²

Ústřední výbor Národní fronty navrhl po jeho útěku jeho odvolání z funkce poslance ve volebním obvodu č. 94 (Litoměřice). Odvolání poslance však podle § 56 zákona č. 113/1967 Sb. (na základě něhož se sice, jak je uvedeno výše, nikdy nevolilo, ale byl platnou a účinnou právní normou) vyžadovalo, aby se shromáždění voličů ve volebním obvodu, ve kterém má být poslanec odvolán, zúčastnila nejméně polovina oprávněných voličů obvodu a z nich se většina tajným hlasováním vyslovila pro odvolání. To odvolací proces za dané situace mimořádně komplikovalo, ne-li znemožňovalo. Nakonec bylo tedy zvoleno jiné řešení a generál Šejna byl zbaven poslaneckého mandátu zákonným opatřením č. 39/1968 Sb. ze dne 20. března 1968, o ztrátě funkce poslance Národního shromáždění („lex Šejna“).²⁶³

Jeho útěkem byla také značně otřesena pozice mnoha čelných funkcionářů, včetně prezidenta republiky Antonína Novotného, který byl nucen abdikovat na funkci prezidenta. Národní shromáždění zvolilo prezidentem společného kandidáta Národní fronty, který však byl prakticky určen předsednictvem ÚV KSČ, Ludvíka Svobodu. Slavnostní schůze Národního shromáždění se konala v sobotu 30. března 1968. Pro L. Svobodu bylo odevzdáno 282 hlasů z 288, šest poslanců se zdrželo. Jak ve svých pamětech uvedl jeden z tehdy zvažovaných kandidátů na prezidenta: „*I tento malý defekt svědčil o krůčku k demokratickému způsobu volby, kdy už poslanci nejsou nuceni*

²⁶² Cigánek František, Felcman Ondřej, *Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, Díl 3/1. svazek. Národní shromáždění květen 1967 – červenec 1968, Ústav pro soudobé dějiny a nakladatelství Doplněk, Brno 2002, str. 12.*

²⁶³ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa III 1960 – 1989, Karolinum, Praha 2007, str. 91.*

*k manifestační a neupřímné jednotě vyžadované stranickou disciplínou, ale mohou se chovat bez pokrytectví a svobodně. Tím nechci říci, že se mnozí ze setrvačnosti nedrželi zaběhnutého rituálu, pojmenované D. Tatarkou démonem souhlasu.*²⁶⁴

Dne 5. dubna 1968 byl na plenárním zasedání ÚV KSČ schválen Akční program KSČ, kde je mimo jiné uvedeno, že: *„Národní shromáždění chápe strana jako socialistický parlament se všemi funkcemi, které parlament v demokratické republice musí mít. Ještě do nového volebního období komunisté-poslanci musí zajistit, aby NS vypracovalo řadu konkrétních opatření, jež reálně naplní ústavní postavení NS jako nejvyššího orgánu státní moci v ČSSR. Formalismus v jednání, snahu o nepřesvědčivou jednomyslnost, vylučující nutné rozdíly v názorech a postojích poslanců – to vše je nutno překonat. Z tohoto hlediska je nutno v nejbližší době vyřešit především vztahy NS a stranických orgánů a také řadu problémů vnitřní činnosti NS, včetně otázek organizačních a technických. Výsledkem musí být Národní shromáždění, které skutečně rozhoduje o zákonech i důležitých politických otázkách a nejenom schvaluje předložené návrhy. Strana podporuje posílení kontrolní funkce NS v celém našem veřejném životě a konkrétně ve vztahu k vládě; z tohoto hlediska je potřebné podřídit aparát kontroly plně NS, vytvářet ho jako jeho orgán. Spolu s užším sepětím NS s veřejným míněním občanů může to všechno v krátké době zvýšit úlohu i prestiž NS v naší společnosti.*²⁶⁵

Na schůzi předsednictva NS dne 11. dubna 1968 oznámil předseda NS Bohuslav Laštovička svůj úmysl rezignovat na svou parlamentní, ale také stranickou funkci. Téhož dne předsednictvo NS vyslovilo nedůvěru stávajícímu ministrovi vnitra J. Kudrnovi, který byl poté nahrazen J. Pavlem. Došlo také ke znovuustavení branného a bezpečnostního výboru, který byl zrušen v roce 1952, což signalizovalo další rozšiřování kompetencí Národního shromáždění.²⁶⁶

²⁶⁴ Císař Čestmír, *Paměti nejen o zákulisí Pražského jara*, SinCon, Praha 2005, str. 717.

²⁶⁵ Gronskej Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa III 1960 – 1989*, Karolinum, Praha 2007, str. 98.

²⁶⁶ Cigánek František, Felcman Ondřej, *Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, Díl 3/1. svazek. Národní shromáždění květen 1967 – červenec 1968*, Ústav pro soudobé dějiny a nakladatelství Doplněk, Brno 2002, str. 14 – 15.

Dne 18. dubna 1968 se konala schůze pléna, na které byl zvolen mocensky důležitý branný a bezpečnostní výbor a také vedení NS. B. Laštovička ve svém rezignačním projevu mimo jiné řekl: „*Hlavní motiv pro mé rozhodnutí vyplývá ze situace, která dnes vzniká pro Národní shromáždění v nových podmínkách a pro mne osobně též v důsledku různých okolností. Nové vztahy mezi vrcholnými státními orgány a orgány Komunistické strany Československa, které jsou výsledkem obrodného demokratizačního procesu, představují zcela nové podmínky pro činnost Národního shromáždění. Představují příznivou základnu pro vymýcení zbytku formalismu z práce Národního shromáždění, pro odstranění toho, co podvazovalo iniciativu poslanců a rozvoj činnosti Národního shromáždění v takové plnosti, jak to umožňuje a požaduje ústava. Nyní má být respektována autonomnost sféry působení Národního shromáždění, daleko více se mají uplatnit názory a zájmy občanů na půdě Národního shromáždění, příznivě se mění vztahy mezi vládou a Národním shromážděním. Jsou to změny vpravdě převratné povahy poskytující rázem nové možnosti Národnímu shromáždění, ale zvyšující též podstatně jeho odpovědnost. Využití těchto možností a zabezpečení tohoto úkolu náležitým způsobem je úkolem nejbližší doby.*“²⁶⁷ Předsedou parlamentu byl zvolen Josef Smrkovský. Novými místopředsedy se stali J. Valo, M. Miková, L. Dohnal, J. Zedník a A. Žiak. Dále byl odvolán předseda Nejvyššího soudu J. Litera a na toto místo zvolen O. Boček. Podstatnou změnou byla skutečnost, že hlasování proběhlo tajným způsobem a poměr hlasů například při volbě J. Smrkovského, kdy z 256 přítomných poslanců bylo 68 proti jeho zvolení, naznačil, že jeho pozice nebude naprosto pevná. Ve svém nástupním projevu nový předseda parlamentu hovořil mimo jiné o reformách politického systému a poprvé od roku 1948 použil slova o Národním shromáždění jako představiteli všech občanů.²⁶⁸

Prakticky novým jevem se stalo uplatňování kontrolních pravomocí NS, ale také rozšiřování jeho kontaktů na mezinárodní úrovni. Důležitou úlohu zde sehrál především zahraniční výbor, jehož předsedou byl František Kriegel. Po jeho zvolení předsedou Národní fronty (8. dubna 1968) řízení zahraničního výboru převzal

²⁶⁷ Stenoprotokol z 22. schůze NS konané dne 18. dubna 1968, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/022schuz/s022001.htm> (11. 6. 2011).

²⁶⁸ Cigánek František, Felcman Ondřej, *Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, Díl 3/1. svazek. Národní shromáždění květen 1967 – červenec 1968, Ústav pro soudobé dějiny a nakladatelství Doplněk, Brno 2002, str. 15.*

J. Pelikán.²⁶⁹ Probíhalo však mnoho dalších změn ve výborech, kdy byli v několika případech zvoleni noví předsedové a kromě toho došlo k pohybu ve složení výborů, neboť zde bylo mnoho bývalých předních funkcionářů z dob Novotného režimu, kteří sice opustili své posty, ale stále zůstávali poslanci, avšak ve výborech doposud nepracovali. Tito poslanci tedy byli podle jednacního a pracovního řádu rozdělováni do některého z parlamentních výborů, přičemž je jasné, že při jejich rozhodování sehrál roli politický kalkul.²⁷⁰

S větším vlivem parlamentu se samozřejmě zvyšovalo pracovní vytížení mnoha poslanců a zvyšovala se také intenzita práce ve výborech, kdy výbory jednaly v mnohem kratších časových intervalech. Souviselo to s nárůstem mnoha legislativních změn, které vyplývaly nejen z přijatých zásadních dokumentů či politických proklamací, ale také z vnitřní iniciativy poslanců a parlamentních výborů. Stalo se takřka běžným jevem, že vládní návrhy zákonů byly předkládány v nedostatečném časovém předstihu před konáním plenárních schůzí a díky tomu nemohly být dostatečně věcně projednány. Předsednictvo NS zároveň věnovalo zvýšenou pozornost stížnostem a podáním občanů, což svědčilo o zvýšeném sepětí parlamentu a veřejnosti. Nejen na poslance však byla kladena nezvyklá zátěž, ale vypjatá atmosféra se odrážela i v činnosti Kanceláře Národního shromáždění.²⁷¹ O úpadku společenské a politické role Národního shromáždění nepřímo svědčí rovněž to, že počet parlamentních úředníků byl výrazně nižší než před druhou světovou válkou.²⁷²

Pozornost parlamentu byla na jaře 1968 zaměřena na poměrně rozmanitá legislativní témata. Především se jednalo o rozsáhlé práce na zákoně o soudní

²⁶⁹ Cigánek František, *Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, díl 3/2 Národní shromáždění 21. – 28. srpna 1968*, Doplněk, Brno 1995, str. 8.

²⁷⁰ Cigánek František, Felcman Ondřej, *Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, Díl 3/1. svazek. Národní shromáždění květen 1967 – červenec 1968*, Ústav pro soudobé dějiny a nakladatelství Doplněk, Brno 2002, str. 15 – 16.

²⁷¹ Cigánek František, Felcman Ondřej, *Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, Díl 3/1. svazek. Národní shromáždění květen 1967 – červenec 1968*, Ústav pro soudobé dějiny a nakladatelství Doplněk, Brno 2002, str. 16 – 17.

²⁷² Jak vyplývá z diskuze na předsednictvu NS dne 23.5.1968, tak v roce 1936 měla Poslanecká sněmovna k dispozici 185 a Senát pak 58 zaměstnanců, tj. dohromady 243 pracovníků, zatímco poslanci jednokomorového NS se museli spokojit se 128 zaměstnanci (Cigánek František, Felcman Ondřej, *Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, Díl 3/1. svazek. Národní shromáždění květen 1967 – červenec 1968*, Ústav pro soudobé dějiny a nakladatelství Doplněk, Brno 2002, str. 17).

rehabilitaci, novele tiskového zákona a přípravě federalizace, vedle toho se NS věnovalo také přípravám zákonů sociálního a ekonomického rázu i otázkám, které se týkaly dalších kroků reformního procesu. Postupně se nejdůležitějším parlamentním orgánem stával ústavně právní výbor, neboť se v jeho činnosti prolínaly otázky odborné i politické a bez jeho práce nebylo možné připravit ani zásady, ani konečnou podobu žádného ze základních legislativních kroků parlamentu. Tento výbor, který vedl od dubna 1968 právní expert akademik Viktor Knapp, sehrál na poli legislativních reforem klíčovou roli.²⁷³

Velmi významná z vnitropolitického hlediska byla 24. plenární schůze NS. Dne 25. června 1968 byl přijat zákon o soudních rehabilitacích a další den novela tiskového zákona, která zrušila cenzuru. Práci zahájila i zvláštní komise, jež se zabývala postavením NS ve společnosti, koncepcí ústavy a dohledem nad výkonem trestu.²⁷⁴

Do průběhu 24. schůze zasáhlo 27. června 1968 také zveřejnění manifestu „*Dva tisíce slov*“, kdy okamžitá a nečekaně ostrá reakce z Moskvy měla vliv na jednání parlamentu. Projevilo se to v interpelaci poslance Kodaje i ve spontánní reakci J. Smrkovského, který se po zkušenostech z květnové porady v Moskvě, kde bylo vedení státu vystaveno ostré kritice především za spontánní průběh májových oslav, obával dalších komplikací.²⁷⁵ Poslanec gen. Samuel Kodaj mimo jiné prohlásil: „*Prečítal som si článok „Dvetisíc slov“.* Považujem tento článok za otvorenú výzvu ku kontrarevolúcii. Žiadam preto, resp. navrhujem, aby bol pozvaný s. minister Galuška a vyjadril sa na tejto pôde parlamentu k tomuto článku. Navrhujem tiež, aby príslušní rezortní ministri a ostatní pracovníci v rezortoch, v ktorých vychádzajú noviny, ktoré tento článok publikovali, sa k tomuto článku vyjadrili. Ďalej navrhujem, aby generálny prokurátor vyhodnotil obsah tohoto článku, pretože je v rozporu so zákonom na ochranu republiky, dáva konkrétny metodický návod, jako celý demokratizačný

²⁷³ Cigánek František, Felcman Ondřej, *Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, Díl 3/1. svazek. Národní shromáždění květen 1967 – červenec 1968, Ústav pro soudobé dějiny a nakladatelství Doplněk, Brno 2002, str. 17 – 18.*

²⁷⁴ Cigánek František, Felcman Ondřej, *Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, Díl 3/1. svazek. Národní shromáždění květen 1967 – červenec 1968, Ústav pro soudobé dějiny a nakladatelství Doplněk, Brno 2002, str. 19 – 20.*

²⁷⁵ Cigánek František, *Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, díl 3/2 Národní shromáždění 21. – 28. srpna 1968, Doplněk, Brno 1995, str. 9.*

*proces zneužit' na nekalé a nečisté úmysly...*²⁷⁶ Předseda Národního shromáždění Josef Smrkovský gen. Kodaje k překvapení veřejnosti v podstatě podpořil, když prohlásil, že „*to co se stalo v dnešních novinách je věc dalekosáhlého dosahu. Můj názor je, že to je věc sama o sobě tragická, den po té, kdy NS přijalo zákon o svobodě slova.*“²⁷⁷

Na 25. plenární schůzi NS se dne 10. července 1968 volili členové České národní rady. Proti návrhu předsednictva NS rozhodlo plénum o tajné volbě. V této nervózní atmosféře zvolili všichni členové Národního shromáždění (včetně slovenských zástupců v NS) téměř všechny navržené kandidáty, kromě významných představitelů obrodného procesu Pavla Kohouta a Jaroslava Hanzelky, což signalizovalo, že rozložení v parlamentu není jednoznačné.²⁷⁸ Touto schůzí skončilo jarní zasedání Národního shromáždění a příští zasedání se plánovalo až na počátek září.

Vpád vojsk Varšavské smlouvy v noci z 20. na 21. srpna 1968 však tyto plány výrazně pozměnil. V prohlášení předsednictva ÚV KSČ, které bylo vysíláno rozhlasem krátce po půlnoci 21. srpna se mimo jiné pravilo: „... *Ústavními činiteli je okamžitě svoláno zasedání Národního shromáždění ...*“²⁷⁹ Již brzy ráno svolali místopředsedové J. Zedník, A. Žiak a poslanec A. Poledňák schůzi předsednictva NS do budovy na Senovážném (tehdy Gorkého) náměstí v Praze, jež dočasně sloužila parlamentu a jeho kanceláři po dobu rekonstrukce objektu na Vinohradské třídě. Na této schůzi byly přijaty první oficiální dokumenty proti okupaci a dále zde bylo rozhodnuto o tom, že následující den se bude konat plenární schůze NS, i kdyby nebyl splněn požadavek přítomnosti nadpoloviční většiny všech poslanců.²⁸⁰

Dne 22. srpna 1968 však začala 26. plenární schůze NS v souladu se zákonem o jednacím řádu NS, kdy bylo přítomno 162 poslanců. Toto jednání zahájil v 10 hodin

²⁷⁶ Stenoprotokol z 24. schůze NS konané dne 27. června 1968, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/024schuz/s024039.htm> (11. 6. 2011).

²⁷⁷ Stenoprotokol z 24. schůze NS konané dne 27. června 1968, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/024schuz/s024048.htm> (11. 6. 2011).

²⁷⁸ Cigánek František, Felcman Ondřej, *Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, Díl 3/1. svazek. Národní shromáždění květen 1967 – červenec 1968, Ústav pro soudobé dějiny a nakladatelství Doplněk, Brno 2002, str. 20.*

²⁷⁹ Cit. dle Macek Josef a kol., *Sedm pražských dnů 20. – 27. Srpna 1968. Dokumentace*, Academia, Praha 1990, str. 19.

²⁸⁰ Cigánek František, *Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, díl 3/2 Národní shromáždění 21. – 28. srpna 1968*, Doplněk, Brno 1995, str. 9 – 10.

dopoledne místopředseda Národního shromáždění Jozef Valo, jelikož předseda NS Josef Smrkovský byl spolu s dalšími stranickými a státními činiteli internován v SSSR.²⁸¹ První část 26. plenárního zasedání trvala sedm dní, přičemž v jednotlivé dny bylo přítomno 162, 170, 179, 193, 191, 216 a 220 poslanců. V průběhu těchto dní byla přijata celá řada dokumentů, např. dopis parlamentům SSSR, NDR, PLR a BLR, protest vládám a parlamentům pěti států Varšavské smlouvy, provolání k občanům ČSSR a další.²⁸²

Jednání probíhala ve stísněných podmínkách na omezeném prostoru bez adekvátního kontaktu s vnějším okolím, kdy kanceláře sloužily zároveň jako ubytovny a ze střechy bývalé Plodinové burzy mířily na objekt parlamentu sovětské kulometry, což u některých poslanců vedlo k určité apatii. Obsahem činnosti parlamentu bylo jednak, že se prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků formou různých prohlášení obracel k obyvatelstvu, dále byly vysílány dvou až tříčlenné delegace do krajů, velkých průmyslových závodů a zemědělských oblastí a třetí formou, která měla zaktivizovat poslance, byla účast různých veřejných činitelů a představitelů, kteří referovali o situaci v různých oblastech. První část 26. schůze Národního shromáždění byla ukončena ve středu 28. srpna 1968 již za účasti předsedy Josefa Smrkovského, který se již předešlého dne vrátil z Moskvy. Ve svém projevu před poslanci dal Smrkovský jasně najevo, že o tom, jak bude celá záležitost s okupací uzavřena, bylo již rozhodnuto.²⁸³ Rovněž na činnost nejvyššího orgánu zákonodárné a státní moci tak padl stín vnuceného moskevského protokolu.

Na druhé části 26. schůze se Národní shromáždění, za přítomnosti prezidenta Ludvíka Svobody a prvního tajemníka ÚV KSČ Alexandra Dubčeka, sešlo dne 13. září 1968. Na této schůzi byl na půdě Národního shromáždění zahájen proces tzv. „normalizace“. Prvním bodem schůze bylo „*Prohlášení vlády ke vzniklé situaci a k nezbytně naléhavým opatřením*“. Předseda vlády Oldřich Černík označil za

²⁸¹ Cigánek František, *Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, díl 3/2 Národní shromáždění 21. – 28. srpna 1968*, Doplněk, Brno 1995, str. 10.

²⁸² Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa III 1960 – 1989*, Karolinum, Praha 2007, str. 143.

²⁸³ Cigánek František, *Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, díl 3/2 Národní shromáždění 21. – 28. srpna 1968*, Doplněk, Brno 1995, str. 10 – 20.

„nejpřednější úkol čestně a důsledně plnit přijaté závěry“ (z Moskvy) a v tomto směru vytvořit odpovídající záruky, přičemž za „první kroky k vytváření takových záruk“ označil „neodkladné zákonné úpravy, které má NS přijmout na stávající schůzi“.²⁸⁴

V protikladu k činnosti NS během srpnové okupace a důkazem oportunního přizpůsobování nově vzniklé politické situaci bylo přijetí zákona č. 126/1968 Sb. ze dne 13. září 1968, o některých přechodných opatřeních k upevnování veřejného pořádku, který podstatným způsobem omezoval základní občanská práva a svobody a fakticky zrušil svobodu shromažďování a sdružování. Tentýž den byl také přijat zákon č. 127/1968 Sb., o některých přechodných opatřeních v oblasti tisku a ostatních hromadných informačních prostředcích, který opět zaváděl cenzuru. Ze souboru těchto prvních „normalizačních zákonů“ vybočoval zákon č. 128/1968 Sb., o Národní frontě, který ve své preambuli vycházel mimo jiné také z „*humanistických principů socialismu a pluralitního pojetí politického systému*“.

Na své 27. schůzi dne 18. října 1968 Národní shromáždění projednávalo a následně také podle čl. 42 Ústavy ČSSR schválilo smlouvu o podmínkách dočasného pobytu sovětských vojsk na území ČSSR. Tato schůze již byla plně poznamenána, v Československých dějinách ne výjimečným, oportunním přizpůsobováním se nově vzniklé politické situaci. Tomu odpovídal i projev zpravodaje poslance dr. Jana Němce, který mimo jiné řekl: „*Smlouva, kterou projednáváme, je částečnou realizací pátého článku moskevského protokolu z 26. srpna tohoto roku a současně také dílčí příspěvkem ke splnění 15. článku, v němž bylo vyjádřeno oboustranné rozhodnutí vedoucích představitelů Komunistické strany Československa i Komunistické strany Sovětského svazu věnovat veškeré úsilí prohloubení tradičního a historického přátelství mezi našimi národy...*“ Zároveň s ujištěním, že „*pobyt sovětských vojsk na našem území nenaruší suverenitu našeho státu*“, poslanec Němec prohlásil, že „*Bratislavská dohoda ze dne 3. 8. 1968, podepsaná československými vládními, státními a stranickými činiteli s představiteli pěti zemí socialistického společenství znovu upozornila na nebezpečí temných reakčních sil světového imperialismu, na nebezpečí jejich úderného oddílu v Evropě, na revanšistické síly Německé spolkové republiky, které vynakládají*

²⁸⁴ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa III 1960 – 1989*, Karolinum, Praha 2007, str. 143 – 144.

soustavně veškeré úsilí na to, aby psychologicky rozkládaly jednotu socialistického společenství, a jež jsou připraveny ve vhodné chvíli použít i vojenské síly. Ne náhodou věnovaly a věnují právě tyto revanšistické síly v NSR takovou zvláštní pozornost Československu, jak vzhledem k jeho strategické pozici, tak i k existenci protisocialistických sil, jejichž působnost byla v projevech vedoucích soudruhů potvrzena a které se přiživovaly na obrodném demokratizačním procesu, zahájeném lednovým plénem ústředního výboru Komunistické strany Československa, s nijak neskryvanými protirevolučními snahami.“ Vedle vyzdvižení významu Smlouvy o dočasném pobytu sovětských vojsk na československém území poslanec Němec také zdůraznil význam smlouvy pro „normalizaci“ situace v Československu, když prohlásil: „Není jistě sporu o tom, že právě Smlouva o dočasném pobytu sovětských vojsk na Československém území je jedním z aktivních kroků jak ze sovětské, tak i československé strany k této normalizaci přispět a ji také urychlit.“²⁸⁵

Pouze zlomek poslanců nakonec vyjádřil své výhrady proti smlouvě. Například poslankyně G. Sekaninová-Čakrtová upozornila na to, že obsah smlouvy odporuje zavedené mezinárodní smluvní praxi a za naprosto odporující logice označila ustanovení čl. 15 Smlouvy, který „definuje dobu platnosti smlouvy neurčeným faktem, totiž dobou dočasného pobytu sovětských vojsk, tedy vyjadřuje dočasnost dočasností“. Zároveň poukázala na to, že také „v nejzávažnějších prohlášeních našich představitelů ... se mluví vždy vedle postupného i o úplném odchodu zahraničních vojsk.“ Vzhledem k těmto okolnostem žádala aby „s plným respektováním zásad nezávislosti, svrchovanosti a nevměšování do vnitřních věcí se dosáhlo dohody o úplném odchodu vojsk z naší země,“ a dokonce přímo navrhla, aby Národní shromáždění přijalo následující usnesení: „Národní shromáždění žádá vládu, aby v brzké době zahájila se Sovětským svazem jednání o úplném odchodu sovětských vojsk z československého území.“²⁸⁶ Tento návrh však nebyl Národním shromážděním přijat a nakonec byla smlouva schválena, přičemž z 242 hlasujících poslanců bylo 228 pro, 10 se hlasování

²⁸⁵ Stenoprotokol z 27. schůze NS konané dne 18. října 1968, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/027schuz/s027003.htm> (11. 6. 2011).

²⁸⁶ Stenoprotokol z 27. schůze NS konané dne 18. října 1968, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/027schuz/s027003.htm> (11. 6. 2011).

zdrželo a pouze 4 poslanci byli proti (František Kriegel, Božena Fuková, Gertruda Sekaninová-Čakrtová a František Vodsoň).²⁸⁷

Na 28. schůzi Národního shromáždění dne 27. října 1968 ve Španělském sále Pražského hradu byl předložen, jako společný návrh České národní rady a Slovenské národní rady, návrh ústavního zákona o československé federaci. Tato schůze měla především slavnostní ráz, znásobený také tím, že se konala v předvečer 50. výročí vzniku Československa. Schůze probíhala za přítomnosti prezidenta republiky, předsedů obou národních rad a členů vlády.²⁸⁸

Podle § 1 ústavního zákona č. 77/1968 Sb. ze dne 24. června 1968, o přípravě federativního uspořádání ČSSR byl ke schválení ústavního zákona upravujícího státoprávní vztahy mezi českým a slovenským národem nutný souhlas nejméně tří pětin všech poslanců NS zvolených v českých zemích a tři pětiny všech poslanců zvolených na Slovensku (tzn. minimálně 123 poslanců v české části NS a 56 poslanců ve slovenské části NS) to znamená, že byl v Národním shromáždění po více než dvaceti letech uplatněn princip zákazu majorizace. Návrh ústavního zákona však byl přijat jednomyslně všemi přítomnými poslanci, přičemž pro návrh hlasovalo 184 poslanců z českých zemí a 83 poslanců ze Slovenska.²⁸⁹

Ačkoliv byla nálada slavnostní, tak se zpravodajové netajili tím, že kompromis nepovažují po všech stránkách za vyhovující. Například Čestmír Císař za ČNR řekl: *“V čem jsme se někdy (se SNR) neshodovali, byly cesty a formy, jak uskutečnit myšlenku federalizace, jak zabezpečit hladké fungování příštího nového systému státní moci a správy...”*²⁹⁰ V diskuzích bylo potvrzeno, že snaha po racionálním uspořádání věcí se nemůže vždy krýt s požadavkem složité soustavy záruk plné rovnoprávnosti obou národů a jejich republik. Zpravodaj Viktor Knapp zase řekl: *„Sám jako právník mám*

²⁸⁷ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa III 1960 – 1989*, Karolinum, Praha 2007, str. 151.

²⁸⁸ Stenoprotokol z 28. schůze NS konané dne 27. října 1968, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/028schuz/s028001-028009.htm> (11. 6. 2011).

²⁸⁹ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa III 1960 – 1989*, Karolinum, Praha 2007, str. 167.

²⁹⁰ Stenoprotokol z 28. schůze NS konané dne 27. října 1968, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/028schuz/s028001.htm> (11. 6. 2011).

a zachovávám si nejednu výhradu k obsahu i formě některých ustanovení, k jejich vzájemnému vztahu.“ A vyslovil se k dvěma nebezpečím, která mohou nastat: federace buď může tíhnout ke konfederaci a tím k rozpadu státu nebo se může zvrhnout znovu v unitární stát „převlečený ve federální roucho“. ²⁹¹ Jak měl ukázat další vývoj, Knappovy obavy byly bohužel zcela oprávněné, a to v obou směrech. Poslanec Hrabal z Československé strany socialistické v rozpravě připomněl i nevyřešené postavení Moravy, k čemuž bylo několik připomínek. ²⁹²

Pravdou je, že význam Národního shromáždění čím dál tím víc upadal a vše se vracelo zpět do „starých kolejí“, kdy parlament pouze poslušně plnil rozhodnutí ÚV KSČ, i když se zde ještě objevovaly dozvuky polednové reformní linie. Týkalo se to například zákona o Kontrolní komoře FS, která se měla stát institucí zajišťující nezávisle na vládě ústavou předpokládané kontrolní pravomoci parlamentu. Tento zákon iniciativně vypracoval ústavně právní výbor, ale nakonec tento zákon nebyl předložen do pléna NS ke schválení. Rovněž se to projevovalo na schůzích stranické skupiny poslanců za KSČ, kde konzervativci vyjadřovali svou nespokojenost mimo jiné s nedostatečnou kontrolou parlamentu vedením strany a malou disciplinovaností poslanců-komunistů. ²⁹³

²⁹¹ Stenoprotokol z 28. schůze NS konané dne 27. října 1968, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/028schuz/s028004-028005.htm> (11. 6. 2011).

²⁹² Rychlík Jan, *Češi a Slováci ve 20. Století. Česko-slovenské vztahy 1945 – 1992*, Praha 1998, str. 263.

²⁹³ Cigánek František, Felcman Ondřej, *Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, díl 3/3 Národní shromáždění srpen 1968 – leden 1969*, Doplněk, Praha – Brno 2009, str. 19 – 21.

5. Federální shromáždění v letech 1969 – 1990

Dnem 1. ledna 1969, na základě čl. 147 ústavního zákona o československé federaci, se bývalé Národní shromáždění stalo Sněmovnou lidu Federálního shromáždění. Předsednictvo bývalého Národního shromáždění zůstalo ve funkci a začalo vykonávat působnost a pravomoc předsednictva Federálního shromáždění. Nové předsednictvo bylo zvoleno podle čl. 56 ústavního zákona o československé federaci až po listopadových volbách v roce 1971. Poslanci Sněmovny národů byli, podle čl. 147 ústavního zákona o československé federaci, zvoleni nepřímo Českou národní radou a Slovenskou národní radou a to z jejich členů, kteří nebyli poslanci Národního shromáždění. V době od 1. ledna 1969 do 31. prosince 1971 přijalo Federální shromáždění celkem 66 zákonů.²⁹⁴

Právní úprava postavení zákonodárského sboru byla obsažena v hlavě třetí ústavního zákona o československé federaci, nazvané Federální shromáždění. Ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci ve svém čl. 29 stanoví, že Federální shromáždění je nejvyšším orgánem státní moci a jediným zákonodárným sborem Československé socialistické republiky. Federální shromáždění bylo složeno ze dvou rovnoprávných komor, Sněmovny lidu a Sněmovny národů, a bylo tedy příkladem rovného bikameralismu.²⁹⁵

Podle odborné literatury ze sledovaného období, mělo FS v soustavě zastupitelských sborů vrcholné postavení, neboť *„je nejvyšším nositelem svrchovanosti všeho pracujícího lidu v její celistvosti. Jménem lidu vykonává státní moc na celém území ČSSR. Je současně představitelem jednoty československého pracujícího lidu, což se projevuje v jeho sociálním, politickém a národnostním složení. Jako významný subjekt politického systému a nejvýznamnější ústavní federální orgán FS uskutečňuje politiku Komunistické strany Československa, vedoucí síly ve společnosti a ve státě,*

²⁹⁴ Kindl Vladimír, Císař Jaromír, „Vývoj zákonodárství na území ČSR 1945 – 1990“ In *Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945 – 1990*, Ed. Ladislav Soukup, Karolinum, Praha 2002, str. 90.

²⁹⁵ Kysela Jan, *Dvoukomorové systémy. Teorie, historie a srovnávání dvoukomorových parlamentů*, Eurolex Bohemia, Praha 2004, str. 400.

v oblastech své působnosti a v rámci svých ústavních pravomocí a transferuje ji v součinnosti s ostatními státními orgány do státní politiky v souladu s československou ústavou. Federální shromáždění tak činí specifickými formami, které vyplývají z jeho postavení nejvyššího orgánu státní moci a jediného zákonodárského sboru ČSSR, tj. především zákonodárstvím, ústavní kontrolou a zahraničně politickou aktivitou.²⁹⁶

5.1 Působnost Federálního shromáždění

Působnost Federálního shromáždění byla stanovena demonstrativně v čl. 36 ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci. Působnost zákonodárského sboru ČSSR byla také dále upravena např. v hlavě osmé Ústavy ČSSR, v úst. zákoně o Radě obrany státu, v jednacím řádu Federálního shromáždění či v ústavním zákoně upravujícím postavení a strukturu soudních orgánů a prokuratury.²⁹⁷ Působnost FS bychom mohli rozdělit do oblasti zákonodárství, vnitřní a zahraniční politiky, kreační a kontrolní.

Mezi nejvýznamnější oblast působnosti Federálního shromáždění patřila zákonodárská činnost. Pouze Federálnímu shromáždění tedy příslušelo schvalovat Ústavu ČSSR, ústavní a jiné zákony. V době, kdy FS nezasedalo, však bylo možné neodkladná opatření, ke kterým by bylo jinak třeba zákona učinit ve formě zákonných opatření předsednictva FS. Tyto zákonná opatření však musela být schválena na nejbližším zasedání FS, jinak by pozbyla další platnosti. Federální shromáždění také zjišťovalo, jak jsou ústavní zákony i zákony prováděny.²⁹⁸

Působnost FS v oblasti vnitřní politiky znamenala např. možnost schvalovat státní plány rozvoje národního hospodářství (tzv. „pětiletky“), státní rozpočet federace ve formě zákona a FS rovněž prověřovalo plnění pětiletých plánů a státního rozpočtu. Zároveň byla v plánech práce obou sněmoven FS a jejich výborů „řada aktivit

²⁹⁶ Zdobinský Stanislav, Zlatopolskij David Lvovič a kol., *Ústavní systémy socialistických zemí*, Panorama, Praha 1988, str. 192.

²⁹⁷ Zdobinský Stanislav a kol., *Československé státní právo. Řada C*, Institut MV ČSR, Praha 1987, str. 147.

²⁹⁸ Zdobinský Stanislav a kol., *Československá ústava. Komentář*, Panorama, Praha 1988, str. 288 – 289.

zaměřených na stav, rozvoj i problémy jednotlivých oblastí života společnosti“²⁹⁹

V oblasti zahraniční politiky pak FS dávalo před ratifikací souhlas k mezinárodním smlouvám, FS se dále usnášelo o vypovězení války a rovněž do této oblasti patřilo např. projednávání výkladů ministra zahraničních věcí ČSSR o otázkách zahraniční politiky, výměny oficiálních parlamentních delegací, účast na činnosti Meziparlamentní unie a přijímání stanovisek k aktuálním problémům mezinárodních vztahů, jak uvádí dobová literatura „zejména k mírovým iniciativám SSSR“.³⁰⁰

Do oblasti kreační působnosti patřila pravomoc FS zřizovat státní orgány a ustanovovat volbou další nejvyšší státní orgány či státní funkcionáře. Ústavním zákonem mohlo FS zřizovat federální ministerstva a zákonem pak i jiné federální orgány státní správy, dále upravovalo působnost federálních ministerstev a prokuratury. Mezi důležité pravomoci FS patřila volba prezidenta republiky. Federální shromáždění také volilo soudce Nejvyššího soudu ČSSR a soudce z povolání vojenských soudů. Mělo rovněž volit a odvolávat členy *Ústavního soudu ČSSR*. Vzhledem k tomu, že Ústavní soud nebyl nikdy ustaven, tak tato pravomoc nemohla být využita.³⁰¹

Působnost Federálního shromáždění v oblasti kontroly spočívala především v tom, že FS jednalo o programovém prohlášení vlády, kontrolovalo její činnost a činnost jejích členů a mohlo jednat o důvěře vládě. Dále FS mohlo zrušit nařízení nebo usnesení vlády nebo obecně závazný předpis federálního ministerstva nebo jiného federálního ústředního orgánu státní správy, pokud by odporovaly ústavě nebo jinému zákonu Federálního shromáždění. Dalším kontrolním mechanismem FS vůči vládě bylo, že jednotlivé sněmovny, jakož i jednotliví poslanci mohli interpelovat vládu a její členy. Je zřejmé, že v období normalizace byly tyto kontrolní funkce pouze formální a fakticky se poslanci, stejně jako vláda, zcela řídili rozhodnutími stranických orgánů.

²⁹⁹ Zdobinský Stanislav a kol., *Československá ústava. Komentář*, Panorama, Praha 1988, str. 290.

³⁰⁰ Zdobinský Stanislav, Zlatopolskij David Lvovič a kol., *Ústavní systémy socialistických zemí*, Panorama, Praha 1988, str. 194.

³⁰¹ Zdobinský Stanislav, Zlatopolskij David Lvovič a kol., *Ústavní systémy socialistických zemí*, Panorama, Praha 1988, str. 194.

5.1.1 Zákonodárná pravomoc Federálního shromáždění a zákonodárny proces

Zákonodárná pravomoc Federálního shromáždění byla vymezena především v čl. 37 a čl. 38 úst. zák. č. 143/1968 Sb., o československé federaci a byla velmi rozsáhlá. FS mělo mimo jiné zákonodárnou pravomoc ve věcech svěřených do výlučné působnosti ČSSR podle čl. 7 úst. zák. o československé federaci, ve věcech patřících do společné působnosti (čl. 8 a čl. 10 až 28), a to v části svěřené ČSSR, FS vykonávalo zákonodárnou pravomoc také některé taxativně vyjmenované zákony a pokud to vyžadovala jednota právního řádu tak také v některých dalších oblastech. Na základě čl. 38 úst. zák. o československé federaci mohly některé výše uvedené pravomoci, v určitých taxativně stanovených případech, vykonávat i národní rady republik.

Právo zákonodárné iniciativy měli poslanci FS, výbory obou sněmoven, prezident ČSSR, vláda ČSSR a obě národní rady jako celky.

Navrhovatelé předkládali zásady zákonů s politickým a ekonomickým rozbohem předsedovi FS a ten je postoupil oběma sněmovnám. Následně předsednictvo každé jednotlivé sněmovny nebo na základě jeho zmocnění předseda příslušné sněmovny přikázal zásady zákona k projednání příslušným výborům a současně zajistil rozeslání zásad zákona všem poslancům sněmovny a sdělil jim, kterým výborům byly zásady zákona přikázány. Ve výborech odůvodnil zásady zákona navrhovatel. Poté co výbor zásady projednal, oznámil svoje stanovisko předsednictvu sněmovny a navrhovateli.

Osnovy zákonů, ke kterým se již připojila důvodová zpráva, se předkládaly předsedovi Federálního shromáždění a ten je postupoval sněmovnám. Obsahem důvodové zprávy byly údaje o finančním a hospodářském dosahu navrhované úpravy a způsob, jakým budou uhrazeny náklady navrhované úpravy. Osnovy zákonů se projednávaly obdobně jako zásady zákonů. Jak zásady, tak i osnovy zákonů předkládal předseda FS k zaujmutí stanoviska také vládě a České i Slovenské národní radě, pokud nebyly navrhovateli zákona. Jejich stanoviska sdělil jednotlivým sněmovnám. Ve výborech odůvodnil osnovu navrhovatel. Výbory sněmoven mohly v rozpravě

přednášet k projednávaným osnovám pozměňovací návrhy. Po projednání osnovy zákona seznámil předseda výboru s usnesením výboru neprodleně předsednictvo sněmovny a předsedy ostatních výborů sněmovny, jimž byla osnova zákona přikázána k projednání. Předsednictvo sněmovny informovalo o usnesení výboru předsednictvo Federálního shromáždění.

Po projednání osnovy zákona určil výbor, případně výbory, pokud byla osnova projednávána ve více výborech, zpravodaje, který podal sněmovně ústní zprávu o projednání osnovy.

Následně byl návrh projednán v plénu příslušné sněmovny. Před sněmovnou odůvodňoval návrh zákona nejprve navrhovatel. Po něm vystoupil výborem ustanovený zpravodaj, příp. společný zpravodaj několika výborů, který podal zprávu o projednání návrhu ve výboru či výborech, pokud výbory navrhovaly změny v osnově, tak je měly odůvodnit. Poté následovala rozprava.

V praxi obvykle projednávaly návrhy zásad i návrhy zákonů stejnojmenné výbory obou sněmoven na společných schůzích a společně k nim rovněž zaujímaly stanoviska. Rovněž obě sněmovny obvykle projednávaly návrhy zákonů na společné schůzi.³⁰²

Při následném schvalování návrhu zákona hlasovaly obě sněmovny odděleně. Sněmovny FS se zpravidla usnášely nadpoloviční většinou přítomných poslanců v každé sněmovně za předpokladu, že ve Sněmovně lidu byla přítomna nadpoloviční většina jejích poslanců a ve Sněmovně národů nadpoloviční většina poslanců zvolených v České socialistické republice a nadpoloviční většina poslanců zvolených ve Slovenské socialistické republice.

K platnému usnesení bylo třeba nadpoloviční většiny přítomných poslanců v každé sněmovně.³⁰³ K přijetí federální ústavy, ústavního zákona FS a k jejich změně,

³⁰² Zdobinský Stanislav, Peška Pavel a kol., *Československé státní právo*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1979, str. 118.

³⁰³ Čl. 40 odst. 1 úst. zákona č. 143/1968 Sb. ze dne 27. října 1968, *o československé federaci*.

k volbě prezidenta ČSSR a k usnesení o vypovězení války bylo třeba souhlasu třípětinové většiny všech poslanců Sněmovny lidu, jakož i souhlasu třípětinové většiny všech poslanců Sněmovny národů zvolených v ČSR a třípětinové většiny poslanců zvolených v SSR.³⁰⁴

Určitým specifikem byl zákaz majorizace. Tento zákaz majorizace znamenal, že v určitých stanovených oblastech byl k přijetí návrhu nutný souhlas většiny, popřípadě ústavní většiny všech poslanců SN zvolených v českých zemích a většiny všech poslanců zvolených na Slovensku. Třípětinová většina podle tohoto modelu byla nutná v případě, že šlo o přijetí ústavního zákona, volbu prezidenta republiky nebo usnesení o vypovězení války. Nadpoloviční většinu poslanců podle tohoto modelu bylo nutno získat například při vyslovení důvěry vládě, schvalování státního rozpočtu, ale také při schvalování mnoha „běžných“ zákonů (např. v případě návrhu zákona o nabývání a pozbývání československého státního občanství, návrhu zákonů, jimiž se stanovil způsob zabezpečení příjmů státního rozpočtu federace, pro stanovení vztahů mezi státním rozpočtem federace a státními rozpočty obou republik, jakož i zásad rozpočtového hospodaření atd.).³⁰⁵ Čistě matematicky vzato stačilo, aby proti předloženému návrhu hlasovalo 38 a v případě, kde byla nutná ústavní většina dokonce jen 31 poslanců SN z jedné či z druhé republiky. Je tedy zřejmé, že při tomto systému a při rozporech, které mohly v plné míře vyplynout teprve po roce 1989, bylo přijímání zejména státoprávních řešení vztahu obou národů značně ztíženo, ne-li vyloučeno.

Hlasování ve sněmovnách FS bylo veřejné nebo tajné. Sněmovna se mohla usnést na tajném hlasování na návrh předsednictva FS, předsednictev sněmoven, skupiny poslanců nebo poslance. Přímo ze zákona se tajné hlasování uplatňovalo např. při volbě prezidenta republiky, předsedy a místopředsedů FS, členů předsednictva FS, předsedy a místopředsedů sněmoven a dalších členů předsednictva a předsedů výborů.

O návrhu přijatém jednou sněmovnou se druhá sněmovna musela usnést nejpozději do tří měsíců. V případě, že se o návrhu v této lhůtě neusnesla, byl návrh přijat. Pokud nedošlo ke shodnému usnesení obou sněmoven, mohly se obě sněmovny

³⁰⁴ Čl. 41 úst. zákona č. 143/1968 Sb. ze dne 27. října 1968, o československé federaci.

³⁰⁵ Čl. 41 a 42 úst. zákona č. 143/1968 Sb. ze dne 27. října 1968, o československé federaci.

usnést na novém projednání věci nebo mohly uložit příslušným výborům, aby věc znovu projednaly. Také se mohly podle čl. 44 odst. 2 úst. zákona o československé federaci usnést na dohodovacím řízení. V takovém případě zvolí každá sněmovna po deseti zástupcích ze svých poslanců, nedohodnou-li se jinak, do společného výboru pro dohodovací řízení. Nevedlo-li by dohodovací řízení ke shodnému usnesení obou sněmoven, mohl prezident republiky Federální shromáždění rozpustit. Dohodovací řízení bylo povinné v případě, že nedošlo ke shodnému usnesení obou sněmoven o státním rozpočtu.

Po přijetí návrhu zákona podepisoval zákon prezident republiky, předseda FS a předseda vlády ČSSR, resp. ČSFR. Zákony FS a zákonná opatření předsednictva FS se vyhlášovaly ve Sbírce zákonů ČSSR, resp. ČSFR. Vyhlášovalo je do čtrnácti dnů od jejich schválení předsednictvo FS. Vyhlášením ve Sbírce zákonů nabýval zákon platnosti. Účinnosti pak nabýval patnáctý den po vyhlášení, nestanovil-li vyhlášený zákon jinak.³⁰⁶

5.1.2 Ostatní oblasti působnosti Federálního shromáždění

Politicko-iniciativní a kontrolní působnost Federálního shromáždění byla vymezena především čl. 36 úst. zákona o československé federaci. Zahrnovala jednak kompetenci Federálního shromáždění jednat o zásadních otázkách vnitřní politiky, schvalovat střednědobý plán rozvoje národního hospodářství a státní rozpočet federace, prověřovat jejich plnění a schvalovat státní závěrečný účet federace. Dále tato působnost spočívala v tom, že FS uskutečňovalo kontrolu všech federálních orgánů.

Zejména se jednalo o kontrolní pravomoci vůči federální vládě. Federální shromáždění kontrolovalo zejména provádění zákonů, plnění vládního programu, plnění státních plánů rozvoje národního hospodářství a státního rozpočtu. FS realizovalo kontrolní působnost vůči federální vládě tím, že jednalo o programovém prohlášení vlády, kontrolovalo její činnost a jednalo o důvěře vůči ní.

³⁰⁶ § 7 zákonného opatření předsednictva NS č. 4/1962 Sb. ze dne 10. ledna 1962, *o vyhlásování zákonů a jiných právních předpisů*; resp. § 6 odst. 2 zákona č. 131/1989 Sb. ze dne 15. listopadu 1989, *o Sbírce zákonů*.

Nejvýznamnější v tomto směru byla možnost vyslovit federální vládě i jejím jednotlivým členům nedůvěru. Návrh na vyslovení nedůvěry federální vládě mohla podat alespoň jedna pětina poslanců kterékoliv sněmovny. K vyslovení nedůvěry bylo třeba souhlasu nadpoloviční většiny přítomných poslanců Sněmovny lidu, anebo souhlasu nadpoloviční většiny všech poslanců Sněmovny národů zvolených v českých zemích nebo souhlasu všech poslanců Sněmovny národů zvolených na Slovensku, přičemž ve Sněmovně národů se hlasovalo podle jmen.³⁰⁷ Pokud FS vysloвило vládě či jejímu jednotlivému členu nedůvěru byl prezident republiky povinen vládu či tohoto jednotlivého člena odvolat.³⁰⁸

Pravidelnou formou kontroly federální vlády bylo periodické projednávání zprávy o plnění jejího programového prohlášení na společné schůzi obou sněmoven. V rámci této kontrolní působnosti FS pak byly na schůze výborů, samostatné i společné schůze sněmoven, zařazovány kontrolní zprávy o plnění hlavních úkolů státní, hospodářské a sociální politiky.³⁰⁹³¹⁰ Poslanci FS měli také možnost interpelovat federální vládu i její jednotlivé členy a klást jim otázky ve věcech jejich působnosti. Tomuto právu odpovídala povinnost vlády a jejich členů na interpelace a otázky odpovídat. Rovněž byla stanovena povinnost členů vlády dostavit se do schůzí sněmoven, jejich výborů nebo předsednictva FS.³¹¹

V rámci kontrolní působnosti vůči prezidentu republiky příslušelo Federálnímu shromáždění projednávat zprávy o stavu republiky, které mohl prezident republiky podávat FS podle čl. 61 odst. 1 písm. f) úst. zákona o československé federaci.

³⁰⁷ Čl. 43 úst. zákona č. 143/1968 Sb. ze dne 27. října 1968, *o československé federaci*.

³⁰⁸ Čl. 71 odst. 2 úst. zákona č. 143/1968 Sb. ze dne 27. října 1968, *o československé federaci*.

³⁰⁹ Zdobinský Stanislav a kol., *Zákonodárné sbory v ČSSR a jejich činnost po XVI. sjezdu KSČ*, Svoboda, Praha 1985, str. 33.

³¹⁰ Např. Sněmovna lidu na své 5. schůzi II. volebního období projednávala zprávu ministerstva paliv a energetiky ČSSR o plnění politicko-hospodářských úkolů při zajišťování paliv a energie a jejich hospodárného využívání jako nezbytného předpokladu pro další rozvoj socialistické společnosti (Stenoprotokol z 5. schůze NS konané dne 30. září 1975, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1971fs/sl/stenprot/005schuz/s005002-s005017.htm> (11. 6. 2011).

³¹¹ Čl. 49 odst. 1 a 3 úst. zákona č. 143/1968 Sb. ze dne 27. října 1968, *o československé federaci*.

Kontrolu činnosti Nejvyššího soudu a generálního prokurátora realizovalo Federální shromáždění prostřednictvím projednávání zpráv o stavu socialistické zákonnosti.³¹²

Mezi kontrolní pravomoci Federálního shromáždění patřilo rovněž jeho oprávnění zrušit nařízení nebo usnesení vlády nebo všeobecně závazný právní předpis federálního ministerstva či jiného federálního ústředního orgánu státní správy, jestliže odporoval ústavě nebo jinému zákonu.³¹³

Do oblasti organizační působnosti Federálního shromáždění patřily jednak jeho pravomoci při ustavování a volbě ostatních státních orgánů a jednak volba jeho vlastních orgánů a úprava vlastní činnosti.

Federální shromáždění volilo prezidenta republiky, spolupůsobilo při konstituování federální vlády, volilo a odvolávalo soudce Nejvyššího soudu a soudce z povolání vojenských soudů.³¹⁴ Po přijetí úst. zákona č. 326/1991 Sb., který nabyl účinnosti 1. září 1991, soudce Nejvyššího soudu ČSFR i předsedu a místopředsedy NS a soudce vojenských soudů jmenoval prezident republiky³¹⁵ a Federální shromáždění nadále pouze schvalovalo jmenování soudců NS. Federální shromáždění dále spolupůsobilo při odvolávání generálního prokurátora³¹⁶ a předsedy, místopředsedů a členů Rady obrany státu.³¹⁷ Federální shromáždění dále mělo volit a odvolávat

³¹² Čl. 145 písm. c) úst. zákona č. 143/1968 Sb. ze dne 27. října 1968, *o československé federaci*; resp. čl. 106 a úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. července 1960, *Ústava ČSSR*, ve znění úst. zákona č. 155/1969 Sb. ze dne 17. prosince 1969; k tomu srov. § 7 odst. 1 až 3 zákona č. 60/1965 Sb. ze dne 17. června 1965, *o prokuratuře*.

³¹³ Čl. 36 odst. 4 úst. zákona č. 143/1968 Sb. ze dne 27. října 1968, *o československé federaci*.

³¹⁴ Čl. 145 písm. a) úst. zákona č. 143/1968 Sb. ze dne 27. října 1968, *o československé federaci*; resp. čl. 101 odst. 1 a 2 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. července 1960, *Ústava*, ve znění úst. zákona č. 155/1969 Sb. ze dne 17. prosince 1969; k tomu srov. § 43 odst. 2 a § 44 odst. 1 zákona č. 36/1964 Sb. ze dne 26. února 1964, *o organizaci soudů a o volbách soudců*.

³¹⁵ K tomu srov. § 38 odst. 1 a 2 zákona č. 335/1991 Sb. ze dne 19. července 1991, *o soudech a soudcích*.

³¹⁶ Čl. 145 písm. b) úst. zákona č. 143/1968 Sb. ze dne 27. října 1968, *o československé federaci*; resp. čl. 105 úst. zákona č. 100/1960 Sb. ze dne 11. července 1960, *Ústava ČSSR*, ve znění úst. zákona č. 155/1969 Sb. ze dne 17. prosince 1969; srov. § 6 odst. 1 zákona č. 60/1965 Sb. ze dne 17. června 1965, *o prokuratuře*, podle kterého byl generální prokurátor odpovědný Federálnímu shromáždění; dále podle § 6 odst. 3 téhož zákona mohlo FS navrhnout prezidentu republiky, aby generálního prokurátora odvolal.

³¹⁷ § 5 odst. 3 úst. zákona č. 10/1969 Sb. ze dne 31. ledna 1969, *o Radě obrany státu*.

soudce, předsedu a místopředsedu Ústavního soudu,³¹⁸ avšak za dobu platnosti těchto ustanovení nebyl Ústavní soud ustaven. Soudce Ústavního soud, který byl zřízen k 1. dubnu 1991, jmenoval prezident republiky, přičemž FS navrhovalo 8 kandidátů (z nichž 4 byli občany České republiky a 4 občany Slovenské republiky).³¹⁹ Formou ústavního zákona FS zřizovalo federální ministerstva a zákonem federální orgány státní správy, v jejichž čele nestojí člen federální vlády.

Federální shromáždění upravovalo vlastní činnost především jednacím řádem, který měl formu zákona a vlastními usneseními. Volilo své předsednictvo, předsedu a místopředsedy. Jednotlivé sněmovny si volily svá předsednictva, předsedu, místopředsedy, výbory, ověřovatele a případně stálé nebo dočasné komise.

Do působnosti Federálního shromáždění v oblasti zahraničních vztahů patřilo především právo jednat o základních otázkách zahraniční politiky státu. S tím souvisela pravomoc FS usnášet se na vypovězení války v případě napadení státu, nebo pokud by bylo třeba plnit mezinárodní smluvní závazky o společné obraně proti napadení. FS rovněž dávalo souhlas, a to ještě před ratifikací, k mezinárodním politickým a hospodářským smlouvám všeobecné povahy a smlouvám, k jejichž provedení bylo třeba zákona Federálního shromáždění.³²⁰ Na zahraniční politice Československa se FS podílelo například také tím, že projednávalo výklady ministra zahraničních věcí o zásadních otázkách zahraniční politiky, provádělo výměny oficiálních parlamentních delegací, účastnilo se práce Meziparlamentní unie a v neposlední řadě představitelé FS přijímali různé zahraniční návštěvy.³²¹

³¹⁸ Čl. 94 odst. 3 a čl. 95 odst. 1 úst. zákona č. 143/1968 Sb. ze dne 27. října 1968, *o československé federaci*.

³¹⁹ Čl. 10 odst. 2 úst. zákona č. 91/1991 Sb. ze dne 27. února 1991, *o Ústavním soudu České a Slovenské Federativní Republiky*.

³²⁰ Čl. 36 odst. 1 písm. b) a čl. 36 odst. 2 a 3 úst. zákona č. 143/1968 Sb. ze dne 27. října 1968, *o československé federaci*.

³²¹ Zdobinský Stanislav, Pavel Peška a kol., *Československé státní právo*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1979, str. 114.

5.2 Složení a orgány Federálního shromáždění

Federální shromáždění tvořily dvě sněmovny s rovnoprávným postavením, Sněmovna lidu a Sněmovna národů. Dvoukomorovost byla výrazem a důsledkem federalizace Československa.³²² Rovnoprávnost se pak projevovala tím, že poslanci obou sněmoven se volili podle stejných principů volebního práva při stejné hranici aktivního i pasivního volebního práva (18 a 21 let). Shodné bylo rovněž volební období obou sněmoven a zasedání obou sněmoven začínalo i končilo ve stejný den. Hlavním vyjádřením rovnoprávnosti však mělo být především ustanovení o zákazu majorizace, jak o něm bude ještě pojednáno níže. Sněmovna lidu měla 200 členů, volených přímou volbou na území celého státu. Sněmovna národů měla celkem 150 poslanců volených přímou volbou, přičemž 75 poslanců se volilo v České socialistické republice a 75 poslanců ve Slovenské socialistické republice. Jak je uvedeno ještě dále, ústavním zákonem č. 46/1990 Sb. ze dne 27. února 1990 byl mimo jiné snížen počet členů Sněmovny lidu na 150. Volební období obou sněmoven bylo nejprve stanoveno na čtyři roky, po novelizaci ústavním zákonem č. 43/1971 Sb. ze dne 6. července 1971, však bylo volební období prodlouženo na pět let. Ve složení obou komor se uplatňovala hlediska deskriptivní či strukturální reprezentace, tedy pokusu o otištění sociální struktury společnosti ve struktuře parlamentu. Tímto bylo zdůvodněno nejen zastoupení pěti politických stran, ale rovněž také osmi společenských organizací Národní fronty, k nimž patřilo asi 60 poslanců. I přesto nebyli reprezentativně zastoupeni např. dělníci.³²³

K platnosti jakéhokoliv usnesení FS bylo třeba souhlasu obou komor, v případě rozporu obou sněmoven mohlo dojít k dohodovacímu řízení, které mohlo v případě neshody vést až k rozpuštění Federálního shromáždění. Navíc byl v taxativně uvedených případech stanoven zákaz majorizace, což znamenalo, že stačilo, aby proti navržené předloze hlasovalo pouze 38, respektive v případě ústavního zákona, volbě prezidenta či vyhlášení války 45 poslanců zvolených do Sněmovny národů v jedné z republik. V podmínkách uplatňování vedoucí úlohy KSČ a schvalování legislativních

³²² Zdobinský Stanislav a kol., *Československá ústava, Komentář*, Panorama, Praha 1988, str. 281.

³²³ Kysela Jan, *Dvoukomorové systémy. Teorie, historie a srovnávání dvoukomorových parlamentů*, Eurolex Bohemia, Praha 2004, str. 402, 431 – 437.

projektů v sekretariátu ÚV KSČ však byl jakýkoliv rozpor prakticky vyloučen. Jako velký problém se to však ukázalo být v pluralitní demokratické společnosti v 90-tých letech.

Obě sněmovny jednaly samostatně na svých schůzích, přičemž společné schůze se předpokládaly pro volbu rezidenta republiky, předsedy a místopředsedů Federálního shromáždění a jednání o programovém prohlášení vlády, avšak mohly se konat i v jiných případech, pokud se na tom obě komory usnesly.³²⁴ Posledně zmíněné ustanovení však bylo využíváno tak intenzivně, že se společné schůze staly pravidlem. Federální shromáždění se tak blížilo spíše jednokomorovému parlamentu se zákazem majorizace. V letech 1969 – 1990, tj. v pěti volebních obdobích, se konalo 102 společných schůzí a naproti tomu jen 34 samostatných schůzí Sněmovny lidu a 32 schůzí Sněmovny národů.³²⁵ Během VI. a VII. volebního období v letech 1990 až 1992 přibýlo dalších 29 společných schůzí.³²⁶

5.2.1 Poslanci Federálního shromáždění

Postavení poslanců FS bylo upraveno především ústavou, jednacím řádem FS, volebním zákonem i jinými předpisy. V březnu 1989 byl schválen rovněž zákon o poslancích FS.

Postavení poslanců Federálního shromáždění do voleb roku 1990 vycházelo především ze skutečnosti, že poslanci měli tzv. imperativní mandát a formálně byli povinni dbát podnětů občanů. Jak uvádí dobová učebnice státního práva, *„pro socialistické zastupitelské sbory je charakteristické, že poslanci vykonávají svůj mandát, aniž by přestali vykonávat své občanské povolání, pokud nejsou pověřeni vedoucími funkcemi v zastupitelském sboru. Poslanec tak zůstává v trvalém spojení s pracovním*

³²⁴ Čl. 34 úst. zákona č. 143/1968 Sb. ze dne 27. října 1968, o československé federaci.

³²⁵ Kysela Jan, *Dvoukomorové systémy. Teorie, historie a srovnávání dvoukomorových parlamentů*, Eurolex Bohemia, Praha 2004, str. 402 – 403.

³²⁶ Index společných schůzí SL a SN FS v VI. a VII. volebním období, dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1990fs/slsn/stenprot/index.htm> a <http://www.psp.cz/eknih/1992fs/slsn/stenprot/index.htm> (11. 6. 2011).

*kolektivem, se svými voliči a pod jejich trvalou kontrolou, což dále podtrhuje vysoké nároky na jeho morálně politický profil“.*³²⁷

Poslanci byli povinni zúčastňovat se aktivně a iniciativně všech jednání a prací FS, zvláště schůzí sněmoven a jejich výborů, jejichž členy byli. Nemohl-li se poslanec zúčastnit jednání sněmovny a jejich orgánů, musel se omluvit předsedovi sněmovny nebo předsedovi orgánu, jehož byl členem.³²⁸

Mezi oprávnění poslanců FS patřilo například právo volit a být volen do všech orgánů FS, poslanci měli rovněž právo zákonodárné iniciativy, mohli požadovat od předsednictva FS či předsednictev sněmoven informace potřebné pro svou činnost, mohli se účastnit schůzí druhé sněmovny a schůzí výboru obou sněmoven, mohli interpelovat vládu i její členy, mohli požadovat od členů vlády i jiných orgánů potřebné podklady a vysvětlení.³²⁹

Poslanecká imunita poslanců FS se projevovala zejména v tom, že poslance FS nebylo možno trestně ani kárně stíhat, ani nemohl být vzat do vazby bez souhlasu sněmovny, jejímž byl členem. Jestliže sněmovna tento souhlas odepřela, pak bylo stíhání navždy vyloučeno.³³⁰

Poslance FS nebylo možno vůbec stíhat pro hlasování ve sněmovně, v jejích orgánech nebo v předsednictvu FS. Za výroky pro výkonu funkce poslance, učiněné v některé sněmovně, v jejím orgánu nebo v předsednictvu FS, podléhal poslanec jen disciplinární pravomoci své sněmovny.³³¹

³²⁷ Zdobinský Stanislav, Peška Pavel a kol., *Československé státní právo*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1979, str. 123.

³²⁸ Srov. § 80 zákona č. 56/1969 Sb. ze dne 5. června 1969, *o jednacím řádu Federálního shromáždění Československé socialistické republiky*; resp. § 10 zákona č. 32/1989 Sb. ze dne 22. března 1989, *o poslancích Federálního shromáždění*; resp. §§ 3 – 4 zákona č. 56/1991 Sb. ze dne 29. ledna 1991, *o jednacím řádu Federálního shromáždění*.

³²⁹ Srov. § 81 zákona č. 56/1969 Sb. ze dne 5. června 1969, *o jednacím řádu Federálního shromáždění Československé socialistické republiky*; resp. § 12 zákona č. 32/1989 Sb. ze dne 22. března 1989, *o poslancích Federálního shromáždění*.

³³⁰ Čl. 50 úst. zákona č. 143/1968 Sb. ze dne 27. října 1968, *o československé federaci*; srov. též § 5 zákona č. 56/1991 Sb. ze dne 29. ledna 1991, *o jednacím řádu Federálního shromáždění*.

³³¹ Čl. 51 úst. zákona č. 143/1968 Sb. ze dne 27. října 1968, *o československé federaci*.

Disciplinární řízení mohlo být zavedeno proti poslanci, který urazil v souvislosti s výkonem funkce poslance nebo jiného ústavního činitele, dále také pokud urazil při jednání sněmovny toto shromáždění, její orgán nebo orgán FS. Podle jednacího řádu FS z roku 1991 bylo možno disciplinární řízení proti poslanci zavést i tehdy, jestliže zde bylo důvodné podezření, že se dopustil jednání, kterým závažně porušil poslanecký slib. Nutná šetření prováděl mandátový a imunitní výbor, který výsledky šetření spolu s návrhem na usnesení předkládal předsednictvu sněmovny. Předsednictvo sněmovny posoudilo výsledky šetření mandátového a imunitního výboru a na jejich základě mohlo uložit poslanci, aby se ve stanovené lhůtě omluvil (v případě shora uvedeného porušení poslaneckého slibu pak mohla být poslanci uložena důtka). Poslanec, resp. mandátový a imunitní výbor, se proti rozhodnutí předsednictva mohli do 15 dnů odvolat ke sněmovně, která po rozpravě rozhodla hlasováním.³³²

Poslanec Federálního shromáždění mohl odepřít svědectví o věcech, o kterých se dověděl při výkonu své funkce, a to i když přestal být poslancem.³³³

Byl-li poslanec Federálního shromáždění přistížen a zadržen při trestném činu, je příslušný orgán povinen to ihned oznámit předsednictvu FS. Nedalo-li předsednictvo FS k zadržení souhlas, musel být poslanec ihned propuštěn.³³⁴

Co se týká materiálního zabezpečení poslanců FS, poslanec měl nárok na náhradu ušlého výdělku i náhradu nákladů souvisejících s výkonem poslaneckého mandátu. Organizace, u níž byl poslanec v pracovním nebo obdobném poměru, byla povinna poskytnout mu pracovní volno potřebné pro výkon funkce. Poslanci také mohli bezplatně používat hromadné dopravní prostředky. Předseda a místopředsedové FS, předsedové a místopředsedové obou sněmoven měli nárok na funkční plat, jehož výši

³³² §§ 83 – 85 zákona č. 56/1969 Sb. ze dne 5. června 1969, *o jednacím řádu Federálního shromáždění Československé socialistické republiky*; resp. § 26 zákona č. 32/1989 Sb. ze dne 22. března 1989, *o poslancích Federálního shromáždění*; resp. §§ 106 – 108 zákona č. 31/1989, *o jednacím řádu Federálního shromáždění*; resp. §§ 93 – 96 zákona č. 56/1991 Sb. ze dne 29. ledna 1991, *o jednacím řádu Federálního shromáždění*.

³³³ Čl. 53 úst. zákona č. 143/1968 Sb. ze dne 27. října 1968, *o československé federaci*.

³³⁴ Čl. 52 úst. zákona č. 143/1968 Sb. ze dne 27. října 1968, *o československé federaci*.

určilo předsednictvo FS.³³⁵ Jak je uvedeno ještě dále v této práci, v souvislosti s profesionalizací parlamentu byl po volbách v roce 1990 poslancům FS přiznán měsíční plat ve výši 7 000,- Kčs, někteří funkcionáři měli rovněž nárok na funkční příplatek a všichni poslanci pak měli dále nárok na cestovní a další náhrady. Zároveň s tím byla upravena ztráta těchto finančních nároků při neomluvené neúčasti poslance na jednání výborů nebo sněmoven.³³⁶

V rámci Federálního shromáždění se poslanci sdružovali do klubů podle politické příslušnosti, přičemž bylo zřejmé, že v období nadvlády KSČ měl vedoucí postavení Klub komunistických poslanců. Dále poslanci podle územního principu vytvářeli krajská sdružení poslanců, ve kterých byli sdruženi všichni poslanci bez ohledu na jejich stranickou příslušnost. Jejich hlavním úkolem pak mělo být především rozvíjení činnosti poslanců ve volebních obvodech a upevňování styku s voliči.³³⁷ Zákonný podklad pro sdružování poslanců FS v poslaneckých klubech a v krajských sdruženích poslanců přinesl až zákon o poslancích FS ze dne 22. března 1989.³³⁸ Podrobnější úpravu poslaneckých klubů přinesl zákon o jednacím řádu FS, který byl přijatý 29. ledna 1991. K ustavení poslaneckého klubu bylo třeba nejméně pěti poslanců. Bylo stanoveno, že poslanecké kluby jsou oprávněny ke své činnosti používat místnosti v objektech Federálního shromáždění a k úhradě nákladů poslaneckých klubů se z rozpočtu FS poskytovaly příspěvky ve výši, kterou určilo každý kalendářní rok předsednictvo FS. Předsedové poslaneckých klubů tvořili politické grémium, které posuzovalo zejména otázky politické povahy, aby se objasnila stanoviska poslaneckých klubů, dále program a organizace práce FS. Stanoviska politického grémia měli povahu doporučení.³³⁹

³³⁵ § 82 zákona č. 56/1969 Sb. ze dne 5. června 1969, *o jednacím řádu Federálního shromáždění Československé socialistické republiky*; resp. §§ 22 – 25 zákona č. 32/1989 Sb. ze dne 22. března 1989, *o poslancích Federálního shromáždění*.

³³⁶ §§ 1 – 7 zákona č. 304/1990 Sb. ze dne 20. července 1990, *o platu a náhradách výdajů poslanců Federálního shromáždění*.

³³⁷ Zdobinský Stanislav, Peška Pavel a kol., *Československé státní právo*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1979. str. 124.

³³⁸ §§ 17 – 18 zákona č. 32/1989 Sb. ze dne 22. března 1989, *o poslancích Federálního shromáždění*.

³³⁹ §§ 8 – 10 zákona č. 56/1991 Sb. ze dne 29. ledna 1991, *o jednacím řádu Federálního shromáždění*.

5.2.2 Orgány Federálního shromáždění

Federální shromáždění mělo tyto orgány: předsednictvo FS, předseda a místopředsedové FS, předsednictva jednotlivých sněmoven, předsedové a místopředsedové jednotlivých sněmoven, ověřovatelé, výbory a komise sněmoven a kancelář FS.

Nejvýznamnějším orgánem Federálního shromáždění bylo předsednictvo FS, což bylo dáno tím, že v době kdy Federální shromáždění nezasedalo, vykonávalo jeho působnost.³⁴⁰

Předsednictvo FS mělo 40 členů, z nichž 20 volila Sněmovna lidu a 20 Sněmovna národů. Sněmovna národů volila 10 členů z poslanců zvolených v českých zemích a 10 z poslanců, kteří byli zvoleni na Slovensku.

Jak bylo již výše uvedeno, předsednictvo FS vykonávalo působnost Federálního shromáždění v době, kdy Federální shromáždění nezasedalo, ať již proto, že bylo jeho zasedání skončené nebo, že uplynulo jeho volební období. Předsednictvo FS však nemohlo volit prezidenta republiky, přijímat a měnit ústavní zákony, usnášet se na státním rozpočtu federace, vypovídat válku a vyslovovat nedůvěru vládě ani jejím jednotlivým členům. Pokud však nezasedalo Federální shromáždění z mimořádných příčin, vykonávalo předsednictvo FS celou jeho působnost s výjimkou práva volit prezidenta republiky a měnit Ústavu.

O vypovězení války se mohlo předsednictvo FS usnášet, jen bylo-li zasedání Federálního shromáždění znemožněno v důsledku mimořádných příčin. K platnosti usnesení bylo zapotřebí souhlasu tří pětin všech členů předsednictva Federálního shromáždění, kteří byli občany České socialistické republiky resp. České republiky, a souhlasu tří pětin všech členů předsednictva Federálního shromáždění, kteří byli občany Slovenské socialistické republiky, resp. Slovenské republiky.

³⁴⁰ Postavení předsednictva FS bylo upraveno v čl. 56 – 59 úst. zákona č. 143/1968 Sb. ze dne 27. října 1968, *o československé federaci*.

Neodkladná opatření, ke kterým by bylo třeba zákona, činilo předsednictvo Federálního shromáždění ve formě zákonných opatření, která podepisoval prezident Československé socialistické republiky, předseda Federálního shromáždění a předseda vlády Československé socialistické republiky. Zákonná opatření se vyhlášovala stejně jako zákony. Opatření předsednictva Federálního shromáždění podle odstavců 1 až 3 musela být schválena na nejbližším zasedání Federálního shromáždění; jinak pozbývala další platnosti.

V době, kdy vláda Československé socialistické republiky vykonávala funkci prezidenta republiky, příslušelo předsednictvu FS jmenovat a odvolávat federální vládu i její členy a pověřovat je řízením ministerstev a jiných federálních ústředních orgánů.

Dále předsednictvo Federálního shromáždění vyhlášovalo volby do Federálního shromáždění³⁴¹

K usnášení předsednictva Federálního shromáždění bylo třeba souhlasu nadpoloviční většiny všech jeho členů, přičemž zákaz majorizace podle čl. 42 úst. zákona o československé federaci platil i pro tato usnášení.³⁴² Schůze předsednictva FS svolával předseda FS, přičemž na návrh alespoň jedné třetiny členů předsednictva byl předseda povinen svolat schůzi okamžitě. Schůze předsednictva byly zpravidla neveřejné.³⁴³

Předseda Federálního shromáždění například zastupoval FS navenek, svolával a řídil společné schůze obou sněmoven, podepisoval zákony a zákonná opatření předsednictva FS i usnesení Federálního shromáždění a jeho předsednictva, svolával společné schůze společného výboru pro dohodovací řízení. Předseda FS podával předsednictvu FS zprávu o opatřeních, která učinil.³⁴⁴

³⁴¹ Čl. 59 úst. zákona č. 143/1968 Sb. ze dne 27. října, *o československé federaci*.

³⁴² Čl. 57 úst. zákona č. 143/1968 Sb. ze dne 27. října, *o československé federaci*.

³⁴³ § 59 odst. 1 a 2 zákona č. 55/1969 Sb. ze dne 5. června 1969, *o jednacím řádu Federálního shromáždění ČSSR*; resp. § 74 odst. 1 a 2 zákona č. 31/1989 Sb. ze dne 22. března 1989, *o jednacím řádu Federálního shromáždění*; resp. § 64 odst. 1 a 2 zákona č. 56/1991 Sb. ze dne 29. ledna 1991, *o jednacím řádu Federálního shromáždění*.

³⁴⁴ Srov. § 61 zákona č. 55/1969 Sb. ze dne 5. června 1969, *o jednacím řádu Federálního shromáždění ČSSR*; resp. § 72 zákona č. 31/1989 Sb. ze dne 22. března 1989, *o jednacím řádu Federálního*

Předsedu Federálního shromáždění zastupoval místopředseda FS. Další místopředsedové FS zastupovali předsedu FS podle usnesení předsednictva FS.³⁴⁵

Mezi orgány FS dále patřily předsednictva jednotlivých sněmoven, které se skládaly z předsedy, místopředsedy a dalších členů předsednictev sněmoven. Předsednictvo Sněmovny národů tvořil stejný počet členů zvolených v českých zemích a na Slovensku.

Předsednictva sněmoven FS se skládaly ze tří až šesti členů, přičemž předsednictvo Sněmovny národů se skládalo ze stejného počtu členů zvolených v českých zemích a členů zvolených na Slovensku. Předsednictva sněmoven projednávají zejména otázky týkající se vnitřních otázek sněmoven.³⁴⁶

Předsedové sněmoven FS především zastupovali sněmovny navenek, svolávali a řídili schůze sněmoven a podepisovali usnesení sněmoven. Předsedy sněmoven zastupovali místopředsedové, popřípadě další členové předsednictev sněmoven, podle usnesení předsednictev sněmoven.³⁴⁷

Každá sněmovna zřizovala výbory jako své iniciativní a kontrolní orgány.³⁴⁸ Předsedy i členy výborů volí sněmovny. Výbory ve Sněmovně národů se skládaly ze stejného počtu poslanců zvolených v českých zemích a stejného počtu zvolených na Slovensku. Schůze výborů řídil a svolával předseda, který byl povinen svolat výbor na základě usnesení sněmovny, předsednictva sněmovny, předsednictva FS nebo na žádost alespoň jedné třetiny členů výboru.

shromáždění; resp. §§ 66 – 67 zákona č. 56/1991 Sb. ze dne 29. ledna 1991, *o jednacím řádu Federálního shromáždění*.

³⁴⁵ § 62 zákona č. 55/1969 Sb. ze dne 5. června 1969, *o jednacím řádu Federálního shromáždění ČSSR*; resp. § 73 zákona č. 31/1989 Sb. ze dne 22. března 1989, *o jednacím řádu Federálního shromáždění*; resp. § 68 zákona č. 56/1991 Sb. ze dne 29. ledna 1991, *o jednacím řádu Federálního shromáždění*.

³⁴⁶ Srov. §§ 63 – 64 zákona č. 55/1969 Sb. ze dne 5. června 1969, *o jednacím řádu Federálního shromáždění ČSSR*; resp. §§ 77 – 79 a 82 – 83 zákona č. 31/1989 Sb. ze dne 22. března 1989, *o jednacím řádu Federálního shromáždění*; resp. §§ 69 – 72 zákona č. 56/1991 Sb. ze dne 29. ledna 1991, *o jednacím řádu Federálního shromáždění*.

³⁴⁷ Srov. § 65 zákona č. 55/1969 Sb. ze dne 5. června 1969, *o jednacím řádu Federálního shromáždění ČSSR*; resp. §§ 81 – 82 zákona č. 31/1989 Sb. ze dne 22. března 1989, *o jednacím řádu Federálního shromáždění*; resp. §§ 73 – 75 zákona č. 56/1991 Sb. ze dne 29. ledna 1991, *o jednacím řádu Federálního shromáždění*.

³⁴⁸ Čl. 55 úst. zákona č. 143/1968 Sb. ze dne 27. října, *o československé federaci*.

Výbory projednávaly věci, které jim byly přikázány sněmovnou nebo jednaly z vlastní iniciativy. Schůze výborů byly zpravidla veřejné. Výbor byl způsobilý se usnášet, byla-li přítomna nadpoloviční většina jeho členů a k platnosti usnesení bylo třeba souhlasu nadpoloviční většiny všech jeho členů. Schůzi výboru se mohli účastnit členové federální vlády a udělilo se jim slovo, kdykoliv o to požádali. Výbory měly právo zvat do svých schůzí členy federální vlády a představitele ostatních státních orgánů, případně další osoby a vyžadovat od nich informace.³⁴⁹

Dobová učebnice státního práva mimo jiné uvádí, že „činnost výborů má klíčový význam pro aktivní práci federálního shromáždění. Stranické dokumenty proto považují další aktivizaci práce výborů, tj. hledání nových metod práce, upevnění jejich součinnosti s ostatními státními orgány, za hlavní cestu zdokonalování činnosti nejvyšších zastupitelských sborů“.³⁵⁰

Předsednictvo FS, výbory a sněmovny mohly zřizovat stále nebo dočasné komise. Od nabytí účinnosti zákona č. 31/1989 Sb. se členy komise mohli stát i jiné osoby než poslanci, předsedou komise však měl být vždy poslanec.³⁵¹ Jak je uvedeno dále, tak v souvislosti s objasňováním událostí 17. listopadu byl zřízen institut vyšetřovací komise.³⁵²

Ověřovatelé odpovídali za správnost zápisů a spolupodepisovali usnesení orgánu, který je zvolil.³⁵³

³⁴⁹ Srov. § 79 zákona č. 55/1969 Sb. ze dne 5. června 1969, *o jednacím řádu Federálního shromáždění ČSSR*; resp. § 94 zákona č. 31/1989 Sb. ze dne 22. března 1989, *o jednacím řádu Federálního shromáždění*; resp. § 90 zákona č. 56/1991 Sb. ze dne 29. ledna 1991, *o jednacím řádu Federálního shromáždění*.

³⁵⁰ Zdobinský Stanislav, Průša Ivan, Jirásek Jiří, *Československé státní právo*, Institut Ministerstva vnitra ČSR, Praha 1987, str. 165.

³⁵¹ Srov. §§ 67 – 78 zákona č. 55/1969 Sb. ze dne 5. června 1969, *o jednacím řádu Federálního shromáždění ČSSR*; resp. §§ 84 – 103 zákona č. 31/1989 Sb. ze dne 22. března 1989, *o jednacím řádu Federálního shromáždění*; resp. §§ 76 – 89 zákona č. 56/1991 Sb. ze dne 29. ledna 1991, *o jednacím řádu Federálního shromáždění*.

³⁵² Zákonem č. 457/1990 Sb. ze dne 30. října 1990; institut vyšetřovací komise upravoval též § 91 zákona č. 56/1991 Sb. ze dne 29. ledna 1991, *o jednacím řádu Federálního shromáždění*.

³⁵³ Srov. § 66 zákona č. 55/1969 Sb. ze dne 5. června 1969, *o jednacím řádu Federálního shromáždění ČSSR*; resp. § 104 zákona č. 31/1989 Sb. ze dne 22. března 1989, *o jednacím řádu Federálního shromáždění*; resp. § 16 odst. 1 a 35 zákona č. 56/1991 Sb. ze dne 29. ledna 1991, *o jednacím řádu Federálního shromáždění*.

Odbornou, organizační a technickou podporu orgánům i jednotlivým poslancům Federálního shromáždění poskytovala kancelář Federálního shromáždění.³⁵⁴

5.3 Volby a volební legislativa, týkající se voleb do Federálního shromáždění v letech 1969 – 1990

Usnesením předsednictva Federálního shromáždění č. 92/1971 Sb. ze dne 22. září. 1971 byly volby do obou komor Federálního shromáždění stanoveny na dny 26. – 27. listopadu 1971. Ještě před konáním těchto voleb byl Federálním shromážděním dne 6. července 1971 přijat ústavní zákon č. 43/1971 Sb., který prodloužil volební období Federálního shromáždění za čtyř na pět let. Dále byl téhož dne, jako součást širšího balíku volebních zákonů, přijat zákon č. 44/1971 Sb. o volbách do Federálního shromáždění.

Tento volební zákon byl i v porovnání s pounorovým volebním zákonodárstvím, včetně volebního zákona z roku 1954, výrazným krokem zpět, když odstranil některé alespoň formálně existující volební instituty, které platily i při volbách roku 1954, 1960 a 1964. Tuto skutečnost potvrzovala nepřimo i tehdejší oficiální propaganda, když hovořila o určité dočasnosti, vyplývající ze sedmileté volební přestávky a specifické situaci po roce 1968. Jak se však později ukázalo, tak tato „dočasnost“ měla stejný charakter, jako „dočasnost“ pobytu vojsk sovětské armády, kdy tento volební zákon platil až do roku 1990.³⁵⁵

V tomto volebním zákoně byl uplatněn princip jednomandátových volebních obvodů, kdy „pro každý volební obvod mohl být navržen jeden nebo více kandidátů.“³⁵⁶ Za dobu platnosti tohoto zákona však nebyl zaznamenán jediný případ, kdy by se o mandát v jednom volebním obvodu ucházelo více kandidátů. „Změnou oproti volbám

³⁵⁴ Srov. § 86 zákona č. 55/1969 Sb. ze dne 5. června 1969, *o jednacím řádu Federálního shromáždění ČSSR*; resp. § 104 zákona č. 31/1989 Sb. ze dne 22. března 1989, *o jednacím řádu Federálního shromáždění*; resp. §§ 114 – 115 zákona č. 56/1991 Sb. ze dne 29. ledna 1991, *o jednacím řádu Federálního shromáždění*.

³⁵⁵ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa III 1960 – 1989*, Karolinum, Praha 2007, str. 302.

³⁵⁶ zákon č. 44/1971 Sb. ze dne 6. července 1971, *o volbách do Federálního shromáždění*.

v padesátých a šedesátých letech bylo, že byl opuštěn dvoukolový proces představování kandidáta voličům, kdy v prvním kole, i když prakticky pouze formálním, byli na shromáždění voličů představováni dosud neregistrovaní kandidáti. Tento systém byl nahrazen jednorázovým setkáním již zaregistrovaných kandidátů, kdy zcela odpadly jakékoliv připomínky ke kandidaturám a vliv voličů na složení kandidátky, tak byl i po formální stránce naprosto nulový.³⁵⁷

Nebyla stanovena povinnost hlasovat tajně, což vzhledem k celkové atmosféře ve volebních místnostech, „manifestačnosti“ volebního aktu a umístění oddělených prostor, které od tajných voleb přímo odrazovalo, znamenalo, že volit tajně se odvážil málokdo. Z těchto důvodů nebyla také téměř využívána možnost úpravy hlasovacích lístků, stanovená § 35 odst. 1 volebního zákona, kdy jako jediná forma nesouhlasu s kandidátkou bylo škrtnutí kandidáta. Toto ustanovení se však podle směrnic Ústřední volební komise Národní fronty interpretovalo tak, že musí být vodorovně přeškrtnuto „jméno i příjmení“ kandidáta, což znamenalo, že hlasovací lístky přeškrtnuté křížem se běžně posuzovaly jako hlasy pro kandidáta.³⁵⁸

Díky těmto všem skutečnostem spolu se složením volebních komisí nepřekvapí to, že byly ohlášeny výsledky voleb, které se příliš nelišily od výsledků voleb ostatních komunistických zemí. Podle oficiálních výsledků se tedy voleb v roce 1971 zúčastnilo 99,45 % oprávněných voličů, kandidátům Národní fronty do Sněmovny lidu bylo odevzdáno 99,81 % a kandidátům do Sněmovny národů 99,77 % platných hlasů. Obdobné výsledky, s drobnými změnami více se blížíci 100 %, byly vyhlášeny také po volbách v letech 1976, 1981 a 1986.³⁵⁹

³⁵⁷ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa III 1960 – 1989*, Karolinum, Praha 2007, str. 303.

³⁵⁸ Gronský Ján, *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa III. (1968 – 1989)*, Karolinum, Praha 2000, str. 165.

³⁵⁹ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa III 1960 – 1989*, Karolinum, Praha 2007, str. 309.

5.4 Činnost Federálního shromáždění v letech 1969 – 1990

Československý parlament, který byl nově konstituován v souvislosti s federalizací Československa k 1. 1. 1969, vyvolával určité naděje na pokračování společenských změn započatých v období „pražského jara“. Veškeré projevy demokratického parlamentarismu, které se začaly promítat do činnosti nejvyššího zákonodárského sboru od druhé poloviny šedesátých let a vyvrcholily v roce 1968, jak jsme si uvedli výše, se však začaly vytrácet v důsledku nastupující „normalizace“, která ovládla všechny sféry společenského života a nevyhnula se ani Federálnímu shromáždění. Parlament se tedy opět vrátil ke svému loutkovému postavení a skutečné rozhodování se nadále provádělo ve vrcholných orgánech KSČ. Změny v postavení Federálního shromáždění nastaly až v souvislosti s listopadovými událostmi roku 1989.

S ohledem na faktické postavení nejvyššího zákonodárského sboru československé federace je zřejmé, že se v plné míře nemohly projevit některé problémy, které souvisely s fungováním tohoto parlamentu. Jedním z nich byl nepochybně i již výše zmiňovaný zákaz majorizace.

5.4.1 Činnost Federálního shromáždění v letech 1969 – 1971

Ustavující schůze obou komor Federálního shromáždění se konala dne 29. ledna 1969. Josef Smrkovský byl zvolen předsedou Sněmovny lidu a předsedou Sněmovny národů se stal prof. Dalibor Hanes, zároveň bylo zvoleno čtyřicetičlenné předsednictvo Federálního shromáždění. Následující den (tj. 30. ledna 1969) byl předsedou Federálního shromáždění zvolen Peter Colotka, ten se však již 28. dubna 1969 funkce vzdal a předsedou FS byl zvolen Alexander Dubček.

Dne 5. června 1969 byl schválen zákon č. 56/1969 Sb., o jednacím řádu Federálního shromáždění, který svou propracovaností nesl stopu „obrodného procesu“. I přesto však platil, byť s dílčí změnou zákonem č. 20/1971 Sb., až do roku 1989. Demokratický duch jeho obsahu však nebyl nikdy naplněn a naopak se plně uplatňoval

system, kdy docházelo k regulování, redigování a selekci vystoupení jednotlivých poslanců a formálně jednomyslnému hlasování.³⁶⁰

Dne 28. září. 1969 bylo na zasedání ÚV KSČ rozhodnuto o odvolání Alexandra Dubčeka z funkce člena předsednictva ÚV KSČ a zároveň bylo uloženo komunistickým poslancům odvolat ho z funkcí, které zastával ve Federálním shromáždění, tedy zejména z funkce předsedy FS. Na společné schůzi obou komor FS dne 14. října 1969 bylo oznámeno, že „*soudruzi A. Dubček a J. Smrkovský písemně souhlasili s rozhodnutím zářijového pléna ÚV KSČ, aby byli odvoláni z funkcí v parlamentu, a vzdali se jich*“³⁶¹ Novým předsedou Federálního shromáždění byl zvolen prof. Dalibor Hanes, Mudr. Soňa Pennigerová se stala předsedkyní Sněmovny lidu a předsedou Sněmovny národů byl zvolen zasloužilý umělec Vojtech Mihálik. Zároveň poslanci zrušili 18 „*chybných usnesení z loňského srpna*“, vzniklých v atmosféře „*emocí, hysterie a všestranného nátlaku*“ a odsoudili „*nacionalistickou a protisovětskou aktivitu ... pravicových, oportunistických a protisocialistických sil*“ projevujících se v srpnu 1968 v Národním shromáždění. Federální shromáždění prohlásilo, že všechna takto vzniklá „*usnesení, prohlášení, stanoviska a dopisy ruší a odvolává*“³⁶² Následující den (tj. 15. října 1969) bylo usnesením Federálního shromáždění č. 118/1969 Sb. schváleno zákonné opatření předsednictva FS č. 99/1969 Sb., o některých přechodných opatřeních nutných k upevnění a ochraně veřejného pořádku, které se stalo nástrojem hromadné perzekuce obrovského počtu občanů. Toto zákonné opatření, které reagovalo na rozsáhlé demonstrace proti nastolované „normalizaci“, bylo předsednictvem FS schváleno jednomyslně. Pro hlasoval také tehdejší předseda FS A. Dubček. Tentýž den byl také schválen ústavní zákon č. 117/1969 Sb., kterým se opět odsouvaly volby do zastupitelských sborů všech stupňů a dále umožňoval zbavování mandátů, například poslanců, kteří „*svou činností narušují politiku Národní fronty*“³⁶³ a kooptaci nových „spolehlivých“ poslanců.

³⁶⁰ Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa III 1960 – 1989*, Karolinum, Praha 2007, str. 255.

³⁶¹ Gronský Ján, *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa III. (1968 – 1989)*, Karolinum, Praha 2000, str. 123.

³⁶² Gronský Ján, *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa III. (1968 – 1989)*, Karolinum, Praha 2000, str. 123.

³⁶³ Úst. zákon č. 117/1969 Sb. ze dne 15. října 1969, *o prodloužení volebního období národních výborů, národních rad a Federálního shromáždění, Nejvyššího soudu, krajských, okresních a vojenských soudů*.

5.4.2 Činnost Federálního shromáždění v letech 1971 – 1989

Po volbách v listopadu 1971 byla již situace v parlamentu plně stabilizovaná. Po pečlivém výběru kandidátů do lavic Federálního shromáždění znovu zasedlo 46 bývalých členů Sněmovny lidu z I. volebního období. Ve Sněmovně národů pak v prověřování spolehlivosti obstálo pouze 5 českých a 9 slovenských poslanců z I. volebního období (jednalo se vesměs o profesionální funkcionáře), kteří mohli i nadále vykonávat poslanecký mandát.³⁶⁴

Na první společné schůzi obou komor Federálního shromáždění dne 9. prosince 1971 byl předsedou FS zvolen jeden z nejvýznamnějších protagonistů vojenské intervence v srpnu 1968 Alois Indra, který tak vystřídal prof. Dalibora Hanese, jenž se stal předsedou Sněmovny národů. Sněmovna lidu zvolila za svého předsedu Václava Davida, který zastával post ministra zahraničních věcí v letech 1953 – 1968 a patřil k nejortodoxnějším konzervativním politikům v roce 1968. Trojice A. Indra, V. David a D. Hanes řídila parlament nepřetržitě následujících 15 let.

Můžeme říci, že československý parlament v sedmdesátých a osmdesátých letech měl v podstatě dvojčinný úkol, tedy plnit poslušně pokyny stranického vedení a jeho aparátu a zároveň co nejvěrohodněji předstírat, že je shromážděním svobodně zvolených reprezentantů všech občanů, jejichž zájmy hájí. Aby toto zdání bylo co nejpřesvědčivější, tak se společných schůzí sněmoven FS pravidelně účastnil prezident republiky (až do svého onemocnění L. Svoboda a později G. Husák). Tyto společné schůze sněmoven FS se konaly s téměř pravidelným rytmem čtyřikrát do roka, přičemž jejich pracovní program byl zpravidla jednodenní či dvoudenní.³⁶⁵

Vedení KSČ se spolu s ÚV NF podařilo vytvořit ve Federálním shromáždění kategorii „profesionálních majitelů poslaneckého mandátu“, kteří byli rozmístěni do jednotlivých orgánů FS. Tito poslanci, jež prošli všemi nástrahami politických zvrátů a

³⁶⁴ Cigánek František, „Předlistopadový parlament ve světle archivní dokumentace“ In: *Dvě desetiletí před listopadem 89*, Ed. Emanuel Mandler, 1993, str. 59.

³⁶⁵ Cigánek František, „Předlistopadový parlament ve světle archivní dokumentace“ In: *Dvě desetiletí před listopadem 89*, Ed. Emanuel Mandler, 1993, str. 59.

prověrek v letech 1969 – 1970, měli hlavní podíl na tom, že i v době určitých náznaků pokusů o reformy koncem osmdesátých let parlament zůstával do poslední chvíle oporou konzervativních sil ve stranickém a státním vedení.³⁶⁶

Dne 17. prosince 1971 předstoupila před obměněný parlament se svým programovým prohlášením vláda v čele s Lubomírem ŠtrougaLEM a dostalo se jí důvěry.³⁶⁷ Tento rituál se schvalováním federální vlády se ve stejné režii opakoval ještě třikrát (po volbách v roce 1976, 1981 a 1986). Pracovní vztahy mezi vládou a Federálním shromážděním až do konce osmdesátých let můžeme označit jako takřka idylické, kdy parlament i vláda plně respektovaly přesná procedurální pravidla vzájemných vztahů, tak jak byly stanoveny vedením komunistické strany. Podle politického hodnocení byl právní řád natolik stabilizovaný, že parlament od vlády nevyžadoval mimořádné výkony v přípravě legislativních návrhů. Pro ulehčení práce parlamentu bylo zase výhodné, že orgány KSČ a jejich aparát návrhy zákonů detailně posoudily ještě před finálním (a víceméně formálním) projednáváním ve Federálním shromáždění.³⁶⁸

V. volební období po volbách v květnu 1986 začalo v zajetých kolejích poklidné atmosféry, tak jak probíhala všechna tři předešlá volební období. Na druhé společné schůzi SL a SN FS dne 24. června před poslance opět předstoupil staronový předseda federální vlády Štrougal s žádostí o vyslovení důvěry a na úvod programového prohlášení mimo jiné uvedl, že „*program federální vlády je koncipován tak, aby zabezpečoval plnění závěrů a usnesení XVII. sjezdu Komunistické strany Československa.*“ Jistě nepřekvapí, že důvěra vládě byla parlamentem vyslovena jednomyslně.³⁶⁹

³⁶⁶ Cigánek František, „Předlistopadový parlament ve světle archivní dokumentace“ In: *Dvě desetiletí před listopadem 89*, Ed. Emanuel Mandler, 1993, str. 59 – 60.

³⁶⁷ Stenoprotokol z 2. společné schůze SL a SN FS konané dne 17. prosince 1971, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1971fs/slsn/stenprot/002schuz/s002001-s002011.htm> (11. 6. 2011).

³⁶⁸ Cigánek František, „Předlistopadový parlament ve světle archivní dokumentace“ In: *Dvě desetiletí před listopadem 89*, Ed. Emanuel Mandler, 1993, str. 62.

³⁶⁹ Stenoprotokol z 2. společné schůze SL a SN FS konané dne 24. června 1986, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/002schuz/s002001-s002011.htm> (11. 6. 2011).

Již na 10. schůzi předsednictva Federálního shromáždění dne 14. prosince 1987 však vláda předložila výčet právních norem, na jejichž základě mělo dojít k zahájení první fáze přestavby hospodářského mechanismu od 1. ledna 1989. Místopředseda vlády K. Laco zároveň upozornil poslance, že se očekává velmi složité období, které si vyžádá hluboké strukturální změny právního řádu. Na základě těchto informací dal předseda FS souhlas k výjimce z ustanovení zákon o jednacím řádu FS, kdy v zájmu urychlení legislativního procesu nadále nemusely být předkládány nejprve zásady zákonů spolu s politicko-ekonomickým rozbohem, ale stačilo předložit přímo jejich paragrafované znění.³⁷⁰

V průběhu roku 1988 tedy došlo ke značnému zintenzivnění práce parlamentu, kdy počet projednávaných návrhů zákonů značně převýšil obvyklou normu z předešlých období. Tato aktivita Federálního shromáždění se projevila kupříkladu i v tom, že program 10. plenární chůze bylo nutno rozvrhnout do třech pracovních dnů.³⁷¹

Vliv společenských změn nastartovaných v tehdejším Sovětském svazu se projevil i v oblasti moci výkonné, kde došlo k provedení změn v soustavě ústředních orgánů a k rekonstrukci federální vlády. Dne 3. května 1988 na 9. společné schůzi SL a SN FS tedy předstoupil před Federální shromáždění staronový premiér Štrougal s programovým prohlášením rekonstruované vlády. Ve svém projevu mimo jiné uvedl: *„Nejpodstatnější díl své činnosti musí federální vláda věnovat řešení sociálně ekonomických problémů. Je to nutné tím spíše, že jejich dnešní rozsah je značný a že negativně působí na morálně politický a sociálně psychologický stav lidí.“* Dále otevřeně přiznal: *„... Pracovali jsme a dosud pracujeme v systému administrativně direktivního řízení národního hospodářství, v systému, jehož hospodářský mechanismus v zásadě vyčerpal své řídicí a motivační schopnosti.“* Po projevech poslanců, ve kterých se objevily i mnohé kritické hlasy, Federální shromáždění staronové vládě jednomyslně vyslovilo důvěru.³⁷²

³⁷⁰ Cigánek František, „Předlistopadový parlament ve světle archivní dokumentace“ In: *Dvě desetiletí před listopadem 89*, Ed. Emanuel Mandler, 1993, str. 62.

³⁷¹ Cigánek František, „Předlistopadový parlament ve světle archivní dokumentace“ In: *Dvě desetiletí před listopadem 89*, Ed. Emanuel Mandler, 1993, str. 62.

³⁷² Stenoprotokol z 9. společné schůze SL a SN FS konané dne 3. května 1988, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/009schuz/s009001-s009012.htm> (11. 6. 2011).

Již na 11. společné schůzi SL a SN FS dne 8. listopadu 1988 před parlament předstoupila opět nová vláda, tentokrát v čele s Ladislavem Adamcem, který za základní obsah a hlavní smysl její činnosti označil program hlubokých ekonomických a politických reforem. Dále také mimo jiné řekl: *„Jednoznačně říkáme, že není jiné cesty vpřed než cesta přestavby, založená historickými rozhodnutími Komunistické strany Sovětského svazu ...“* Předseda FS A. Indra po Adamcově projevu konstatoval: *„Je skutečně neobvyklé, aby Federální shromáždění v rozmezí šesti měsíců projednávalo už podruhé programové prohlášení vlády. Výjimečnost situace nás nutí zdůraznit, že Federální shromáždění bude i nadále s vládou spolupracovat. Současně však jsou poslanci připraveni využívat mnohem důsledněji své povinnosti i práva ke kontrole činnosti výkonných orgánů.“* I této vládě byla jednomyslně vyslovena důvěra, byť v rozpravě padlo mnoho kritických připomínek.³⁷³

Téměř přesně po roce dne 14. listopadu 1989 vystoupil L. Adamec na 15. společné schůzi SL a SN Federálního shromáždění se zprávou o plnění programového prohlášení vlády. V rámci závěrečného slova a v odpovědi na diskusní příspěvky poslanců se premiér celkem otevřeně vyjádřil o smyslu a důvodech reformního procesu: *„Bez dostatečné autority všech článků politického systému, KSČ, Národní fronty i státních orgánů nelze počítat s potřebnou podporou lidí. ... Vždyť sama podstata hospodářské reformy vychází z podpory diferenciací různých zájmových skupin pracujících. To nelze jen uznávat, ale je nutné vytvořit potřebné politické předpoklady, aby každý měl dost možností a příležitostí k otevřenému projevení svých zájmů a názorů.“* Tato slova následně vyprovokovala poslance V. Bílaka k poloadresné a polořečnické otázce: *„Ako sa doteraz vládlo v Československej socialistickej republike? Bez ľudu? Je tento nápis, zakotvený v Ústave, iba fráza, alebo sa plnila táto zásada? Nerozumiem preto tomu. Ak ja budem odchádzať z tohto zasadnutia v rozpakoch a ostatní budú úplne ubezpečení o správnosti tohto, tak potom priznávam túto chybu. Ale si myslím, že to je nesprávne dovolávať sa niečoho, čo doteraz nebolo porušované.“*³⁷⁴ V jednací síni parlamentu se mu odpovědi nedostalo, můžeme však říci,

³⁷³ Stenoprotokol z 11. společné schůze SL a SN FS konané dne 8. listopadu 1988, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/011schuz/s011001-s011010.htm> (11. 6. 2011).

³⁷⁴ Stenoprotokol z 15. společné schůze SL a SN FS konané dne 14. listopadu 1989, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/015schuz/s015013-s015014.htm> (11. 6. 2011).

že odpověď dostal již za několik málo dní od občanů na shromážděních po celé republice.

Až do období let 1988 – 1989 tedy nebyl legislativní program Federálního shromáždění nijak náročný. Celkově bylo Federálním shromážděním v období od 1. ledna 1972 do 31. prosince 1989 přijato 197 zákonů (včetně novel, leckdy i jednovětých). Pro srovnání se nabízí statistika z roku 1990, z období revolučního a na zákonnou tvorbu bohatého, kdy v tomto roce bylo Federálním shromážděním přijato 110 zákonů, tedy za jeden rok více jak poloviční počet jako za období předcházejících osmnácti let.³⁷⁵

Jistě však stojí za zmínku, že dne 28. května 1975 Federální shromáždění na své 17. společné schůzi obou sněmoven schválilo ústavní zákon č. 50/1975 Sb., který řešil situaci, kdy vážně nemocný prezident Svoboda nemohl vykonávat svůj úřad, ale zároveň nehodlal abdikovat. Tento jednoznačně účelově motivovaný ústavní zákon vyřešil nastalou situaci tím způsobem, že umožnil Federálnímu shromáždění zvolit nového prezidenta, pokud prezident republiky nemůže po dobu více než jednoho roku vykonávat svůj úřad. Ještě tentýž den v odpoledních hodinách byl do funkce prezidenta ČSSR na společné schůzi ÚV KSČ a ÚV NF ČSSR, která se konala v budově Federálního shromáždění, navržen generální tajemník ÚV KSČ Dr. Gustáv Husák. Ten byl také již následujícího dne (tj. 29. května 1975) ve Vladislavském sále Pražského hradu jednomyslně zvolen prezidentem republiky.

Z hlediska fungování československého parlamentu byl velmi důležitou normou zákon č. 31/1989 Sb. ze dne 22. března 1989, o jednacím řádu Federálního shromáždění. Tento jednacím řád měl v podmínkách ústavně zakotvené vedoucí úlohy komunistické strany do značné míry pouze formální charakter. Vzhledem k tomu, že však poměrně precizně upravoval základní vztahy ve struktuře nejvyšších státních orgánů (vztah Federálního shromáždění k federální vládě, ale především vztahy uvnitř Federálního shromáždění), tak se jím mohlo Federální shromáždění dočasně řídit

³⁷⁵ Kindl Vladimír, Císař Jaromír, „Vývoj zákonodárství na území ČSR 1945 – 1990“ In *Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945 – 1990*, Ed. Ladislav Soukup, Karolinum, Praha 2002, str. 86.

i po listopadu 1989, i když s dílčí novelou zákonem č. 457/1990 Sb., která zřídila instituci vyšetřovacích komisí FS. Na zákon o jednacím řádu přímo navazoval zákon č. 32/1989 Sb. z téhož dne, o poslancích Federálního shromáždění. Tento zákon vycházel z principu odmítnutí dělby moci, který byl obsažen téměř ve všech ústavách takzvaného reálného socialismu. V tomto systému měl v soustavě nejvyšších státních orgánů formálně nejvyšší moc zákonodárny sbor. Z této ústavně stvrzené formy vlády se odvozovala imperativnost poslaneckého mandátu, a byť byla označována za „záruku uplatnění svrchovanosti pracujícího lidu“,³⁷⁶ tak ve skutečnosti to znamenalo, že poslanci byli téměř absolutně odpovědní nomenklatuře komunistické strany, i když zprostředkovaně přes Ústřední výbor Národní fronty ČSSR.

5.4.3 Federální shromáždění po listopadu 1989

Události, které spustilo brutální rozeznání pokojné demonstrace dne 17. listopadu 1989, se projeví také v činnosti československého parlamentu. Již 29. listopadu 1989 na 16. společné schůzi obou komor Federálního shromáždění požádal předseda FS Alois Indra o uvolnění z funkce předsedy a člena předsednictva FS. Na téže schůzi byla také vytvořena komise FS pro parlamentní kontrolu vyšetřování zákroku pořádkových sil 17. listopadu v Praze, jejíž práce se měli účastnit také poslanci ČNR a zástupci studentů.³⁷⁷ Většina času však byla věnována projednávání vládního návrhu zákona, který měnil československou ústavu a znamenal výrazný zásah do ústavního systému ČSSR. Na základě tohoto návrhu měl být z Ústavy vypuštěn čl. 4, tj. ústavní zakotvení vedoucí úlohy KSČ a čl. 6, tj. ústavní zakotvení postavení Národní fronty. Ustanovení čl. 16 Ústavy mělo být podstatně změněno tím, že se z něj vypustí zmínka o kulturní politice a vzdělání v duchu marxismu-leninismu. Návrh o zrušení vedoucí úlohy strany byl, jak bylo pro tento parlament příznačné, přijat jednomyslně a do návrhu na změnu čl. 16 bylo navíc přidáno hledisko „humanity“. Ústavněprávní výbory sněmoven však nedoporučily úplné zrušení čl. 6 s odůvodněním, že se jedná o jediný právní základ postavení Národní fronty. Nakonec byl tento článek

³⁷⁶ Gronský Ján, *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa III. (1968 – 1989)*, Karolinum, Praha 2000, str. 214.

³⁷⁷ Stenoprotokol z 16. společné schůze SL a SN FS konané dne 29. listopadu 1989, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/016schuz/s016001-016007.htm> (11. 6. 2011).

pouze pozměněn.³⁷⁸ Všechny tyto změny Ústavy byly publikovány jako ústavní zákon č. 135/1989 Sb..

Na 17. společné schůzi obou komor FS dne 12. prosince 1989, byla přijata zpráva o odstoupení prezidenta republiky Gustáva Husáka a zároveň se zde představila nově jmenovaná vláda ČSSR v čele s Mariánem Čalfou. Novým předsedou FS byl zvolen Stanislav Kukrál, prvním místopředsedou J. Stank a dalšími místopředsedy Josef Bartončík, Anton Blažej a J. Pampách. Na téže schůzi navrhl jménem poslanců KSČ předseda SN A. Blažej, aby byl prezident republiky, namísto parlamentem zvolen všelidovým hlasováním. Tento návrh však neprošel, neboť byl přednesen, aniž by byl oficiálně podán jako poslanecká iniciativa a přikázán příslušným výborům, takže o něm Federální shromáždění nemohlo jednat. Tuto skutečnost si však zřejmě komunističtí poslanci, kteří byli zvyklí na čistě formální práci parlamentu, vůbec neuvědomili.³⁷⁹ Když tedy Blažej navrhl, „že by sme mali dnes prijať hlasovaním, že sme za referendum pri volbe prezidenta Československej socialistickej republiky a uložiť obom ústavným výborom do budúceho týždňa pripraviť návrh a požiadať vládu, aby prerokovala tento návrh a aby sme ho mohli na budúci týždeň v súvislosti s vyhlásením novej vlády schváliť“, tak jej predsedající, kterým byl místopředseda FS za Československou stranu socialistickou Bohuslav Kučera, vyzval, aby byl tento návrh podán klubem komunistických poslanců standardním způsobem, jelikož změna způsobu volby prezidenta vyžaduje změnu ústavy, a tu nelze provést pouhým usnesením Federálního shromáždění.³⁸⁰

Zároveň na tomto zasedání ohlásil J. Bartončík záměr iniciovat návrh ústavního zákona tohoto znění: „Poslanci FS, ČNR, SNR a národních výborů všech stupňů, kteří se zpronevěřili svému poslaneckému slibu a nedbali vůle a zájmů lidu, mohou být ze své funkce odvoláni tím zastupitelským sborem, jehož jsou členy. Na uprázdněná místa doplní FS ČNR, SNR a národní výbory všech stupňů nové poslance na návrh podaný

³⁷⁸ Gronský Ján, *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa IV 1989 – 1992*, Karolinum, Praha 2007, str. 38.

³⁷⁹ Rychlík Jan, *Rozpad Československa. Česko-slovenské vztahy 1989 – 1992*, Academic Elektronik Press, Bratislava 2002, str. 83 – 84.

³⁸⁰ Stenoprotokol ze 17. společné schůze SL a SN FS konané dne 12. prosince 1989, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/017schuz/s017002.htm> (11. 6. 2011).

*Národní frontou společně s OF v ČSR a společně s hnutím VPN v SSR. Doplnění bude provedeno hlasováním toho zastupitelského sboru, jehož členem se má poslanec stát.*³⁸¹

19. prosince 1989, na 18. společné schůzi obou komor FS, předstoupil Marián Čalfa před Federální shromáždění s programovým prohlášením vlády „*národního porozumění*“, přičemž toto programové prohlášení bylo jednomyslně schváleno. Jménem této vlády zároveň doporučil, aby byl prezidentem republiky ještě do konce roku zvolen Václav Havel. Zároveň byl na této schůzi zároveň přijat iniciativní návrh skupiny poslanců na vydání ústavního zákona, kterým byla lhůta pro volbu prezidenta prodloužena na čtyřicet dnů a samotná volba byla změněna z tajné na veřejnou.³⁸²

Na 19. společné schůzi obou komor FS dne 28. prosince 1989 byly přijaty tři zákony a z toho dva ústavní. Jako první se projednával iniciativní návrh poslanců Československé strany lidové a Československé strany socialistické, kterým se měnil text ústavního slibu prezidenta republiky, tím že vypouštěl závazek „*věrnosti věci socialismu*“. V diskuzi o tomto ústavním zákonu vyslovil své námitky pouze komunistický poslanec J. Riško, když mimo jiné řekl: „*V zmene textu tohto sľubu tuším prvý krok, ktorý do budúcnosti neveští nič dobrého. Preto budem hlasovať proti zmene navrhovaného sľubu.*“³⁸³

Velmi důležitý byl návrh ústavního zákona, který byl podán jako iniciativa poslanců ČSL a ČSS, ale také několika poslanců KSČ. Tento ústavní zákon umožňoval, v případě uvolnění poslaneckého mandátu, bez doplňovacích voleb obsadit tyto uvolněné mandáty faktickou kooptací na základě dohody rozhodujících politických sil, tedy včetně Občanského fóra a Verejnosťi proti násiliu. I když jak vyplývá z odůvodnění návrhu, které přednesl poslanec ČSL Josef Bartončík, původně měl návrh zahrnovat nejen kooptaci, ale přímo také odvolání poslanců, kteří se zpronevěřili svému

³⁸¹ Stenoprotokol ze 17. společné schůze SL a SN FS konané dne 12. prosince 1989, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/017schuz/s017002.htm> (11. 6. 2011).

³⁸² Rychlík Jan, *Rozpad Československa. Česko-slovenské vztahy 1989-1992*, Academic Elektronik Press, Bratislava 2002, str. 88.

³⁸³ Stenoprotokol z 19. společné schůze SL a SN FS konané dne 28. prosince 1989, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/019schuz/s019001.htm> (11. 6. 2011).

poslaneckému slibu a nedbali vůle a zájmu lidu, jak je uvedeno výše. I když byl tedy zákon omezen „pouze“ na doplnění Federálního shromáždění za poslance, kteří rezignovali, tak se jednalo ve své podstatě o revoluční akt.³⁸⁴ Proti tomuto návrhu hlasovalo jen 11 poslanců Sněmovny lidu, přičemž 19 poslanců se zdrželo hlasování. Ve Sněmovně národů hlasovali v české části proti dva poslanci, zdrželo se osm a ve slovenské části bylo proti šest, zdrželo se 11 poslanců.³⁸⁵ Nakonec byl tedy návrh bez problémů schválen jako ústavní zákon č. 183/1989 Sb., o volbě nových poslanců zákonodárných sborů.

Na základě rezignací a odvolání byla k 30. lednu 1990 dokončena zásadní obměna Federálního shromáždění, přičemž v jejím rámci bylo 35 poslanců odvoláno a 102 poslanci se vzdali svého mandátu. Tato uvolněná místa byla obsazena kooptací nových poslanců na základě návrhů Občanského fóra a Veřejnosti proti násilí. Díky těmto změnám bylo počátkem roku 1990 z 350 členů Federálního shromáždění 152 bezpartijních.³⁸⁶

Jako poslední byl přijat zákon, kterým se měnil jednací řád Federálního shromáždění, a na základě kterého došlo ke změně způsobu volby prezidenta republiky z tajné na veřejnou, což mělo zajistit lepší kontrolu komunistických poslanců při volbě prezidenta republiky. Veřejnost hlasování vycházela hlavně z toho, že prezidenta republiky mělo volit FS, které vzešlo ze zmanipulovaných voleb v roce 1986, takže téměř 70 % poslanců bylo členy KSČ a vyvstaly tak obavy z výsledku hlasování.³⁸⁷ Dne 28. prosince byl tedy Federálním shromážděním přijat zákon č. 184/1989 Sb., kterým se měnil § 24 zákon o jednacím řádu FS v tom ohledu, že volba prezidenta a dalších ústavních činitelů byla změněna z tajné na veřejnou. Díky této novele, která nabyla účinnosti dnem svého vyhlášení, se následující den konala volba prezidenta ČSSR veřejným hlasování.

³⁸⁴ Gronský Ján, *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa IV 1989 – 1992*, Karolinum, Praha 2007, str. 78.

³⁸⁵ Stenoprotokol z 19. společné schůze SL a SN FS konané dne 28. prosince 1989, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/019schuz/s019002.htm> (11. 6. 2011).

³⁸⁶ Krejčí Oskar, *Nová kniha o volbách*, Professional Publishing, Praha 2006, str. 256.

³⁸⁷ Jičínský Zdeněk, *Československý parlament v polistopadovém vývoji*, NADAS-AFGH, Praha 1993, str. 57.

Na téže společné schůzi také dosavadní předseda FS Stanislav Kukrál oznámil, že 22. prosince 1989 se sešli zástupci stran Národní fronty, OF, VPN a dalších organizací (např. Socialistického svazu mládeže) a dohodli se, že kandidátem na funkci prezidenta republiky je Václav Havel a současně se dohodli na Alexandru Dubčekovi, jako kandidátovi na funkci předsedy FS. Zároveň S. Kukrál rezignoval na funkci předsedy FS, aby jí uvolnil pro Alexandra Dubčeka, spolu s ním rezignoval také 1. místopředseda FS J. Stank. 19. společná schůze obou sněmoven FS byla ve 13,41 hod. prohlášena za skončenou.³⁸⁸

Již ve 14,30 hod. se sněmovny sešly k odděleným zasedání, na kterých byly provedeny „volby“ nových poslanců. Návrhy kandidátů byly předem dohodnuty u „kulatého stolu“, za účasti OF i VPN, a podávaly je jednotlivé strany. Ačkoliv se tito noví poslanci hlásili k OF či VPN, tak vzhledem k tomu, že zatím nebyly ustaveny jejich kluby, byli tito poslanci považováni za bezpartijní. Tímto způsobem byl do funkce poslancem slovenské části Sněmovny národů za volební obvod 76. kooptován také A. Dubček, který tak nahradil dosavadního poslance a vysokého stranického funkcionáře Gejzu Šlapku.³⁸⁹

Ještě téhož dne se pak obě sněmovny FS sešly v 16 hodin na své 20. společné schůzi, na které byl předsedou Federálního shromáždění po předcházející politické dohodě zvolen Alexander Dubček. Prvním místopředsedou byl zvolen Stanislav Kukrál, dalšími místopředsedy byli zvoleni J. Stank (nový předseda Sněmovny národů), J. Jenerál a Zdeněk Jičínský.³⁹⁰ Druhý den, tj. 29. prosince 1989, se obě komory FS sešly na své 21. společné schůzi. Za Dubčkova předsednictví se této schůze ve Vladislavském sále Pražského hradu, zúčastnilo 185 poslanců SL a 141 poslanců SN. Do funkce prezidenta byl jednomyslně zvolen bývalý disident Václav Havel.³⁹¹ Jak později přiznal Petr Pithart, tak organizátoři celé volby by byli spíše uvítali, kdyby

³⁸⁸ Stenoprotokol z 19. společné schůze SL a SN FS konané dne 28. prosince 1989, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/019schuz/s019002.htm> (11. 6. 2011).

³⁸⁹ Rychlík Jan, *Rozpad Československa. Česko-slovenské vztahy 1989-1992*, Academic Elektronik Press, Bratislava 2002, str. 88 – 89.

³⁹⁰ Stenoprotokol z 20. společné schůze SL a SN FS konané dne 28. prosince 1989, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/020schuz/s020002.htm> (11. 6. 2011).

³⁹¹ Stenoprotokol z 21. společné schůze SL a SN FS konané dne 29. prosince 1989, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/021schuz/s021001.htm> (11. 6. 2011).

několik poslanců hlasovalo proti nebo se alespoň zdrželo hlasování, neboť pohled na komunistické poslance, hlasující jednomyslně pro Václava Havla působil trapným dojmem.³⁹²

³⁹² Rychlík Jan, *Rozpad Československa. Česko-slovenské vztahy 1989-1992*, Academic Elektronik Press, Bratislava 2002, str. 89.

6. Federální shromáždění v letech 1990 – 1992

Federální shromáždění po listopadu 1989 se postupně začalo projevovat jako skutečně nejvyšší orgán státní moci, tak jak to stanovil ústavní zákon o československé federaci. Nelze však opomenout, že složení zákonodárního sboru bylo výsledkem voleb v roce 1986, byť velká část poslanců rezignovala a byla nahrazena novými poslanci na základě dohody rozhodujících politických sil včetně OF a VPN, jak je zmíněno výše. Z tohoto důvodu bylo nutno v co nejkratší době připravit svobodné volby.

Před parlamentem polistopadového období stálo mnoho úkolů a musíme po pravdě říci, že zdaleka ne všechny byly splněny.

6.1 Federální shromáždění od roku 1990 do voleb 1992

Hlavním úkolem Federálního shromáždění v tomto období byla především příprava voleb na základě demokratických principů a následně přijetí nové ústavy svobodně zvoleným parlamentem. Zároveň s tím tu existoval požadavek na urychlené zahájení prací na politické i ekonomické transformaci Československa.

6.1.1 Cesta ke svobodným volbám

Dne 23. ledna 1990 se konala 22. společná schůze obou sněmoven FS, v jejímž úvodu promluvil předseda Federálního shromáždění Alexander Dubček, který mimo jiné řekl: *„Mali by sme viac študovať skúsenosti či prax parlamentov, najmä západnej Európy, aby sme boli schopní aplikovať tie skúsenosti pre našu prácu. Veľkú pozornosť by malo Federálne zhromaždenie venovať kontrolnej činnosti výkonných orgánov vlády ... Federálne zhromaždenie by malo uplatňovať svoju právomoc a iniciatívu pri príprave novej ústavy, ústavných a iných zákonov.“*³⁹³

³⁹³ Stenoprotokol z 22. společné schůze SL a SN FS konané dne 23. ledna 1990, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/022schuz/s022001.htm> (11. 6. 2011).

Důležitým bodem této schůze byl vládou předložený návrh ústavního zákona, na jehož základě měla být uskutečněna druhá etapa rekonstrukce československého parlamentu (a rovněž také ČNR, SNR a národních výborů). Při projednávání tohoto návrhu vyvstala paralela s ústavním zákonem č. 117/1969 Sb., který jak je uvedeno výše, prosadil normalizační režim, aby mohla být provedena čistka zastupitelských sborů od nepohodlných osob. V rozpravě se proti tomuto zákonu nejostřeji postavil poslanec Sněmovny lidu Ján Riško, který mimo jiné řekl: „... že táto metóda, špecificky československá, lebo už bola použitá aj pred 20 rokmi a s rovnakým zámerom, že táto nedemokratická metóda určená na likvidáciu potencionálneho politického protivníka v parlamente, sa dostane do učebníc štátneho a ústavného práva ako rarita pre poučenie, čo všetko sa môže v mene demokracie vydávať za demokraciu.“³⁹⁴

Návrh ústavního zákona získal potřebnou ústavní většinu ve Sněmovně lidu (nikdo proti a 9 se zdrželo hlasování) a rovněž v české části Sněmovny národů (nikdo proti, 12 se zdrželo hlasování). Naproti tomu ve slovenské části Sněmovny národů návrh ústavního zákona potřebnou ústavní většinu nezískal, když 3 poslanci hlasovali proti a 22 se zdrželo hlasování.³⁹⁵ Došlo tak k situaci, kdy bylo poprvé za celou dobu existence Federálního shromáždění zahájeno dohodovací řízení podle čl. 44 ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci, a byl zvolen 20-ti členný dohodovací výbor, po jehož jednání byl návrh ústavního zákona schválen i Sněmovnou národů, přičemž proti návrhu hlasoval pouze jeden poslanec ve slovenské části SN a nikdo se hlasování nezdržel.³⁹⁶ Někteří poslanci, kteří se při předešlém hlasování zdrželi, vysvětlili svůj postoj tím, že neměli dostatek času se s návrhem seznámit, ale nemají zásadní námítky politického ústavního rázu proti tomuto zákonu.³⁹⁷

Návrh byl tedy dne 23. ledna 1990 Federálním shromážděním přijat jako ústavní zákon č. 14/1990 Sb., o odvolávání poslanců zastupitelských sborů a volbě nových

³⁹⁴ Stenoprotokol z 22. společné schůze SL a SN FS konané dne 23. ledna 1990, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/022schuz/s022002.htm> (11. 6. 2011).

³⁹⁵ Stenoprotokol z 22. společné schůze SL a SN FS konané dne 23. ledna 1990, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/022schuz/s022004.htm> (11. 6. 2011).

³⁹⁶ Stenoprotokol z 22. společné schůze SL a SN FS konané dne 23. ledna 1990, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/022schuz/s022012.htm> (11. 6. 2011).

³⁹⁷ Stenoprotokol z 22. společné schůze SL a SN FS konané dne 23. ledna 1990, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/022schuz/s022011.htm> (11. 6. 2011).

poslanců národních výborů, který v čl. 1 stanovil, že: „...*poslanci, kteří v zájmu vyrovnaní rozložení politických sil nebo vzhledem k svému dosavadnímu působení neskytají záruky rozvoje politické demokracie, mohou být odvoláni...*“ Tento zákon, jak bylo pro toto období typické, nabyl účinnosti dnem vyhlášení, respektive schválení, což svědčí o tom, že se ne ve všech případech v polistopadovém období postupovalo čistě ústavní formou. Na základě tohoto ústavního zákona došlo k výrazné obměně složení Federálního shromáždění. Tato obměna se týkala 62 poslanců (z toho 38 SL a 24 SN) do konce roku 1989 a do konce ledna 1990 už dokonce 102 poslanců (z toho 60 SL a 42 SN).³⁹⁸

6.1.2 Volby do Federálního shromáždění 1990

Ústředním heslem událostí v listopadu 1989 byly „svobodné volby“. Vzhledem k tomu, že konání svobodných voleb v první polovině roku 1990 se stalo jedním z hlavních cílů, tak již 27. února 1990 byl přijat ústavní zákon č. 45/1990 Sb., o zkrácení volebního období zákonodárných sborů. Tento ústavní zákon zkracoval také volební období obou sněmoven Federálního shromáždění, zvolených v roce 1986, neboť při pětiletém volebním období by jinak skončilo až v roce 1991. Zároveň bylo stanoveno, že volební období obou komor Federálního shromáždění, vzešlých z voleb v roce 1990, bude trvat 24 měsíců, přičemž jedním z důvodů tohoto krácení byl názor, že volby v roce 1990 jsou spíše plebiscitem o změně politického režimu a volby v pravém slova smyslu se měly konat teprve po stabilizaci a vyhranění politických stran. Takto dlouhé volební období zároveň asociovalo určitou paralelu s délkou volebního období Ústavodárného Národního shromáždění, včetně předpokladu, že toto Federální shromáždění přijme novou ústavu.³⁹⁹

Tento den byl schválen také ústavní zákon č. 46/1990 Sb., který rovněž bezprostředně souvisel s blížícími se volbami a v tomto směru znamenal, že se zásadním způsobem změnila koncepce poslanceckého mandátu. Místo dosavadního

³⁹⁸ Gronskey Ján, *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa IV 1989 – 1992*, Karolinum, Praha 2007, str. 84 – 85.

³⁹⁹ Cigánek František a kol., *Kronika demokratického parlamentu 1989 – 1992*, Cesty, Praha 1992, str. 12 – 13.

pojetí imperativního mandátu zaváděl tzv. volný mandát, což mimo jiné souviselo i s odstraněním deformovaného většinového volebního systému. Snížil počet poslanců Sněmovny lidu na 150 (tedy na stejný počet jako měla Sněmovna národů), dále přesně vymezil neslučitelnost výkonu určitých veřejných funkcí s výkonem mandátu poslance FS⁴⁰⁰ a stanovil nové znění poslaneckého slibu (i slibu člena vlády).⁴⁰¹

Následně byl ještě přijat zákon č. 47/1990 Sb., o volbách do Federálního shromáždění, ve kterém byl nakonec prosazen v Československu tradiční systém poměrného zastoupení, a to přesto, že se objevovaly návrhy na zavedení většinového volebního systému. Například prezident republiky Václav Havel ve svém projevu na 22. schůzi obou komor FS dne 23. ledna 1990 mimo jiné řekl: „*Pokud jde o volební zákon sám, přimlouvám se znovu za to, aby jste se jím snažili otevřít cestu k účasti na správě veřejných věcí, skutečně těm morálně a profesionálně nejlepším z nás, tedy abyste spíš kladli důraz na konkrétní osobnosti, než na politické strany. ... Velký prostor by se měl otevřít zcela nezávislým kandidátům.*“⁴⁰² Změnou oproti systému uplatňovanému za první republiky bylo, že byl zaveden institut preferenčních hlasů a takzvaná uzavírací klauzule, která stranám, jež získaly méně než 5 % hlasů zabraňovala vstup do parlamentu. Tento volební zákon byl ještě před volbami dílčím způsobem novelizován, změny se však týkaly pouze organizačně-technických otázek.⁴⁰³

Již 1. března 1990 se předsednictvo FS usneslo na tom, že volby do FS se budou konat 8. – 9. června 1990. Tyto volby se konaly „*na základě obecného, rovného a přímého volebního práva tajným hlasováním podle zásady poměrného zastoupení ve volebních krajích*“⁴⁰⁴ a jednalo se o první svobodné volby po 44 letech. V českých zemích zvítězilo Občanské Fórum s 53,15 % hlasů a na Slovensku Verejnost' proti násiliu s 32,54 % hlasů.

⁴⁰⁰ Podle tohoto ústavního zákona byl výkon poslaneckého mandátu neslučitelný s funkcí soudce, prokurátora, státního arbitra, vojáka z povolání, příslušníka Sboru národní bezpečnosti a Sboru nápravné výchovy.

⁴⁰¹ Gronský Ján, *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa IV 1989 – 1992*, Karolinum, Praha 2007, str. 93 – 94.

⁴⁰² Stenoprotokol z 22. společné schůze SL a SN FS konané dne 23. ledna 1990, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/022schuz/s022006.htm> (11. 6. 2011).

⁴⁰³ Gronský Ján, *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa IV 1989 – 1992*, Karolinum, Praha 2007, str. 95.

⁴⁰⁴ § 1 zákona č. 47/1990 Sb. ze dne 27. února 1990, o volbách do Federálního shromáždění.

6.1.3 Činnost Federálního shromáždění v VI. volebním období

Ustavující schůze obou nově zvolených sněmoven, na kterých nově zvolení poslanci složili slib a proběhla volba předsedů, místopředsedů a členů předsednictev obou komor i členů předsednictva Federálního shromáždění, se konaly 27. června 1990.⁴⁰⁵ Ještě téhož dne v podvečer proběhla první společná schůze obou sněmoven, která měla za cíl zvolit nové vedení FS. Funkce ve vedení FS byly obsazeny podle výsledku voleb, přičemž volby jednotlivých funkcionářů proběhly tajným způsobem. Předsedou Federálního shromáždění byl zvolen opět Alexander Dubček, prvním místopředsedou FS Zdeněk Jičínský a dalšími místopředsedy byli zvoleni Rudolf Battěk, Milan Šútovec, Konstantín Viktorín a Josef Stank.⁴⁰⁶ Již 5. července 1990 byl prezidentem republiky opět zvolen Václav Havel, přičemž tentokrát se však již, oproti volbě v prosinci 1989, uplatnilo tajné hlasování.⁴⁰⁷

Období mezi volbami v červnu 1990 a v červnu 1992 bylo ve znamení neúspěšného hledání cesty k federální ústavě. Zároveň však byly položeny důležité základy tržního hospodářství jednak transformačním zákonodárstvím, jednak vytvořením základů obchodního práva.⁴⁰⁸

Jednou z prvních otázek, týkající se vnitřního fungování Federálního shromáždění, byla takzvaná profesionalizace poslanců. Do této doby vykonávali poslanci, kteří nebyli uvolněnými funkcionáři, svou funkci bezplatně bez přerušení pracovního nebo obdobného poměru, přičemž měli nárok pouze na náhradu ušlého výdělků a náhradu nákladů. Funkční plat a další tzv. náležitosti dostávali pouze uvolnění funkcionáři. Samotný princip profesionalizace nebyl předmětem sporu.

⁴⁰⁵ Gronský Ján, *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa IV 1989 – 1992*, Karolinum, Praha 2007, str. 181.

⁴⁰⁶ Stenoprotokol z 1. společné schůze SL a SN FS konané dne 27. června 1990, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1990fs/slsn/stenprot/001schuz/s001005.htm> (11. 6. 2011).

⁴⁰⁷ Stenoprotokol z 3. společné schůze SL a SN FS konané dne 5. července 1990, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1990fs/slsn/stenprot/003schuz/s003001.htm> (11. 6. 2011).

⁴⁰⁸ Wintr Jan, *Polistopadové proměny české práva: politika a zákonodárství v letech 1989 – 1998*, Diplomová práce, Univerzita Karlova, Filosofická fakulta, Ústav politologie, 2004, str. 10, dostupné na: <http://www.tridnifond.org/jw/> (11. 6. 2011).

Diskuzi však vyvolávala výše platu a náhrad.⁴⁰⁹ Nakonec byl dne 20. července přijat zákon č. 304/1990 Sb., o platu a náhradách výdajů poslanců FS, který stanovil základní plat ve výši 7 000,- Kčs a k tomu dále náhrady a funkční příplatky. Tento zákon také upravoval ztrátu finančních nároků při neomluvené neúčasti poslance na jednání výborů nebo sněmoven.

V listopadu 1989 byla ve FS, jak již bylo zmíněno výše, zřízena komise pro parlamentní kontrolu vyšetřování zásahu pořádkových sil dne 17. listopadu 1989 v Praze, která byla po volbách (usnesením FS č. 34 z 20. září 1990) nahrazena novou komisí pro objasnění událostí 17. listopadu.⁴¹⁰ Záhy však práce komise vyústila v požadavek, aby komise nejen dohlížela na vyšetřování těchto událostí, ale byla vyšetřovací komisí, tedy aby měla mimo jiné oprávnění provádět vyšetřování, mohla používat sankční prostředky s vyšetřováním související a předvolávat svědky, kteří by vypovídali pod přísahou. Je důležité zmínit, že tento institut v dosavadním ústavním řádu a ani v ústavních dějinách Československa dosud neexistoval.

Návrh nového zákona o jednacím řádu s vytvářením vyšetřovacích komisí počítal, ale vzhledem k tomu, že se projednávání tohoto zákona zdrželo, tak byl na 7. společné schůzi obou sněmoven FS dne 30. října 1990 přijat zákon č. 457/1990 Sb., kterým se doplňoval zákon o jednacím řádu a měnil trestní zákon. Po přijetí tohoto zákona získala komise pro objasnění událostí 17. listopadu statut vyšetřovací komise s právem vyslýchat svědky. V dalších měsících však tato komise věnovala valnou část své činnosti lustracím, prověřování případné spolupráce poslanců s bývalou StB.⁴¹¹

Tyto tzv. parlamentní lustrace tvořily významnou epizodu v činnosti Federálního shromáždění po volbách roku 1990. Před těmito volbami se většina relevantních politických stran shodla, že si vyžádají souhlas s provedením lustrace od osob, které budou zařazeny na jejich kandidátky. Tímto způsobem však nepostupovaly všechny

⁴⁰⁹ Cigánek František a kol., *Kronika demokratického parlamentu 1989 – 1992*, Cesty, Praha 1992, str. 14 – 15.

⁴¹⁰ Usnesení Federálního shromáždění č. 34 ze dne 20. září 1990, dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1990fs/slsn/usneseni/u0034.htm> (11. 6. 2011).

⁴¹¹ Gronský Ján, *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa IV 1989 – 1992*, Karolinum, Praha 2007, str. 216.

strany. Došlo také například k tomu, že těsně před volbami tehdejší náměstek federálního ministra vnitra Jan Ruml veřejně obvinil tehdejšího předsedu Sněmovny lidu a kandidáta na poslance za lidovou stranu Josefa Bartončíka ze spolupráce s StB.⁴¹²

Dne 10. ledna 1991 schválilo Federální shromáždění na své 11. společné schůzi obou komor usnesení FS č. 94, ve kterém se mimo jiné prohlašuje, že: *„Federální shromáždění pokládá za nepřipustné, aby i nadále ve vrcholných orgánech setrvali lidé, kteří spolupracovali s StB. Lustrace před parlamentními volbami proběhly nedostatečně, a u některých politických stran neproběhly vůbec ... Federální shromáždění pověřuje vyšetřovací komisi pro objasnění události 17. listopadu zjištěním, kdo z poslanců Federálního shromáždění ČSFR, členů federální vlády a jejich náměstků, zaměstnanců Kanceláře Federálního shromáždění a zaměstnanců Úřadu předsednictva vlády byl registrován jako spolupracovník StB a jaké kategorie.“* Zároveň byli členové této komise pověřeni, aby dotyčným osobám sdělili případný pozitivní výsledek lustrace. V případě, že by dotyčné osoby ze svého místa a funkce do 15 dnů od tohoto sdělení neodstoupili, tak měla být jejich jména zveřejněna.⁴¹³

Nedlouho poté byl předložen poslanecký návrh ústavního zákona o zániku poslaneckého mandátu, podle jehož znění měl přímo ze zákona zaniknout mandát poslance, který byl spolupracovníkem StB. Tento ústavní zákon však nakonec nebyl přijat. Komisi byla na veřejné společné schůzi obou sněmoven dne 22. března 1991 sdělena jména poslanců, kteří byli registrováni jako spolupracovníci StB. Vzhledem k nepřijetí výše zmíněného ústavního zákona však zůstali nadále členy Federálního shromáždění.⁴¹⁴

Důležitým předpisem pro činnost demokratického parlamentu bylo bezpochyby přijetí nového jednacího řádu, jelikož ten stávající byl vytvořen v podmínkách totalitního režimu a již nevyhovoval potřebám nového pluralitního Federálního

⁴¹² Cigánek František a kol., *Kronika demokratického parlamentu 1989 – 1992*, Cesty, Praha 1992, str. 19.

⁴¹³ Usnesení Federálního shromáždění č. 94 ze dne 10. ledna 1991, dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1990fs/slsn/usneseni/u0094.htm> (11. 6. 2011).

⁴¹⁴ Cigánek František a kol., *Kronika demokratického parlamentu 1989 – 1992*, Cesty, Praha 1992, str. 19 – 20.

shromáždění. Návrh nového jednacího řádu byl předsedy ústavně-právních výborů sněmoven předložen již na podzim roku 1990, avšak tento návrh se rozhodně nesetkal se všeobecným souhlasem, což dosvědčovalo poměrně obtížné a zdlouhavé projednávání ve výborech i klubech obou sněmoven.⁴¹⁵ Návrh se nakonec začal projednávat na 11. společné schůzi SL a SN, která se konala ve dnech 8. – 11. ledna 1991. Vzhledem k tomu, že v diskusi bylo podáno až nepřehledné množství pozměňovacích návrhů a dále také, že programem této schůze bylo zároveň projednávání Listiny základních práv a svobod a projednání zprávy vyšetřovací komise 17. listopadu, tak předsedající místopředseda FS J. Stank navrhl, aby pozměňovací návrhy byly posouzeny ústavně právními výbory, které by vypracovaly doplňky ke zpravodajské zprávě. Po krátké diskusi byl tento návrh přijat a projednávání návrhu zákona bylo odloženo na další společnou schůzi obou sněmoven FS.⁴¹⁶

Jednací řád byl nakonec projednán a téměř jednomyslně schválen na 13. společné schůzi SL a SN dne 29. ledna 1991, jako zákon č. 56/1991 Sb.. Navzdory mnohým kompromisům a úpravám přinesl nový jednací řád FS mnoho nových důležitých pravidel a institutů, jež přispěla ve svém souhrnu k lepšímu fungování Federálního shromáždění. Příkladem může být uplatnění principu poměrného zastoupení při vytváření orgánů sněmoven a FS, podrobnější úprava postavení poslaneckých klubů, zřízení politického grémia, které tvořili předsedové poslaneckých klubů, zřízení iniciativních a petičních výborů sněmoven předběžně posuzující poslanecké návrhy zákonů i petice občanů, podrobnější úprava postupu jednání sněmoven i výborů a další.⁴¹⁷

Dále ve svém VI. volebním období Federální shromáždění přijalo celou řadu legislativních aktů, které byly nutné k transformaci československého právního řádu i k přechodu ke svobodné společnosti a tržnímu hospodářství. Zákony, které Federální shromáždění přijalo, vytvořily rámec demokratické společnosti s mnoha politickými

⁴¹⁵ Cigánek František a kol., *Kronika demokratického parlamentu 1989 – 1992*, Cesty, Praha 1992, str. 16.

⁴¹⁶ Stenoprotokol z 11. společné schůze SL a SN FS konané dne 11. ledna 1991, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1990fs/slsn/stenprot/011schuz/s011054.htm> (11. 6. 2011).

⁴¹⁷ Cigánek František a kol., *Kronika demokratického parlamentu 1989 – 1992*, Cesty, Praha 1992, str. 16.

stranami, reformovaly armádu, soudnictví, policii, soukromé i veřejné právo a místní správu. Zrušily komunistický Hospodářský zákoník, hospodářskou arbitráž a učinily první kroky k zajištění právního rámce moderního tržního hospodářství. Jako součást transformačního programu byly přijaty restituční zákony o vracení komunistickým režimem zkonfiskovaného majetku a dva dalekosáhlé zákony o privatizaci. Některé právní normy však vyvolaly bouřlivé diskuse. Příkladem může být zákon č. 451/1991 Sb., tzv. „lustrační zákon“, který byl po třídní rozpravě a projednání 99 pozměňovacích návrhů vládního návrhu zákona na konec schválen na 17. společné schůzi SN a SL dne 4. října 1991.⁴¹⁸ Zejména proto, že byla opuštěna koncepce vládního návrhu, zakládající se na individuálním přístupu a ta byla v zákoně nahrazena principem kolektivní viny, tak byl již v průběhu veřejné diskuse a parlamentní rozpravy opakovaně vyslovován názor, že zákon odporuje mnoha mezinárodním dokumentům. Tímto zákonem se v roce 1992 zabýval, na návrh 99 poslanců FS, kteří byli zastoupeni Petrem Uhlem, Ústavní soud, který po dlouhé době projednávání dospěl k názoru, že námitky jsou alespoň z části oprávněné.⁴¹⁹

Díváme-li se na věc s odstupem času, to čeho první svobodně zvolené Federální shromáždění na poli zákonodárství dosáhlo, bylo prostě pozoruhodné. Vzhledem k různým časovým tlakům bylo především třeba jednat rychle, poslanci, převážně dost mladí, však nedisponovali institucionální pamětí demokratické právotvorný a zkušeného vedení. Vztahy mezi pracovitou vládou a stranickými frakcemi v parlamentě („kluby“) nebyly uspokojivé. Damoklův meč „zákazu majorizace“ spolu s třípětinovou většinou, která se vyžadovala u nejzávažnějších rozhodnutí, vedl k tomu, že debaty byly více než úporné. Tříštění vítězných hnutí a nástup nových stran vedly k tomu, že počet klubů neustále narůstal, nakonec ke konci VI. volebního období jich bylo 18 a jejich členstvo se měnilo. Výsledkem byla chabá stranická kázeň. V neposlední řadě se Federální shromáždění od samého počátku rozptylovalo pokračující diskusí o podobě federální ústavy. I tento spor, který veřejnost mátl a odcizoval a jenž přispíval k poklesu důvěry ve vládu a zpomaloval legislativní proces. Konečně ani novinářská kritika práce

⁴¹⁸ Stenoprotokol ze 17. společné schůze SL a SN FS konané dne 4. října 1991, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1990fs/slsn/stenprot/017schuz/s017101.htm> (11. 6. 2011).

⁴¹⁹ Gronský Ján, *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa IV 1989 – 1992*, Karolinum, Praha 2007, str. 385.

Federálního shromáždění, plně využívajícího své nově objevené svobody, nepřivyklého však legislativní činnosti, která je v každé demokracii nutně pracná, nebyla vždy objektivní a prospěšná.⁴²⁰

Přes všechny tyto překážky se do chvíle, kdy důsledky politické transformace celý proces zpomalily, zvládlo zhruba 200 právních předpisů (63 zákonů a 13 ústavních zákonů jen za prvních pět měsíců roku 1990) a pouhých 29 vládních návrhů bylo v závěrečném hlasování zamítnuto, většinou díky tomu, že proti hlasovala slovenská část.⁴²¹

Je třeba říci, že i když parlament v tomto období odvedl mnoho práce, tak se mu přes značné úsilí nepodařilo splnit jeden ze svých hlavních úkolů, tedy přijmout novou československou ústavu.

6.2 VII. volební období Federálního shromáždění

Množící se rozpory mezi českou a slovenskou politickou reprezentací, které se netýkaly jen nové podoby státoprávního uspořádání společného státu, ale rovněž způsobu ekonomické transformace se staly předzvěstí dalšího vývoje po volbách v červnu 1992, který nezadržitelně směřoval k rozpadu Československa a tím i k ukončení činnosti společného parlamentu Čechů a Slováků.

6.2.1 Volby do Federálního shromáždění 1992

Poslední volby do Federálního shromáždění se konaly, na základě usnesení předsednictva FS ze dne 3. března 1992, ve dnech 5. a 6. června 1992. Těchto voleb se zúčastnilo: do Sněmovny lidu FS 84,80 % (z toho v ČR 85,08 % a v SR 84,21 %) a do Sněmovny národů v ČR 85,08 %, v SR 84,2 % oprávněných voličů. Vítězem se

⁴²⁰ Stein Eric. *Česko – Slovensko: konflikt, roztržka, rozpad*. Academia, Praha 2000, str. 87.

⁴²¹ Stein Eric. *Česko – Slovensko: konflikt, roztržka, rozpad*. Academia, Praha 2000, str. 87.

v českých zemích stala ODS-KDS a na Slovensku HZDS, které získaly při volbách do obou sněmoven přes 33 % hlasů.⁴²²

Tyto výsledky, kdy v českých zemích zvítězily pravicové strany a na Slovensku strany levicové, předurčily rozpad federace, byť žádná ze stran, s výjimkou Slovenské národní strany, ve svém programu nepředpokládala zánik Československa. Již v červnu 1992 se předsedové obou vítězných stran po mnoha jednáních dohodli, že od roku 1993 budou již obě republiky hospodařit samostatně.

6.2.2 VII. volební období Federálního shromáždění aneb cesta k rozdělení Československa

Dohoda vítězů červnových voleb roku 1992 o rozdělení československé federace do velké míry ovlivnila zákonodárnou činnost FS v posledním období jeho činnosti. Federální shromáždění se sice v posledním půlroce své existence zabývalo především státoprávními uspořádáním a posléze demontáží Československa, přesto však až do konce své činnosti přijímalo ze setrvačnosti i „běžné“ zákony.⁴²³

Za této situace se dne 25. června 1992 sešly na své první společné schůzi již předtím ustavené sněmovny Federálního shromáždění. Na této schůzi byl zvolen předsedou FS Michal Kováč, když již předtím byl na ustavujících schůzích zvolen předsedou Sněmovny lidu Václav Benda a předsedou Sněmovny národů Roman Zelenay, zároveň byl také schválen Řád pro volbu prezidenta ČSFR.⁴²⁴

Na 2. společné schůzi SL a SN dne 3. července se konala volba prezidenta ČSFR. Kandidátem koalice ODS-KDS byl dosavadní prezident Václav Havel, který však potřebnou třípětinovou většinu všech hlasů nezískal ani ve Sněmovně lidu, kde ze 149 odevzdaných hlasů pro něj bylo pouze 79 ani ve slovenské části Sněmovny

⁴²² Gronský Ján, *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa IV 1989 – 1992*, Karolinum, Praha 2007, str. 450 – 451.

⁴²³ Wintr Jan, *Polistopadové proměny české práva: politika a zákonodárství v letech 1989 – 1998*, Diplomová práce, Univerzita Karlova, Filosofická fakulta, Ústav politologie, 2004, str. 14, dostupné na: <http://www.tridnifond.org/jw/> (11. 6. 2011).

⁴²⁴ Stenoprotokol z 1. společné schůze SL a SN FS konané dne 25. června 1992, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1992fs/slsn/stenprot/001schuz/s001001-s001006.htm> (11. 6. 2011).

národů, kde ze 75 odevzdaných hlasů bylo pro V. Havla pouze 22. Pouze v české části Sněmovny národů získal 47 ze 74 odevzdaných hlasů, tedy třípětinovou většinu. Obě komory nakonec souhlasily s tím, že opakovaná volba se bude konat ještě odpoledne téhož dne. Ani tato volba však nerozhodla, a byť získal potřebnou nadpoloviční většinu všech hlasů ve Sněmovně lidu a české části Sněmovny národů, tak 18 poslanců, kteří se pro něj vyslovili ve slovenské části Sněmovny národů, k jeho zvolení nestačilo.⁴²⁵ V následujících týdnech se už Federálnímu shromáždění nepodařilo zvolit prezidenta, byť kandidátů bylo mnoho. V den vyhlášení Deklarace Slovenské republiky (tj. 17. července 1992), zaslal Václav Havel Federálnímu shromáždění dopis, v němž oznamoval, že dne 20. července 1992 v 18.00 odstoupje z funkce prezidenta ČSFR. Jako důvod uvedl mimo jiné, že již dále nemůže plnit závazky, které plynou ze slibu věrnosti ČSFR.⁴²⁶ Volba prezidenta spolu s již výše zmíněnou Deklarací ze dne 17. července 1992 znamenaly předzvěst blížícího se konce federace.

Na 4. společné schůzi SL a SN, která probíhala od 24. září do 9. října 1992, byl mimo jiné projednáván tzv. „druhý velký kompetenční zákon“, ve kterém se plně odrazily výsledky předcházejících politických jednání mezi českou a slovenskou politickou reprezentací. Čtvrtý den schůze se začal projednávat vládní návrh ústavního zákona a při tomto projednávání bylo podáno značné množství pozměňovacích návrhů, ale nakonec nebylo jednání až tak dramatické. Výsledkem hlasování dne 8. října 1992 bylo jednoznačné přijetí ústavního zákona č. 493/1992 Sb., který zčásti odstranil některé rozpory mezi Ústavou Slovenské republiky a ústavním zákonodárstvím federace. Především také výrazně oslabil pozice orgánů federace (zejména správních) a značným způsobem rozšířil kompetence obou národních republik.⁴²⁷ Stejný den (tj. 8. října) přijalo Federální shromáždění ústavní zákon č. 494/1992 Sb., který se týkal rozdělení kompetencí ve věcech vnitřního pořádku, bezpečnosti a ve věcech tisku a ostatních informačních prostředků.

⁴²⁵ Stenoprotokol z 2. společné schůze SL a SN FS konané dne 3. července 1992, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1992fs/slsn/stenprot/002schuz/s002003.htm> (11. 6. 2011)

⁴²⁶ Gronský Ján, *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa IV 1989 – 1992*, Karolinum, Praha 2007, str. 460.

⁴²⁷ Gronský Ján, *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa IV 1989 – 1992*, Karolinum, Praha 2007, str. 506.

Na 4. společné schůzi obou sněmoven FS dne 1. října 1992 se také projednával první vládní návrh ústavního zákona o rozdělení Československa, který nakonec těsně nebyl přijat, když k jeho přijetí chybělo v každé části Sněmovny národů po třech hlasech a ve Sněmovně lidu dokonce jen jeden hlas.⁴²⁸ Poté byl překvapivě přijat návrh poslance Miloše Zemana, kterým bylo předsednictvu FS uloženo, aby „*neprodleně ustavilo komisi pro přípravu ústavního zákona o transformaci československé federace do Česko-Slovenské unie.*“ K přijetí tohoto usnesení stačila pouhá většina v obou komorách FS, přičemž neplatil ani zákaz majorizace. Je zřejmé, že k přijetí tohoto návrhu přispělo také to, že poslanci již byli unavení a nesoustředění.⁴²⁹ Ve Sněmovně lidu bylo pro 70 ze 139 přítomných poslanců, proti 32, 24 poslanců se hlasování zdrželo a 13 hlasování ignorovalo. Ze 135 přítomných poslanců Sněmovny národů hlasovalo 73 pro, 15 proti, 37 poslanců se zdrželo hlasování a 10 hlasování ignorovalo.⁴³⁰ K přijetí tohoto ústavního zákona však nikdy nedošlo a po následných politických jednáních byl předložen nový vládní návrh ústavního zákona o zániku československé federace.

Projednávání tohoto ústavního zákona bylo na programu 5. společné schůze Sněmovny lidu a Sněmovny národů, která začala 3. listopadu 1992⁴³¹ a bylo jasné, že jeho přijetí nebude vůbec jednoduché. Objevil se zde totiž názor, který zastávali představitelé většiny politických stran zastoupených v parlamentu, že přijetí předlohy by mělo předcházet tzv. kvalifikované stanovisko národních rad. Zdůvodňovalo se to tím, že na základě dohody národních rad federace vznikla a měla by tedy zaniknout rovněž z jejich iniciativy. Opozice navíc trvala na tom, aby o rozdělení Československa rozhodli sami občané v referendu.⁴³² Jako méně problematické se jevílo přijetí vládního návrhu ústavního zákona o dělení majetku ČSFR, proto bylo pátý den schůze 13. listopadu přistoupeno k hlasování o této předloze. Toto hlasování však bylo nakonec také poměrně dramatické, kdy vznikl problém, podle jakého klíče by se měl majetek

⁴²⁸ Stenoprotokol ze 4. společné schůze SL a SN FS konané dne 1. října 1992, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1992fs/slsn/stenprot/004schuz/s004054.htm> (11. 6. 2011).

⁴²⁹ Gronský Ján, *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa IV 1989 – 1992*, Karolinum, Praha 2007, str. 504.

⁴³⁰ Stenoprotokol ze 4. společné schůze SL a SN FS konané dne 1. října 1992, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1992fs/slsn/stenprot/004schuz/s004056.htm> (11. 6. 2011).

⁴³¹ Stenoprotokol z 5. společné schůze SL a SN FS konané dne 3. listopadu 1992, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1992fs/slsn/stenprot/005schuz/s005001.htm> (11. 6. 2011).

⁴³² Gronský Ján, *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa IV 1989 – 1992*, Karolinum, Praha 2007, str. 517.

rozdělit. Po zasedání dohodovacího výboru a následném vypuštění navrhovaného tzv. historického principu dělení majetku byl nakonec tento ústavní zákon pod č. 541/1992 Sb. přijat.⁴³³

Šestý den jednání 18. listopadu byl jediným bodem jednání vládní návrh ústavního zákona o zániku československé federace⁴³⁴, kdy o den dříve (tj. 17. listopadu) tento návrh projednávaly obě národní rady, které Federálnímu shromáždění doporučily, aby tato předloha byla urychleně projednána a přijata. Vlastní hlasování Federálního shromáždění, kterému předcházela bouřlivá diskuze, však skončilo s negativním výsledkem. Ve Sněmovně lidu hlasovalo pro 100 poslanců, 29 bylo proti a 15 se hlasování zdrželo. V české části Sněmovny národů bylo 46 poslanců pro, 27 proti a žádný se hlasování nezdržel. Ve slovenské části SN však hlasovalo pro návrh jen 42 poslanců, proti 18 a 11 zdrželo hlasování.⁴³⁵ Z toho vyplývá, že k přijetí návrhu chyběly ve slovenské části Sněmovny národů tři hlasy. Jelikož však byl návrh přijat alespoň ve Sněmovně lidu, tak se tím umožnilo konat dohodovací řízení. Schůze měla pokračovat za týden (tj. 24. listopadu), avšak ani po dlouhých jednáních nedospěl dohodovací výbor ke kompromisu. Spor se týkal především dvou otázek: konání referenda a nutnost ratifikace ústavního zákona národními radami, tyto varianty však byly, po složitém jednání, nakonec zamítnuty a 25. listopadu 1992 v 11,30 hod. byl ústavní zákon o zániku České a Slovenské Federativní Republiky, který byl publikován pod č. 542/1992 Sb. nakonec schválen.⁴³⁶ Ve SL hlasovalo pro 93 poslanců, 16 jich bylo proti a 28 se hlasování zdrželo. V české části SN bylo ze 72 přítomných poslanců pro 45, 7 proti a 11 se zdrželo hlasování, ve slovenské části SN hlasovalo pro 46, proti 7 a 16 se zdrželo hlasování.⁴³⁷ Rozhodly tedy jenom dva hlasy ve slovenské části SN a pouze jeden hlas v české části SN.

⁴³³ Stenoprotokol z 5. společné schůze SL a SN FS konané dne 13. listopadu 1992, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1992fs/slsn/stenprot/005schuz/s005040.htm> (11. 6. 2011).

⁴³⁴ Stenoprotokol z 5. společné schůze SL a SN FS konané dne 18. listopadu 1992, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1992fs/slsn/stenprot/005schuz/s005041.htm> (11. 6. 2011).

⁴³⁵ Stenoprotokol z 5. společné schůze SL a SN FS konané dne 18. listopadu 1992, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1992fs/slsn/stenprot/005schuz/s005056.htm> (11. 6. 2011).

⁴³⁶ Stenoprotokol z 5. společné schůze SL a SN FS konané dne 18. listopadu 1992, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1992fs/slsn/stenprot/005schuz/s005056.htm> (11. 6. 2011).

⁴³⁷ Grönský Ján, *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa IV. (1989 – 1992)*, Praha 2001, str. 347.

Poslední, 7. společná schůze obou sněmoven federálního shromáždění, se konala 15. – 17. prosince 1992. Poslanci se i v poslední dny své federální existence projeví tak, jako se projevovali celou dobu předtím – jako neukázněni, což se v tyto dny projevilo ještě zřetelněji. Dne 16. prosince předsedající předseda Sněmovny lidu Václav Benda je několikrát marně žádal, aby se dostavili do zasedací síně a potom žádal naléhavě: „*Proto prosím znovu poslance, kteří se nacházejí v kuloárech, popř. nahoře v kancelářích, aby se dostavili do sálu. Budeme schvalovat důležitý zákon.*“ Pak opakoval stejnou žádost, jen s připomenutím, aby se dostavili urychleně. Když ani další podobné výzvy nepomáhají, prosí poslance jmenovitě, aby zaujali svá místa.⁴³⁸ A odpoledne se odehrávalo podobné divadlo. To, když týž předsedající opět žádal a prosil, aby poslanci zaujali svá místa, aby přestali s „autogramiádou“. Dostali totiž na rozloučenou brožuru s fotografiemi všech členů parlamentu a tak pobíhali mezi lavicemi, bavili se s těmi, kterým dávali brožuru k podpisu. A vůbec jim nevadilo, že sněmovny nejsou usnášeníschopné.

Rovněž poslední den existence Federálního shromáždění (17. prosince 1992) zůstali poslanci věrni své neukázněnosti. Přestože program schůze byl na ten den přesně stanoven (ve 12 hodin měla být zahájena slavností část schůze, kde měli promluvit předseda Federálního shromáždění a předsedové obou sněmoven), předsedající musel dlouho žádat, aby páni poslanci přišli do sálu.

Další jednání FS se již zcela nesla v duchu zániku federace, čemuž odpovídalo i to, že zákony schvalované Federálním shromážděním se týkaly především právního rámce rozdělení ČSFR. Posledním ústavním zákonem, který tento zákonodárny sbor, na své 7. společné schůzi dne 17. prosince 1992, přijal (byť po dohodovacím řízení) byl ústavní zákon č. 624/1992 Sb., o zániku funkce soudců a skončení pracovních a služebních poměrů v souvislosti se zánikem ČSFR. Tentýž den (tj. 17. prosince) přijalo FS usnesení, kterým mělo být dosaženo především zachování mandátů poslanců Federálního shromáždění. Mimo jiné odkazovalo na ústavní zákon o zániku ČSFR, který ve svém čl. 4 uvádí, že „*počínajíc dnem 1. 1. 1993 náleží zákonodárna moc v České republice zákonodárnému sboru složenému z poslanců zvolených ve volbách*

⁴³⁸ Stenoprotokol ze 7. společné schůze SL a SN FS konané dne 16. prosince 1992, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1992fs/slsn/stenprot/007schuz/s007006.htm> (11. 6. 2011).

v roce 1992 v ČR do Federálního shromáždění ČSFR a do České národní rady...⁴³⁹
Právní relevance této listiny však byla prakticky nulová a Parlament České republiky se konstituoval pouze ze členů České národní rady.⁴⁴⁰

Krátce po schválení usnesení ukončilo Federální shromáždění v atmosféře plné rozporů, rozpaků, hněvu, nostalgie i smutku svou činnost československou státní hymnou. Byl 17. prosinec 1992, 13 hodin a 8 minut.⁴⁴¹ Ještě před koncem poslední společné schůze obou sněmoven FS, oznámil předsedající, že ve 13.45 hod. bude schůze předsednictva Federálního shromáždění. Protože však členy předsednictva více zaujaly plné stoly dobrot v kuloárech, schůze předsednictva mohla začít až s více než tříčtvrtěhodinovým zpožděním.⁴⁴² Tak skončila éra Federálního shromáždění.

⁴³⁹ Čl. 4 úst. zákona č. 542/1992 Sb. ze dne 25. listopadu 1992, o zániku České a Slovenské Federativní Republiky.

⁴⁴⁰ Ústava České republiky ve svém čl. 106 odst. 2 předpokládala vznik Prozatímního senátu, jehož členy se měli stát poslanci Federálního shromáždění, případně jejich část. K ustavení Prozatímního senátu však bylo třeba ústavního zákona, k jehož přijetí se k v Poslanecké sněmovně, která vznikla transformací z České národní rady, nenašlo dostatek hlasů (Kysela Jan, *Dvoukomorové systémy. Teorie, historie a srovnávání dvoukomorových parlamentů*, Eurolex Bohemia, Praha 2004, str. 402, 431 – 437).

⁴⁴¹ Stenoprotokol ze 7. společné schůze SL a SN FS konané dne 17. prosince 1992, dostupný na: <http://www.psp.cz/eknih/1992fs/slsn/stenprot/007schuz/s007019.htm> (11. 6. 2011).

⁴⁴² Kujal Josef, *Parlament, politika a těsnopis*, Městská část Praha 11, Praha 2006, str. 66.

Závěr

Při sledování činnosti československého parlamentu v celém období let 1945 – 1992 bylo zjištěno, že byť bylo Národní resp. Federální shromáždění formálně nejvyšším zákonodárným sborem, kterému jednotlivé ústavy svěřovaly mnoho pravomocí, tak vzhledem k tomu, že více než čtyřicet let byla v Československu uplatňována diktatura komunistické strany, byl skutečný vliv parlamentu v převažující části celého poválečného období velmi omezený. Je však důležité si uvědomit, že ani v období, kdy byly poměry ve státě demokratické nebo alespoň relativně demokratické se neprojevovalo vrcholné postavení československého parlamentu.

V období let 1945 – 1948 omezovala úsilí parlamentu o uplatnění vlastní svébytnosti především existence systému Národní fronty. Prozatímní Národní shromáždění nemohlo uplatnit výraznější vliv rovněž s ohledem na to, že nebylo zvoleno přímo občany. Byť bylo formálně zvoleno nepřímo delegáty národních výborů a správních komisí na zemských sjezdech, bylo fakticky ustaveno na základě dohody stran Národní fronty na základě stranické parity.

Činnost Ústavodárného Národního shromáždění byla poznamenána především debatou o podobu nové ústavy. Zástupci nekomunistických stran také využívali institut interpelací především na ministra vnitra jako prostředku k prosazování zákonnosti. Nástupu komunistické diktatury však parlament zabránit nedokázal. Ústavodárné Národní shromáždění nezasáhlo do únorových událostí v roce 1948 a dokonce přes přítomnost řady poslanců demokratických stran vyslovovalo důvěru nové Gottwaldově vládě, čímž potvrdilo legitimitu komunistického převratu a dokonce schválilo novou ústavu i zákon zavádějící volební systém, který následně vylučoval jakoukoliv politickou konkurenci.

Po volbách v roce 1948 se československý parlament stal v podstatě kulisou totalitního režimu. Byť formálně, podle znění Ústavy z roku 1948, ale také Ústavy z roku 1960 bylo Národní shromáždění nejvyšším orgánem zákonodárné a státní moci, ve skutečnosti se o většině otázek rozhodovalo ve vedení a sekretariátu KSČ.

Po usnesení předsednictva ÚV KSČ „o prohloubení činnosti parlamentu“ z 15. května 1964 Národní shromáždění začalo usilovat o svébytné postavení v rámci daného politického systému, přičemž tyto emancipační snahy vyvrcholily především během srpnových dní roku 1968.

V roce 1968 se sice Národní shromáždění velmi angažovalo proti vstupu okupačních vojsk, avšak nedlouho poté se velmi poslušně všech těchto svých aktivit zřeklo. Nově konstituované Federální shromáždění plně akceptovalo „normalizační režim“ a opět se absolutně podřídilo direktivám KSČ. Mezi další období, kdy se poslanci velmi výrazně projeví, jako pouhá kulisa tehdejšího režimu byl rok 1989, kdy bez jakýchkoliv problémů uvolnili cestu pluralitnímu politickému systému a jednomyslně, jak bylo ostatně jejich dobrým zvykem, zvolili prezidentem republiky disidenta a dlouholetého odpůrce komunistického režimu Václava Havla.

Teprve až po zhroucení komunistického režimu a především po svobodných volbách v červnu 1990 se Federální shromáždění mohlo stát skutečně demokratickou institucí a opravdovým reprezentantem lidu. V důsledku postupné eskalace napětí mezi českou a slovenskou politickou reprezentací však byla činnost Federálního shromáždění, jakožto nejvyššího zákonodárského orgánu, ukončena k poslednímu dni roku 1992.

Lze říci, že i při rozdělení Československa neuplatnilo tehdejší Federální shromáždění svůj vliv a pouze víceméně formálně potvrdilo rozhodnutí politických elit. Nelze nevidět, že toto slabé postavení poválečného parlamentu částečně pramení již z postavení Národního shromáždění v období tzv. první republiky, kdy byl parlament také v područí vlivu stranických sekretariátů a neprojevil příliš svou aktivitu. Velmi dobrým příkladem v tomto směru se může jevit září 1938, kdy tehdejší Parlament vůbec neprojevil své ústavou dané postavení.

I přes tato fakta, nebo možná právě proto, si však postavení Národního resp. Federálního shromáždění v poválečném období zaslouží hlubšího zkoumání. Věřím, že tato práce tomuto úkolu alespoň částečně napomůže.

Prameny a literatura

Prameny

Tištěné

Sbírka zákonů, zejména:

Ústavní zákon č. 121/1920 Sb. ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje *ústavní listina Československé republiky*.

Zákon č. 144/1924 Sb. ze dne 18. června 1924, *o inkompatibilitě (neslučitelnosti)*.

Ústavní dekret prezidenta republiky č. 47/1945 Sb. ze dne 25. srpna 1945, *o Prozatímním národním shromáždění*.

Vládní nařízení č. 48/1945 Sb. ze dne 25. srpna 1945, o volbě Prozatímního Národního shromáždění.

Zákon č. 106/1945 Sb. ze dne 23. října 1945, *o platech členů Prozatímního Národního shromáždění*.

Ústavní zákon č. 65/1946 Sb. ze dne 11. dubna 1946, *o ústavodárném Národním shromáždění*.

Zákon č. 67/1946 Sb., ze dne 11. dubna 1946, o volbě ústavodárného Národního shromáždění

Zákon č. 140/1947 Sb. ze dne 2. července 1947, *o jednacím řádu ústavodárného Národního shromáždění*.

Zákon č. 244/1946 Sb. ze dne 18. prosince 1946, *o parlamentní kontrolní a úsporné komisi*.

Zákon č. 75/1948 Sb. ze dne 16. dubna 1948, *o volbách do Národního shromáždění*.

Ústavní zákon č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, *Ústava Československé republiky*.

Zákon č. 195/1949 Sb. ze dne 14. července 1949, *o jednacím řádu Národního shromáždění*.

Ústavní zákon č. 26/1954 Sb. ze dne 26. května 1954, *o volbách do Národního shromáždění a o volbách do Slovenské národní rady*.

Zákon č. 27/1954 Sb. ze dne 26. května 1954, *o volbách do Národního shromáždění*.

Zákon č. 61/1954 Sb. ze dne 14. prosince 1954, *o jednacím řádu Národního shromáždění.*

Zákon č. 62/1954 Sb. ze dne 14. prosince 1954, *o náhradách poslanců Národního shromáždění.*

Ústavní zákon č. 100/1960 Sb. ze dne 11. července 1960, *Ústava ČSSR.*

Zákon č. 107/1960 Sb. ze dne 12. června 1960, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění.*

Zákon č. 34/1964 Sb. ze dne 26. února 1964, *o volbách do Národního shromáždění a národních výborů.*

Zákon č. 183/1964 Sb. ze dne 24. září 1964, *o jednacím a pracovním řádu Národního shromáždění.*

Zákonné opatření č. 39/1968 Sb. ze dne 20. března 1968, *o ztrátě funkce poslance Národního shromáždění.*

Ústavní zákon č. 77/1968 Sb. ze dne 24. června 1968, *o přípravě federativního uspořádání ČSSR.*

Ústavní zákon č. 143/1968 Sb. ze dne 27. října 1968, *o československé federaci.*

Zákon č. 56/1969 Sb. ze dne 5. června 1969, *o jednacím řádu Federálního shromáždění České socialistické republiky.*

Zákon č. 44/1971 Sb. ze dne 6. července 1971, *o volbách do Federálního shromáždění.*

Zákon č. 31/1989 Sb. ze dne 22. března 1989, *o jednacím řádu Federálního shromáždění.*

Zákon č. 32/1989 Sb. ze dne 22. března 1989, *o poslancích Federálního shromáždění.*

Zákon č. 304/1990 Sb. ze dne 20. července 1990, *o platu a náhradách výdajů poslanců Federálního shromáždění.*

Zákon č. 56/1991 Sb. ze dne 29. ledna 1991, *o jednacím řádu Federálního shromáždění.*

Internetové zdroje

Parlament České republiky, *Parlament České republiky: digitální archiv*, Kancelář poslanecké sněmovny, dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=82> (6. 6. 2011).

- Hanzlík František, *O puči v únoru 1948*, Britské listy, dostupné na: <http://www.blisty.cz/2004/2/17/art17019.html> (6. 6. 2011).
- Wintr Jan, *Pohled na český a slovenský ústavní vývoj v letech 1989 – 1998*, práce k postupové zkoušce z politologie, leden 2001, dostupné na: <http://www.tridnifond.org/jw/> (7. 6. 2011).
- Wintr Jan, *Jednací řády našich parlamentů v letech 1861 – 2000*, Diplomová práce, Univerzita Karlova, Právnická fakulta, březen 2001, dostupné na: <http://www.tridnifond.org/jw/> (7. 6. 2011).
- Wintr Jan, *Polistopadové proměny české práva: politika a zákonodárství v letech 1989 – 1998*, Diplomová práce, Univerzita Karlova, Filosofická fakulta, Ústav politologie, 2004, dostupné na: <http://www.tridnifond.org/jw/> (7. 6. 2011).

Literatura

- Balík Stanislav, Hloušek Vít, Holzer Jan, Šedo Jakub, *Politický systém českých zemí 1848 – 1989*, Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, Brno 2003.
- Cigánek František, *Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, díl 3/2 Národní shromáždění 21. – 28. srpna 1968*, Doplněk, Brno 1995.
- Cigánek František, Felcman Ondřej, *Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, Díl 3/1. svazek. Národní shromáždění květen 1967 – červenec 1968*, Ústav pro soudobé dějiny a nakladatelství Doplněk, Brno 2002.
- Cigánek František, Felcman Ondřej, *Prameny k dějinám československé krize 1967 – 1970, díl 3/3 Národní shromáždění srpen 1968 – leden 1969*, Doplněk, Praha - Brno 2009.
- Cigánek František, „Předlistopadový parlament ve světle archivní dokumentace“ In: *Dvě desetiletí před listopadem 89*, Ed. Emanuel Mandler, 1993.
- Cigánek František a kol., *Kronika demokratického parlamentu 1989 – 1992*, Cesty, Praha 1992.
- Císař Čestmír, *Paměti nejen o zákulisí Pražského jara*, SinCon, Praha 2005.
- Čapka František, *Dějiny zemí koruny české v datech*, Libri, Praha 1998.
- Federální statistický úřad, *Historická statistická ročenka ČSSR*, SNTL, Praha 1985.

- Filip Jan, *Základní otázky volebního práva v ČSFR*, Masarykova univerzita, Brno 1992.
- Filip Jan, Schelle Karel, *Vývoj a současnost voleb a volebního práva v ČSFR*, Masarykova univerzita, Brno 1992.
- Filip Zdeněk. *Ústava Československé republiky ze dne 9. Května 1948*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1958.
- Gronský Ján, *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa II. (1945 – 1968)*, Karolinum, Praha 1999.
- Gronský Ján, *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa III. (1968 – 1989)*, Karolinum, Praha 2000.
- Gronský Ján, *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa IV. (1989 – 1992)*, Praha 2001.
- Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II 1945 – 1960*, Karolinum, Praha 2006.
- Gronský Ján, *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa III 1960 – 1989*, Karolinum, Praha 2007.
- Gronský Ján, *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa IV 1989 – 1992*, Karolinum, Praha 2007.
- Jičínský Zdeněk, *Československý parlament v polistopadovém vývoji*, NADAS-AFGH, Praha 1993.
- Kolektiv autorů. *Československé státní právo Díl. 1. Část I. – III*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1957.
- Kolektiv autorů, *Československé státní právo. Díl II. Část IV. – VI.*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1957, Kolektiv autorů, *Státní právo Československé socialistické republiky*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1962.
- Kolektiv autorů, *Dějiny zemí koruny české II. Od nástupu osvícenství po naši dobu*, Paseka, Praha 1993.
- Kolektiv autorů, *Kronika Českých zemí*, Fortuna Print, Praha 1999.
- Kolektiv autorů, *Ústava 9. Května*, Ministerstvo informací, Praha 1948.
- Kolektiv autorů, *Zasedání ÚV KSČ. Návrh nové ústavy Československé republiky, příprava voleb do Národního shromáždění, Slovenské národní rady a národních výborů a opatření ke zvýšení životní úrovně obyvatelstva*, ústřední výbor KSČ, Praha 1960.

- Kaplan Karel, *Československo v letech 1948 – 1953*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1991.
- Kaplan Karel, *Československo v letech 1953 – 1966. Společenská krize a kořeny reformy*, Praha 1992.
- Kaplan Karel, *Kořeny československé reformy 1968, IV. Struktura moci*, Doplněk, Brno 2002.
- Kaplan Karel, *Pět kapitol o únoru*, Doplněk, Brno 1997.
- Kaplan, Karel. *Poslední rok prezidenta: Edvard Beneš v roce 1948*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny. 1993.
- Kaplan Karel, *Příprava Ústavy ČSR v letech 1946 – 1948. Soubor dokumentů*, Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, sv. 7, Praha 1993.
- Kindl Vladimír, Císař Jaromír, „Vývoj zákonodárství na území ČSR 1945 – 1990“ In *Príspevky k vývoji právního řádu v Československu 1945 – 1990*, Ed. Ladislav Soukup, Karolinum, Praha 2002.
- Kindl Vladimír, Hřebejk Jiří, Horyna Mojmír, Ševců Ondřej, *Parlament České republiky: Poslanecká sněmovna*, Enigma, Praha 1996.
- Kocian Jiří, *Československá strana národně socialistická v letech 1945 – 1948. Organizace, program, politika*, Doplněk, Brno 2002.
- Kolektiv autorů. *Československé státní právo Díl. 1. Část I. – III.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1957.
- Kolektiv autorů, *Československé státní právo. Díl II. Část IV. – VI.*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1957, Kolektiv autorů, *Státní právo Československé socialistické republiky*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1962.
- Kolektiv autorů, *Dějiny zemí koruny české II. Od nástupu osvícenství po naši dobu*, Paseka, Praha 1993.
- Kolektiv autorů, *Federální shromáždění ČSSR – V. volební období*, Pressfoto, Praha listopad 1986.
- Kolektiv autorů, *Federální shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky – VI. volební období*, Sofiprin : Kancelář Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky, Praha červenec 1991.

- Kolektiv autorů, *Federální shromáždění ČSFR – VII. volební období*, Kancelář Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky, Praha prosinec 1992.
- Kolektiv autorů, *Kronika Českých zemí*, Fortuna Print, Praha 1999.
- Kolektiv autorů, *Ústava 9. Května*, Ministerstvo informací, Praha 1948.
- Kolektiv autorů. *Zasedání ÚV KSČ. Návrh nové ústavy Československé republiky, příprava voleb do Národního shromáždění, Slovenské národní rady a národních výborů a opatření ke zvýšení životní úrovně obyvatelstva*. ústřední výbor KSČ, Praha 1960.
- Krejčí Oskar, *Kniha o volbách*, Viktoria Publishing, Praha 1994.
- Krejčí Oskar, *Nová kniha o volbách*, Professional Publishing, Praha 2006.
- Kujal Josef, *Parlament, politika a těsnopis*, Městská část Praha 11, Praha 2006.
- Kysela Jan, *Dvoukomorové systémy. Teorie, historie a srovnávání dvoukomorových parlamentů*, Eurolex Bohemia, Praha 2004.
- Macek Josef a kol., *Sedm pražských dnů 20. – 27. Srpna 1968. Dokumentace*, Academia, Praha 1990.
- Matoušek Stanislav a kol., *Štátne právo socialistických štátov II. (Osobitá časť – ČSSR)*, Právnická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava 1977.
- Matoušek Stanislav, *Vznik a vývoj společného státu Čechů a Slováků*, Academia, Praha 1980.
- Matoušek Stanislav, Zdobinský Stanislav a kol. *Štátne právo ČSSR*, Obzor, Bratislava 1987.
- Matoušek Stanislav, Trella Rudolf, Káčer Laurinec, *Československé štátne právo*, Obzor, Bratislava 1980.
- Pavliček Václav a kol., *Ústavní právo a státověda. I. díl. Obecná státověda*, Linde, Praha 1998.
- Peška Pavel a kol., *Ústavní právo ČSSR*, Orbis, Praha 1965.
- Peška Pavel, Rattinger Bedřich, Dressler Alfred, *Ústavní právo Československé socialistické republiky I. díl*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1967.
- Peška Pavel, Rattinger, Bedřich, Dressler, Alfred. *Ústavní právo ČSSR, Základy společenského zřízení a základní práva občanů*, Orbis, Praha 1965.
- Plevza Viliam, *Februárová história*, Smena, Bratislava 1988.

- Rattinger Bedřich, Škrach Alexandr, *Státní právo Československé socialistické republiky. Díl II.*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1962.
- Rattinger Bedřich, Škrach Alexandr, *Státní právo Československé socialistické republiky. Díl II.*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1963.
- Renner Jan, *Československá strana lidová 1945 –1948*, Prius, Brno 1999.
- Rychlík Jan, *Češi a Slováci ve 20. Století. Česko-slovenské vztahy 1945 – 1992*, Praha 1998.
- Rychlík Jan, *Rozpad Československa. Česko-slovenské vztahy 1989-1992*, Academic Elektronik Press, Bratislava 2002.
- Stein Eric, *Česko – Slovensko: konflikt, roztržka, rozpad*, Academia, Praha 2000.
- Škrach Alexandr, *Ústavní právo ČSSR II.*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1966.
- Vebera, Zdeněk, Filip Jan, Kroupa Jiří, *Československé státní právo*, Univerzita J. E. Purkyně, Fakulta právnická. Brno 1984.
- Vebera, Zdeněk, Filip Jan, Kroupa Jiří, *Československé státní právo*, Univerzita J. E. Purkyně, Fakulta právnická, Brno 1976.
- Vlček Eduard, *Poválečná obnova ČSR a její státoprávní stabilizace*, Masarykova univerzita, Brno 1993.
- Vodička Karel, Cabada Ladislav, *Politický systém České republiky: historie a současnost*, Portál, Praha 2003.
- Weyr František, *Československé právo ústavní*, Melantrich, Praha 1937.
- Wintr Jan, *Česká parlamentní kultura*, Auditorium, Praha 2010.
- Wintr Jan, Antoš Marek, „Parlamentarismus: sborník z výjezdního semináře Právnické fakulty UK“ In *Parlamentarismus jako téma výjezdního semináře PF UK* Eds. Marek Antoš, Jan Wintr, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Praha 2008.
- Zdobinský Stanislav, Peška Pavel a kol., *Československé státní právo*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1979.
- Zdobinský Stanislav a kol., *Zákonodárné sbory v Československé socialistické republice*, Svoboda, Praha 1982.
- Zdobinský Stanislav a kol., *Zákonodárné sbory v ČSSR a jejich činnost po XVI. sjezdu KSČ*, Svoboda, Praha 1985.

Zdobinský Stanislav a kol., *Československé státní právo. Řada C*, Institut MV ČSR, Praha 1987.

Zdobinský Stanislav a kol., *Československá ústava. Komentář*, Panorama, Praha 1988.

Zdobinský Stanislav, Průša Ivan, Jirásek Jiří, *Československé státní právo*, Institut Ministerstva vnitra ČSR, Praha 1987.

Zdobinský Stanislav, Zlatopolskij David Lvovič a kol., *Ústavní systémy socialistických zemí*, Panorama, Praha 1988.

Přílohy

Seznam příloh

Příloha č. 1: Předsednictvo a další funkcionáři Prozatímního Národního shromáždění (1945 – 1946)

Příloha č. 2: Předsednictvo a další funkcionáři ústavodárného Národního shromáždění (1946 – 1948)

Příloha č. 3: Předsednictvo a další funkcionáři Národního shromáždění v letech 1948 – 1954

Příloha č. 4: Předsednictvo a další funkcionáři Národního shromáždění v letech 1954 – 1960

Příloha č. 5: Předsednictvo a další funkcionáři Národního shromáždění v letech 1960 – 1964

Příloha č. 6: Předsednictvo a další funkcionáři Národního shromáždění v letech 1964 – 1968

Příloha č. 7: Předsednictvo a další funkcionáři Federálního shromáždění v letech 1969 – 1971

Příloha č. 8: Předsednictvo a další funkcionáři Federálního shromáždění v letech 1971 – 1976

Příloha č. 9: Předsednictvo a další funkcionáři Federálního shromáždění v letech 1976 – 1981

Příloha č. 10: Předsednictvo a další funkcionáři Federálního shromáždění v letech 1981 – 1986

Příloha č. 11: Předsednictvo a další funkcionáři Federálního shromáždění v letech 1986 – 1990

Příloha č. 12: Předsednictvo a další funkcionáři Federálního shromáždění v letech 1990 – 1992

Příloha č. 13: Předsednictvo a další funkcionáři Federálního shromáždění 1992

Příloha č. 1

Předsednictvo a další funkcionáři Prozatímního Národního shromáždění (1945 – 1946)

Volba provizorní: 1, 28. 10. 1945

Volba definitivní: 12, 29. 11. 1945

Předseda PNS

DAVID Josef

Místopředsedové PNS

GOTTIER Robert

TYMEŠ František

PETR Alois

HODINOVÁ-SPURNÁ Anežka

CVINČEK Andrej

Zapisovatelé PNS

ŠTĚTKA Josef

BUREŠ Rudolf, MUDr.

DUCHÁČEK Ivo, JUDr.

SOVA Jan

SKAUNIC Ladislav

SMEJKAL Oldřich

LITERA Josef (vzdal se mandátu 18. 2. 1946)

KEMPNÝ Ján, JUDr.

KLOKOČ Ondrej

UŠIAK Ján

Změna:

TICHÝ Václav zvolen za J. Literu, 43, 28. 3. 1946

Pořadatelé PNS

STRAŇÁK Josef

PICH-TŮMA Miroslav (vzdal se mandátu 18. 3. 1946)

VOJANEC Emil

DEČI Bohuslav

KŘEPELA František

BENDÍK Ján

CHUDÝ Martin

LIETAVEC Jozef

Změna:

ZÁVODSKÝ Rostislav zvolen za M. Picha-Tůmu, 28. 3. 1946

Příloha č. 2

***Předsednictvo a další funkcionáři ústavodárného
Národního shromáždění (1946 – 1948)***

Volba provizorní: 1, 18. 6. 1946

Předseda ÚNS

ZÁPOTOCKÝ Antonín

Místopředsedové ÚNS

LANGR František

PETR Alois

BÖHM Emanuel, PhDr.

TYMEŠ František

ŠOLTÉSZ Jozef, JUDr.

Volba definitivní: 8, 18. 7. 1946

Předseda ÚNS

DAVID Josef

Místopředsedové ÚNS

HODINOVÁ-SPURNÁ Anežka

PETR Alois vzdal se funkce, jmenován ministrem dopravy 25. 2. 1948 94, 10. 3. 1948

BÖHM Emanuel, PhDr. vzdal se funkce 13. 9. 1946; oznámeno 12, 19. 9. 1946

TYMEŠ František vzdal se funkce, jmenován náměstkem předsedy vlády 25. 11. 1947, 84, 10. 12. 1947

ŠOLTÉSZ Jozef, JUDr. vzdal se funkce 18. 9. 1946; oznámeno 12, 19. 9. 1946

Změny:

ŠEVČÍK Ján, JUDr. zvolen za Böhma Em., PhDr., 12, 19. 9. 1946; vzdal se funkce, 98; 18. 3. 1948 jmenován stát. tajemníkem v ministerstvu národní obrany 94, 10. 3. 1948

KOMZALA František zvolen za Šoltésze Jozefa, JUDr., 12, 19. 9. 1946

HLADKÝ Jaroslav zvolen za Tymeše Františka, 84, 10. 7. 1947; vzdal se funkce 98, 18. 3. 1948

JOHN Oldřich, JUDr. zvolen za Hladkého Jaroslava, 98, 18. 3. 1948

CHYTIL Václav, JUDr. zvolen za Petra Aloise, 98, 18. 3. 1946

POLÁK Milan zvolen za Ševčíka Jána, JUDr., 98, 18. 3. 1946

Zapisovatelé ÚNS

BARTUŠKA Jan, JUDr.

BOLEN Václav

DUCHÁČEK Ivo, JUDr.

FALŤAN Michal, JUDr.

KOKEŠ Jaroslav, JUDr.

NEUMAN Alois, JUDr.

SMEJKAL Oldřich

SOVA Jan

ŠPÁNIK Július, PhDr.

ŠTĚTKA Josef

Pořadatelé ÚNS

BABEJ Peter

ČÍŽEK Alois

HOMOLA Oleg

KŘEPELA František

MATRKA Valentín

PŮČEK Zdeněk

SAJAL Pavel

VOJANEC Emil

Příloha č. 3

***Předsednictvo a další funkcionáři Národního shromáždění
v letech 1948 – 1954***

Volba: 1, 10. 6. 1948; 34, 14. 7. 1949; 48, 13. 7. 1950; 57, 12. 7. 1951; 67, 30. 10. 1952
Doplňovací volba: 9, 19. 7. 1948; 19, 2. 12. 1948; 35, 14. 10. 1949; 51, 21. 12. 1950;
59, 2. 11. 1951; 71, 20. 3. 1953; 77, 15. 9. 1953

Předseda NS

JOHN Oldřich

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

Vzdal se funkce: 77, 15. 9. 1953

FIERLINGER Zdeněk

Zvolen: 77, 15. 9. 1953

Místopředsedové NS

DAVID Václav

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

Ministrem zahraničních věcí od: 31. 1. 1953

Oznámeno: 71, 20. 3. 1953

FIALA Antonín

Zvolen: 51, 21. 12. 1950

HARUS Jan

Zvolen: 77, 15. 9. 1953

HODINOVÁ-SPURNÁ Anežka

Zvolena: 1, 10. 6. 1948

KOMZALA František

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

Místopředsedou do: 30. 10. 1952

MJARTAN Jozef

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

Vzdal se funkce: 17. 6. 1948

Oznámeno: 8, 30. 6. 1948

POLANSKÝ Dionysius, JUDr., PhDr.

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

PROCHÁZKA Vladimír, akademik

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

Místopředsedou do: 12. 7. 1951

RICHTER Ferdinand

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

Zemřel: 27. 9. 1950

Oznámeno: 49, 25. 10. 1950

ŠTĚTKA Josef

Zvolen: 71, 20. 3. 1953

VALO Jozef

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

ŽIAK Andrej

Zvolen: 9, 19. 7. 1948

Členové předsednictva NS

BACÍLEK Karol

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

Ministrem státní kontroly od: 8. 9. 1951

Oznámeno: 58, 31. 10. 1951

BAREŠ Gustav

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

Členem předsednictva do 30. 10. 1952

BARTUŠKA Jan, JUDr.

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

BAŠŤOVANSKÝ Štefan

Zvolen: 59, 2. 11. 1951

Vzdal se mandátu: 28. 1. 1952

Oznámeno: 62, 24. 3. 1952

BURDA Oldřich

Zvolen: 71, 20. 3. 1953

Členem předsednictva do: 15. 9. 1953

ČULEN Marek

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

DÁVID Pavol

Zvolen: 67, 30. 10. 1952

FRANK Josef

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

Vzdal se mandátu: 22. 5. 1952

Oznámeno: 64, 20. 6. 1952

HÁJEK Jiří, JUDr.

Zvolen: 67, 30. 10. 1952

HARUS Jan

Zvolen: 57, 12. 7. 1951

Ministrem státní kontroly od: 21. 3. 1952

Oznámeno: 62, 24. 3. 1952

HEJZLAR Zdeněk

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

Vzdal se mandátu: 11. 9. 1952

Oznámeno: 66, 29. 10. 1952

JURA Josef

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

KOKEŠ Jaroslav, JUDr.

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

KOKTÁN František

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

KROSNÁŘ Josef

Zvolen: 57, 12. 7. 1951

Ministrem výkupu od: 28. 5. 1952

Oznámeno: 64, 20. 6. 1952

LEDL Jaroslav

Zvolen: 71, 20. 3. 1953

MACHAČOVÁ-DOSTÁLOVÁ Božena

Zvolena: 1, 10. 6. 1948

MOURALOVÁ-ÚLEHLOVÁ Viera, JUDr.

Zvolena: 1, 10. 6. 1948

PROKOPOVÁ-ŠKRABÁLKOVÁ Julie

Zvolena: 67, 30. 10. 1952

PÚLL Ján

Zvolen: 67, 30. 10. 1952

SMRKOVSÝ Josef

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

Vzdal se mandátu: 29. 3. 1951

ŠTĚTKA Josef

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

Zvolen místopředsdou: 71, 20. 3. 1953

TYMEŠ František

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

UHER Jindřich

Zvolen: 67, 30. 10. 1952

Náměstkem předsedy vlády od: 31. 1. 1953

Oznámeno: 71, 20. 3. 1953

VODIČKA Jan

Zvolen: 67, 30. 10. 1952

VOJANEC Emil

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

ZUPKA František

Zvolen: 67, 30. 10. 1952

Zapisovatelé NS

ČÁP František

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

JELÍNEK Miroslav, JUDr.

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

Vzdal se mandátu: 16. 2. 1953

Oznámeno: 71, 20. 3. 1953

KLEŠTINSKÝ Ján

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

KOKTÁN František

Zvolen: 35, 14. 10. 1949

KOLÁŘ Jaroslav

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

Zapisovatelem do: 14. 10. 1949

PÁTKOVÁ Božena, JUDr.

Zvolena: 1, 10. 6. 1948

Zapisovatelem do: 14. 10. 1949

PATSCHOVÁ Zdenka, JUDr.

Zvolena: 1, 10. 6. 1948

PELIKÁN Jiří

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

PEXA Norbert

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

Zapisovatelem do: 14. 10. 1949

RAINEROVÁ Jiřina

Zvolena: 35, 14. 10. 1949

Vzdala se mandátu: 9. 1. 1953

Oznámeno: 71, 20. 3. 1953

SOVA Jan

Zvolen: 35, 14. 10. 1949

SYNKOVÁ Matylda

Zvolena: 1, 10. 6. 1948

Zemřela: 3. 8. 1949

Oznámeno: 35, 14. 10. 1949

ŠTĚTKA Josef

Zvolen: 35, 14. 10. 1949

Zvolen místopředsedou: 71, 20. 3. 1953

TÖRÖK Vojtech

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

Pořadatelé NS

(do 10. 8. 1949)

ČERNÝ Josef

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

HÁJEK Jiří, JUDr.

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

LAVIČKA Václav

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

Vzdal se mandátu: 9. 10. 1948

Oznámeno: 15, 25. 10. 1948

MALINA Jozef

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

MUSIL František

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

Vzdal se mandátu: 8. 10. 1948

Oznámeno: 15, 25. 10. 1948

NAVRAČIČ Michal

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

SKÁLA Ivo, JUDr.

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

SOVA Jan

Zvolen: 1, 10. 6. 1948

SVOBODA Rudolf

Zvolen: 19, 2. 12. 1948

ŠTIČKA Vladimír

Zvolen: 19, 2. 12. 1948

Příloha č. 4

***Předsednictvo a další funkcionáři Národního shromáždění
v letech 1954 – 1960***

Volba: 1, 13. 12. 1954; 10, 9. 2. 1956; 18, 18. 4. 1957; 25, 16. 4. 1958; 30, 19. 2. 1959

Doplňovací volba: 23, 19. 12. 1957

Předseda NS

FIERLINGER Zdeněk

Zvolen: 1, 13. 12. 1954

Místopředsedové NS

VALO Jozef

Zvolen: 1, 13. 12. 1954

HODINOVÁ-SPURNÁ Anežka

Zvolena: 1, 13. 12. 1954

POLANSKÝ Dionysius, JUDr. a PhDr.

Zvolen: 1, 13. 12. 1954

FIALA Antonín

Zvolen: 1, 13. 12. 1954

ŽIAK Andrej

Zvolen: 1, 13. 12. 1954

Členové předsednictva NS

BENEŠ Jiří

Zvolen: 1, 15. 12. 1954

Vzdal se mandátu: 3. 7. 1958

ČERMÁK Josef

Zvolen: 1, 13. 12. 1954

DÁVID Pavol

Zvolen: 10, 9. 2. 1956

DOLEČEK JAN

Zvolen: 25, 16. 4. 1958

FIŠAROVÁ Marie

Zvolena: 1, 13. 12. 1954

HARUS Jan

Zvolen: 1, 13. 12. 1954

KLEŇHOVÁ-BESSEROVÁ Ladislava

Zvolena: 1, 13. 12. 1954

KROFTA Jaroslav, JUDr.

Zvolen: 1, 13. 12. 1954

KRUTINA Vratislav

Zvolen: 23, 19. 12. 1957

LEDL Jaroslav

Zvolen: 1, 13. 12. 1954

MANCA Štefan MUDr.

Zvolen: 10, 9. 2. 1956

MANDOVEC Václav

Zvolen: 1, 13. 12. 1954

NOVOTNÝ Antonín

Zvolen: 3, 13. 12. 1954

Zvolen prezidentem republiky: 22, 19. 11. 1957

PAVLÍK Ján

Zvolen: 1, 13. 12. 1954

POKOJNÝ Vincent

Zvolen: 1, 13. 12. 1954

Vzdal se mandátu: 10. 2. 1956

Oznámeno: 11, 30. 7. 1956

SVOBODA Ludvík

Zvolen: 1, 13. 12. 1954

ŠEBÍK Ján

Zvolen: 1, 13. 12. 1954

Členem předsednictva do: 9. 2. 1956

ŠIMON Jaroslav, akad.

Zvolen: 1, 13. 12. 1954

ŠTĚTKA Josef

Zvolen: 1, 13. 12. 1954

TRPÍKOVÁ Vlasta, MUDr.

Zvolena: 1, 13. 12. 1954

ZÁVĚTA Josef

Zvolen: 1, 13. 12. 1954

ZUPKA František

Zvolen: 1, 13. 12. 1954

Zapisovatelé NS

ČERVENÝ Rudolf

Zvolen: 1, 13. 12. 1954

GLAZAROVÁ Jarmila

Zvolena: 1, 13. 12. 1954

Vzdala se mandátu: 12. 9. 1956

Oznámeno: 13, 24. 9. 1956

KALISKÝ Roman

Zvolen: 1, 13. 12. 1954

MAREK Josef

Zvolen: 1, 13. 12. 1954

ONDRUŠ Richard

Zvolen: 1, 13. 12. 1954

Vzdal se mandátu: 5. 3. 1956

Oznámeno: 11, 30. 7. 1956

POTUŽÁK Pavel, Dr., Ing.

Zvolen: 1, 13. 12. 1954

VESELÝ Adolf

Zvolen: 1, 13. 12. 1954

ZÁSMUCKÝ Jindřich

Zvolen: 1, 13. 12. 1954

Příloha č. 5

***Předsednictvo a další funkcionáři Národního shromáždění
v letech 1960 – 1964***

Volba: 1, 9. 7. 1960; 2, 12. 7. 1960; 15, 5. 7. 1962; 16, 19. 12. 1962; 20, 9. 7. 1963; 21,
25. 9. 1963

Předseda NS

FIERLINGER Zdeněk

Zvolen: 1, 9. 7. 1960

Místopředsedové NS

VALO Jozef

Zvolen: 1, 9. 7. 1960

FIALA Antonín

Zvolen: 1, 9. 7. 1960

KYSELÝ Jozef, Dr.

Zvolen: 1, 9. 7. 1960

POSPÍŠIL Antonín

Zvolen: 1, 9. 7. 1960

ŠKODA Václav, Dr.

Zvolen: 1, 9. 7. 1960

BERAN Oldřich

Zvolen: 15, 5. 7. 1962

Členové předsednictva NS

BICHLER Antonín, Ing.

Zvolen: 2, 12. 7. 1960

BIĚAK Vasil

Zvolen: 21, 25. 9. 1963

BORŮVKA Josef

Zvolen: 2, 12. 7. 1960

ČERMÁK Josef

Zvolen: 1, 9. 7. 1960

FIŠAROVÁ Marie

Zvolena: 1, 9. 7. 1960

GOPPOLDOVÁ Miluše, Ing.

Zvolena: 20, 9. 7. 1963

HARUS Jan

Zvolen: 1, 9. 7. 1960

HODINOVÁ-SPURNÁ Anežka

Zvolena: 1, 9. 7. 1960

Zemřela: 1. 4. 1963

HOMOLA Oleg

Zvolen: 1, 9. 7. 1960

KLEŇHOVÁ-BESSEROVÁ Ladislava

Zvolena: 1, 9. 7. 1960

KOUCKÝ Vladimír

Zvolen 1, 9. 7. 1960

LEFLEROVÁ Helena

Zvolena: 2, 12. 7. 1960

LENÁRT Jozef

Zvolen: 1, 9. 7. 1960

Rezignoval: 28. 8. 1962

Znovu zvolen: 16, 19. 12. 1962

Uvolněn z funkce: 21, 25. 9. 1963, protože byl jmenován předsedou vlády

LOHR Václav, Ing.

Zvolen: 1, 9. 7. 1960

LÖRINCZ Július

Zvolen: 1, 9. 7. 1960

PAŠEK Václav

Zvolen: 1, 9. 7. 1960

PAVLOVSKÝ Oldřich

Zvolen: 1, 9. 7. 1960

Jmenován velvyslancem v Moskvě: dne 6. 2. 1963

Oznámeno: 20, 9. 7. 1963

PECHA František

Zvolen: 20, 9. 7. 1963

PERKOVIČ Anton

Zvolen: 1, 9. 7. 1960

SKÁLA Ivan

Zvolen: 2, 12. 7. 1960

SVOBODA Ludvík, gen. arm.

Zvolen: 1, 9. 7. 1960

ŠALGOVIČ František

Zvolen: 1, 9. 7. 1960

Rezignoval: 15, 5. 7. 1962

ŠEBÍK Ján

Zvolen: 1, 9. 7. 1960

ŠTEFÁNIK František

Zvolen: 1, 9. 7. 1960

VRANIAKOVÁ Mária

Zvolena: 1, 9. 7. 1960

ZEDNÍK Josef

Zvolen: 2, 12. 7. 1960

ŽIAK Andrej

Zvolen: 2, 12. 7. 1960

Zapisovatelé NS

HOLÁŇ Emil

Zvolen: 1, 9. 7. 1960

JANDA Antonín, Ing.

Zvolen: 1, 9. 7. 1960

KAVALSKÝ Jaroslav

Zvolen: 1, 9. 7. 1960

KUBÁNEK Vladimír

Zvolen: 1, 9. 7. 1960

ŠARINA Jozef

Zvolen: 1, 9. 7. 1960

VÁVRA Jaroslav

Zvolen: 1, 9. 7. 1960

Příloha č. 6

***Předsednictvo a další funkcionáři Národního shromáždění
v letech 1964 – 1968***

Volba: 1, 23. 6. 1964

Doplňovací volby a změny: 8, 10. 11. 1965; 12, 25. 10. 1966; 20, 29. 3. 1968; 22, 18. 4. 1968

Předseda NS

LAŠTOVIČKA Bohuslav

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

Rezignoval: 22, 18. 4. 1968

SMRKOVSÝ Josef

Zvolen: 22, 18. 4. 1968

Místopředsedové NS

ŠKODA Václav, JUDr.

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

Rezignoval na funkci místopředsedy NS: 20, 29. 3. 1968

Rezignoval na funkci člena Předsednictva NS: 22, 18. 4. 1968

KYSELÝ Jozef, JUDr.

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

Uvolněn: 8, 10. 11. 1965

LEFLEROVÁ Helena, JUDr.

Zvolena: 1, 23. 6. 1964

Rezignovala na funkci místopředsedkyně NS a členky Předsednictva NS: 22, 18. 4. 1968

VALO Jozef

Zvolen: 22, 18. 4. 1968

MIKOVÁ Marie

Zvolena: 22, 18. 4. 1968

ŽIAK Andrej

Zvolen: 22, 18. 4. 1968

CHUDÍK Michal

Zvolen: 8, 10. 11. 1965

Rezignoval: 20, 29. 3. 1968

ZEDNÍK Josef

Zvolen: 22, 18. 4. 1968

DOHNAL Lubomír

Zvolen: 22, 18. 4. 1968

Členové předsednictva NS

BESSEROVÁ Ladislava

Zvolena: 1, 23. 6. 1964

Rezignovala: 22, 18. 4. 1968

BICHLER Antonín, Ing.

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

BIĚAK Vasil

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

Rezignoval: 22, 18. 4. 1968

BILKOVÁ Jarmila

Zvolena: 1, 23. 6. 1964

BORŮVKA Josef

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

Rezignoval: 22, 18. 4. 1968

ČÁP Josef

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

DOHNAL Lubomír

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

FIALA Antonín

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

FIERLINGER Zdeněk

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

GABRIŠKA Jozef

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

KOUCKÝ Vladimír

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

Rezignoval: 22, 18. 4. 1968

KRIEGEL František, MUDr.

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

KUČERA Václav

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

KUROPKA Štefan

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

Uvolněn: 8, 10. 11. 1965

LÖRINCZ Julius

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

MACHO Vendelín, Ing.

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

MALECKÁ Olga, Ing.

Zvolena: 1, 23. 6. 1964

PAŠEK Václav

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

Zemřel: 14. 11. 1968

PETRUSOVÁ Antonia, MUDr.

Zvolena: 12, 25. 10. 1966

POLEDŇÁK Alois

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

POSPÍŠIL Antonín

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

ŠEJNA Jan

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

Odvolán na základě zániku poslaneckého mandátu: 20, 29. 3. 1968

ŠTEFÁNIK František

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

Rezignoval: 24, 27. 6. 1968

TYMEŠ František

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

Zemřel: 1. 10. 1968

VALO Jozef

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

ZEDNÍK Josef

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

ŽIAK Andrej

Zvolen: 1, 23. 6. 1964

Příloha č. 7

***Předsednictvo a další funkcionáři Federálního
shromáždění v letech 1969 – 1971***

Doplňovací volby a změny: 2.FS, 28. 4. 1969; 3.FS, 15. 10. 1969; 7.FS, 25. 3. 1971;
8.SL, 27. 5. 1970

Ověřovatelé: P-FS: 1.P-FS, 30. 1. 1969; 26.P-FS, 25. 3. 1971

Předsedové FS

COLOTKA Peter, prof., JUDr., CSc.

Zvolen: 1.FS, 30. 1. 1969

V souvislosti s jmenováním předsedou vlády SSR podal rezignaci na funkci předsedy
FS: 2.FS, 28. 4. 1969 a na funkci člena P-FS: 2.FS, 5. 6. 1969

DUBČEK Alexander, RSDr.

Zvolen: 2.FS, 28. 4. 1969

Odvolán z funkce předsedy FS: 3.FS, 15. 10. 1969

HANES Dalibor, prof., JUDr., DrSc.

Zvolen: 3.FS, 15. 10. 1969

1. místopředseda FS

SMRKOVSÝ Josef

Zvolen: 1.FS, 30. 1. 1969

Odvolán: 3.FS, 15. 10. 1969 (z funkce 1. místopředsedy FS a člena předsednictva FS)

Místopředsedové FS

ČERNÝ Josef

Zvolen: 7.FS, 25. 3. 1971

DOHNAL Lubomír

Zvolen: 1.FS, 30. 1. 1969

Do: 20. 12. 1970

GABRIŠKA Jozef

Zvolen: 1.FS, 30. 1. 1969

HANES Dalibor, prof., JUDr., DrSc

Zvolen: 1.FS, 30. 1. 1969

Do: 4.FS, 15. 10. 1969

HANÚSEK Ludovít

Zvolen: 1.FS, 30. 1. 1969

MIHÁLIK Vojtech

Zvolen: 3.FS, 15. 10. 1969

NEUBERT Karel

Zvolen: 1.FS, 30. 1. 1969

Do: 3.FS, 15. 10. 1969 (vlastní žádost)

PENNIGEROVÁ Soňa, MVDr.

Zvolena: 3.FS, 15. 10. 1969 (1. mpř.)

PETERA Rostislav

Zvolen: 7.FS, 25. 3. 1971

VOLENÍK Oldřich

Zvolen: 3.FS, 15. 10. 1969

ZEDNÍK Josef

Zvolen: 1.FS, 30. 1. 1969

Ověřovatelé FS

KAŠIČKOVÁ Jolana

Zvolena: 30. 1. 1969

Do: 24. 3. 1971

LAŠTOVIČKA Bohuslav

Zvolen: 30. 1. 1969

VIŠŇOVCOVÁ Petronela

Zvolena: 25. 3. 1971

Členové předsednictva FS

SL

Zvoleni:

1.SL, 29. 1. 1969

BICHLER Antonín, Ing.

Do: 4.SL, 15. 10. 1969

BIĚAK Vasil, RSDr.

Od: 4.SL, 15. 10. 1969

BORŮVKA Josef

Do: 4.SL, 15. 10. 1969

BURIAN Jiří, Ing.

Od: 11.SL, 24. 3. 1971

ČERNÝ Josef

Od: 11.SL, 24. 3. 1971

DOHNAL Lubomír

Do: 20. 12. 1970

DUBČEK Alexander, RSDr.

Do: 4.SL, 15. 10. 1969

Do: 3.FS, 15. 10. 1969

GABRIŠKA Jozef, Ing.

HANŮSEK Eudovít

HOFMAN Leopold

Do: 4.SL, 15. 10. 1969

INDRA Alois

Od: 4.SL, 15. 10. 1969

KALKUS Jaroslav

Od: 8.SL, 27. 5. 1970

KNAPP Viktor, akad.

Do: 4.SL, 15. 10. 1969

KOLÁŘOVÁ Růžena

SN

Zvoleni:

1.SN, 29. 1. 1969

BLÁHA František, prof., MVDr.

CÍSAŘ Čestmír, PhDr.

COLOTKA Peter, prof., JUDr., CSc.

CSERGE Karol, Ing.

ERBAN Evžen

HANES Dalibor, prof., JUDr.

HATALA Vojtech, prof., JUDr.

HRDLIČKA Jiří

HUSÁK Gustáv, JUDr.

CHORVÁTH Michal, doc.

INFNER Štefan, JUDr.

Od: 7.SN, 27. 5. 1970

KAPIŠOVSKÝ Vasil, doc., CSc.

KAŠIČKOVÁ Jolana, RSDr.

Do: 24. 3. 1971

KEMPNÝ Josef, Ing.

Od: 7.SN, 27. 5. 1970

KLOKOČ Ondrej

KOUBA Jindřich

MATYÁŠ Mirko, JUDr.

MIHÁLIK Vojtech

Od: 4.SN, 15. 10. 1969

NEUBERT Karel

PETERA Rostislav

Od: 10.SN, 24. 3. 1971

POLÁČEK Karel

KORČÁK Josef

Od: 4.SL, 15. 10. 1969

Do: 8.SL, 27. 5. 1970

LACINA Jiří, MVDr.

Do: 4.SL, 15. 10. 1969

LAŠTOVIČKA Bohuslav

LITVAJOVÁ Elena

LÖRINCZ Július

MACHAČOVÁ - DOSTÁLOVÁ Božena

MANDÁK Eduard

Od: 4.SL, 15. 10. 1969

MJARTAN Jozef

NOVÝ Vilém

Od: 4.SL, 15. 10. 1969

PENNIGEROVÁ Soňa, MVDr.

Od: 4.SL, 15. 10. 1969

POLEDŇÁK Alois

Do: 4.SL, 15. 10. 1969

POSPÍŠIL Antomín

SMRKOVSÝ Josef

Do: 4.SL, 15. 10. 1969

VALO Jozef

VOLENÍK Oldřich

Od: 4.SL, 15. 10. 1969

ZAVADIL Miroslav

od: 4.SL, 15. 10. 1969

ZEDNÍK Josef

PTÁČEK Vladimír, Ing.

Od: 10.SN, 24. 3. 1971

RÁCZ Oliver, prom. ped.

Od: 10.SN, 24. 3. 1971

ROSA Jozef, prof., Ing., DrSc.

SEDLÁKOVÁ Emília

Od: 2.SN, 5. 6. 1969

ŠPAČEK Josef, RSDr.

TOMAN Josef, doc., Ing.

VIŠŇOVCOVÁ Petronela, Ing.

Od: 10.SN, 24. 3. 1971

Komise předsednictva Federálního shromáždění pro dozor nad vykonáváním soudní rehabilitace

Usnesením P-FS z 20. února 1969 byla ukončena činnost komise Národního shromáždění pro sledování a dohled nad soudní rehabilitací. Usnesením P-FS z 22. 5. 1969 byla zatímně ustavena komise ve složení:

VALO Jozef, předseda

BLÁHA František, prof., MUDr., místopředseda

ČÁP Josef

FÁBRY Štefan

HOFMAN Leopold

ZEDNÍK Josef

ŽIAK Andrej, prof.

Usnesením P-FS ze dne 26. června 1969 byla ustavena komise předsednictva Federálního shromáždění pro dozor nad vykonáváním soudní rehabilitace v tomto složení:

VALO Jozef, předseda

BLÁHA František prof., MUDr., místopředseda

HOFMAN Leopold

KAPIŠOVSKÝ Vasil, doc., CSc.

SEDLÁKOVÁ Emilía (rezignovala 22. 12. 1969)

ZEDNÍK Josef

Podle usnesení P-FS ze dne 4. 3. 1970 tvoří komisi:

VALO Jozef

KAPIŠOVSKÝ Vasil, doc., CSc.

ZEDNÍK Josef

Komise zrušena usnesením P-FS ze dne 31. 8. 1970.

Příloha č. 8

***Předsednictvo a další funkcionáři Federálního
shromáždění v letech 1971 – 1976***

Předseda FS

INDRA Alois

Zvolen: 1.FS, 9. 12. 1971

1. místopředseda FS

MARKO Ján, Ing.

Zvolen: 1.FS, 9. 12. 1971

Místopředsedové FS

DAVID Václav

Zvolen: 1.FS, 9. 12. 1971

HANES Dalibor, prof., JUDr.

Zvolen: 1.FS, 9. 12. 1971

KUČERA Bohuslav, JUDr.

Zvolen: 1.FS, 9. 12. 1971

POSPÍŠIL Antonín

Zvolen: 1.FS, 9. 12. 1971

Do: 15. 6. 1973

HANÚSEK Ludovít

Zvolen: 1.FS, 9. 12. 1971

Do: 12. 10. 1972

BANDŽÁK Ján, Ing.

Zvolen: 7.FS, 25. 4. 1973

SRB Jaroslav, JUDr.

Zvolen: 9.FS, 31. 10. 1973

Ověřovatelé FS

FUČÍKOVÁ Gusta

RIGO Emil

Zvoleni: 1.P-FS, 9. 12. 1971

Členové předsednictva FS

SL

Zvoleni: 1.SL, 8. 12. 1971

DAVID Václav

EXNER František, Ing.

FUČÍKOVÁ Gusta

HANÚSEK Ludovít

Do: 12. 10. 1972

HOFFMANN Karel

HUSÁK Gustáv, JUDr., CSc.

Do: 29. 5. 1975

INDRA Alois

KOLÁŘOVÁ Růžena

KOVÁŘOVÁ Helena

KUČERA Bohuslav, JUDr.

KUŽELOVÁ Václava

LENÁRT Jozef, RSDr.

LÖRINCZ Julius

MARKO Ján, Ing.

NEJEZCHLEB Richard, RSDr.

NOVÝ Vilém

PENNIGEROVÁ Soňa, doc., MUDr.

POLÁK Jozef

POSPÍŠIL Antonín

SN

Zvoleni: 1.SN, 9. 12. 1971

ANDRÝS Jan

ČERMÁKOVÁ Helena

ERBAN Evžen

HIML Antonín

HOLUB Karel

HONS František

Do: 17. 1. 1974

KEMPNÝ Josef, prof., Ing., CSc.

MANDĚÁK Eduard, doc.

STRAKA František, Ing.

Do: 2.SN, 21. 3. 1971

TRÁVNÍČEK Tomáš, prof., MUDr.

VEDRA Vladimír

Od: 2.SN, 21. 3. 1971

HUML Alois

Od: 4.SN, 24. 4. 1974

BLAŽEJ Anton, prof., Ing., DrSc.

HANES Dalibor, prof., JUDr.

LAPÁROVÁ Magdaléna

LEFFLEROVÁ Nina, JUDr.

KLOKOČ Andrej

Do: 15. 6. 1973

Do: 26. 3. 1975

ZUSKA Zdeněk, JUDr., RSDr.

BANDŽÁK Jan, Ing.

VACKOVÁ Olga, RSDr.

SRB Jaroslav, JUDr.

VOJTEKOVÁ Magdaléna

BILAK Vasil, RSDr.

Od: 6.SN, 22. 10. 1975

MINĐAS Michal, Ing.

RIGO Emil

Od: 2.SL, 21. 3. 1973

VALO Jozef

Od: 3.SL, 30. 10. 1973

ŠALGOVIČ Viliam

Od 5.SL, 30. 9. 1975

Příloha č. 9

***Předsednictvo a další funkcionáři Federálního
shromáždění v letech 1976 – 1981***

Předseda FS

INDRA Alois

Zvolen: 1.FS, 10. 11. 1976

1. místopředseda FS

MARKO Ján, Ing.

Zvolen: 1.FS, 10. 11. 1976

Místopředsedové FS

DAVID Václav

Zvolen: 1.FS, 10. 11. 1976

HANES Dalibor, prof., JUDr.

Zvolen: 1.FS, 10. 11. 1976

KUČERA Bohuslav, JUDr.

Zvolen: 1.FS, 10. 11. 1976

SRB Jaroslav, JUDr.

Zvolen: 1.FS, 10. 11. 1976

ŽÁKOVIČ Michal, JUDr.

Zvolen: 1.FS, 10. 11. 1976

Ověřovatelé FS

ZUSKA Zdeněk, JUDr., RSDr. (SL)

KABRHELOVÁ Marie (SN)

Zvoleni: 1.P-FS, 10. 11. 1976

Členové předsednictva FS

SL

Zvoleni: 1.SL, 10. 11. 1976

BARYL Jan

BILÁK Vasil

DAVID Václav

HOFFMANN Karel

HŮLA Alois

INDRA Alois

KANCÍROVÁ Dana

KUČERA Bohuslav

KUŽELOVÁ Václava

LENÁRT Jozef

LÓRINCZ Július

MALÍKOVÁ Vlasta

MARKO Ján

NEJEZCHLEB Richard

SRB Jaroslav

ŠVEHLOVÁ Elena

VÁVROVÁ Dobromila

TVRZNÍKOVÁ Marie

ZUSKA Zdeněk

ŽÁKOVIČ Michal

KALKUS Jaroslav

Od: 7.FS, 4. - 5. 4. 1978

SN

Zvoleni: 1.SN, 10. 11. 1976

ČERMÁKOVÁ Helena

Do 7.FS, 4. - 5. 4. 1978

ERBAN Evžen

HIML Antonín

HOLUB Karel

HUML Alois

KABRHELOVÁ Marie

KEMPNÝ Josef

POLEDNÍK Jindřich

TRÁVNÍČEK Tomáš

VEDRA Vladimír

BLAŽEJ Anton

HANES Dalibor

HOREČNÁ Irena

JURÍK Karol

KONDRČÍKOVÁ Margita

LEFFLEROVÁ Nina

POLÁK Jozef

ŠAEGOVIČ Viliam

VOJTEKOVÁ Magdaléna

ZAGIBA Desider

Příloha č. 10

***Předsednictvo a další funkcionáři Federálního
shromáždění v letech 1981 – 1986***

Předseda FS

INDRA Alois

Zvolen: 1.FS, 17. 6. 1981

1. místopředseda FS

MARKO Ján

Zvolen: 1.FS, 17. 6. 1981

Místopředsedové FS

DAVID Václav

Zvolen: 1.FS, 17. 6. 1981

HANES Dalibor

Zvolen: 1.FS, 17. 6. 1981

KUČERA Bohuslav

Zvolen: 1.FS, 17. 6. 1981

SRB Jaroslav

Zvolen: 1.FS, 17. 6. 1981

Zvolen: 1.FS, 17. 6. 1981

Do: 21. 12. 1985 (zemřel)

ŽÁKOVIČ Michal

Zvolen: 1.FS, 17. 6. 1981

Ověřovatelé FS

KABRHELOVÁ Marie, RSDr.

LINHART Jaroslav

Členové předsednictva FS

SL

Zvoleni: 1.SL, 17. 6. 1981

BILÁK Vasil

DAVID Václav

FEKETE Jozef

HOFFMANN Karel

HŮLA Alois

INDRA Alois

JAKEŠ Miloš

JANDA Stanislav

KALKUS Jaroslav

KUČERA Bohuslav

KUŽELOVÁ Václava

LENÁRT Jozef

LINHART Jaroslav

MALÍKOVÁ Vlasta

NEJEZCHLEB Richard

OBŽEROVÁ Margita

SRB Jaroslav

Do: 21. 12. 1985 (zemřel)

ŠTIX Václav

VÁVROVÁ Dobromila

ŽÁKOVIČ Michal

SN

Zvoleni: 1.SN, 17. 6. 1981

ČSR

ČERMÁKOVÁ Helena

DOČKAL Miloslav

HIML Antonín

HUML Alois

KABRHELOVÁ Marie

KANCÍROVÁ Dana

KEMPNÝ Josef

POLEDNÍK Jindřich

TRÁVNÍČEK Tomáš

VEDRA Vladimír

SSR:

BLAŽEJ Anton

HANES Dalibor

HOREČNÁ Irena

LEFFLEROVÁ Nina

MARKO Ján

NEMCSKOVÁ Helena

ŠALGOVIČ Viliam

ŠIMÚTH Jozef

VOJTEKOVÁ Magdaléna

ZAGIBA Dezider

Příloha č. 11

***Předsednictvo a další funkcionáři Federálního
shromáždění v letech 1986 – 1990***

Předseda FS

INDRA Alois

Zvolen: 1.FS, 13. 6. 1986

Rezignace: 16.FS, 29. 11. 1989

KUKRÁL Stanislav

Zvolen: 17.FS, 12. - 13. 12. 1989

Rezignace: 19.FS, 28. 12. 1989

DUBČEK Alexander

Zvolen: 20.FS, 28. 12. 1989

1. místopředseda FS

MARKO Ján

Zvolen: 1.FS, 13. 6. 1986

Rezignace: 6.SN, 12. 12. 1989

STANK Jozef

Zvolen: 17.FS, 12. - 13. 12. 1989

Rezignace: 20.FS, 28. 12. 1989

KUKRÁL Stanislav

Zvolen: 20.FS, 28. 12. 1989

Předseda SL

VEDRA Vladimír

Zvolen: 1.FS, 13. 6. 1986

Rezignace: 4.SL, 12. 12. 1989

BARTONČÍK Josef

Zvolen: 4.SL, 12. 12. 1989

Oznámeno dne: 17.FS, 12. - 13. 12. 1989

Předseda SN

HANES Dalibor

Zvolen: 1.FS, 13. 6. 1986

Rezignace: 9. 3. 1987

Oznámeno: 2.SN, 23. 3. 1987

JANÍK Ján

Zvolen: 4.FS, 24. 6. 1987

Rezignace: 6.SN, 12. 12. 1989

BLAŽEJ Anton

Oznámeno: 17.FS, 12. - 13. 12. 1989

Rezignace: 20.FS, 28. 12. 1989

STANK Jozef

Zvolen: 20.FS, 28. 12. 1989

Místopředsedové FS

KUČERA Bohuslav

Zvolen: 1.FS, 13. 6. 1986

ŠIMUTH Jozef

Zvolen: 1.FS, 13. 6. 1986

ŽALMAN Zbyněk

Zvolen: 1.FS, 13. 6. 1986

Rezignace: 4.SL, 12. 12. 1989

PAMPÚCH Jan

Oznámeno: 17.FS, 12. - 13. 12. 1989; 8.SN, 30. 1. 1990

Odvolán: 29. 1. 1990 (P-SN vzalo na vědomí, zánik posl. mandátu)

JIČÍNSKÝ Zdeněk

Zvolen: 20.FS, 28. 12. 1989

JENERÁL Jaroslav

Zvolen: 20.FS, 28. 12. 1989

MIČIETA Igor, MUDr.

Zvolen: 24.FS, 27. - 28. 2. - 1. 3. 1990

Ověřovatelé FS

KABRHELOVÁ Marie

Od: 1.P-FS, 13. 6. 1986

Do: 12. 12. 1989

ŠTAFRA František

Od: 1.P-FS, 13. 6. 1986

Do: 30. 1. 1990

MOLTAŠOVÁ Jana, Ing.

Od: 33.P-FS, 30. 1. 1990

HYKOVÁ Blanka, JUDr.

Od: 29.P-FS, 13. 12. 1989

Členové předsednictva FS

SL

Zvoleni: 1.SL, 12. 6. 1986

BELKO Jozef

BENDA Břetislav

Rezignace: 23. 1. 1990

BILÁK Vasil

Rezignace: 4.SL, 12. 12. 1989

FEKETE Jozef

Rezignace: 4.SL, 12. 12. 1989

HOFFMANN Karel

Rezignace: 4.SL, 12. 12. 1989

HŮLA Alois

Rezignace: 30. 1. 1990

INDRA Alois

Rezignace: 4.SL, 12. 12. 1989

JAKEŠ Miloš

SN

Zvoleni: 1.SN, 12. 6. 1986

HIML Antonín

Zemřel: 27. 1. 1988

HUML Alois

Odvolán: 30. 1. 1990

HYKOVÁ Blanka

JENERÁL Jaroslav

KABRHELOVÁ Marie

Rezignace: 6.SN, 12. 12. 1989

KANCÍROVÁ Dana

Rezignace: 23. 1. 1990

KEMPNÝ Josef

Rezignace: 6.SN, 12.12.1989

POLEDNÍK Jindřich

Rezignace: 23. 1. 1990

ŠTÁFEK Václav

Rezignace: 4.SL, 12. 12. 1989

JANDA Stanislav

KUČERA Bohuslav

KUŽELOVÁ Václava

LENÁRT Josef

Rezignace: 4.SL, 12. 12. 1989

MALÍKOVÁ Vlasta

OBŽEROVÁ Margita

Odvolán: 30. 1. 1990

ŠTAFRA František

Rezignace: 30. 1. 1990

ŠTIX Václav

VÁVROVÁ Dobromila

VEDRA Vladimír

Rezignace: 4.SL, 12. 12. 1989

ŽALMAN Zbyněk

Rezignace: 4.SL, 12. 12. 1989

ŽELEZNÍKOVÁ Eva

Rezignace: 30. 1. 1990

Zvolení: 4.SL, 12. 12. 1989

MOLTAŠOVÁ Jana

BAGÍN Pavol

AXMAN František

NOVÝ Jiří

LÁDR Jiří

GDOVINOVÁ Růžena

OLAHOVÁ Elena

BARTONČÍK Josef

Rezignace: 6.SN, 12. 12. 1989

TRÁVNÍČEK Tomáš

Rezignace: 7.SN, 28. 12. 1989

CSÉMI Jozef

GOGOVÁ Viera

HOJNOŠ Emil

Rezignace: 6. 3. 1989

HOREČNÁ Irena

JANÍK Ján

Rezignace: 6.SN, 12. 12. 1989

MARKO Ján

Rezignace: 6.SN, 12. 12. 1989

ŠALGOVIČ Viliam

Rezignace: 6.SN, 12. 12. 1989

ŠIMUTH Jozef

ZAGIBA Desider

Rezignace: 7.SN, 28. 12. 1989

HANES Dalibor

Rezignace: 9. 3. 1987

Oznámeno: 2.SN, 23. 3. 1987

PAMPÚCH Ján

Odvolán: 29. 1. 1990

BLAŽEJ Antoník

Zvolení: 4.SN, 19. 4. 1988

ZAVADIL Miroslav

Zvolení: 13.FS, 21. - 22. 3. 1989

PAMPÚCH Ján

Oznámeno: 8.SN, 30. 1. 1990

Zvoleni: 6.SL, 30. 1. 1990

BENDA Václav, PhDr.

LANGOŠ Ján, Ing.

MOHORITA Vasil

ŠABATA Jaroslav, PhDr.

Zvoleni: 24.FS, 27. - 28. 2. - 1. 3. 1990

ŠILHÁN Věnek, prof.

NĚMCOVÁ Dana

ZEMAN Miloš

Zvoleni: 7.SN, 28. 12. 1989

DUBČEK Alexander

JIČÍNSKÝ Zdeněk

Zvoleni: 8.SN, 30. 1. 1990

LIS Ladislav

MIKULE Vladimír

MIČIETA Igor

PITHART Petr

KŘENEK Drahoslav

Příloha č. 12

***Předsednictvo a další funkcionáři Federálního
shromáždění v letech 1990 – 1992***

Předseda FS

DUBČEK Alexander SN-SR (PK –)

1. místopředseda

JIČÍNSKÝ Zdeněk, prof. JUDr., DrSc. SN-ČR (PK OH)

Místopředsedové FS

BATTĚK Rudolf, Ing. SL (PK OH)

ŠÚTOVEC Milan, CSc. SN-SR (PK VPN)

STANK Jozef, Ing., CSc. SN-SR (PK KSČM-SDĚ)

VIKTORÍN Konstantin, Ing. CSc. SN-SR (PK KDH)

Ověřovatelé FS

SOKOL Jan SN-ČR (PK OH)

VALKO Ernest, JUDr. SL (PK VPN)

Členové předsednictva FS za SL

BENČÍK Michal, JUDr., CSc. (KSČM-SDĚ)

BENDA Václav, PhDr. (PK KDS-LDS)

HONNER Karol, doc., Ing., CSc. (PK VPN)

JENERÁL Jaroslav (PK KSČM-SDĚ)

KESSLER Zdeněk, JUDr. (PK ODS)

KOCÁB Michael (PK NOF)

KROUPA Daniel (PK ODA)

KUČERA Petr (PK OH)

NĚMCOVÁ Dana, prom. psych. (PK OH)

POSPÍŠIL Jiří, PhDr. (PK ODS)

SACHER Richard, JUDr. (PK KDU)
SCÖCS Ferenc, RNDr. DrSc. (PK MKDH-COE)
ŠILHÁN Věněk, prof., Ing., CSc. (PK SDO)
ŠIMKO Ivan, JUDr., Ing. (PK KDH)
VRABEC Marián, Ing. (PK SNS)
VYSLOUŽIL Zdeněk (PK HSD-SMS I)

Členové předsednictva FS za SN – ČR

MLČÁK Jaroslav, MUDr. (PK ODS)
PERNICA Josef, Ing. (PK KSČM-SDĚL)
STOME Karol, JUDr. (PK ODS)
ŠEDIVÝ Filip, JUDr. (PK ODS)
ŠOLC Jan (PK OH)
ŠTERN Jan, Ing. (PK ODA)
TICHÝ Bohumil, Ing. (PK HSD-SMS I)
TOMAN Petr, JUDr. (PK ODS)

Členové za SN – SR

BAČINSKÝ Štefan, prom. práv. (PK VPN)
DURAY Miklós, RNDr. (PK MKDH-COE)
HRIVÍK Pavol, Ing., CSc. (PK SNS)
KANIS Pavol, PhDr., CSc. (PK KSČM-SDĚL)
KOČTÚCH Hvezdoň, prof., Ing., DrSc. (PK HZDS)
VOSČECK Ján, JUDr. (PK KDH)

Příloha č. 13

***Předsednictvo a další funkcionáři Federálního
shromáždění 1992***

Předseda FS

KOVÁČ Michal, Ing., CSc. SL (PK HZDS)

1. místopředseda FS

ŠEDIVÝ Filip, JUDr. SL (PK ODS)

Místopředsedové FS

BENDA Václav, PhDr. SL (PK KDS)

ZELENAY Roman, RNDr., CSc. SN-SR (PK HZDS)

STANK Jozef, Ing., CSc. SL (PK SDĽ)

JAJTNER Pavel, Ing. SN-ČR (PK KDU-ČSL)

Ověřovatelé FS

MITROVÁ Eva, MUDr., DrSc. SL (PK HZDS)

STOME Karol, JUDr. SN-ČR (PK-ODS)

Členové předsednictva FS za SL

HOUŠKA František, JUDr., PhDr. (PK ODS)

KOPŘIVA Tomáš, Ing. (PK ODS)

POSPÍŠIL Jiří, PhDr. (PK ODS)

ŽALUD Stanislav, Ing. arch., Ing. (PK ODS)

KONTRA Martin, prof., JUDr., CSc. (PK HZDS)

INDRUCH Lotar, Ing. (PK LB)

MEČL Josef, prof., JUDr., CSc. (PK LB)

BORÁK Josef, Ing. (PK KDU-ČSL)

SLÁDEK Miroslav, PhDr. (PK SPR-RSČ)

MIHÁLIK Ján, MUDr. (PK SNS)

BOBOVICKÝ Julius, MUDr. (PK KDH)

PÁZMÁNY Péter, Ing. (PK Coex.)

HYKOVÁ Blanka (PK LSU)

HORÁK Jiří, prof., PhDr. (PK ČSSD)

Členové předsednictva FS za SN – ČR

DEVÁTÝ Stanislav (PK ODS)

GANDALOVIČ Petr, Mgr. (PK ODS)

MLČÁK Jaroslav, MUDr. (PK ODS)

PEŘICH Václav, PhDr. (PK KDS)

SCHNEIDER Jiří, Ing. (PK ODS)

GREBENÍČEK Miroslav, doc., PhDr., CSc. (PK LB)

RANSDORF Miloslav, PhDr., CSc. (PK LB)

JIČÍNSKÝ Zdeněk, prof., JUDr., DrSc. (PK ČSSD)

KREJSA Josef (PK SPR-RSČ)

Členové předsednictva FS za SN – SR

BELLUŠOVÁ Edita (PK HZDS)

KOVÁČ Michal (PK HZDS)

KRÁLĚ Abel, prof., PhDr., DrSc. (PK HZDS)

BORGUĽA Michal, Ing. (PK SDĽ)

OLEJ Jozef, doc., JUDr., Ing. (PK KDS)

ŠIMKO Ivan, JUDr., Ing. (PK KDH)

HRIVÍK Pavol, Ing., CSc. (PK SNS)

DURAY Miklós, RNDr. (PK Coex.)

BYSTRICKÝ Lubor, Ing., CSc. (PK SDSS)

Seznam zkratek

AV PNF – Akční výbor parlamentní národní fronty

BLR – Bulharská lidová republika

Coex. – politické hnutí Coexistencia (Spolužitie)

ČNR – Česká národní rada

ČR – Česká republika

ČSSD – Československá sociální demokracie

ČSFR – Česká a Slovenská Federativní Republika

ČSL – Československá strana lidová

ČSR – Československá republika

ČSSR – Československá socialistická republika

DS – Demokratická strana

FS – Federální shromáždění

HSD-SMS – Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko

HZDS – Hnutie za demokratické Slovensko

JSČZ – Jednotný svaz českých zemědělců

KDH – Křesťanskodemokratické hnutie

KDS – Křesťanskodemokratická strana

KDU – Křesťanskodemokratická unie

KSČ – Komunistická strana Československa

KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy

KSS – Komunistická strana Slovenska

LB – Levý blok

LDS – Liberálně demokratická strana

LSÚ – Liberálně sociální unie

MKDH – Maďarské křesťansko demokratické hnutie

NF – Národní fronta

NOF – nezávislí poslanci Občanského fóra

NS – Národní shromáždění

ODA – Občanská demokratická aliance

ODS – Občanská demokratická strana

OF – Občanské fórum
OH – Občanské hnutí
ONV – Okresní národní výbor
PLR – Polská lidová republika
PNS – Prozatímní Národní shromáždění
SDĽ – Strana demokratickej ľavice
SDO – sociálně demokratická Obroda
SDSS – Sociálnodemokratická strana Slovenska
SL – Sněmovna lidu
SN – Sněmovna národů
SNB – Sbor národní bezpečnosti
SNR – Slovenská národní rada
SNS – Slovenská národná strana
SPR – RSC – Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa
SR – Slovenská republika
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
StB – Státní bezpečnost
ÚNS – ústavodárné Národní shromáždění
ÚV – ústřední výbor
VPN – Verejnost' proti násiliu

Anotace

Československý parlament 1945 – 1992

Rigorózní práce, která nese název „*Československý parlament 1945 – 1992*“, si klade za cíl popsat činnost československého parlamentarismu od konce druhé světové války až po rozpad Československa. Autor v této práci zkoumá složení, postavení a působnost Národního, resp. Federálního shromáždění, a to nejen formální podle ústavy a dalších zákonů, ale rovněž faktické, které se především v době vlády totalitního komunistického režimu od toho ústavně zakotveného značně lišilo. Po druhé světové válce prošel československý parlament mnoha etapami svého vývoje. Cílem této práce je tato jednotlivá období popsat a blíže čtenáře seznámit s činností Národního, resp. Federálního shromáždění, v celé poválečné historii, s důrazem na dobu, kdy náš parlament byl skutečně nejvyšším zákonodárným orgánem a to nejen pouze formálně podle ústavy, ale také fakticky. Zároveň je v této práci popsána role parlamentu v klíčových dějinných okamžicích Československa v poválečném období, jako byl „*Únor 1948*“, „*Pražské jaro*“ 1968, „*Sametová revoluce*“ 1989 či rozdělení Československa v roce 1992.

Klíčová slova:

Parlamentarismus - Československo - Národní shromáždění - Federální shromáždění.

Abstract

The Czechoslovak Parliament in the Years 1945 – 1992

The thesis named "*The Czechoslovak Parliament in the Years 1945 – 1992*" aims to describe the activity of the Czechoslovak parliamentary system since the Second World War to the break-up of Czechoslovakia. The author examines the composition, status and responsibilities of the National, respectively Federal Assembly not only formal under constitutional law and other acts, but also in fact under the real constitutional law that especially during the government of the totalitarian communist regime was markedly different from the law that is constitutionally enshrined. After the Second World War, the Czechoslovak Parliament passed many milestones in its development. The aim of the thesis is to describe those different periods and to familiarize the reader with the activities of the National, respectively Federal Assembly, in the post-war history, with emphasis on the time when our parliament was in fact the supreme legislative body and not only formally under the Constitution, but also in fact. In this work there is also described the role of Parliament in the crucial moments of history of Czechoslovakia during the post-war period, as the "*February 1948*", "*Prague Spring*" 1968, "*Velvet Revolution*" in 1989 and the division of Czechoslovakia in 1992.

Keywords:

Parliamentarianism (Parliamentary system) - Czechoslovakia - the National Assembly - Federal Assembly.